

R

Geo II.
194.

R

ESTICA

A2874

-12

684368

QVÆ IN HOC
commentario continen-
tur hæc sunt:

R V S S I A.

I.

RVSSIAE topographica
descriptio, è probatissimis
autoribus compendio de-
prompta.

II. Soli coelique qualitates; fru-
ges, aliaque commercii apta.

III. De ingeniis & moribus in-
colarum.

IV. Regimen politicū & civile.

V. Reditus Principis, quibus ro-
bus constent.

VI. De moneta Russica.

VII. De militia Russorum.

VIII. De familia magni Ducis
Muscoviae, & principum successionem.

IX. De Samoiedarum moribus.

X. Magnus Moscorum Dux.

A 2

TAR-

TARTARIA.

I.

Excerpta è Michalonis Lituanii fragmentis de moribus Tartarorum.

II. De Tartarorum origine, moribus, tam domi quam in bello, disciplina. E Thuano.

III. Tractatus de Tartaris Præcopensibus, Chersonesius, & Bosporiis.

IV. Martini Broniorii de Biezdxfedea, ad Tartarum legati, Tartaria.

V. Excerpta quadam ex Sabellico, aliisque.

I. RVS.

I.

RVSSIAE TOPOGRAPHICA descriptio, è probatissimis authoribus compendio deprompta.

RVSSIA, quæ & Muscovia à metropolis nomine vulgo dicitur, fines habet ad arcum Lappiam, & oceanum septentrionalem; ad orientem Tartaros Nagaios; ad meridiem Tartariam Crimeam sive Perecopensem; ad occidentem denique Poloniam, Lithuaniam, Livoniam, Sueciam. Quemadmodum jam uni Principi paret, continet provincias hæc: Volodemeriam, Moscoviam, Nisnovogrodiam, Pleskoviam, Smolensko, Novogrodiam Velicam, Rostoviam, Yaroslaviam, Bealezeram, Rezam, Dvvinam, Corgapoliam, Meshoram, Vagham, Vltugam, Galetsam. Quibus superiori seculo Principes Russiæ armis acquisitas adjunxerunt Tiverram, Yonghoriam, Permian, Vadskam, Boughoriam, Chernigo, Oudoriam, Condoram, & magnam Siberiæ partem; cujus incolæ licet non sint Russi, tamen

A 3 parent

parent Russiæ Duci, illiusque legibus vivunt, & tributa ipsi pendunt uti nativi illius subditi. præterea regna Casan atque Astracan, itidem bello acquisita. Tota hæc regio ingens terrarum spatium in longitudinem atque latitudinem occupat. Nam à septentrione in meridiem, à Cola ad Astracan (quod regnum non nihil declinat versus ortum) patet in longitudinem versitas sive milliaria Russica (quorum LXXXVII uni gradui comparantur) quater mille ducenta & sexaginta: Et tamen Princeps Russiæ adhuc grande terrarum spatium possidet ultra Colam versus arctum & ad flumen Tromschuan usque, verum limitibus incertis, & jure pene controverso inter ipsum & Sueciæ Daniæque Reges, quorum uterque varia loca ibidem possidet, & imperium totius sibi vendicat. In latitudinem porro à finibus Livoniæ, & limite illius occidentali, ad Siberiam & limites remotissimos versus ortum, circiter quater mille quadringenta milliaria Russica occupat. Si vastæ hæc regiones ubique pari incolarum frequentia cultæ essent, Princeps hic haud dubio vicinos omnes longe potentia superaret; nam finium amplitudine facile cum quibusvis certat.

Has regiones permeant ingentia alii
quot

quot flumina; quæ sive amplitudinē sive longitudinē cursus spectes, maximis Europæ fluminibus comparari, si non præferri possunt. Horum præcipua sunt:

1. Volgha, (olim *Rha*) Tartaris *Edel*. Oritur circiter ducenta milliaria Russica supra Yaroslaviam è lacu *Volgo*; & pluribus amnibus undiquaque acceptis ita augetur, ut antequam ad oppidum hoc perveniat, pene milliare Anglicum in latitudinem pateat; & hinc porro magis magisque sese dilatans, & Oca flumine apud Nisnovogorod admissis, non minus quam duobus millibus octingentis milliariis confectis, in mare Caspium, quod Russi *Chervalskoye* vocant, pluribus & ingentibus ostiis se evolvit; quadraginta sex gradibus & triginta scrupulis ab æquatore versus arctum, uti ab Anglis observatum invenio.

11. Borysthenes, hodie *Neper*, sive *Dneper*, haud longe à metropoli Moskova juxta pagum Dnepersko oriens. Russiam dividit à Lichuania, & sese in pontum Euxinum exonerat. Labitur autem primo versus meridiem ad VVyezman; inde ortum petens, Drohobum, Smolensko, Orslam Dubrovnam, & Michalouvv stringit; inde rursus in meridiem se convertens, Kiioviam Russiæ olim metropolin, Circassosque adit; &

8 DESCRIPTIO

tandem per campeſtria deſerta fluens, Oczakovy Tartarorum Perecopenſium oppidum & arcem, xl. milliar. à Circaliſis attingit; indeque in pontum Euxinum tam vaſto oſtio exit, ut procul in-
tuentibus freti formam referat. ſunt qui dubitant fluvium hunc non recte hodie Boryſthenem vocari; ſed Berezinam fluv. (qui Borifoſv arcem alluit & in Dneper confluit) rectius à veteribus Boryſthenem appellatum.

III. Tanais, vulgo *Don*, (antiquis limes inter Aſiam atque Europam) in Rezan Ozera oriens, ex lacu Ivvanovvo Leziore (qui in latitudinem, ut tradunt, patet verſus 10) primum recta per Tartarorum Perecopenſium agros verſus ortum labitur, & haud longo à flumine Volga intervallo & oppido Sanila, cubito ſe ſectens, atque aliquot aliis amnibus auctus, in Mæoridem paludem prope oppidum Azoph deſcendit. Per hoc flumen ab urbe Moſcua Conſtantinopolin navigatur, per amnē Moſcuam in Occam deſcendendo, nave per anguſtum iſthmum traduſta, & in hunc ruriſus deduſta. Eſt & alter Tanais minor, qui in Siberienſi Ducatu oriens (unde Dunez Severſki vocatur) ſupra Azoph in Tanaim magnum deſcendit.

IV. Dvina, in VVlogda provincia ſcatur-

M O S C O V I A E. 9

ſcaturiens, magno gyro circumaſto recta deſcendit verſus arcem, & per ſex oſtia ſe condit in ſinum S. Nicolai. coaleſcit è duobus amnibus, Iug & Suchana; unde illi nomen; nam Dvina Ruſſis *binos* notat.

V. Duna, in Novogrodenſi provincia naſcens, per Livoniam labitur, & ſecundum Rigam deſcendit in mare Balticum; quod Ruſſi *Warekſie morie* vocant. oritur è lacu ejuſdem nominis, qui diſtat à fontibus Boryſthenis fere x milliar.

VI. Onega in Sinum Solovetsko ſe fundit, nonaginta mill. Ruſſic. à portu S. Nicolai verſus occaſum ſolis. Hic fluvius infra oppidum Cargopoliam conjungit ſe cum amne Volock, qui in Finlandicum mare deſcendit juxta oppidum Yamam, ita ut à portu S. Nicolai in Finlandicum mare, atque inde in mare Balticum navigiis penetrari poſſe à Ruſſis, fuerit probatum.

VII. Suchana, qui inſluit in Dvvinam, & amiſſo nomine una cum Dvvinam in mare arcetum ſe mergit.

VIII. Ocka, haud longe à Tartarorum Perecopenſium finibus exoriens; & Vorotiniam, Collugam, Cerpachum, Corſiram, Columam, Rhezaniam, Caſigorodiam, Murinamq; præterlapſus,

A 5 curſu

curso in arctum reflexo, in Volgam descendit juxta Nisnovogorodam. Pisces nutrit longe optimos. Ex ejus fontibus quoque oriuntur Sem & Sosna. quorum ille Sencrensem Ducatum præterfluit; oppidumque Potivolo alluens, in Disnam flu. illabitur juxta oppidum Czernigovv, & cum Disna infra Kioviam in Boryslhenem: Sosna autem per campestria Tartarorum cursu in orientem instituto à Tanai absorbetur.

ix. Moskua, metropolin dividens, illique nomen communicans, descendit in Oecam. Oritur autem in Tvverensi provincia, septuaginta fere miliar. Russic. supra Mosaisko, à quo ad metropolin jam dictam xc miliar. numerantur: sex autem mill. supra Mosaisko navigabilis esse incipit.

x. VVichida, amplissimus amnis, qui in Permia oriens, Volga confluit; alii in Dvvinam deducunt.

Nunc singulas provincias describemus, initio factò à Moskua, uti principali.

Moscuæ provincia.

PROvincia hæc neque admodum ampla est, neque fecundo solo; quippe quod maxima sui parte aridum atq; arenosum: frumento tamen mediocriter affluit: melle ferisque caret; præter lepo-

res.

res, quorum satis magna ibidem copia: arbores quidem fructiferas habet, (præter cerasos) sed fructus fere sunt insuaves atque ingrati saporis. Indigenæ hujus provincie cæteris Russis astutiores atque adeo fallaciores judicantur.

Metropolis est Moskua, forma pene rotunda ædificata. Agydus Fletcherus, Elisabethæ Angl. R. ad magnum Russiæ Ducem Legatus, anno c10 10 LXXXVII, scribit, se à Russis accepisse, antequam hæc urbs anno c10 10 LXXI à Tartaris Perecopensibus penetota flammâ deleteretur, arce ægre servata, ædes in ea numeratas fuisse xli mill. 10: sed hodie Londino haud multo majorem esse. Dividitur autem in quatuor partes, quæ singulæ suis muris aut vallo cinctæ sunt. Intima pars & veluti mediterraneum urbis appellatur *Kityagorod*. Huic proxime adjacet castellum, aut Regia, muris ab hac divisa; appellaturque *Krmlenagrod*. Quæ duæ partes muro circumdatae sunt lapideo, nonnulla materie adjecta. Pars quæ ab oriente, septentrione & occidente has cingit, *Targorod* dicitur, id est, Cæsarea civitas; muro cincta ex candido saxo, sed terra aggesta. Pars quæ has extra circumcingit, *Skorodum* nominatum, sepem habet, sine ulla terra. Pars hujus meridionalis,

trans

trans flumen Moscuam sita, alio nomine Strelzka Slaboda vocatur; quod à militibus inhabitetur, sive prætorianis magni Ducis. hanc à Basilio ædificatam scribit Fletcherus, & milites ibidem collocatos, privilegio ipsi indulto medonem etiam vetitis diebus bibendi; atque ea de causa hanc partem vulgo *Naley* appellari; quod ipsorum lingua sonat, *Insunde*. Cæterum ædes privatorum omnium ut plurimum sunt lignæ, paucæ admodum lateritiæ. Plurima sunt templa, quorum nonnulla è ligno sunt structa: horum templorum principale est *Troyes*, id est, templum S. Trinitatis, ad quod palmarum festo Patriarcha asino insidens à magno Duce introducit. Castellum autem, in quo est regia Principis, muro lateritio, alto crassoque, à reliquo corpore separata, his mille nongentos passus ambitu completitur. in quo sunt plurima pulcherrima ædificia nobilium; diversa foræ rerum venalium; plurimæque templa; uti templum Archangeli Michaelis, in quo principes sepeliuntur; *Blazavine*, sive templum Annuntiationis Mariæ, novem habens turres, quarum tecta, uti & totius templi, ære deaurato cooperta sunt, & crux altissime turris ex auro purissimo facta est; *Iuan Veliky*, D. Ioan-

D. Ioannis templum, cuius turris tectum deauratum est, abundatque campanis; quarum una, longe maxima, pendet bis mille ducentas poëdas, quæ valent ponderis nostratis 66000 libras. Distat hæc civitas, prout ab Anglis observatum est, ab æquatore quinque & quinquaginta gradus, & decem scrupula versus arctum.

Volodimeria provincia.

Wolodimeria provincia, quæ & nomen à præcipua urbe invenit, adjacet Moscuæ provinciæ versus aquilonem, & Occa flumine alluitur versus ortum. Principalis urbs est VVolodimeria, satis ampla; castrum habet ligneum; fuitque olim Russiæ metropolis. Sita est inter Volgham & Occam flumina, clxxv milliar. Russica ab urbe Moscuæ, sive xxxvi mill. German. versus ortum; agro adeo fertili, uti ex uno modio tritici sæpe xx. nonnumquam & xxx colligantur. Alluit illam Clefma fluvius. cætera magnæ vastæque sylvæ eینگunt. Oritur hic fluvius iv. milliar. Germ. à Moscuæ, & ibi multis molenadinis servit; infra VVolodimeriam spatium xii milliar. Germ. navigatur usque ad oppidum Murom, ad Occæ ripam situm; & dein Occa se conjungit.

NOvogardia, civitas ampla & lignea, cum castro, quod Basilus ad Volgæ & Occæ confluentem ex lapide in scopulo ædificavit; distat à metropoli Moscua pene ecce mill. Russi. versus boream, & quinquaginta sex grad. & xxx scrup. ab æquatore. Ager fertilitate rerumque copia VVolodimeriam æquat. Ad utramque autem Volgæ ripam degunt Ceremissi, qui Mahumeti sectam sequebantur tum quum Herbersteynius scriberet: Sunt autem duplices: nam qui trans Volgam versus boream incolunt, Ceremissi Logori vocantur, à fœnorum struibus; qui vero cis fluvium, versus meridiem, Ceremissi Nagorni appellantur, id est, superiores sive montenses, non quod ulli ibidem sint montes, sed à collibus quos occupant. Sura fluvius (quondam inter Russiam & Casanum limes) à meridie veniens, centum pene milliar. Russic. infra Novogardiam in Volgam influit; supraque confluentem ad dextram Suræ ripam Basilus castrum locavit quod ab ipsius nomine VVasilgorod appellatur. Ab Occa flum. orientem & eum versus vastæ occurrunt silvæ, quas Mordvyæ populi inhabitant, à Russis diversi, & proprio idiomate utentes; durum hominum genus, qui

paga-

pagatim incolentes, ferina & melle visitant, pellibusque pretiosis inprimis abundant; militiæ non inidonei, fere pedites militant, arcubus longis conspici, & sagittandi pericia noti; quibus artibus latrocinantes Tartaros sæpe fortiter repulerunt & multarunt.

Rhezan Ducatus.

ANovogardiæ inferioris Ducatu, declinando nonnihil ad occidentem, Rhezan provincia jacet inter Occam & Tanaim fluvium. Obiaceret autem Moscæ provinciæ ad ortum, Aka ab illa divisa. Hic principatus cæteris omnibus Russiæ provinciis longe præstat fertilitate; nam ager illius frumenti culmos tam dense profundit, ut equi difficulter transire possint: præterea magna ibidem mellis, piscium, avium, ferarumque est copia: arborum fructus quoque longe sunt præstantiores quam in reliqua Russiâ. Incolæ audaces & bellicosissimi. Principalis urbs, *Rhezan*, ad Occæ ripam sita, & fere è ligno structa; Occa fluvius non procul ab urbe insulam facit, quæ Strup appellatur. Fuit quondam magnus Ducatus, Principemque habuit nemini obnoxium; nunc autem Ducatus hic Moschico imperio accessit. Cætera oppida sunt *Cossia*, ad ripam Occæ fluminis, oppidum item ligneum,

lignum, xxviii mill. distans à Rhezan quod & quondam Dominum habuit sui juris; nunc Mosco caret. *Tulla*, oppidum ligneum, xl fere mill. Polonic. à Regezan; xxxvi à Moscua versus meridiem. *Basilii* Ioannis Magnus Dux hic castrum è lapide construxit, ad ripam fluvii, qui idem cum oppido nomen habet; Vppa autem fluvius ab ortu castrum alluit, Tullæque flu. iunctus, Occæ supra Vorotin xx fere milliar. commiscetur. Hoc quoque oppidum ad tempora usque Basilii proprium habuit Dominum. *Odoiovv*, castrum ad Tullæ & Vppæ confluentem in Occam. A quo versus meridiem Msczeneck jacet, locus palustris; ubi quondam arx fuit ejusdem nominis, cujus taptum rudera hodie visuntur: circa tamen illam habitant non pauci in tuguriolis, qui quum à Tartaris infestantur, in palustria hæc loca se cum suis recipiunt. Distat denique Msczeneck à Moscua lx mill. Polonica, à fontibus Occæ xviii. *Coluga*, oppidum & castrum ligneum, ad Occæ ripam, xxxvi milliar. Polonic. à Moscua. magnus Dux hic præsidium alie adversus Tartaros. *Vorotinia*, urbs & castrum: ad Occæ ripam; distat à Coluga lxx milliaribus; ducatus titulo insignis.

Sibe-

Siberiensis sive Severiensis provincia.

Severiensis ducatus est amplus, & rebus omnibus affluens. Ejus latitudo à Borythene flu. ad Msczenek castrum, quod supra dictum diximus, extenditur; & vastos & incultos campos passim occupat. Severientes Duces sui juris fuerunt, sed postea magnis Lithuanie Ducibus multos annos paruerunt. Polonis quoque, quum magnus ducatus, lagelone baptizato, ad Polonos pervenisset, tributum persolverunt. Dein à Casimiro Polonie Rege, magnoque Lithuanie Duce, lagelonis filio, ad Ioannem magnum Rusiæ Ducem defecerunt. Sedes autem hujus Principatus erat in Novogrodeck. Tandem hi Principes (prout alii multi in Russia) perfidie innocenter accusati, à Basilio Principatu sunt exuti. Civitates & arces in hoc ducatu sunt complures, inter quas Novogrod, *Sieverski* dicta, Starodub, Potivolu, Czernigovv, & Bransko sunt celebriores. Sylvæ hermelis, aspreolis, & melle abundant; agri quoque sunt fertilissimi.

Novogrod Sieverski, urbs & arx lignea, olim ducum sedes, distat à Potivolu & Starodub, ab una xviii, ab altera xiv mill.: à Moscua per Colugā, Vorotiniā, Serensko & Bransko cl. milliar.

B

Cz. et.

Cernigovv, oppidum & arx, distat xxx mill. à Kiovia: totidem à Potivolo. *Potivolum*, urbs & arx lignea, distat à Moscua cxi. mill. Polonica: à Kiovia lx. à Branski xxxviii.

Novogrodeck, xviii milliar. distat à Potivolo, xiv à Starodub.

Starodub xxxii. mill. à Potivolo.

Smolenscensis provincia.

PROVINCIA hæc ampla, ad ortum habet Moscuam, ad eorum Siberiam, ad african Lithuaniam, ad occidentem Livoniam. Metropolis illius *Smolensko* civitas ingens & insignis, ad Borysthenis ripam sita: in-cujus ulteriori ripa arcem habet & roboribus ædificatam, in qua plurima ædificia lignea in formam civitatis exstructa sunt: hanc ex una parte fluvius alluit, ex altera profundis fossis & acutis stipitibus munitur; in medio autem arcis templum est scopulo superstructum, Divæ virgini sacrum. Civitas ipsa in valle sita est, collibus undique & vastis sylvis cincta; distat à Moscua lxxx. mill. Polonica.

Cætera oppida sunt; *Drohoibus* sive *Drogobusch*, ad Borysthenis ripam, lxxii. mill. à Moscua, xviii à Smolensko. Hæc annis profundus non longe ab hoc oppido oritur in sylva quadam, & inter Collugam & Vorotiniam influit in Oc-

cam.

cam. Hic fluvius quondam Lithuaniam à Russia dividebat. *Wyezma*, oppidum & castrum ligneum, ad ripam flu. ejusdem nominis, qui haud procul inde in Borysthenem illabitur; distat à Moscua xlv. mill. à Mazaysko xxvi, à Drohoibus xviii. *Mozaysko*, oppidum & castrum ligneum; distat à Moscua xviii. mill. versus meridiem; à VVyezma xxvi. hic Princeps Russiae quotannis venatur, præsertim lepores albos, quorum magna hic copia est.

Bielskia Ducatus.

BIELSKIA principatus Russiae, quondam sui juris principem habuit; qui magnis Lithuaniae ducibus, Jagellonis filius, (à quibus Basilus, Princeps Byelskæ, ad Basilium Russiae ducem defecit, ducatumque totum illi subjecit) tributum pendebat, nunc Russiae Dux titulum illius usurpat. Civitas præcipua *Byela*, cum castello, ad ripam flu. Obseckæ in vastis sylvis sita, & lx. milliar. Polon. à Moscua, xxxv à Smolensko, à Toropetz xxx. abjuncta.

Rschovie Ducatus.

DVCATUS hic latissime patet, à Moscua versus occasum. Leporibus albis abundat hæc provincia, quos Duces Russiae hic sæpe venantur. Principalis illius civitas *Rishova*, cum arce utraque

B 2 lignea,

lignea, ad Volgæ ripam sita, xxiii mill. à Moscua. Ultra hanc aliquot mill. occidentem versus sylva est VVolkovskilens in qua jacet palus VVronovv; è qua exit fluvius quidam, qui duobus milliar. Polon. progressus in lacum Volgo influit, & aquis multis auctus rursus egreditur, & deinceps Volga à lacu dicitur.

Cætera oppida sunt; *Wolock kurbs* & arx lignea, xxiv mill. à Moscua versus occidentem, xii à Mosaysko, xx à Tverria. *Wielilje luki*, urbs & arx lignea, cxi. mill. à Moscua, lx à Novogrodia magna, xxxvi à Polosczko; præterfluit Lovat fluvius, qui inde septentrionem petens, in Ilmen lacum juxta Novogrodiam magnam ingreditur. *Toropyeci*, urbs & arx, xviii milliar. à VVyclikie Luki, ad confinia Ducatus Lithuanie.

Tverrensis Ducatus.

VNa è maximis Russiæ provinciis. Metropolis illius *Tverria*, quam Volga fluvius interlabitur: in altera Volgæ ripa castellum habet ligneum, juxta quod Tvercza fluv. in Volgam confluit. civitas hæc monetam propriam habet argenteam, quæ valore Moscovicæ æquatur. distat à Moscua xxxvi mill. versus occidentem æstivum. Est & *Torsack*, oppidum x mill. Polon. à Tverria distans; cujus olim dimidia pars Novogro-

gradiens provincie attributa fuit; altera Tveriensis Ducatus; quem Ioannes Basilides primum occupavit.

Pleskovicensis Ducatus.

Amplissima provincia, & sui quondam juris, donec à Ioanne Basillide anno cix d ix occuparetur. Metropolis illius Pleskovia, Russis *Pskovv*, ad lacum Pskovvam sita; ex quo ejusdem nominis fluvius emergit, ac mediam urbem interluit, & sex mill. emensus in lacum Czuczko vel Czudzin ingreditur: per quem facilis in mare Balticum esset navigatio, nisi scopuli quidam non longe ab Ivvanovvgorod & Nierva castris in sinibus Livoniæ impedimento essent. Hæc urbs, quod in Russiâ rarissimum, muro cincta est; dividiturque in quatuor partes, quarum singulæ muro cinctæ. Distat à Novogrodia magna xxxvi mill. versus occasum. Hæc civitas proditione sacerdotum in Russiæ Ducis manus devenit, qui cives in Moscuam traduxit, & Russos in illorum locum substituit.

Novogrodia magna Ducatus.

Provinciæ hujus principatus olim totius Russiæ longe amplissimus fuit. Ejus metropolis est Novogrodia magna, Russis *Novogrod Wielki*. Continet ambitu suo circiter duas versas. In ea sunt

monasteria septuaginta, crassis latericulis muris septa, & plurimis rotundis turribus ornata, quæ sere æneis tegulis tectæ sunt: alioquin exteræ ædes & trabibus ligneis compactæ sunt; quibus & vallum constat, & semitæ stratæ sunt. Distat ab æquatore quinquaginta octo gradibus & xxv scrupul. Interfluit fluvius navigabilis VVolchoꝝ sive VVolcho: qui ex lacu Ilmen ii versis supra civitatem emergens, infra illam & xxxvi mill. ab origine sua in alium lacum Ladoga dictum se mergit. Lacus autem Ilmen, in latitudinem quidem xxi, in longitudinem vero xvi mill. Polonic. patens duos celebres amnes recipit, Lovvat & Scholonom; unum hunc emittit. Distat urbs à Moscua cxx milliar. Polon. versus occidentem æstivum: à Pleskovia xxxvi; ab VVanogorod & VVelikie Luiki xl. Cætera oppida sunt, *Russ*, oppidulum vetustissimum, xxi milliar. à Novogrodia; præterfluit fluvius salus, quæ oppidani ampla fossa in modum lacus coercerent, & ex aqua in ædes suas per canales derivata salem coquunt. Id oppidum superioribus annis pene dirutum, & quom olim amplissimum fuerit, uti è ruderibus apparet, nunc tantum tenuis est pagus, cum adjuncto castello, quod vocant *Statta Russa*. *Ivanov*

novogorod arx, à Ioanne Basilde (unde illi nomen hæsit) ad ripam Nervæ fluv. è vivo saxo structa. Iuxta hanc arcem jacet civitas Nerva, Russica dicta, ad discrimen alterius Nervæ quæ ad alteram ripam ex opposito jacet, quæ Livoniæ tribuitur. Vtraque autem dicitur Nerva à fluvio qui ex lacu Czudsko effluit, & Pskovva & Vielika Reka amnibus acceptis, has interluit, alveo bombardæ jactum lato, indeque in mare Livonicum se exonerat. *Iamnia*, castrum xxi milliar. ab Ivanovogorod, ad Plusiæ fluv. ostium, septentrionem versus. *Coporogia*, urbs & castrum iv milliar. à Iamnia, ad ripam fluvii ejusdem cum urbe nominis. Hinc septentrionem versus xxv mill. per Oreslek & Corellam urbes, ad Polnam fluvium pervenitur; qui Russorum imperium à Finlandia Sueciæ Regi subiecta dividit.

A Novogrodia magna, xxx milliar. intervallo distat *Vodzka* regio, inter occidentem & septentrionem sita, cuius incolæ proprium idioma habent, nonnihil à Russico diversum: hic animalia aliunde in vecta colorem album induere suumque mutare perhibent.

Duvina provincia.

Hæc provincia ad septentrionem sita est, & quodam ad Novogrodiem

sem principatum pertinuit; nomen accepit à fluvio Dvina, qui præterlabitur. Amplissima est & supra c. milliaria ambitu complectitur; paucissima tamen oppida & castra habet; præterquam Dvvinam civitatem in medio regionis sitam; Colmogram arcem; & Pinegam castrum ad fluminis ostium conditum. Pagis tantum abundat, qui ob soli sterilitatem longe à se invicem distant. Incolæ ex piscibus ferisque omnis generis victum quærunt; panis usum ignorant; pellibus amiciuntur. Solum ipsorum magna parte salsum, ita ut salem ex illo excoquant & vicinis vendant. Longe alia jam hujus regionis facies, postquam variae nationes huc commerciorum causa venire cœperunt, qui antea Narvam petebant.

Vslugha provincia.

HÆC provincia Dvvinam provinciam concludit à meridie. Hæc regio olim Novogrodiensibus tributaria fuit; nunc Principi Mosco paret. Incolæ nullum panis habent usum; piscibus & ferina victitant; Idioma proprium habent, licet & Russica lingua utantur, Salem è Dvvinâ provincia petunt. Omnis generis ferarum pellibus abundat, præcipue vulpinis nigris, quæ nunquam Zebellinis æquiparantur. Zebelli-

bellinorum pelles hic paucæ, neque admodum laudatæ. Præcipua civitas *Vslugh*, cum sua arce, ad ripam Suchanæ fluvii condita. *Vslugh* dicitur ab *Vslia*, quod *Ostium* Latinis denotat, & *Iugh* fluvio, qui ex meridie in septentrionem labens, ad cuius confluentem in Suchanam primo sita fuit, nunc ad dimidium milliare supra confluentem illius jacet.

Vologda provincia.

PROVINCIA hæc inter orientem & septentrionem jacet; tota paludosa est & sylvestris, ita ut viatores difficulter itineris rationem inire possint, propter crebras & pene invias paludes & fluviorum mæandros. Quondam sub Novogrodicæ magnæ ditione fuit. Principalis illius urbs *Vologda*; quæ arcem habet & natura loci & opere munitissimam; in qua magnus Russiæ Dux tempore necessitatis partem thesaurorum solet recondere; unde illam latericio muro crasso & alto cingendam curavit. Abest à Iaroslavi l. milliariis. Polonicis, à Bielezoro xl. & l. ix. gradib. & x. scrup. ab æquatore. Fluvius *Vologda* ex occidente in septentrionem defluens & in Dvvinam confluens fringit illam; à quo ipsi, uti & provinciæ, nomen. *VVaga* fluvius, omnis generis piscibus abundans, inter hæc & Bielezorum è paludibus

in densissimis sylvis oritur, ac in Dvina nam fluvium illabitur. accola hujus fluvii panis usum penitus ignorantes, ferinis carnibus ut plurimum victitant; abundant pellibus vulpinis nigris & cinerice coloris.

Bieleiezero Ducatus.

Bieleiezero (quasi *album lacum* dicas) ampla est regio, una e Ducatus Russiæ, ad septentrionem sita, juxta ingentem lacum, à quo ipsi nomen indium. Patet lacus in longitudinem *xiii* milliar. Polonica, totidemque pene in latitudinem. Circiter triginta amnes recipit, & unum tantum Sosnam emittit, qui *xv* milliar. supra Yaroslav & *iv* infra Mologam Volgæ fluvii alveum subit. In hoc lacu arx jacet, natura loci munitissima, & inexpugnabilis credita, in quam Russiæ Dux thesauros suos recondere consuevit, & tempore necessitatis veluti ad asylum se recipere. Regio pene tota palustris est, & silvosa, ideoque & aditu perdifficilis, ita ut non nisi aquis glacie constrictis, aut pontibus & transversis arboribus stratis adiri possit. A lacu Bieleiezero ad sagittæ jactum alius jacet lacus, sulphur copiose proferens, quod fluvius quidam ex illo emergens, veluti spumam superantantem devehit. Ejus præcipua urbs

&

& arx *Bieleiezero*, ad lacum supradictum sita, distat à Moscua *c* milliaria, & à Novogrodia magna totidem.

Laroslavia Ducatus.

Provincia hæc ampla & fertilissima, præsertim ea parte qua Volgham fluvium contingit. Ducatus olim secundogenitis magnorum Russiæ Ducum attribuebatur: in quorum progenie aliquandiu mansit, & proprios habuit Dominos, quos Ioannes Basilides, Russiæ monarcha, principatu spoliatus, in servitutem redegit, parva admodum in provincia reddituum parte ipsis relicta. ex horum progenie qui supersunt, Knezi, id est, Duces *Laroslavvsci* dicuntur. Principalis illius urbs *Laroslavv*, amplissima, cum arce sua lignea, distat à Moscua *xlv* milliar. Polonicis, ad Volgaripam sita.

Rosithovia Ducatus.

Hic Ducatus olim post Novogrodiam magnam, inter Russiæ principatus præcipuus & antiquissimus habebatur, & secundogenitis Ducum Russiæ attribuebatur: quorum posteri à Ioanne Basilde illo fuerunt spoliati, novissimo herede anno *cio* *io* *lxv* indigne trucidato, & stirpe penitus deleta. Præcipua illius urbs *Rosithov*, cum arce sua lignea, sita est ad lacum quandam, e quo

quo Cotorea fluvius emergit, & Iaroslavia civitatem præterlapsus illabitur in Volgam. Archiepiscopum suum habet urbs, distatque à Moseua milliari. Polon. xxxiv.

Reliqua oppida sunt; *Vglitz*, cū suo castello, ad Volgæ ripam, distans à Moseua xxiv milliaria, à Iaroslavia xxx. *Chlopigrod* urbs, distans ab *Vglitz* 11 mill. Polonica. hic frequentissimæ nundinæ celebrantur, ad quas Succii, Livones, Lithuani, Tartari & aliæ nationes confluant; rerum tantum permutatione hic utuntur. *Pereaslou* urbs & arx ad lacum quendam sita, xxiv milliari. à Moseua, x à Rostovia. Iuxta hanc lacus est è quo salem coquant.

Sudalensis Ducatus.

PROvincia hæc Rostovix & VVolodimerix contermina est, olim inter præcipuos Russiæ principatus habita, & secundogenitis magnorum Russiæ Ducum attributa, quorum posteris à Ioanne Basilde in eundem modum fuit erepta. Metropolis illius *Sudali* civitas & arx, in qua sedes Episcopalis est. quondam totius Russiæ metropolim fuisse volunt. Reliqua oppida sunt: *Costromovogrod*, urbs cum castro, ad confluentem Costromæ amnis in Volgam sita, xx mill. à Iaroslavia versus orientem

tem æstivalem. *Galicz*, urbs & arx, quæ minori provinciæ nomen dedit, quæ ob crebras paludes, amnes, & densissimas sylvas pene invia est.

Viatka regio.

Hæc provincia fere tota palustris est, & sterilior; melle tamen, piscibus & feris omnis generis abundat; Cerevisiarum latrociniis obnoxia. Nomen habet à Viatka fluvio, qui in Camam influit. Ad hujus ripam sitæ sunt *Chilina*; & 14 milliaria infra hanc *Orlo*; deinde vi milliari. ab Orlo versus occidentem *Sloboda* & *Cotelnicz*, civitates, ad Rhecziez fluvii ripas, qui ab oriente fluens in Viatkam influit. Hæc regio olim sub Tartarorum dominio fuit, donec à Basilio magno Russiæ Duce ipsis eriperetur; plurimi tamen Tartari ultra citraque Viatkam in campestribus hodieque habitant, præsertim juxta Viatkæ in Camam fluvium confluentem. Distat hæc regio à Moseua cl. milliari.

Permia regio.

Amplissima provincia, distans à Moseua ccl. miliar. In ea est urbs ejusdem nominis ad Vischoræ flu. ripam sita; qui decem milliaria inde emensus in Camam se condit. Indigenæ hujus provinciæ pane rarissime utuntur, ferina fere omnis generis visitantes. Idioma pecu-

peculiare, litterasque à Ruthenicis habent diversas, à Stephano Episcopo inter Sanctos à Russis relato, qui hosce ad fidem Christianam convertit, inventas. Plurimi illorum nihilominus hodieque sunt pagani & idololatrar, passim in sylvis degentes. Hyeme trahis iter super nives faciunt, quas aut canes aut cervi albi (quos in hunc usum cicurant & domi alunt) ducunt. Pedites vero nartis suis (quemadmodum & in aliis plurimis Russiæ locis consuetudo est) celerrime super nives feruntur. Sunt autem hæ nartæ, lignæ soleæ, duos tresve cubitos longæ, quibus pedibus subligatis & baculo oblongo atque acuminato suffulti, tanta celeritate feruntur, & colliculos, truncos, foveasque transiliunt, ut nullus equus, licet agilis, eos cursu consequi possit: hocque modo feras omnis generis capere & telis configere solent.

Sibir provincia.

Hæc provincia ad Camam fluvium jacet, inter Permiam atque Viatkam; videtur urbibus & castris omnino vacua: Regio tota palustris & sylvis opaca, & ob viciniam Tartarorum magnam partem deserta. Indigenæ proprio idiomate utuntur: panis usum nesciunt; ferina carne vescuntur. Mercimonia aspreolorum pellibus (qui apud

illos

illos præstantissimi reperiuntur) exercent, easdemque magno Russiæ Duci pro tributo pendunt. In hac provincia layczk ingens fluvius oritur, qui per Tartarorum campestria Caspium mare petit.

Iugra provincia.

Iugra, sive Iuhra, cujus indigenæ Iuhri vel Iugrici appellantur, ad oceanum septentrionalē sita est: ex ea Hungaros ob sterilitatem soli olim emigrasse & ad Mæotidis paludes confedisse volunt; atque inde postea in Pannoniam ingressos, à suo nomine Iuhariam dixisse, quæ jam Hungaria audit. Indigenæ hujus regionis magno Russiæ Duci tributum pendunt, & pene eodem cum Hungaris idiomate utuntur, uti ferunt; nam Herbersteinus sibi compertum negat.

Petzora Regio.

Hæc provincia secundum mare glaciale longo tractu se extendit versus arctum atque orientem. Nomen capit à flumine Petzora, qui à meridie descendens juxta oppidum & castellum Pustoziero, sex amplis ostiis in mare glaciale se exonerat. ad utramque fluminis ripam jacent montes, quos Russi Ziemnoipoiæ vocant, id est, cingulum terræ: quorum juga ob continuos ventorum

torum

torum flatus nihil herbidi fortiantur, sed fere perenni nive rigent: cresunt tamen ibidem ingentes cedri, circa quas nigerrimi zibellini reperiuntur: multæ quoque aves rapaces, præcipue accipitres albi, aucupio aptissimi, quibus Duces Russiæ plurimum utuntur. Hos montes ab antiquis Riphæos & Hyperboreos dictos volunt. Qui Russia Petzoram petunt, iis per Vltugam, & Dvvinam, Permiamque iter est. Incolæ hujus regionis simplicissimi sunt: Idiomata habent proprium, & panis usum ignorant: Anno demum c10 10 xviii fide Christiana imbuti & baptizati fuerunt. Ad ostium fluminis situm est oppidum & arx Pushtezoro. Ultra quod secus mare degunt Samoedæ, qui Russis Samogedz, id est, seipsos comedentes, appellantur: Hæ gentes advenarum confortia fugiunt; avibus & feris omnis generis, adeoque pretiosis pellibus, supra modum abundant; & vicinum mare multis piscibus sætum est; & belluis quas *Mors* vocant Russi; quarum dentibus utuntur ad manubria ensium atque cultellorum. Ad eundem fluvium jacet Papinovgorod oppidum & castrum; cujus accolæ Papini vocantur, & diverso à Russis utuntur idiomate: tributum pendunt Russiæ Duci. Pushtofera oppidum

dum (prout ab Anglis observatum fuit) exiguum est, & circiter centum domiciliis ligneis constans. Hibernis mensibus intensissimum hic est frigus, quum & mense Augusto flumen glacie cōstringatur, & raro ante mediam Majum solvatur. Distat ab æquatore lxxviii grad. & 30 scrupul. Ad ejusdem fl. ripam jacet Vstzilma pagus, constans triginta aut quadraginta ædibus; lxxvi grad. & 30 scrupul. ab æquatore abjunctus.

Obdoria Regio.

○ Obdoria ab Obby fluvio nomen accepit, qui è Kitaysko amplissimo lacu exiens, & ab oriente in septentrionem labens, sex ostiis in oceanum glaciale descendit: ad oppidum autem Obby tam amplum est hoc flumen, ut xvi milliaria Polon. aut lxxx verstas Russic. patere credatur; vixque biduo, licet aura obsecundante, trajiciatur: supra fidem piscosum. Accolunt Vogulici & Hogritzchi populi, Russiæ Principi obnoxii: qui varia genera animalium hic capiunt. In hac regione haud longe à fluminis ostio visitur idolum antiquissimum è lapide excitum, celeberrimum in hisce partibus, & quod hi populi summa veneratione adorant; *Zolota babà* Russi vocant, id est, auream anum; habet enim similitudinem anus infantem

gremio tenentis, & alterum juxta se habentis, quem illius nepotem dicunt indigenæ. Ab Obby fluvio à parte sinistra ascendendo, Calami populi in campis degunt, Russiæ Duci tributum pendentes. Infra Obby fluvii ostia complures sunt amnes, Irtisca, Beresvva, Soda, Tachnim, Danadim, & alii è montibus Ziemnoipois emergentes; quorum accola itidem Duci Russiæ tributum pendunt. Hæc rerum facies fuit cum Herbersteynius legationem apud Moscum obiret: postea Theodoro rerum potente, circum flumen Obby aliquot arcis à Russis fuerunt exstructæ, validis è nemoribus illic excisis trabibus intertextæ, terraque oppletæ, & præfidiis communitæ; colonie eò deductæ, è Russis, Tartaris, Polonis aliisque nationibus mixtæ. multi illuc exules, hominidæ, aliique facinorosi ablegantur, unde sensim populose societates ibidem constitutæ.

Condora Regio.

Provincia hæc ad oceanum septentrionalem itidem sita, Obdoriæ regioni finitima est; tota silvosa & variis amnibus divisa. Indigenæ proprio idiomate utuntur, & Zolotam Babam idolum paulo ante commemoratum venerantur. ferina victitant; & pretiosas pel-

les

M O S C O V I A E.

les Russiæ Duci pro tributo ferunt. Nullæ hic urbes aut arcis, ac ne pagi quidem.

Lucomoria Regio.

Hæc Regio longo tractu juxta mare septentrionale protenditur. Incolæ passim in sylvis & campis degunt. Huic regioni confines sunt; Grusintzi & Serponovrtzi, à castro Grustina ad lacum Kitaysko sito ita dicti. Ab hoc lacu homines nigri, communis idiomatis ignari, ad Grustinam arcem solent accedere, varias merces deferentes, præcipue unio- nes, gemmasque varias, quas Grusintz ab ipsis permutatione mercantur. Omnes autem Lucomoriæ incolæ magno Duci sunt vestigales. Ex Lucomoriæ montibus Coslin fluvius oritur, qui in magnum fluvium Tachum descendit.

Lappia Regio.

A Lucomoria ultra tendendo secundum mare glaciale Loppi populi agunt, barbarum & brutum hominum genus, qui incertis sedibus vagantur. piscibus & ferina victitantes, & panis usum omnino ignorantes. Idioma proprium habet & Russiæ Duci tributum pendere dicuntur. Regio illorum frigidissima est.

Ceremissi populi.

Ceremissi, Mordovotes, & Vachines, inter Viatkam & Vologdam provincias, vastas sylvas sine certis laribus

occupant: magnam partem Pagani, quidam & Mahumetani; latrocinii & magicis artibus infames. Melle & ferina ut plurimum victitant. Durum hominum genus, & sagittandi peritissimum. Russi sunt vestigales. Hi populi Volgam utrimque accolunt. quorum illi, qui dextram Volgæ ripam versus arcum accolunt, Logovi agnominantur, à fœni struibus; qui sinistram & versus meridiem, Nagorni, quod montana incolant.

Mordvva populi.

A Nisnovogorod orientem & meridiem versus vastæ occurrunt sylvæ, quas Mordvæ populi incolunt, homines duri & bellicosi, & proprio idioma & utentes, partim idololatræ, partim Mahumetani. mulieres decoris gratia ungues nigro colore inficiunt, apertoque capite & pafis crinibus incedunt. Ceremissis Nagornis vicini sunt, qui non pauci ipsi sunt permixti.

Cazan Regnum.

Cazan regnum, civitas & castrum ejusdem nominis, ad ulteriorem Volgæ ripam, lxx fere milliar. Germ. à Novogrodia inferiore: ad oriente Tartaros finitimos habet, qui Schibanski & Kosatski vocantur. Cazan urbs abest à Viatka arce lx mill. German. Incolæ sunt Tartari, sed cæteris cultiores & ur-

banio-

baniores: quos Basilius Russiæ Dux ad egit ut se subjicerent ipsius imperio, atque ejus arbitrio Regem acciperent. Postea sæpius rebellaverunt, & gravia damna Russis intulerunt, quæ Herbersteynius prolixè narrat. Cazan pulchrum est oppidum, prout sunt oppida Russiæ universa: in edito monte adjunctam habes arcem & natura & opere munitâ. Distat ab æquatore lv grad. & xxx scrupulis.

Asiracan.

A Stracan urbs opulenta, magnumque Tartarorum emporium, decem dierum itinere infra Cazan, ad citeriorem Volgæ ripam sita, & longe supra illius ostia. Sita est urbs in insula amnica, ad elivum montis, habetque arcem ligneo vallo septam, quali & ipsa cingitur. Insula hæc patet in longitudinem milliar. xvi, in latitudinem iii; distatque ab æquatore xlvii (aliis xlvii) grad. & x scrupul. Nullis arboribus, ac ne gramine quidem vestita; solo effeto & quod frumentum maligne admodum producit: unde hic magna annonæ penuria; incolæ autem magna ex parte piscibus vitam tolerant; quos passim in oppido ad solem & ventum siccant; unde tantus factor prodit, ut aërem ipsum inficiat, qui hic hominum valetudini minus propitius est; & tantum muscarum

C 3 copiam

copiam generat, ut vix alibi tantam videre liceat.

Itinerum & fluviorum à Moscovia in Siberiam, Samoiediam & Tingoëfiam ducentium, itemque oppidorum à Russis in illis regionibus conditorum descriptio.

EX urbe Soil ad *Witfogdam* oppidum (situm ad flumen ejusdem nominis, quod influit in flumen *Dvinam*; quod centesimo à confluyente milliari prope sanum *Michaëlis archangeli* exoneratur in mare album,) contendunt aduerso flumine, dum perveniant *Iaviniscum*, oppidulum à Moscis conditum, & *Soila* septendecim ferè dierum itinere distans. quo priusquam deveniant, multa flumina, multas sylvas petràseunt. profluit autem *Witfogda* è montibus *Ioëgoriis*, Tartarix ad austrum conterminis, atque hinc, boream versus ad ipsum usque Oceanum procurrentibus. ex iisdè montibus oritur & *Pezora*, qui eis freum *Weygat* Oceano se commiscet. *Iavinisco* digressi, post trium hebdomadum iter deveniunt ad *Necumum*, Quod tam leni per sylvas fluit agmine flumen, ut inde sibi invenerit nomen. *Neem* namque Latinis significat mutū. In eo quinque propemodum dies ratibus suis vel scaphis navigant. postea verò, compendii causa, properante videlicet aliorum

Ne-

Nemo, sarcinas suas ad unam duntaxat leucam terra portandas eurent necessum est. quo factò, *Wiseram* devenitur, flumen è quibusdam rupibus *Ioëgoriorum* montium appèdicibus profluens. eas Mosci *Camenas* vocant. feruntur hinc novem continuos dies secundo *WVisera*, donec perveniant *Soil Camscoy*, oppidulum refocillandis aliquantisper viatoribus, terrestri deinceps itinere perrecturis, ab Moscis extructum. *WVisera* verò continuato aliquantenus cursu, tandem *Camo* se miscet, *Viateam* Moscovix oppidum præterfluenti, & immenso flumini *Rha*, quod & *Volga* dicitur, illabenti. qui quidè *Volga* lxx ostiis exoneratur in mare Caspium, ut ex iis accipi, qui coram id arbitrati sunt.

Oppidum *Soil Camscoy* mediocriter habitatum est, & pagis compluribus circumdatum. Incolæ Russi fere aut Tartari. Pecoris, & præsertim equorum, hic magna copia. Viatores itaque paululum recreati, sarcinas suas equis imponunt, & per montes ferè contendunt, abietibus, pinis, & raris quibusdam arboribus confitos. Trajiciunt verò inter hos ipsos montes flumen *Soibam*: hinc *Cosnam*, utrumque ad aquilonem procurrens. Distribuantur autem hi montes in partes tres, quarum duæ priores singule

C 4 bidui,

bidui, tertia quatrIdui itinere superantur. Ac primæ quidem nomen est *Coosvinscoy Camen*, alteri *Cirginscoy Camen*, tertiæ *Podvinscoy Camen*. Et sunt sane hæc ipsa montana, ab iis unde egressi sunt terris multum diversa. Pulchriores in iis & arboribus densiores sylvæ, varias passim gignentes stirpes. Frequentantur autem hæc tria deserta à Tartaris fere & Samojedis, nihil quam pretiosas pelles, Imperatori Moscorum pendendas, in iisdem venantibus. Montes *Podvinscoy Camen*, cæteris altiores, ac nivibus passim & nubibus cooperti, ideoque viatoribus; superatu difficiles. Fiant tamen paullatim declives. Hinc *Vergateria* deveniunt, in quo oppidulo subsistendum est, usque dum appetat ver, idque ob flumen *Taram*, quod vicini illic locis exortum, reliquo anni tempore perquam vadofum est. At verò, Vere novo gelidus canis cum montibus humerum Liquitur, & magnis accrescunt aulibus amnes, scaphis & lembis trajicitur.

Vergateria primum est terræ Siberiæ oppidum, ac non nisi ante annos viginti & unum, (scripta hæc anno 1612,) una cum aliis aliquot oppidis, cœptum conditi. Est autem & tectis mediocriter frequentens, & coluntur hic agri, non secus quam in Moscovia. Residet hic Imperatoris

toris Moscoviæ nomine Gubernator, qui magnam quotannis, initio statim veris, frugum & annonæ copiam, in omnes præsidio militari munitas per universam Siberiam arces fluminum via, distribuit. quin & Moscis trans Obby degentibus eadem succurrendum est via. nec enim adhuc ibi colitur telus, & Samojedæ (ut diximus) ferina ut plurimum victitant. Secundo Toëra quinque dierum itinere deveniunt *Iaphanum*, oppidum ante biennium structum & colonis infestum. Hinc rursus feruntur secundo Toëra, & biduum sic progressi, coguntur hoc flumen, ob anfractusos ejus meatus, subinde trajicere, quo videlicet faciant viæ compendium. Habitant jam in his locis Tartari passim, & Samojedæ, pecuaria fere naviculariaque se sustentantes.

Tandem relicto Toëra, ad ingens flumen *Tababum* deveniunt, ducentis circiter leucis *Vergateria* distitum: & hinc *Tinnam* porro contendunt, oppidum populosum, & ab iis quos ante diximus conditum. multi vero & rhedis, hiberno tempore, duodecim fere dierum spatio, *Iaphani Tinnam* perveniunt. atque hic magna pellium pretiosarum inter Moscos & Tartaros Samojedatque vigent commercia, estque commodus val-

de hic locus iis, quibus non nisi semestri spacio decretum est emanere. sed multi ulteriora scrutantur, & longe trans Obby ortum & meridiem versus contendunt.

Tinna devenitur *Tobolsca*, Siberien-
sium oppidorum metropolim, in qua ipsa Siberiæ, ac Moscorum in ea supremi Præregis, sedes. Deferuntur huc annuatim ab reliquis tractus totius oppidis, tam cis quam trans Obby, tributæque in unum collectæ, & præsidario milite circumsepta, in Moscoviam porro ad Imperatorem perferuntur. Severissime quoque hic dicitur jus, & tenentur quotquot sunt in Samojedia Siberiæque Gubernatores huic uni parere. Vigent præterea rerum è Moscovia advectarum in hac urbe commercia. confluentibus eo è tractu australi & ab extrema fere Tartaria Tartaris, aliarumque nationum hominibus, qui, quod longius pervagatur regionum istarum fama, eo frequentiores concurrunt. Vnde magna profecto reddit ad Moscos utilitas, qui tam placide subjugarunt has gentes, ut nihil ipsis nunc metuendum sit, adeo eas sibi habent addictas. Extructa sunt insuper passim templa & ædes sacræ, in quibus Græca exercetur religio, quæ apud Russos aliosque septentrionis populos in multo usu est, licet variis superstitioni-

stitionibus depravata, utcumque sit, nemo illie inivitus ad fidem cogitur, sed adhibentur à Russis lenia quædam remedia, quibus homines illi persuadeantur, ac lucrifiant.

Sita est urbs *Tobolsca* ad flumen *Yrtim*, quod rapidissimo cursu, & ceu alter quidam Danubius, ab austro exortum, in Obby aquas suas evolvit, videturque ex eodem cum illo tractu profluere. ab altera parte fluvius *Tobol* est, unde urbi nomen. In hunc influit flumen *Tassa*, quod ab aquilone, & certis illic ad oram montibus, videtur profluere. ad huius ripam Mosci nuper oppidum condiderunt, *Pohemium* nomine, petitis è Siberia incolis habitatum, non alia quidè de causa, quam quod agro cingatur eximie fertili, tum & perquam amœnis sylvis, variarum ferarum nutricibus, pantherarum nempe; lyncium, vulpium, fabellorum, & materarum. Distat verò *Tobolsca* *Pohemium* duarum vel circiter hebdomadarum ad aquilonem itinere. *Yrtis* pari fere ab *Tobolsca* spacio Obby sese commisceet. atque ad ejus ostium conditum fuit oppidum *Olscoygoratum*: sed postea, jussu Gubernatoris Siberiæ dirutum: nulla quidem tunc addita causa. quam ego tamen suspicor fuisse nimiam frigoris vehementiam, vel quod ipsum oppi-

oppidum mari esset vicinius, quam ipsi vellent, metuerentq, ne quid inde suboriretur incommodi. quocirca in quadam Obby fluminis insula, & plus minus supra dictum illud leucis, oppidum condiderunt, cui nomen *Zergolta*.

Atque hinc adverso flumine naves, contractioribus utuntur velis, sive quod languidum spirent venti, sive ob altitudinē ripe, adeo quidem, ut licet amplissimus passim sit Oby, scaphas tamen in eo funibus protrahant, eodem plane quo Moscoviæ fluvios superant modo.

Ducentis supra Zergoltam leucis *Novosotam* deveniunt, arcem tredecim abhinc annis exstructam, quo tempore magnus Gubernator certos & Siberia homines eò dimiserat, terras humano generi commodas atque oppidis extruendis idoneas indagaturos. Hanc igitur arcem tunc temporis condiderunt, & præsidio aliquo militum munierunt, tractu perquam amœno, salubri, tepido, fertili, & in quo maximus rara specie bestiarum & avium numerus. Arx ipsa ad euronotum sita exerevit paullatim in civitatem. Cujus incolis fuit injunctum ut ad ulteriora tepidioraque loca pederentim progredierentur, & candide ubique negotiarentur, obvios quoque populos benigne humaniterque tracta-

tes,

tes, quo latius tandem regnarent, ac Russicum nomen diffunderent. quare gregatim eo profecti, & ad quadringentas in mediterranea leucas progressi, pulchros quidem, sed desertos invenerunt terrarum tractus. Cum vero decem abhinc annis, ducentas adverso Oby leucas progressi, incidissent in regionem non minus uberē quàm amœnam, quæque & tepida admodum esset, & nullo plane laboraret incommodo, hyeme nimis quàm brevi, ac propemodum nullas sumere hinc occasionem in Siberiam revertendi, atque hæc in Moskovia porro denuntiandi. Imperabat ibi tunc temporis Borius Goddenovius, qui accepto tam læto nuntio, rem minime differendam censens, illico in mandatis dedit Gubernatori Siberiæ, ut quæ mox curaret ibi condendam urbem. Paruit Gubernator, & exstructa ejus jussu est arx una cum aliquot domibus: adeo ut luculenta nunc urbs sit. Cui nomen impositum *Tooma*, eo quod intellexerint, magnam Tartarorum multitudinem eo loci olim confedisit, à quibus hæc urbs ob eximiam situs amœnitatem id nomen acceperit. Dicebantur vero hi Tartari etiam tunc habere regem, nomine Alcinum. unde factum ut condita primum urbs multos diversorum

rum populorum in campis illis degenerum impetus sustinuerit. Nunc vero tam potens est, ut successu temporis videatur & hinc mediocre regnum aliquod surrecturum. Cæterum inter arcem hanc *Naxiscoiam*, urbem *Toomâ*, atque *Siberiam*, *Mosci* multos quotidie detegunt in mediterraneis habitantes populos, quorum aliqui sese *Ostachios* nuncupant, ac cum *Tartaris*, *Samojedis* & *Russis* in unum jam corpus coaluere, amice inter se negotiantes. multi apud eos sunt Reges, Indicis fere similes (de minoribus loquor, non de maioribus *Indiæ* regibus.) Et ut paucis absolvam, *Mosci* in illo terrarum tractu tam magnos fecerunt progressus, ut merito nobis mirum videri debeat. Sunt præterea arces oppidaque complura inter *Obby* & *Yrtim* fluvios, eodem fere cum *Tobolsca* tempore condita, & jam lauta. quorum incolæ *Mosci*, *Tartari*, *Samojedæ*, ex eorum genere quos cicures appellamus, aliorum qui prorsus barbari sunt adspectu. Et inter oppida primum est *Tara*, quo loci decem fere dierum inter *Obby* & *Yrtim* intercaedo est. *Iorgoetum*, ante xv circiter annos extructum. *Besobia* & *Mangansoiscoigoratum*, utraque supra *Iorgoetum* ad austrum posita, ad occidenta-

lem

lem vero fluminis *Obby* ripam incolæ magis magisque in dies student progredi. Cis *Obby* sitæ sunt urbes *Tobolsca*, *Siberia*, *Beresais*, & quædam aliæ, ad diversos fluvios conditæ. & extruuntur in dies plures. trans *Obby* sunt *Narim*, *Toma*, & quædam aliæ, quorum incolæ vice equorum utuntur rangiferis, vel canibus longe celerioribus, quos cum alio piscium genere, tum raris inprimis saginant, quod existiment eo cibo vires iis augeri. *Iorgoetum*, ut supra dixi, in insula fluminis *Obby* extructum est. Iam vero & supra *Narim* ortum versus tendentibus flumen occurrit *Telta*; ad cuius ripam arcem ædificaverunt nomine *Comgoffcoiam*, cuius prædialiarii milites unâ cum *Narimen*sibus, annis abhinc circiter septem, à Gubernatore *Siberiæ* iussi sunt rectâ ad ortum tendere, & ecquæ illic ægerent ignotæ gentes, sedulo indagare. Itaque decem vel circa hebdomadarum itinere per vastâ quædam deserta progressi, multis per vianâ pulchris tractibus, multis sylvis atque fluminibus occurrentibus, tandem magalia quædam in campis erecta, & unâ hominum quosdam cæteris conspicati sunt. sed cum ducibus uterentur *Samojedis* ac *Tartaris*, locorû illorum gnaris,

nihil

nihil timerunt. Accesserunt ad eos barbari reverenter ac venerabundi, & per Samojedas Tartarosq; significarunt, Tinguosios sese vocari, & secus magni fluminis *lenisceæ* ripam colere, quem ab vulturno quidem adfirmabant profluere, sed ignorare se ejus fontem. Hi homines strumis à mento propendentibus erant deformes, & inter loquendum non aliter glaciebant quàm gallopavi. Videbatur eorum lingua non multum abire ab idiomate Samojedarum, qui & pleraque eorum voces edislerant.

lenisceæ, fluvius longè quàm Obby major, ab ortu habet excelsos montes, inter quos & ignivomos quosdam, sulphur identidem ejicientes. ab occasu planum est solum & insigniter fertilis stirpibus, flosculis & arboribus varii generis confutum. multi quoque in eo peregrini gignuntur fructus, magna avium rariorum copia. inundat campos ad LXX circiter leucas voces tempore *lenisceæ*, non secus, ut quidem nobis relatum est, quàm Nilus Ægyptum: quod non ignorantes Tingoeshi, trans ipsum flumen & in montanis tantisper agunt, dum id decreseat; redeunt deinde, & armenta sua reducentes ad plana.

Tingoeshi, gens mire humana, Samojedarum instinctu, subjecere se illico

hisdem

hisdem à quibus illi regebantur Gubernatoribus, quos reverebantur ceu quosdam deos. quod autem numen, & quod ritu id colant, incertum est, neque sciri hactenus potuit, Moscis negligenter nimis in hæc talia inquirentibus.

Neque mirandum deinceps, si fretum VVaygats obstruatur quotannis ad aquilonem tam immensis è glacie montibus, cum & Oby & *lenisceæ*, & innumeri præter hos, quorum nomina necdum sciuntur, fluvii tam immanem ejus effundant vim, ut omnem præ fidem exsuperet. Fit enim initio statim veris, ut in locis mari vicinis glacies, præ incredibili sua crassitudine simul & multitudine, rotas secum auferat silvas. Atque hinc adeo est quod ad littora freti VVeygats tanta passim conspiciatur lignorum undique confluentium copia.

Suscipere præterea ii, quos dixi, longinquum iter trans *lenisceam*, sed nempe recta ad ortum via: & ad austrum vix ausi deflectere; assumtis secum aliquot Tingoeshis, de quibus didicerant habitare complures ad austrum gentes, quæ ab ipsis essent multum diversæ, & quorum reges perpetua fere inter se gererent bella. sed cum aliquot dies progressi nil profecissent, tandem ad suos reversi sunt. Tingoeshi tamen, prius in-

D

jun.

juncto ut penitus tractus illos lustrarent, receperunt id se facturos, & sedus jam antè cum Moscis pactum reintegrarunt. Anno infecuto Tingoësi emiserè nonnullos suorum directè ad orientem, qui longius aliquanto quam ante progressi, tandem & alium quendam invenerunt ingentem fluvium, lominifera quidem minorem, sed pari rapiditate: cujus cursum aliquot dies secuti inciderunt in quosdam homines, quos cursu antevertentes apprehenderunt: sed eorum sermonem non attiquebantur, nisi quòd è certis quibusdam signis & vocibus barbarorum *Om Om* subinde ingeminantium, conjecerunt ab altera fluvii parte crebra audiri tonitrua: addebant, & hominum strepitus inibi sapius exaudiri, & inensò in flumen digiro, *Pisida* aliquoties repetebant: unde collegerunt Tingoësi, id fluvio nomen esse. vocibus vero *Om Om* divinarunt postea Mosci designari bombos nolarum. Redeuntè dehinc Tingoësi, assumerè secum nonnullos tractus istius locolas: qui perierunt omnes in via, sive pavore quodam id factum sit, sive aeris insolentia. ipsi sane Tingoësi mortem eorum moleste ferebant. reversi namque, asserabant, homines esse ingeniosos, corpore bene compacto, oculis par-

vis,

vis, facie plana, colore fusco, & adluteum fere vergente.

Hæc cum didicissent è Samojedis, ex tractu Tingoësiarum in Siberiam redeuntibus Mosci, magna statim cupiditate correpti sunt ulteriora ejus tractus investigandi. quare petierunt à Prorege, se, comitibus aliquot junctis, eodimitti. is vero petitioni confestim annuit, concessa ipsis & militum aliqua manu, injunctoque ut curiose singula quæque explorarent, & Tingoësiarum, Samojedas ac Tartaros secum assumerent. Atque ita illi hoc vel circiter numero trajecerunt fluvium Obby, & per Samojedarum ac Tingoësiarum terras deveniunt ad leniscæam. quo trajecto, perrexerunt porro ad ortum, ducibus usi Tingoësiis: qui non tantum anteaambulorum obibant munus, sed de comæatu quoque omnibus abundè prospiciebant, captis mira quadam dexterritate avibus, capris, rangiferis, aliisque id genus feris: quin & piscium non exigua, è fluviiis per viam occurrentibus, copia. Progressi ad flumen *Pisidam*, trajicere tamen non ausi sunt, sonitu, de quo antè acceperant, jam palam audito, quem certo judicabant, non aliud esse quàm aris campani mugitus. flante vero ab ulteriore *Pisidæ* ripa vento,

D. 2. exau-

Ex bibl. univ. Tart.

exaudiebant & hominum & equorum interdum strepitus. vela quoque nonnulla, sed paucula, conspicati sunt: unde conjecerunt, esse navigia quæ secundo flumine deorsum tenderent. addebant, vela fuisse quadrata, indicis, ut arbitramur, similia. Sed nullis plane ab ea ubi constiterant parte usquam conspectis hominibus, cum aliquamdiu illis hæssissent, & verno tempore compersissent flumen valde augeri; (quod tamen vix potest, ut certo narraverint; cum præta utrimque sit ripa:) tandem longis admodum itineribus, ac non nisi autumno, reversi sunt; referentes, & quidem jurati, sese Aprili ac Majo mensibus admodum delectatos fuisse pulcherrimo tractus illius adpectu, & cōplures in eo vidisse rariore stirpes, flores, fructus, arbores, aves, feras. Sed enim Mosci talium minime curiosi erant: ut qui nihil capere quam lucrum, cætera prorsus inculci.

Quæ post hæc à Russis in hisce partibus gesta fuerint, non satū constat: bellū de mesticu impeditos, creditū est.

Influit præter hæc in fluvium Oby flumen *Toas*, profluens, ut videtur, ex locis *Ienisææ* vicinis, & vasta quadam in iis sylva: ex qua & alius, non procul ab illo priore, videtur oriri fluvius, *Ienisææ* itidem sese commiscens. adeo ut inde

ut inde ab Oby, aqua profisciscantur per terram *Samojedarum*; & duabus duntaxat terra confectis leucis, incurrunt in flumen *Torgals*, quo secundo deferuntur in *Ienisæam*: estque commoda sane hæc via, & à *Samojedis* atque *Tingoesiis* non ita pridem inventa. *Hæc ita hætenus prodita ab Isaac Massa, Harlemensi anno 1612.*

Iter à sinu S. Nicolai ad Moscuam.

A D Colmogrom	verst. 100.
ad Vstihugam	
ad Tortmam	500.
ad Vologdam	250.
	250.
omne hoc iter 1000 verstar. adverso flumine Divina ascenditur.	
Ad Yeraslaviam	verst. 180.
ad Rostoviam	60.
ad Peraslaviam	60.
ad Moscuam metropolim	120.
terrestri itinere 440 verstarum.	

Iter à Moscuà ad Novogrodiam magnam.

A D Ottueram	verst. 180.
ad Torzhokam	60.
ad VVisnovollokum	60.
ad Novogrodiam	150.
ab euro ad eorum tendendo Russica milliaria 450.	

DESCRPTIO

Iter à Vologda ad Narvam.

Ad Belozoram	verst. 140.
ad Batagh	80.
ad VVitergenam	40.
ad Ladiskiam	60.
ad lacum Onegam	80.
ad Oheram	90.
ad Narvam	180.
ab aquilone ad africanum	verst. 770.

Iter à mari albo ad mare Caspium.

A S. Nicolai monasterio ratibus uniligneis adverso flumine Dvina ascenditur Vologdam usque, verst. 1100. iter est quatuordecim dierum, noctu & interdiu navigando. rates illas Russi appellant *strogi*. hybernis mensibus equis & rhedis hoc iter ostiduo absolvitur: restivis ob crebras paludes & altum coelum invium est. A vologda ad Yarallaviam sunt verstæ 180: Yarallavia ad ripam Volgæ sita est: à qua porro naviculis descenditur ad mare Caspium usque: intervallum est 2700 verstarum: quod iter triginta integris diebus absolvitur. Volga infra Yarallaviam, ubi minimum patet miliare unum in latitudinem.

Iter à Moscua metropoli ad mare Caspium.

A Moscua secundo fluvio Moscua ad Collom sunt xx mill. à Collom uno

MOSCOVITAE.

circiter mill. Moscua confluit in Occam à conflente ad: castrum Terrevetisko sunt viii miliaria. ad Perooslaviam viii mill. ad veteris Rezanix rudera vi miliaria. ad Terrecomam xii. ad Cassim, ad Morom xx miliaria. ad Nisinovogrod & confluentem Occæ in Volgam xxv. ad Vasilgorod xxv. ad Sabovvshare xvi. ad Svvyasko xxv. Cazan; à Cazan ad Camæ in Volgam conflentem xv. ad Petrovolog. ad primum Russorum præsidium, quod Tartarorum vocabulo appellant *Caravvol*, sunt vii verstæ. ad secundum Kameni Caravvol 113 verstæ. tertium Stupino Caravvol 50 verst. ad quartum Polooy Caravvol 120 verst. ad quintum Keezeyur Caravvol 50. ad sextum Ichkebre 30. verst. ad Astracan 30 verst. ad Vchoogh 60 verst. ad insulam Cheterabougiori 40 verst. Hic Volga se exonerat in mare Caspium.

II.

Solæque qualitates: fruges, aliæque commerciis aptæ.

Solum hujus regionis ut plurimum est leve atque arenosum, pro provinciis tamen differentia multum varians. Provincie enim omnes

D 4 quæ

quæ ad septentrionem vergunt, quæque sitæ sunt versus sinum S. Nicolai & Corlam, quæque ad aquilonem tendunt versus Siberiam & Samoiedarum regionem, fere sunt infœcundæ, tum ob nemora & densissimas sylvas quibus horrent, tum ob climatæ extremam frigiditatem hibernis mensibus, & æstatis brevitate. Secundum utramque autem Volgaë fluminis ripam inter Cazan & Astracan, licet solum perfoecundum sit, agri pene inculti jacent, & regio omnis incolis vacua est, præterquam paucis admodum locis ad occidentalem ripam ejusdem fluminis, ubi magnus Russiæ Dux aliquot castella condidit, & præsidia militum collocavit. Causa est, quod vicini Tartari, qui *Crim* appellantur, neque ipsi oppida condere volunt, vagæ & ambulatoriæ vitæ dediti, & pecuariam tantum exercentes, neque Russum, cujus vires longius ab hisce locis distat, condere permittunt. A Vologda, quæ circiter mille septingentas veritas distat à S. Nicolai monasterio, ad Moscuam metropolim, & à Moscuâ ad fines Tartarorum versus meridiem, (quæ regio par pene versarum spaciis occupat,) regiones omnes amœnæ sunt & fertiles, pascuis juxta atque arvis divites, & pluribus annibus rigat. Eadem

aug

+ G

est

est telluris facies à Rezania (quod oppidum à Moscuâ jacet versus eorum) ad Novogrodam magnam, & Volosko extremum pene Russici imperii oppidum versus eorum. Nec multum dissimilis tellus, quæ inter Moscuam & Smolensko interjacet. Cæterum omnium harum provinciarum faciem plurimum immutant anni tempestates. Nam hybernæ mensibus altissima nive teguntur, maxime tamen versus arctum. Flumina omnia (etiam rapidissima) crassissima glaciæ constringuntur, idque continuis ut plurimum quinque mensibus, ab ingressu nimirum Novembris ad exitum Martii, cum enim primum nives liquefcere incipiunt & gelu solvi. Aër hisce mensibus supra modum est frigidus, ita ut guttæ aquæ in sublime jactæ, congeantur antequam decidant: frigus autem adeo penetrabile, ut multi in ipso foro & alii alibi in campis iter agentes aut penitus deficiant, aut agere membris exterioribus mutilati evadant. Nonnumquam hyeme supra modum faviente, lupi atque ursi catervatim è sylvis fame cogente erumpunt, & obvios quosque dilaniant, paganosque interdum in tuguriis suis opprimunt. Adversus hanc frigoris violentiam in oppidis atque pagis, in omnibus ædibus

D 5

habent

habent caldaria sive stuyas modo ipsis peculiari facias, è silicibus aut petris in modum furnorum, quæ conclavia multo fumo implent. Mira sunt & fere fidem superant quæ de acrimonia frigoris in hisce partibus narrantur, quæ consulto prætereo. Atque hæc quidem hyeme regionum conditio est. Vere vero ineunte tanta repente mutatio incidit, ut sylvæ subito revirescant, gramina emergant, flores emicent, sata pullulents, aves & præsertim lusciniæ tam suaviter ubique concinant, ut nihil ad amœnitatem regionis addi posse videatur. Id autem beneficii regiones hæc à nivibus consequi opinantur, quæ quum hyeme altissimæ sint & solum ubique operiant, solum veluti veste quadam contegunt, & ne à frigore aduratur, foveant; vere vero ingressio, eadem brevissimo tempore dissolvuntur & liquefcunt, solumque, quod fere leve & arenosum esse diximus, humorem large & quam ocysissime imbibit, & à solis radiis percussum foris quæ herbas omnes quam celerissime protrudit. Porro ut frigus hybernis mensibus intentum, ita & æstus æstivis mensibus Junio, Iulio & Augusto hic longe major quam in Anglia aut nostris provinciis; quo fit ut fruges citius matureantur. Præterea maxima Russiæ pars

multa

multis fontibus scatet, rivulis, lacubus, amnibusque rigatur. Denique maximorum & altissimorum fluminum, quæ regionem permeant, beneficio accidit, ut Russiæ, quæ bona sui parte quam longissime ab Oceano & aliis fretis abesse cernitur, commerciis apta reddatur, etiam cum remotissimis ab illa provinciis: alia enim flumina in mare Balchicū descendunt, alia in oceanum septentrionalem; maximum autem illorum flumen Volga etiam in mare Caspiū penetrat: ita uti cum Persiæ & aliis Asiaticis regionibus communicet, & merces omnes Asiaticas per mediam Russiam facile ad oceanum perducat.

Inter ea quæ Russiæ producit in usum indigenarum, primum locum postulant fruges: triticum nimirum, quod interdum vilissimo pretio hic venire solet: secale, quod solum ante hyemem serunt, quum cætera farræ verno tempore terræ mandent; hordeum, avena, pisa, fagopyrum, & pinyka oryæ sapore admodum similis. Quæ frumenta omnia tanta copia hic proveniunt, ut indigenis & vicinis nonnunquam abunde sufficiant: quod si quando hic annonæ caritas accidit, id potius Nobiliū fraude fit quam regionis infecunditate. Sunt tamen in magni Russiæ Ducis dominio

pro-

provinciae aliquot farris inopes, uti Permia & aliae quaedam septentrionales, quae panis è frugibus usum fere ignorant, nisi quum interdum illum à vicinis accipiunt; quarum incolae panes è radice quadam, quam vocant *vaghnuy*, coquunt; interdum & ex interiore medulla abietum.

Quae autem & indigenis servant, & commercii apta sunt, hae fere numerantur.

i. Pelles variorum animalium, quibus & incolae contra frigoris violentiam corpora sua muniunt, & ingentem earumdem copiam advenis mercatoribus vendunt; tam opulento commercio, ut observatum sit, nonnullis annis tantam copiam evectam, quae pretium quadringentorum aut quingentorum millium rublarum superaverit. Inter pelles haece primum locum sibi vendicant zebellinae sive sabellinae: quas Pechora provincia subministrat praestantissimas; quibus hodie seminarum luxus ingens interdum pretium in Europa ponit. Ceterae sunt vulpes nigrae & rubrae, quibus Siberia abundat; atque etiam albae: martes: castores: hermelinorum pelliculae pulcherrimae: luporum, lynceum, &c.

ii. Cerae tanta copia, ut nonnullis annis

annis duae librarum myriades evectae fuisse dicantur: maxima autem vis Plefcoviae venire solet, licet aliae quoque provinciae illa abundant.

iii. Mellis item tanta, ut, licet magna illius pars ab indigenis in potu absumatur, tamen non vulgaris copia quotannis exportetur in vicinas provincias.

iv. Sevum: quod superiori seculo ad quatuor librarum myriades evectum fuisse memorant, licet hodie vix quarta pars evehatur: maximam illius copiam mittit Ierossavia & Vologda, aliae quoque provinciae.

v. Taurorum & bubalorum tergora: quorum superioribus annis ad centum millia exportata volunt; hodie quoque non minorem, si non majorem numerum, exportari.

vi. Oleum ex phocorum arvina coctum.

vii. Ickary sive caveary; cujus magna copia ad Volgae ripam conficitur ex ovibus piscium, bellouginæ puta, sturionis, severigæ, & aliorum; & in alias regiones, praesertim in Italiam, vehitur, opulento satis commercio.

viii. Linum & cannabum. Illud quidem Volsko provincia cum vicinis regionibus; hoc Smolensko, Dorogobose & Vathma, magna copia & singulari boni-

bonitate producant. Exigua autem copia hodie, prout olim, evectatur, partim ob incolarum desidiam, potissimum autem ob exportandi difficultatem & nimios vecturæ sumtus.

ix. Sal; cujus magna vis Starræ Russæ & alibi è salis scaturiginibus cogitur; juxta Astracan oppidum autem à marinis fluctibus ejicitur in litus.

x. Pix; cujus immensa copia in provincia Smolensko & Dvina ex abietibus & piceis eliquatur.

xi. In provincia Corelia & ad ripam Dvinae versus oceanum arctœum, è rupe exciditur *slude*, ut vocant, quæ vitri usum præstat, & in lanternis vulgo hodie usurpatur, vitri Russici nomine.

xii. Ferrum, nam cæterorum metallorum fere infœcunda est Russia.

III.

De ingenio & moribus incolarum.

Gentis omnis Moscovicæ major servitus est quam libertas; cujus rei egregium executores Principem proprium habent. Omnes enim passim, cujuscunque conditionis sint, nullo respectu personarum habito, durissima servitute premuntur. Nobiles, magna

magnates, præfecti, primores, consiliarii que universi, se *chlopos*, id est, abjectissimos & vilissimos servos Magni Ducis fatentur, & bona sua omnia mobilia & immobilia, quæ possident, non sua sed Principis esse agnoscunt. Vt autem equestris ordo à Magno Duce, ita etiam plebeius ordo à Nobilibus & Magnatibus gravissime premitur. Colonorum enim & oppidanorum bona, militarium hominum & Nobilium prædæ exposita sunt, & per contentum nigri homines & Christiani communiter appellantur. Sex dies coloni in septimana dominis suis laborant; septimus dies sibi attributorum, ex quibus vitam tolerant, & tributa annua solvunt. Artifices & mechanici secundum præscriptum parvo laborem suum vendunt. Quumque annonæ cæritas in pretium concedit, tunc artifices exiliori tenuiorque in pretio sunt, adeo ut vix panem ipsum pro labore unius diei, quamvis strenuo, possint acquirere. Oppidani quoque & mercatores gravibus & intolerabilibus tributis & exactionibus onerantur. Quod si Principes aliquem mercatorem argenti aut auri paulo ditiores à delatoribus (quorum

rum plena est aula) resciverit, hunc sibi
repraesentari imperat: & crimine, licet
falso & commentitio, onerato dicit: De-
latum est ad nos tuum, scelestè, facinus
ideo ut criminofus punieris. Si autem
accusatus se innocentem obtestetur:
tunc princeps respondere solet; Animæ
testium, qui te accusaverunt, hoc sciantis
Mea vero nihil refert. Confessim ergo
jussu principis arripitur, & tandiu ver-
beratur, donec præscriptam summam
monetæ argenteæ principi annumeret.
Quæ ab authoribus idoneis relata, præ-
mittere noluimus, licet non esse per-
petua, aut quibusvis principibus usi-
tata, credamus. Est præterea mos apud
ipsos receptus, omnes debitores qui ad
alienum conflaverunt cui solvendo mi-
nime sint, ex legis præscripto in locum
publicum ad id destinatum rapere, ibi-
que à servis prætorianis flagris baculis
que suras & crura miserorum sine ulla
misericordia cadi, donec creditoribus
suis, undecunque tandem accipiant,
quomodocunque satisfaciant, aut, si
nullatenus id possint, tunc creditoribus
suis ita verberibus subacti certum tem-
pus secundum debiti modum servire co-
guntur. In hunc itidem locum omnes
accusati coram Principe per contumel-
liam ducuntur, & si ditiores fuerint,

cujus

cujuscunque conditionis, tantisper ver-
berantur, donec multam imperatam,
licet indebitam, principi solvant.

Omnes communiter servos aut ne-
xos aut captivos habere solent; quos
morituri frequenter manumittunt: illi
tamen servituti assueti aliis dominis in
servitutem sese dedunt, aut pecunia
accepta se mancipant. Liberi etiam,
qui dominis certa mercede serviunt,
non possunt, quando lubet, à domi-
nis se abdicare. Si enim quis absque do-
mini voluntate abierit, ab alio in fa-
mulatum non assumitur, nisi fuerit à
priori domino vel ab illius amicis, qui
pro fidelitate illius spondeant, com-
mendatus.

Pater quoque potestatem habet filium
quater vendendi, ita ut semel vendi-
tum quocunque tandem modo libera-
tum vel manumissum à domino, ite-
rum atque iterum jure paterno pos-
sit vendere: post quartam autem ven-
ditionem nihil amplius juris in illum
habet.

Mulierum conditio miserrima est;
nulla enim honesta & pudica creditur,
nisi domi conclusa vivat, adeo ut nus-
quam prodeat. Domi autem manen-
tes sibi nent, relam texunt; neque quic-
quam auctoritatis in ædibus usurpant.

E

à ma-

à maritis bene verberatæ, raro conquiescunt, sed amoris id indicium vocant. *Hæc à Guagnino prodita accepimus.*

Russi ut plurimum valto sunt corpore & obefiore: quippe qui mole corporis aliis præcellere inprimis decorum putent. Ingenio sunt tardo juxta atq; barodo: quod partim climatis vicio fieri autumant, partim victus quotidiani cruditate: nam ut plurimum radicibus, alio, cepis, brassica, aliisque cibus crassius nutrimenti utuntur, qui crassiores humores in ipsis generant. Præterea multo cibo se infarciunt; & large ipso prandii initio hauriunt aquam vitæ, ut vocant, aut alium potum medicatum; statimque post cibum sumtum somno meridiano indulgent; nullumque vitium ipsis familiarius quam ebrietas. Opulentiores medone utuntur: tenuiores *quasse*, qui potus nihil aliud est quam aqua modico fursure vitata: egeni tantum aquam usurpant.

Plurimum utuntur thermis & caldariis; ita ut ne æstivis quidem mensibus ab illis abhorreant. Extremum autem frigus extra & intensus calor intra ædes una cum diæta illa quam indicavimus & illorum ingenia obstupefacit, & cutem obfuscat, & cuticulam facit debilem, insigni dehonestamento; idque

magis

magis adhuc in feminis quam in viris, utpote quæ magis circa focum occupentur. unde nihil hiis familiarius quam fucō faciem incrustare, ut vitium hoc tegant. Nec probrum hic putatur pictam & fucatam esse, maritis ultro sumtum præbentibus.

Amiciunt se Russi ad Græcorum pene modum; ita tamen ut singuli pene ordines suum peculiarem amictum habeant. Nobiles, qui cæsariem ad cutem ipsam deradere solent, (nisi quum principem offenderunt aut indignationem illius metuunt; tunc enim & comam alunt, & ad humeros usque promittunt, faciemque eo operiunt horrendum in modum) primo verticem capitibus tegunt exiguo caputio, (*trassa* ipsis dicitur,) auro & gemmis preciosis intertexto; huic aliud majus & Turcici in modum erectum superimponunt, nigre vulpeculæ pelle munitum; (has quippe pelles maximi faciunt, & magno precio redimunt.) Collo nudo circumdant collare tres interdum transversos pollices latum, unionibus aut aliis gemmis resplendens. Indusio lineo primo superinduunt vestem, quam *shepen* vocant; quæ est tunica sericea auro & gemmis distincta, (æstate quippe intra pennates hanc solam gestant) ab humeris

E 2

ad

ad genua promissa, & nodis antica parte clausa. Huic rursus superinduunt strictiorem tunicam, nodis itidem conclusam, & cingulo Persico supra lumbos constrictam, cui cutillos & cochleare appendunt. Ea tunica plerumque est è pretiosissimo panno, & propendit ad talos usque, & appellatur *eis castian*. Illi porro laxum indumentum superaddunt, quod vocant *ferru*, è sericeo, cum prætexta aurea aut argentea: itemque alterum manicatum, quod vocant *alkaben*, è subtili itidem panno, uti cætera, & ad talos usque propendens, cum collari phrygiato. Quibus omnibus, quum foras prodeunt, superinijciunt pallium, *honaratky* ipsi, scilicet. Atque pene ad *alkabenis* modum, sed carens collari. Caligas cruribus aptant à corio Persico, quod vocant *saphiani*, quibus adijciunt foccos è panno sericeo, auro intexto. Atque ita amictus quo vehuntur vel ad proximas *redes*. Optimatum (quos *Byyoresky* vocant) amictus à superiore non multum difert, nisi splendore & pretio. Nobilium sceminarum (quas vocant *Chyna Boyar-bena*) vestitus ita se habet: Caput tegunt velo sericeo, plerumque rubri coloris. Cui addunt frontale è sericeo albo; *obrofan* appellant, his superinduunt

capo

caputium è panno aureo phrygiato (*shapka Tempiska* illis,) cum limbo è pretiosis pellibus, unionibus & gemmis resplendens. Supremum corporis indumentum est *eposhen*, laxa tunica cum manicis ad solum usque pendulis & antica parte grandioribus, nodis aureis aut inauratis connexa. A tergo addunt cucullum è pretiosis pellibus, qui pene scapulas illarum regit. Sub qua tunica gestant & alteram, *leitnick* illis, cum laxis manicis ad cubicum usque reductis, è pretiosissimo panno; & sub hac tertiam, *ferru Tempiskey*, ad talos usque demissam. Armillas itidem gestant aureas & gemmis distinctas: foccos denique ex albo, flavo aut cyaneo corio, margaritis variato.

Vulgarium amictus vilis est. Mares hyeme quidem subuculè è pellibus agnitis, aliisve, quam *shube* dicunt, superinduunt tunicam laxam ad talos usque demissam, è vili panno albo aut cyaneo: caput furrato caputio, crura foccis muniant: æstate nihil præter indusia & foccos usurpant. Fæminæ item hibernis mensibus subuculam ejusmodi & togam rubram aut cyaneam induunt; æstate bina ut plurimum indusia tantum, sive domi desideant sive prodeant in publicum. Sine inauribus ex argento

E 3

aut

aut alio metallo vix ullam formidant
aut virginem videre est. Capita caputibus
& serico velant.

Ceterum quemadmodum plebei à
nobilibus servilem in modum habentur;
ita etiam infimæ sortis homines,
quos *Christianos* vocant, quum licet aut
possunt, crudelissime in æquales suos
aut inferiores grassantur. Vnde rapinis
& homicidiis plena sunt omnia: nam se
invicem trucidare pene ludum ducunt;
nec ullum crudelitati ponunt modum;
adeo ut fides superent quæ atrocissime
hic vulgo perpetrentur ab iis qui *Christi*
iani audire volunt.

Mendicorum numerus infinitus est,
quorum tanta est egestas, ut fame pene
cuncti, vulgo usurpent; *Da quod man-*
ducem, & trucidam me.

Merito porro ambigitur, utrum ma-
ior sit eorum sævitia, an luxuria & im-
probitas: nam scortationes, adulteria
& ejusmodi facinora, omnem super-
ant modum; quum vix poena ulla legi-
bus constituta sit in ita delinquentes.
Quibus vitiis accedit falsiloquium, quod
ipsis tam familiare est ut jure dicatur
vulgo, *Russum nec facile cuiquam fi-*
dem habere, neque fide dignum esse.
Quibus ipsorum vitiis haud frustra fa-
ctum creditur, quod ipsorum constructio

dine Tartari ad fidem Christianam non
convertantur, dum gentis vitia religio-
ni imputant.

Matrimoniorum ratio à cæteris na-
tionibus non parum abludit. maribus
enim puellas quas ambiunt, videre aut
alloqui ipsis infuetum; per matres aut
anum aliquam procantur. Vbi autem
inter parentes, aut eos qui in parentum
sunt loco utriusque partis, convenerit,
(nam sine consensu parentum etiam
hic connubia illegitima judicantur,) pri-
mo inter se deliberant quam summam
puella ad sponsum delatura sit. quæ pro
parentum opulentia interdum gran-
dior est; nam ipsorum moribus inso-
lens est sponsum quicquam dotis nomi-
ne repromittere. verum marito dece-
dente, nullis liberis è conjugio natis,
vidua tantum recipit quantum attule-
rit, si modo maritus tantum in bonis
relinquat; si vero liberos ex illo suscep-
erit, tertiam partem bonorum capis, aut
amplius, è voluntate decedentis. Do-
tales dein tabulas ut ita dicam confi-
ciunt, in quibus puellæ parentes aut
consanguinei fide jubent puellam esse
incorruptam; (è quo contractu plurimæ
lites nasci solent, si vel modica postea
maritum suspicio ceperit illam antè
fuisse viciatam.) Hisce confectis, sponsa
primo

primo munus aliquod sponso mittit, & ille vicissim sponsæ. neque tamen adhuc mutuo conspiciere aut alloqui permittuntur. Vespera autem, quæ nuptiarum solennia præcedit, sponsa à matre & aliis matronis collimago, id est, veredo aut rheda, si hyems sit, ad sponsi aedes perducitur, cum nuptialibus indumentis, & thoro conjugali eleganter parato; ibidemque noctu ab iisdem custoditur, ita ut à sponso videri non possit. Vbi jam dies nuptiarum illuxit, sponsa velo lineo tecta à vertice capitis ad lumbos usque à parentibus & amicis suis ad templum deducitur, & sponsus item à suis. (vehuntur autem equis, licet templum proximum sit, & ipsi tenuioris fortunæ.) Ceremoniæ & verba quæ sacerdos usurpat à cæterorum Christianorum consuetudine nihil pene differunt: annulo quoque fides firmatur, manumque sponsæ in sponsi manum tradit. Quibus absolutis, sponsa accedit ad pedes sponsi, & caput calceis illius illidit, in signum subjectionis; & sponsus vicissim tunica sua illam operit, ut testetur, se tutelam illius suscipere. Tum cognati & amici utrimque sponso sponsæque sese inclinant, ut mutuum in futurum obsequium & amicitiam voveant. denique à sponsi patre panis sacer-

sacerdoti traditur, qui illum quantocius tradit in manū patris sponsæ, obtestans illum, ut die constituto dorem promissam sponsæ annumeret, & deinceps amicitiam cum ipso & amicis illius inviolatam conservet: pater autem sponsæ panem in plures partes frangit, & singulas partes distribuit inter præsentēs consanguineos & affines, ut deinceps in unum veluti panem coalescant. Finitis hæc ceremoniis, sponsus sponsam manu ducit ad templi vestibulum, & cyathum plenum medone illi propinat; illa cyathum acceptum sub velo libat. atque ita cum suis quique amicis ad parentum aedes redeuntur: ubi sub ingressum farre asperguntur, in omen fecunditatis & opulentiae. Sub vespere sponsa rursus ducitur ad aedes sponsi, velata uti ante: & illa nocte nec vocem edere à matre docetur, ne sponsus illam audiat, aut videat ante crastinum: tribus quoque sequentibus diebus in nuptiali symposio, verba nisi pauca, eaque pene ex præscripto, & cum summa sponsi reverentia loquitur: nam secus facere inprimis indecorum putant. Quarto demum die novi nupti ad propria concedunt, & amicis omnibus dant epulum. Toto nuptiarum tempore sponsus *moloday kneez*, id est, juve-

juvenis dux, appellatur, & ſponſa *molodoy knezay*.

In mortuis ſuis ſepeliendis multas ceremonias adhibent, ſuperſtitioſas juxta atq; profanas; nam intra ſarcophagum abduñt literas commendaticias ad S. Nicolaum, quem cœli janitorem opinantur, haud ſecus quam Romanenſes S. Petrum. Hyeme autem quum tellus gelu ita obduruiſſet, ut ſcrobis eſſodi nequeant, cadavera omnia in domum publicam (*boshedom*, id eſt, dei ædem, vocant) abduñt; ubi gelu conſtringuntur: vere autem ineunte, & ſoluta glacie, ſinguli ſuorum cadavera repetunt; quæ cum ſuis veſtimentis terræ mandant. Præter orationes pro defunctis, poſtquam jam cadavera terræ ſunt mandata, ante ſepulturam adhibent ſcœminas, quæ magno ululatu planctum faciunt, & mortuos magnis vociferationibus interrogant ethnicorum more, cur ipsis moriendum fuerit, & ſimilia: ut minus mirari liceat, ejuſmodi planctus à Braſilianis & aliis barbaris celebrari. *Hæc ſerè à Legatis Angliſi commentario hauſta.*

Mores denique gentis in Icone animorum ita exprimit *Joann. Bærelaius*:

Servituti gens nata, ad omne libertatis veſtigium ſerox eſt: placida ſi prematur. Neque abnuunt jugum. Vltro

ſatentur

ſatentur Principi ſe ſervire; illi in ſuas opes, in corpora, vitamque juſ eſſe. Sordidioris reverentiæ humilitas Turcis non eſt in ſuorum Ottomanorum ſceptum. Cæteras quoque gentes ex ſuo genio æſtimant. Hoſpites, ſive forte, ſive conſilio, in Moſcoviam advectos, in idem jugum damnant, & ſervire ſuo Principi volunt: ſi quos ſurtim abeuntes retraxerint, ut fugitivos plectunt. Magnatibus, licet ipſi ſerviunt, in minores ſuos ſaſtus eſt; & vulgus horum maxime ſupercilium timet.

Fertur populus adeo literarum rudis eſſe, ut pauci inter illos vulgatiffimas preces memoria teneant, quibus Numen propiciamus. Bello quam ocio aptiores; & plerumque in armis ſunt: ſive quo Tartarorum impetum frangant, ſive alio limite Polonos laceſſiunt, repelluntve: Iſta quoque ætate civilibus odiis inter ſe certaverunt. Acies illis ex equitibus tota. pedite ideo vix utuntur, quod omnium bellorum momenta in celeritate conſiſcunt; magno impetu vel impreſſionem adorti vel fugam. Sed ubi pavere incœperunt ad deſperationem quoque vertuntur. Adeo ut ex prælio fugientes, ſi aſſequitur hoſtis, nihil auſi repugnare, ita ſe victoribus dedant, ut nec mortem deprecantur.

Gens

Castigandis furcis remissi sunt: tamen prædones ultimo supplicio ulciscuntur. Gens est cauta, nectendisque fraudibus apta; Neque ignorant ideo mercatoribus se suspectos; quos ut placabiliores habeant, interdum in mutuis commerciis aliam patriam sibi fingunt. Perpotandi studium acre est, & præter patrios potus ne quidem advecta vina defunt.

Vxoribus longa captivitas, quas domi serio continent, dignas quoque majoribus malis; adeo servilibus supra fidem ingeniis demissas esse ajunt. Viro- rum in se benevolentiam ex verberum numero æstimaunt; nunquam melius suo judicio habitæ quam cum in seva ingenia inciderunt. Quidam è Germania in Moscoviam migraverat, vir è plebe, & si nomen in tantilla re placet, Iordanes dicebatur. Hæsit ergo in illa regione; & cum sibi ex sedes placerent, inde etiam duxit uxorem. Hanc cum eham haberet, omnibusque officiis mutuam gratiam affectaret, illa dejectis luminibus mœsta, crebro in singulicibus & ceteris merentis animi indicis erat. Viro denique sciscitanti mœstitiæ causam; se enim nullis quod sciret amicitie muneribus defuisse: Quid tu, inquit mulier, tam egregie fingis amorem? Num putas latere me quam tibi villis

sim?

sim? simulque largos gemitus cepit effundere. Ille attonitus, in amplexus merentem recepit, rogare perseverans, nunquid eam offendisset. peccavisse se forsitan, sed culpam emendatione deleturum. Ad hæc illa; Vbi autem sunt verbera, inquit, quibus te amare docuisti? hoc certe potissimum pacto, maritorum in uxores apud nos benevolentia & cura sancitur. Hoc à Iordane audito, primum stupor continuit risum; mox utroque vaneſcente, è resua esse putavit, ut uxorem eo modo haberet, quem ipsa præscripserat: nec multo post arripuit credendæ mulieri causam, & illa fustibus mitigata, tum primum bona fide amare & colere virum cepit. Nec tenuit ille modum; sed jam serioꝝ quam misera conjux opresset, ad extremum, grandi icu dicitur hujus etiam crura & cervicem afflixisse.

IV. *Regimen politicum & civile.*

Regimen politicum & civile.
Regimen principis regimine fere se habet ad Turcei imperii modum, cujus principia politica studiose videtur imitari. Nam primum omnia sibi vindicat, & non modo vulgus, sed & nobilitatem duro servicio premit, & popu-

populum gravibus tributis exhaurit: præterquam quod nobilitati aliquam libertatis speciem indulget, ad tenuiores, ubicunque nobiles ipsius beneficio terras possident, acrius opprimendos: & plebi quoque libertatis aliquam quasi larvam relinquit, quia ipsis licet terras suas testamento liberis suis transcribere.

Principale regimen consistit in legibus ferendis & abrogandis, publicis magistratibus creandis, bello gerendo, aut pace sive induciis paciscendis, foederibus quoque cum exteris principibus & rebus publ. faciendis; pœnis corporalibus infligendis aut condonandis; denique in omnibus civilibus & criminalibus judiciis. Princeps & Senatus illius plane absoluta utitur potestate: ita ut non modo supremus sit legislator, sed & executor. Nam leges omnes sine ullo publico parlamento prævio promulgat. In quibus examinandis præter privatos consiliarios, nullos adhibet præter paucos episcopos, abbates atque ecclesiasticos; ut melius supersticioso vulgo imponat, cui nihil sacrum & rectum videtur nisi cui ipsorum sacerdotes assuerint, nihil durum putatur cui illi consenserint. Itaque Principes Ecclesiasticos homines multis immunitatibus & honoribus cumulant, gnari, nullum firmitus vinculum

culum esse tyrannicæ dominationis, quam superstitionem vulgi & rituum receptorum pertinacem observantiam. Deinde nullum est munus publicum, quantævis dignationis, quod hic hæreditarium sit, quod non immediate & absolute à Principe conferatur; adeo ut ne scribari quidem, quos *dyaks* vocant, & in singulis præcipuis oppidis habent, munus præterquam ab ipso Principe cuiquam mandetur. Tertio iudices omnes, qui jurisdictionem in causis civilibus & præsertim in criminalibus exercent, ab eodem ad libitum constituuntur; nec munia hæc aut ad hæredes transmittunt, aut ad vitam peculiari Principis decreto obtinent. Idem ita timide & circumspecte in eo munere versantur, ut nullam causam alicujus momenti per se determinare audeant, nisi prius ad supremum Senatum & aulam Principis retulerint. Superiori autem sæculo Ioannes Basilides, ut supremam hanc vitæ necisque potestatem ostentaret, ita tyrannice eadem est abusus, ut quocunque procederet, si quem aut liberius se inuentem aut aliquem sibi displicentem offendisset, statim capite plecti, & miseri caput ante pedes suos projici mandaret. Idem & Nobilibus nonnullis, qui in certis provinciis

avitam tuebantur libertatem, & absor-
lutam hæcenus in provinciis suis obti-
nuerant iudicandi potestatem, penitus
omnem jus dicendi ademit licentiam.
Quarto ad solū Principem omnes causæ
per appellationem deferuntur; solus
damnatis veniam indulget. Licet sub
Theodoro, in quo stirps principalis de-
fecit, etiam imperatrix, ut vocant, hæc
indulgendi potestatem usurpaverit; quod
magis Principis ignavia quam veteri
consuetudine aut jure fuit toleratum.

De supremo Principatus conventu.

Supremus Principatus Russici con-
ventus *zabore* ipsis dicitur. Interesse
solent primo Imperator ipse; secundo
Nobiles ut plurimum viceni, qui priva-
tum illius consilium constituunt; ter-
tio nonnulli ex ecclesiastico ordine, &
fere pari numero: plebeiis nullus hic
locus, quos mancipiorum loco habent,
& obediendi necessitatem impositam
putant, nullam autem sinunt habere
deliberandi libertatem. Conventus hic
celebratur in hunc modum: Imperator
citatur Nobiles, qui sunt de privato illius
consilio; itemque Patriarcham; qui
dein advocat Metropolitano duos, to-
tidemque archiepiscopos, & episcopos,
qui inter illos dignatione præcellunt,
abbates item atque monachos. Hi ubi
ad

ad aulam venerint, sessionis dies à Prin-
cipe decernitur, qui plerumque est Ve-
neris, ob diem illius apud ipsos celebra-
tatem & religionem. Vbi dies hic il-
luxit, Ecclesiastici primi locum publi-
cum, qui *stolie* ipsis dicitur, ingrediun-
tur: dein, Principe cum suis proceri-
bus adventante, Patriarcha cum clero
ipsi obviam egreditur, ipsi benedicit,
duobus primoribus digitis suis Princi-
pis fronti & genis admotis, & dexte-
rum pectoris latus deosculando. Tum
atrium simul ingrediuntur, & suo qui-
que ordine confident, in hunc modum:
Princeps thronum occupat; & juxta
illum quadratæ mensæ (quæ duodecim
circiter personarum capax est) assident
Patriarcha & præcipui è nobilitate &
clero, cum duobus scribis, (*damnoy*
dyachs vocant;) reliqui in sedilibus se-
cundum dignitatis gradus in ambitu
atrii locum sortiuntur. Vbi omnes con-
federunt, unus scribarum recitat id de
quo deliberandum fuerit. Tum Pa-
triarcha & reliqui ecclesiastici primo
rogantur quid ipsis de re proposita vi-
deatur: qui jam ante parati ut pluri-
mum uno eodemque modo respon-
dent: Principem illiusque consiliarios
ea esse prudentia & rerum gerendarum
usu atque experientia, ut ipsi melius judi-
care

care possint quid reipubl. utile sit quam se sacris tantum operantes & religioni intentos: itaque pergat in determinando; se, quod sit officii sui, precibus & votis auxiliatorios. His à plerisque dictis, monachus aliquis ad hanc scenam paratus, Principem rogat, ut planius suam de re proposita mentem exponere dignetur. Tum Scriba Principis nomine respondet; celsitudini illius, & nobilibus consiliariis, rem propositam utilem & necessariam reipubl. videri: nihil tamen secius, quia ipsi, quid rectum pravumve sit, optime possint discernere, ab ipsis obnixè contendere ut sententiam suam libere proponant: & si rei propositæ consentiant, suum calculum adiciant, quo res plene possit determinari. Illi autem nihil cunctati rem propositam probant, & benedictione Principi impertita cum venia illius discedunt. Princeps autem Patriarcham ad exterius atrium deducit; dein rursus confidet, donec pompa sit parata quam ipse domum reducit. Actis denique à scribis confectis, eadem in omnibus provinciis & oppidis per Duces aut Scribas promulgantur. Conventoque absoluto Patriarcha & ceteri ecclesiastici solemnī epulo à Principe excipiuntur, & sua quique loca repetunt.

Dignitatum

Dignitatum gradus post Principem hi fere sunt:

1. Nobiles; qui quatuor sunt generum. 1. Principes; qui *Vdelney Kaſey*, id est, exempti & privilegiati Duces appellantur. quorum potestas primum à Principibus Russiæ multum imminuta, ad extremum à Ioanne Basilde penitus sublata fuit; ita ut nunc non minus quam ceteri servitutem serviant, quum antea libere in suis quique territoriis, ad Germanorum Principum modum, imperisarent. 2. *Bojaren*; nimirum illi quos Princeps præter nobilitatis titulum, consiliatorum munere dignatur. 3. *Vayvoda*; qui militares copias Imperatoris Russici auspiciis duxerunt; nam id nomen cum præcipua dignatione post præcedentes nobilium ordines, etiam ad liberos & nepotes transmittitur. Hi tres nobilium ordines tanquam dignitatis notam agnominibus suis addunt *Vich* vel *Wib*; & multam indicunt illis qui hanc notam in alloquendo ipsos addere negligunt; quæ multæ *best cheſt* ipsis vocatur: atque hac ita tument omnes, ut etiam ii quos fortuna ita destituit ut aliis famulentur, multam hanc negligentibus impingere satagant.

ii. Proximum post nobiles locum occupant ii quos vocant *Sina Bojarsky*, id est, nobilium liberi, qui stipendiis Principis militant; insolentissimum hominum genus: & scribæ, sive *Dyaki*, qui proximum locum in oppidis obtinent post præfectos sive Duces.

iii. Infimus ordo plebeiorum est, quos vocant *moussiks*; inter quos agnoscunt mercatores; sequuntur mechanicarum artium periti, despiciatissimi sunt agricolæ, quos *Christiani* appellant.

De regimine provinciarum.

Russia principatus omnis dividitur in quatuor partes sive tetrarchias, quas ipsi *Chetfirs* appellant. quarum singulae plures provincias complectuntur, & certis officiis sunt annexæ, à quibus & nomina sortiuntur.

Prima tetrarchia vocatur *Posolsky Chetfir*, sive iurisdicção muneris Legatorum, & plerumque addicitur principali Secretario, qui quotannis illius nomine percipit centum rublas.

Secunda dicitur *Roseradney Chetfir*, quæ fere supremo Comiti stabuli, quem *Roserade* vocant, attribuitur, cum stipendio itidem e rubl.

Tertia vocatur *Pomestney Chetfir*, quia attribuitur illi qui servat indicem omnium

omnium terrarum quæ Princeps Nobilibus suis aliisque attribuit; cum stipendio annuo 10 rubl.

Quarta denique *Cassauksky Dvverets*; quia tribuitur illi qui jus dicit in regno Casan & Astracan & oppidis ad Volgam sitis, cum stipendio 12 rubl.

Extra has tetrarchias censetur Principis patrimonium, vulgo domanium; quod ipsi dicunt *Vochin*: quod xxxvi oppida cum suis territoriis complectitur. Itemque peculiares quædam iurisdictiones, uti Vagæ provinciae & similia.

Atque hi quidem præcipui sunt principatus ministri, qui fere in civitate Moscua agunt; aut quando cum principe aliò digrediuntur, officii sui munimenta & ministeria secum ducunt. Sunt autem illorum partes, querelas omnes, aliaque quæ è suis tetrarchiis ad ipsos deferuntur, ad principalem Senatui referre: & quæ à Principe & Senatu decreta mandataque fuerint, in suis item provinciis promulganda & exequenda procurare. In quibus provinciis Duces sive præfecti constituuntur, qui per *Dyaks*, id est, scribas, omnia fere agunt quæ agenda sunt: nam ipsi infima dignatione inter nobiles censentur. Estque eorum munus, primo civiles omnes causas in suo di-

strictu audire & determinare. In quem finem officiales habent sibi subordinatos : quales sunt *Gubnoy flaretz*, qui reos carceribus mancipant : *Soudie*, iudices inferiores, qui de causis quibusdam cognoscunt & judicant in suis balivatus, ita tamen ut ab ipsis ad Ducem sive scribam detur provocatio; sicuti à duce & scriba ad aulicum Senatum appellatur : denique *Sotskey flaretz*, id est, aldermannos sive balivos centuriarum. Deinde munus illorum est, de criminibus, furto, homicidio, prodicione, &c. cognoscere, reos captivare, examinare; & examen cum omnibus suis circumstantiis ad præfectum tetrarchiæ suæ qui in aula residet mittere; nam ipsis reos plectere aut capitis damnare non licet. *Tertio*, leges aliasque edicta nomine principis promulgare, tributa colligere, milium electus habere, & sacramento adactos ad locum à Principe dictum destinare.

Porro hi duces & scribæ ab ipso Principe eliguntur, & ad suas quique provincias destinantur, & ut plurimum singulis annis mutantur, nisi aliter principi videatur; & quum fere advenæ sint in illis provinciis, nullo populi favore, sed principalis legationis metu subsistunt; & qui plurimum,

c. ru.

e rublas, alii minus quotannis pro stipendio accipiunt : quo fit ut plerumque inopes provinciales misere sponnent; quod à primoribus illis eò coniventiùs toleratur, ut ipsos veluti sponsas exprimere & repetundarum postulare possint : raroque munere decedentes pœnam evadunt, quam *pudkey* vocant, ubi flagris creduntur; quorum ipsi haud ignari, tam licenter prædantur, ut & Imperatori & præfecto tetrarchiæ partem erogare, & nonnihil sibi ipsis valeant retinere. Atque tales quidem fere in mediterraneis oppidis munera hæc publica fortantur : limitaneorum major cura habetur; in quibus plerumque bini, & non raro & consiliariorum principilium ordine constituuntur. Hæc opjam potitur, Smolensko, (quo Polonus Cazan; quorum tria priora Polonos & Suecos vicinos habent; posterius, licet è longinquo, Tartaros Crimeos. Horum ducum & dignitas major est, & potestas amplior; ita ut etiam criminum manifestos plectant. Stipendium eorum annuum cœce rublæ, quorundam & locc.

Moscuæ civitas, uti Principis domicilium, ab ipso solo & Senatu regitur.

F 4

Sena-

Senatores enim in diversis tribunalibus causas civiles & criminales audiunt atque dijudicant. Urbis tamen negotia alia, qualia sunt platearum cura, tributorum collectio, & similia, duo nobiles & totidem scribæ procurant; quorum tribunal *zempfskey* vocatur. Ad quod oppidani famulos suos furti suspectos adducunt, flagro aut alio tormento examinandos. Præter hos duos Nobiles & totidem scribas, sunt Aldermanni, *Starus* ipsi, singulis tribus præfecti, in quas plebs omnis divisa est: illi sub se habent suos *Sothkey*; & hi suos *Deceskeys*, id est, decuriones, qui decem familiarum inspectionem habent. Priores illi Nobiles & scribæ ab ipso Principe constituuntur; qui Aldermannos suos eligunt, & illi porro *Sotfkeyos*; *Sotfkeys* autem decuriones.

De Consilio privato Principis.

Rvsorum Princeps plurimis Nobilium tribuit titulum & dignitatem Consiliariorum; quorum tamen operâ raro utitur, quique rarissime ad Senatum habendum vocantur. hi generatim *Boarens* appellantur: quum ceteri, quorum opera quotidie utitur, in omnibus publicis negotiis *Dumney Boyaren* appellantur, & sedes illorum *Boarsua dumna*. Horum numerus cer-

tus iniri non potest; &, prout in aliis quoque aulis evenire cernimus, alii, prout gratia florent apud Principem, ita potissimum rebus agendis adhibentur. Iis addident quatuor Secretarii, quos *Dumney Dyakey* appellant. Dies quibus ordinariè conveniunt, sunt Lunæ & Mercurii atque Veneris; idque mane hora septima: Quod si extra ordinem conveniendum sit, à summo Conestabili per Clericum Consilii monentur atque vocantur.

De Iudiciis in causis civilibus.

TRia fere apud ipsos habentur tribunalia; ubi de causis civilibus, puta de contractibus, & similibus, jus dicitur; sibi invicem subordinata.

Infimum est illius quem *Gubney starusi* vocari diximus, item illius quem *Sotfkey starusi* appellant, id est, Aldermanni & Bailivi centuriæ, quam dicunt *Soacke*. qui inter vicinos & qui intra Centuriam illorum degunt, lites componere satagunt, antequam contententes ad tribunalia convolent.

Secundum est quod in præcipuis oppidis uniuscujusque provincie à duce & scriba administratur; à quibus ad tertium & summum judicium aulicum appellatur.

Actiones instituuntur in hunc modum:

dum : Actor per libellum supplicem explicat, à quo quantum læsus sit ; & impetrata venia per *vveps*, id est, indultum iudicis, per apparitorem (*prastave* illis) sisti & in iudicium accersi curat reum ; qui cogitur fide iubere, se dicta die iudici se stitutum, aut alioqui licet apparitori ipsum detinere quibuscunque modis potest. Uterque autem tam actor quam reus propriam causam agit, nullo subsidio procuratorum aut advocatorum. Si causa testibus declarari non possit ; sacramento terminatur : nam quum iudici non satis liquet utra pars jure nitatur, solet alterutrum rogare, an crucem osculando firmare velit se verum dicere ; quod si annuat, statim ad templum ducitur, & cruce osculata non modo causam, sed & id quod adversarium suum poscit, obtinet. Hanc crucis osculationem *Chrenslina chelovanian* vocant, & tanti æstimant quam jusjurandum. Quod si ambo ad id parati sint, tum forte causam dirimunt. Qui causa cadit, nisi statim creditori suo satisfaciatur, ad *Pravousb* ducitur, id est, locum publicum ubi ejusmodi condemnati singulis diebus mane ab hora octava ad undecimam fustigantur miserum in modum, tantisper donec satisfaciatur : quod si

per

per annum integrum in hunc modum fustibus subacti tamen solvendo non sint, uxores & liberi veneant necesse est, donec creditori suo reddant ultimum quadrantem.

Cæterum Russi nullam habent legem scriptam ; voluntas Principis & Senatus iudicium suprema lex est ; tantum habent indiculum, in quo præscripta sunt temporum momenta, & aliæ circumstantiæ, itemque iudiciorum formulæ.

V.

Reditus Principis quibus rebus consistit.

Reditus hujus Principis, ut fere aliorum Principum, constat primo, patrimonio principali, id est, annuis redditibus, quos Princeps percipit è terris quæ ad ipsum principatum peculiariter spectant. Has terras conjunctim ipsi vocant *vochin* ; quæ completuntur triginta sex urbes, cum suis territoriis & agris. Inter has urbes amplitudine reddituum præstant *Alexandrisca*, *Corelska*, *Otser*, *Slobodey*, *Danielska*, *Moisalskey*, *Chara*, *Samerlska*, *Srararouse*, *Bransoue*, &c. *Opidani* & agricolæ harum urbium & agrorum quotannis pendunt principi,

par.

partim certos census in pecunia numeratur, partim in frugibus terræ, ut tritico secale, hordeo, avena, &c. (hoc tributorum posterius genus ipsi vocant *obrokey*.) Itemque in animalibus terrestribus aut volatilibus & domesticis avibus; denique in aliis terræ frugibus, materie, cera, melle & similibus. Quidam etiam illorum tenentur aliquot jugera terræ in usum Principis colere; certa aliqua pactione in proprium usum ipsis attributa. Annona autem quæ hoc pacto Principi colligitur, longe copiosior est quam aut in familia illius expendi, aut per pensiones, quas familiaribus suis aut nobilibus pro mercede attribuit, (*selavoney* vocant) exhauriri possit: itaque reliquum venundatur magno pretio, & nummi in Principis ærarium inferuntur.

Id redituum genus sub dominatu Ioannis Vasilovvick (qui splendidissime vivebat) quotannis vix superabat sexaginta millia rublarum: sed sub filio illius Theodoro ad 250000 summam excrevit; maxime industria thesaurarii illius Gregorii Vasilovvick Godonove. Maxima autem pars huius proventus expenditur in stipendia ministrorum, qui aut in familia Principis aut extra illam Principi serviunt.

Secun-

Secundum redituum genus appellatur *tagla* & *podat*, quod è quatuor imperii huius tetrarchiis colligitur. Est autem *tagla* annum tributum, quod solvitur pro singulis *vviri* (id est mensuræ apud illos genus) farris quod in singulis provinciis provenit. Id colligitur à juratis, & ad ærarii regii ministros afferitur. *Podat* vero est census annuus, qui imponitur singulis provinciarum diæcesibus aut hundredis. Ex hoc redituum genere conjunctim ingens pecuniæ gaza quotannis in principis ærarium inferitur: Vti videre est è sequentibus:

Provincia & oppidum Vobsko solvit quotannis utriusque nomine 18000 rubl.

Novogrod	35000.
Torshocke & Otser	8000.
Rezan	30000.
Morum	12000.
Colmigroe & Dvina	8000.
Vologda	12000.
Casan	18000.
Vsting	30000.
Rostove	50000.
Mosko	40000.
Sibirsky	20000.
Castrome	12000.

Summa totalis est 400000 rublarum, quæ singulæ, libræ Flandriæ aut sex florenis æquiparantur. Hoc tributigenus

nus kal. Septemb. à quibus Russi annum auspicantur, ad quæitores affertur.

Tertium redituum genus (quod ipsi *bulsha prechod*, id est, magnum tributum vocant) colligitur è vestigalibus & portoriis civitatum & municipiorum totius principatus. Oppida autem, quæ grandiora vestigalia quotannis solvunt, sunt hæc fere:

Mosko reddit	11000. rubl.
Smolensko	8000.
Vobsko	12000.
Novogrod Velica	6000.
Stararoufe	18000.
Torshock	800.
Otser	700.
Yaruslave	1200.
Castrome	1800.
Nisna novogrod	7000.
Cazan	11000.
Vologda	2000.

Atque hoc quidem vestigal è majoribus urbibus certum statumque est, quia ita quotannis redimjtur, redemptorum quidem damno, si minus reddat, Principis vero enolumento, si amplius. Reliquarum urbium incertius pro commerciorum incremento aut decremento. Certe tamen constat ex Rationalium archivis nunquam hoc redituum genus minus quotannis reddere quam 340000 rubl.

Hic

His accedit tributum annuum quod colligitur è thermis & cauponis publicis; quod licet incertum sit, tamen valde opulentum esse, ex ingenio incolarum judicari potest, qui utrisque hisce locis in primis delectantur.

Item in causis criminalibus, & convictorum & damnatorum bonis fiscus Principis capit semissem, delator quadrantem; & magistratus reliquum quadrantem. tribunal ubi hæc causæ aguntur vocant *Rouboinam*. Præterea quum annui attributi sint, quibus milites conscribant & alant; atque paucis tantum opus sit tempore pacis, magna pars eorum redituum superat, & in ærarium infertur; ita ut non raro ad 250000 rub. ascendat. Eadem est ratio officii illius quod *Strelletskey* vocant; cui reditus annui concediti ad stipendia sclopetariis numeranda, qui tam ad aulam Principis (numero XII M) quam alibi præficiuntur. Nec alia officii *prechast shefnoy nemz hoy*: quod curat milites mercenarios externos: itemque *pusharskey*; cui similes reditus annexi ad apparatus bellicos & nitratum pulverem coacervandum. Quicquid autem ex omnibus hisce sub finem anni superest, id omne in

æra.

ararium Principis seu *prulsba prechod* inferitur: ita ut univēsa summa receptæ pecuniæ à *prulsba prechod* quotannis ascendat ad octingenta millia rubl. aut circiter.

Ratio autem ab omnibus his quæstionibus redditur in Principis gazophylacio; ubi omnes ipsius gemmæ, & ceimelia, corona, sceptrum, aurea argenteaque vasa, aurum argentumque cufum, & alia hujuscemodi custodiuntur. Qui accurate rationem accepti & expensæ tempore Theodori principis inivir, Angliæ Regiæ Legatus Agidius Fletcher, vir prudentia singulari, scribit, in univēsum quotannis in pecunia numeratâ in ararium inferri 1430000 rublarum, demitis omnibus expensæ tam domesticis quam militibus. Nec tamen in hanc rationem venire pretiosas pelles, quas immanis copia è Siberia, Pechora, Permia tributi nomine accipit, & advenis mercatoribus vendit: neque mulctas, quas siccus caput è condemnatorum bonis, licet sæpe ad grandem summam, ascendunt.

Quid multa? Princeps adeo est absolutus, ut numquam egere possit quando subditis illius aliquæ opes superant.

VI. De

De moneta Russica.

VT melius intelligantur quæ de rebus Principis jam diximus, moneta Russica explicanda erit. Eam habent quadruplicem: Moscoviticam, Novogrodensem, Tverensem, & Plescoviensem. Moscoviticus nummus non rotunda sed oblonga & ovali quodammodo forma, *denga* dictus, diversas habet imagines: in antiquioribus ab una parte rosa, ab altera homo equo insidens: alii utrinque literis sunt inscripti. Eorum sex faciunt *altinum*, viginti *grifnam*, centum *polinum*, ducenti *rublam*, quæ ad nostræ monetæ valorem comparata, sex ut plurimum florenis nostratibus, sive libra Flandrica æstimatur.

Tverensis utrinque scripturam habet, & valore æquiparatur Moscovitico. Novogrodenfis ab una parte Principis solio insidens & hominis se illi inclinantis imaginem, ab altera scripturam habet, atque duplo Moscoviticum superat. Grifna quoque Novogrodenfis xiv dengas, rublus cccxxi complectitur.

Plescoviensis, ab una parte caput taurinum coronatum, ab altera scripturam ostendit. Habent præterea cupreæ monetæ, quæ *polani* vocantur: horum

G

Lx den.

LX dengam Moscoviticam valent.
Aureos non habent, nec cudunt ipsi, sed Hungaricalibus fere, interdum etiam Rhenanis utuntur; pretium eorum sepe mutant. Rigenfibufque rublis utuntur propter vicinitatem: quorum unus valet duos Muscoviticos. Moneta Muscovitica est ex puro & bono argento: quamvis nunc quoque adulteretur: Nec audiui, ob hoc facinus in quemquam animadversum esse. Omnes ferre aurifabri Muscoviæ nummos cudunt; & quicumque adfert massas argenteas puras, nummosque cupit, tum nummos & argentum appendunt, atque æqua lance librant. Exiguum & constitutum pretium est, quod ultra æquale pondus solvendum est aurifabris, parvo alioqui labore suum vendentibus. *Hæc ex Herberstein.*

Anglus quidam, qui scripsit anno 1554, monet tres esse nummos argenteos in Russia, *poledengam*, *dengam*, & *novogrota*; qui ad valorem Anglicæ monetæ comparati sonant dimidium denarium, denarium & duos denarios. Nummos hos ita computant; *poledenga*, *denga*, *altin*, *ruble*: binæ enim *poledenga*; *dengam*; harum sex *altinum* efficiunt: *altini* denique *xxiii* & *ii* *dengæ rublum*.

De militia Russorum.

Milites (inquit Fletcherus jam sæpius nobis laudatus) Russia appellantur *smaboranesky*: sunt enim fere nobilium filii, atque adeo ipso militia dignatione generosi. neque ulli in Russia sunt nobiles præter homines militares. Nam nobilium filii simul atque ætatem justam attigerint, qua arma ferre possunt, nomen suum apud magnum Conestabilem profitentur; qui ipsis certam portionem agrorum attribuit, ut plurimum eorum quos parentes illius possederunt; nisi forte militum numerus tantus jam sit ut nullæ terræ quæ assignari possint superint, & patris agri pluribus sufficere nequeant: quo casu in aliud tempus differuntur: & sit sepe, quum plures sunt filii unius familias, ut minores natu aut egere aut alii vocationi se addicere cogantur, & non raro malis artibus & latrociniiis sese applicent. Vbi autem numerus militum completus est, ita se habet: Nam primo habet Princeps equites corporis sui custodes *xv* *cio*, cum suis tribunis & cæteris officialibus, *Dvorianey* appellantur. Sunt autem trium generum: qui & stipendiis & dignatione multum inter se

se differunt. Primi vocantur *Dvoraney bulsky*: quorum alii 100, alii 80 rubl. annuatim capiunt; nulli infra 70. Secundi *seredney dvoraney*: qui 60 aut 50 rubl. accipiunt; nec infra 40. Tercii *Dyta bojarsky*: qui 20, 30; non autem minus quam 12 rubl. annuatim merent. Atque hujus quidem stipendii dimidia pars in urbe Moscua ipsis solvitur. reliquum in castris, quando illorum in bello opera requiritur: & tum universum eorum omnium stipendium annuatim requirit 55000 rubl. Præter hoc stipendium etiam agros sibi assignatos obtinent pro sua quique dignitate & merito; ita tamen ut agri isti ad minimum ipsi annuatim reddant 20 rubl.

Præter hos sunt alii ex summa dignitatis nobiles, qui, veluti prætoriani apud Romanos, Principē comitantur, quum ad bellum gerendum ipse progreditur, & tum ipsi subministrant equitum sexaginta quinque millia cum omnibus armis suis ad Russorum modum; ideoque annuatim pro se & copiis suis percipiunt quadraginta millia rublarum; & quotannis cum omnibus suis copiis versus fines Tartarorum Crimeorum movent, sive bellum cum illis sit sive induciæ. Periculosum videri possit Principi aut Statui, tantas copias ad nuntium nobis

nobilium in unum locum convenire: hic tamen discrimine vacat: primo quia nobiles hi pro arbitrio Principis mutantur, & quum plures sint, non facile inter se conspirare possunt; & quod summum est, ut plurimum sunt aulici & familiares Principis, atque adeo consilarii: nec stipendio potiuntur, nisi quum jam aliis erogandum est; ita ut potius quæstores sint Principis quam tantarum opum possessores. Atque in hunc modum equestris militia constabit octuaginta millibus; magnum robur si disciplina & vigor cæterarum gentium Europæarum accederet.

Peditum, qui *strelsey* dicuntur, continuo alit duodecim circis, omnes sclopetarios. quorum v. circis circa civitatem Moscuam agunt, aut aliam urbem in qua versatur Princeps; atque 11 circis in ipsa aula, qui *stremaney strelsey* appellantur; reliqui in limitans oppidis in prædiis occupantur. His annuum stipendium datur vii rublæ, & secalis atque avenæ xii modii.

De peregrinis militibus nihil dicere necesse est, quos non alit nisi quum necesse est, & semper quamplurimos alere potest, quum opibus abundet. appellantur autem peregrinos & mercenarios milites *nimsey*.

Præfectorum five ducum militarium ordo talis est; 1. Generalis Principis vicarius, quem *Voyavodey bulshaina*, id est; magnum Capitaneum dicunt; qui plerumque est unus & summa nobilitate, licet neque prudentia neque bellicarum artium scientia emineat. 2. Ideoque illi adjungitur Legatus, nobilitate quidem inferior, sed belli usu præstantior. 3. Sub utroque sunt quatuor veluti Marefcalli; inter quos copiarum omnes dividuntur. Partes autem hæc quatuor distinctis nominibus exprimunt; primam vocant *prava polskoy*, id est, dexteram alam; secundam *levoy polskoy*, id est, sinistram alam; tertiam *rufnoy polskoy*, interruptam cohortem, quia ex illa speculatores emittuntur, & subsidia reliquis submittuntur; quartam *streshovoy polskoy*, id est, vigilum cohortem. Singuli autem hi Marefcalli duos habent legatos, qui his singulis hebdomadis copias in armis exercent, & ins dicunt inter milites, puniuntque delicta; atque hi fere sumuntur ex illis ex de quibus ante dixi. Sub his porro complures sunt tribuni; quales sunt *gulavoy*, qui est, qui lo, & qui e militibus præfunt: item *petyde setskey*, qui est; & *deetskies*, qui x tantum præfunt.

Sunt præterea in castris *Vaivodæ* duo magni

magni nominis, quorum primus vocatur *Naradna vaivoda*, & præest tormentis omnibus bellicis. alter *Vaivoda gulavoy*, quasi præfectum velitum dicat, qui speculatoribus est præest; & curam gerit ligni castelli, (quod *bez a aut gulay gorod* ipsis dicitur) quod semper cum castris circumfertur, in usum peditum, qui eo utrimque concluduntur; interdum ad aliquot millia in locum extenditur, ex ascribis ita compositum ut nullo pene labore & conmento adversus Tartaros, qui arcu & sagittis solummodo armati facile ligneo hoc ut ita dicam vallo sustinentur.

Russorum equitum arma fere sunt arcus & sagittæ, & gladius; paucis breves sunt hastæ aut spicula; omnia facta ad Turcarum modum; quibus ad Tartarorum modum uti edocti sunt. Peditum scopetum five bombardæ, securis & gladius. Commeatus nulla principi cura, unusquisque sibi ipsi prospicit; vili enim cibo contenti sunt Russi milites; neque fere quicquam usurpant præter panes siccatos, quos *sushary* vocant; & eruda farina, quam temperatam & in massam rotundam coactam *tollockno* dicunt. Quod si Russi tantum robore & fortitudine animi scientiaque militari valerent, quan-

quantum corporis viribus & laborum tolerantia, facile ceteros Europæos superarent: nunc ingenii tarditate, & feruendi consuetudine, nec magna appetunt, nec assequuntur. In oppidis quidem defendendis strenue aduersus validas obsidentium vires laudem meruerunt; in acie aduersus Polonos ac Suecos ut plurimum victi magnas sæpe clades acceperunt.

VIII.

*De familia magni Ducis Moscovia,
& Principum successione.*

A Russica Narva, (inquit Thuanus lib. xxi) anno ciro ecce à Moësis condita, ex aduerso Narvæ Livoniæ sita, medio flumine cognomine, (unde utraque nomen sortita est,) in orientem ac septentrionem tendentibus ad mare Caspium & usque ad Tartarorum hordas, Moscorum imperium late patet. Cui ab arce & flumine cognomine Moësa in Occam & Volgam influente nomen est; (ubi ante cæcisiter annos loannis Danielis filius castrum ædificavit; sicuti Sigismundus Herbsteynius ex eorum annalibus refert;) non à Moscis ultra mare Caspium Colchis finitimis, quorum meminit Strabo, & quos Plutarchus

tarchus à Cn. Pompeio subjugatos scribit. In iisque regionibus Russi rerum potiti sunt, à Roxolanis forte, deflexo paulum nomine, oriundi; atque eorum Principes ad Varagos originē referunt, gentem transmarinam, ut ipsorum annales testantur, qui imperii sedem primo Novogrodia, dein Kiovia, ac postremo Vlodimiria habuerunt, antequam Moscoviam transferretur.

Clarissimus vir Fletcherus monet, familiam Principem Russiæ appellari *Bealiam*, atque ex eo conicit, originē ex Hungaria cepisse; ipsumque Ioannem Basilidem sæpius iactasse se ex Germanica esse origine, non autem è prosapia Russica.

Ruricus (inquit Thuanus, ut supra) ex ea gente bello contra Bulgaros suscepto quam feliciter rem consecisset, regionis dulcedine captus in ea mansit, liberis ejus, quos domi reliquerat, Novogrodia interim exactis ab Vlodimiro quodam verna ex ancilla nato, cui urbis custodiā reliquerat. ab eo genus ducunt, qui postea in eo imperio, in xii principatus (quos filios reliquit Vlodimirus) distributo, fuerunt, Iapulocho Rurici fil. & ipsius posteris avitum imperium frustra recuperare enixis. Deinceps fide Christiana imbuti sunt, & occasione non minus honorifice quam fausta af-

finitatis, cum Vlodimirus ipsorum Princeps, qui Kioviæ jam tum sedem fixerat, Annam, Basilii Porphyrogeniti F. & Constantini Imper. sororem uxorem duxisset, circa annum Christi 1000, unde & Græcæ Ecclesiæ ritus etiam hodie servant. Hoc ita tradunt Russorum & post eos Poloniæ annales; de quo tamen Byzantina historia omnino tacet, ut mirum sit, homines vanos ac levis rem adeo memorabilem silentio prætermissæ, qui aliqui consentanea cum iis, quæ de Russis diximus, memorie prodidere. Nam Ioannes Zonaras scribit, Nicephorum Phocam à Bulgariæ Principe petissæ, ut Hungaris ac Turcis per ejus fines in Thraciam irrupentibus transitum impediret: cum vero excusaret Bulgarus, infirmitatem & senectus causatus, per Calocyrum Chersonesii Tauricæ Principis F. Russorum Dynastam ab eo sollicitatum, ut bellum Bulgaro inferret. Itaque Spendostabnum (ita Russum vocat) coacto ingenti exercitu in Bulgariam descendisse, & longe lateque populato agrò innumerabiles prædas abegisse. Demum Nicephoro sublato, idem Zonaras scribit, sub Ioanne Zimisca Russos, Bulgarorum gentem ac provincia subacta, nunc cum Ducibus Boris & Romano, patriæ obli-

illius imperii sedem figere decrevisse, Calocyri impulsu, qui, si ab eis Romanorum imperator salutaretur, se Bulgaria ipsis cessurum & perpetuum fœdus percussurum receperat. Verum Zimiscam, cum honorificas ejus condiciones illi non solum superbe recusassent, sed legatos etiam indigne habuissent, contra vero adventu ipsius perterritis, Calocyrum ad Russos confugisse. Demum, conferto ad Dristerum in Istri ripa positum prælio, Russos cæsos: iisque cæsis Dristerum diuturna obsidione à Ioanne circumfuisse. Tandemq; Russos omnium rerum inopia laborantes, ex Spendostabli consilio & autoritate, prælii aleam rursus tentasse; qua post longum & anceps certamen postremo Russos prostratos esse. Postea Ioannem cum Spendostablo his conditionibus transgisse, ut relicta Bulgaria domum rediret: sed in reditu ipsum & Russos omnes, Paternecionem cæsos esse. Hæc Zonaras; quæ cum iis, quæ de Russi expeditione Russici annales memorant, mire conveniunt; & in alterum annum Zimiscæ imperii, hoc est, in Christi 1000, incidunt; quo tempore Basilii Scamandreus, post Theophylactum Romani

Romani Lecapeni F. Patriarcham, Constantinopol. Ecclesiæ præfecit; à quo & Russorum annales nomen Russicum ad religionem Christianam perductum tradunt.

Sequentibus temporibus Andreas Dux Susdaliensis, ab Vlodimiri stirpe profectus, fœdere cum XI cognatis iſto, Micislao dejecto, qui Kioviam tenebat, sedem primus Vlodimiriam transtulit, & imperium in Susdaliensi domo firmavit, quavis in alios agnatos Duces principatum minime exerceret, magni tamen Ducis usurpato nomine, hoc etiam obtinuerat, ut illi comiter maiestatem suam cohererent. Sed quum Tartari, impressione in Russiam facta, Cottianam Poloscorum Ducem, & Micislau Romanum Siernaviensem Ducem, atque alios complures auxilio evocatos, die XVII Maii anni 1130 CC XIV, & sicuti annos Russi ab Orbe condito numerant, VI 1130 CCC XXXII, insigni clade profligassent, & rursus XII annis post, Duce Batti, domitis Rosanensibus & Vlodimirienſibus ceterisque; fere Ducibus, Russiam omnem imposito provinciarum tributo in potestatem redeſſissent: ab eo tempore magni Russiarum Duces à Tartaris peti cœperunt, qui fere à Susdaliensibus dabantur.

Tandem anno Christi 1130 CCC IV, Andreas

Area Alexandri F. mortuo, cum Michael Iaroslai F. Tuerensis & Georgius Danielis F. Moscoviarum Dux de magno Vlodimir principatu contenderent, & uterque eam à Tartaro peterent; primum secundum Michaellem pronuntiatum fuit, sed interjecto aliquanto tempore Georgius eandem, rejecto Michaelle, obtinuit anno juxta Græcorum calculum VI 1130 10 CCC XXV; qui imperii sedem Moscoviam transtulit, & magnum principatum posteris suis reliquit, adversantibus initio Russis universis, qui hunc honorem Susdaliensi familie restitui à Tartaro debere contendebant.

A Georgio illo Ioannes Danielis filius, nisi idem sit, profectus, primus Moscoviarum castrum condidit; cui Ioannes alter, & Ioanni Demetrius, ac Demetrio Basilii, qui Sophiam Vitoleni Lithuanie Ducis filius uxorem duxit, ordine ac directæ serie successerunt. Huius Basilii filius Basilius, conjuratione à Demetrio Siemacha Georgii fratris F. Sueriensis, Ioanne Alexandri filio Tuerensi Ducibus facta, regno pulsus & luminibus orbatus fuit; sed Novogrodiensium ope adiutus regnum postea recuperavit, & pacate usque ad mortem tenuit.

Huius Ioannes filius successit, qui se univ

versæ Russiæ Principem primus appellavit, Magni nomen ob id sortitus. is Ducem Tuerensem, ex cuius domo uxorem duxerat, ultionis paternæ prætextu principatu exiit: nec multo post Novogrodiam magnam fraude interceptam sui juris fecit: ceterosque fere Russiæ Principes, ex ipsorum dissensionibus occasione captata, in ordinem redegit: ac tandem Tartarorum jugum, à quibus majores sui jus & inaugurationem petebant, excussit, à Sophia, è Palæologorum gente ingentis animi femina, quam mortuâ Tuerensi duxerat, persuasit semper fere victor & felix, si cladem in Livonia & ad Plescoviam paulo ante obitum acceptam excipias; quam Latavorum induciis refarciit.

Eadem felicitate usus Basilus illius fil. Nostra ætate Smolecensem principatum, ac quidquid Siverensis ditionis supererat, imperio adiecit. Casanenſibus mari ac terra oppugnavit; agnatique suis omnibus regni possessione, quam adhuc tenebant, exturbatis, Plescoviam sem civitatem in servitutem redegit: ac *Ciarri*, quod lingua Slavonica regem sonat, quum alii *Knesos* tantum appellassent, nomen sibi sumsit.

Huic anno 1110 xxv decedenti Ioannes fil. successit, qui astum, industriam

& severam disciplinam in propagando imperio ad majorum artes adiecit; effecitque, ut ab iis accepta non solum retinuerit, sed etiam magna accessione locupletaverit. nam Casanense & Astracanense regna à patre summis viribus tentata, novo & iis populis incognito belli genere usus, in potestatem redegit: ac fere omni Caspio mari sui juris facto imperium in Persidem usque protulit, multis aliis præclare, non sine tamen crudelitatis infamia, gestis. De his variorum historiæ loquuntur; præsertim vita illius à Paulo Oderbornio tribus libris descripta. Ioannes Basilides (inquit Thuanus lib. lxxx) magnus Moscorum Princeps, ob immanitates inauditas à Paulo Oderbornio & Alexandro Guagnino studiosius fortasse quam veracius descriptas, infamis ultimum diem clausit v 11 kalend. April. anni 1110 lxxxiv, quum lvi annos vixisset, xxxix regno præfuisset. Ex Anastasia prima uxore, duos filios suscepit; Ioannem cognominem sibi, quem casu interfecit; & Theodorum regni hæredem, quem moriturus proceribus convocatis valde commendavit, curatoribus ei attributis, quorum ex consilio rempubl. administraret.

Theodorus Ioannis fil. Irenen Theodori

dori Godonovii filiam statim in uxorem duxit, & cum ea iv kal. Quinctiles inauguratus fuit. verum idem Thuanus ad annum c10 10 xcv 111 scribit. Theodorum hunc, quum xiv annos à morte patris rerum potius esset, annos tantum xxxvi natum sine liberis decessisse, anno à mundi condico vii c10 c xvi, id est, à C. N. 1598, administratione imperii penes conjugem & Patriarcham relicta. Eam, (inquit lib. cxx) ob speciem & mores, quum Theodorus patre superstiti in uxorem delegisset, ex eaque nullos liberos suscepisset, dimittere illam sepius ab illo iussus quidem erat; sed ad mortem usque patris callide procrastinabat. Erat ei Borissius Godonova frater, astutia innata & affectata comitate maximam in aula & toto regno auctoritatem consecutus, quam & ad mortem usque Theodorus retinuit; quam veneno acceleratam non defuere qui putaverint, ducta ex Borissii ingenio serieque rerum ab eo in civilis administratione gestarum conjectura. Theodorus postremis tabulis, regni administrationem uxori viduæ commendaverat. quam quum illa haud invitata suscepisset paulo post, mutata voluntate an ex compacto, imperii administrationem in proceres transferre se velle dixit.

& mundo mutato habitu renunciare, agerrime id tulit populus, acrisque seditio orta, donec Borissius se exorari passus est, ut imperium pro sorore capesseret, postquam affectata quadam recusatione, uti putatur, diu proceres & populum suspendisset. Tenuit autem principatum ad annum c10 10c v; quo tempore multæ calamitares, & præsertim dirissima fames, Russos afflixit; ipseque vitam lamentabili exitu clausit. Rem gestam ita describit Thuanus lib. cxxxv. Ioanni Basilidæ (inquit) præter Theodorum alter erat filius Demetrius, biennio ante mortem è nobili juvenale susceptus, hoc est, anno c10 10 lxxxii; qui ad Vielicam, longe dissitam, c à Moscua metropoli milliaribus, educabatur. Borissius, qui superstiti Theodoro jam tum tyrannidem affectabat, quum omnia quæ desiderijs suis improbis obflare poterant circumspiceret, parum se Theodori imbecillitate profecturum iudicabat, nisi spem resurgentis in principali familia imperii per Demetrii mortem exingeret. Itaque de eo ex medio tollendo ante omnia cogitans, corruptis qui circa eum erant, sic dolum instituit. Pulso majore tintinnabulo, (id erat signum populi ad incendium restinguendum vocandi,) observatum erat

ad strepitum concurrentis multitudinis
Demetrium conclavi exire solitum, qui
in illo tumultu confodiendus erat. &
ita factum, dum per scalam desilire. in-
de rumore mortis sparso, populus à re-
slinguendo incendio revocatus ad ar-
cem venit; & omiſſa comploratione
domesticos obvios obtruncat, publica
ultione cædis invidiam in ſatellites Prin-
cipis rejectam à ſe amoliri cupiens.
quam tamen minime evitavit: nam Bo-
riſſius, ut omnem ſuſpicionem purga-
ret, immaniter in oppidanos ſævit, &
arcem incendio delevit. Verum Deme-
trium hac conjuratione oppreſſum, qui
in Moſcovia tunc erant, & de ea relatio-
nes conſecerunt, conſtanter affirmant.
Alii ut motibus poſtea ſubſecutis colo-
rem reperirent, ſic rem narrant: matrem
Demetrii de deſcendendo Boſiſſii conſilio
per amicos monitam in tempore ſibi
periculo prævertiſſe, ſuppoſito in eius
locum puero ætate & ore perſimili, qui
à ſicariis non per ſcalas deſiliens, ſed in-
leſto jugulatus eſt, Demetrium autem
verum in tutum ſubduxiſſe, ſtatimque
ſuppoſiti cadaver à Germano aulæ me-
giſtro, qui aſtum excogitavit, ne agno-
ſceretur, ſarcophago incluſum ſine ulla
pompa terræ mandatum eſſe. interius
ſamam ſparſam, quaſi Demetrius poſte-
abſumptus eſſet.

Ut ſit, in Polonia &
Moſcoviæ finibus aliquot poſt annos
comparuit homo, qui altero brachio
breviore & verruca in facie, quæ in vero
Demetrio olim notata fuerant, cæterum
ingenio acri, præſentia animi, liberali-
tate, comitate non indignum, ſe regali
proſapia ferebat. is leſuitis patribus, qui
in Polonia pollebant, primum innotuit,
& ſpem fecit, ſi ad regnum paternum re-
cuperandum adjuvaretur, fore, ut pri-
mam ac præcipuam cultus divini in im-
perio Moſcico inſtaurandi, & illius ad
Eccleſiæ unionem adducendi curam ha-
beret. res initio teſta, monito prius Pon-
tificis, ut negotium, quod ad bonum re-
ligionis & amplificationem Sanctæ Se-
dis pertinebat, opibus propriis & com-
mendatione ſua apud Poloniæ Regem
& regni proceres adjuvaret. quod & ſe-
dulo factum per ipſos leſuitas, qui ſup-
domiriſem Palatinum Micieſium Sen-
in regno præpotentem; jam tum ſide-
clam data, ſi compoſ votorum evaderet,
ut filiam Palatini, in quam ille oculos
conjecerat, in uxorem acciperet. In Li-
voniam abjeſto cucullo aliquandiu late-
rat, ubi & commode latine loqui & ſcri-
bere didicit, & ad Clementem VIII Pon-
tificem Maximum literas manu pro-
pria

pria non inelegerat scriptas dedit. & cum per Sandomiriensem & ejus generum Vifnovitziū ad Sigismundum est admissus, mascula oratione usus dicitur meminisset, se in carcere & captivitate natum, & inde divina providentia ac misericordia liberatum; proinde humana cogitaret, & eodē fato afflictis subveniret. Ioannes Sigismundi parens ab Erico fratre ob suspicionem in carcerem injuriose trusus fuerat, sicuti ad an. cl. 1510 LXIII demonstravimus, in quo ex Catharina uxore Polonica atque adeo Jagellonica stirpis ipsum sustulerat. Igitur Regis favore, & Palatini pecuniis annitentibus lesuitis, exercitum x bellatorum clō in Polonia conferibit, ab hisq; omni re & apparatu instructus in viam se dat, & per Russiam iter faciens Cosacos genus hominum bella externa & prædas sectantium sibi conciliat, & ingentibus promissis oneratos in regnum paternum, ut aiebat, ex iis x clō secum ducit. Borysbene superato ad Zernigam extra limitem castra primum posita. & Demetrii regni legitimi heredis nomine deditio imperata; ac citra vim facta. Ioanne Takmenio, qui cum Borisio filio mulatres exercebat, in partes novi principis transeunte. Cosacos præerat Corlas homo præstigiis magicis notus. qui

Putin

Putinnæ obsidendæ auctor, urbis populosæ, quam Michelovitzius Soltekovius, cum VIII clō Cosacorum Volgodensium tenebat, Michelovitzio primum detrectanti ad extremum persuasit, ut urbem dederet, & Demetrii partes sequeretur. Borissius inter hæc copias instruit c bellatorum clō constantes. & ante omnia ad Sigismundum & Polonicum Senatum legatos misit; commoratoque sedere, de pace sive induciis inter utramq; gentem, ipsos de sanctione ejus interpellavit; & e mentium Demetrium, sacerdotis nefando conceptū filium, & magicis præstigiis infamem sibi tradi vivum vel mortuum petebat, & ne auxiliis juvaretur, enixe petebat, minis additis, si contra facerent Poloni, quanto suo cum periculo præpotentem principem essent lacesturi. ad minas additæ singulorum procerum pressiones occultæ, ut regem & senatum subministrarent. verum Pontificis & Iesuitarum prævalente auctoritate nihil obtineri potuit, Rege, & qui cum animos obfirmantibus; quippe qui remanebant, hanc ad æternam pacem & amicitiam cum Moscis firmandam, & majorum religionem sublata scissura

H 3

conli.

constituendam, fore commodissimam rationem. tandemque utriusque exercitus in aciem ad Novogrodiam instructi, & Sendomiriensis summus copiarum dux, qui defectionem in hostili exercitu futuram sibi pollicebatur, temere in medios & bene concordēs ruit, & post exiguum certamen undique à maiore numero circumventus funditur fugaturque exeunte Ianuario huius anni. collectis deinde ex tanta clade reliquiis Palatinus Carmhoviam primum ac Putivolum, ac deinde in Poloniam suam se recepit. Demetrius cum paucis ad Rilkum arcem in finibus receptum habuit; ubi suis desertus minime se deseruit. is se cum, ut religionem & pietatem suam omnibus approbaret, duos è Cisterciensi ordine Theologos duxerat, qui castrensis vite & incommodæ viæ perpetui, post aliquot dierum iter ad sua reversi sunt. præterea etiam duos è sodalitate Iesuitico, Nic. Ckerracovium, & Andream Lovitzium, qui expeditionis astutiores constantiam servaverant, & hominem per se satis bene animatum ad omnis hortamentis & propriæ patientiæ exemplo ad rem strenue persequendam incitabant, ipse bona conscientia uti præ se ferebat, fretus, cum ad munus veniebat, ita Deum compellat.

solitus erat, ut ab omnibus audiretur, & hac oratione fere utebatur, manibus expansis & oculis in cælum erectis: Me, inquit, iustissime Iudex, prius fulmine perime, me primum dele, huic Christiano sanguini parce, si injulte, si avarè, si impie, hoc quod vides molior. tu vides innocentiam meam; justam causam adjuva. tibi me, cælorum Regina, & meum hunc militem commendo. Quæ si vero referuntur, nec vere ille Demetrius fuit, oportet eum aut præstigiatorum gnaviter impudentem fuisse, qui cum sciret, quæ diceret, vera non esse, tanta vultus constantia mentiebatur; aut si male persuasus, eum se credebat, qui non erat, profecto fortuna, ut aliis imponeret, insigni læti primum successus, mox tristicis atque adeo tragicis exitus exemplo, mire ipsi imposuit. Iam Borisiani ad Rilci arcem, ad quam copias contraxerat Demetrius, eo situ ut subiecto agro late imperitet, cum parte exercitus venerant, Martioque incurrente conflictu acri inter equites facto, inclinauit miro fortunæ ludibrio ad nuper victos victoria, qui numero impares interfectis primo concursu cælo ex hostibus, captisque cæceteros in fugam vertunt: suorum ordines in fugam pertrumpentes impeditatum omnem sol-

vunt; & hosti ad internecionem expostum relinquunt. Parta ingenti præda Demetrianæ Putivola triumphantes reversi sunt, statimque sive odio veteris domini, sive novarum rerum desiderio quinque præcipuæ in propinquo arcium oppidis ac territorio in partes Demetrii concesserunt, & Bialogroda una ex illis c. l. majores machinas victori subministravit. arcium præfecti captivi Demetrio traditi: & paucis post diebus secuta Ialekæ & Leptinæ deditio, in qua famosus magus Hinsko Otiopelus quoque captus est. Mox & universa Severia, qui est principatus amplissimus, ac præterea viii castella in fidem accepta sunt. Magna moderatione Demetrium victoria tam insperata usum memorant, qui hæc scribunt, de cætero sollicitum, quomodo Cromo arcem à reliqua exeret, hostilis parte arte cinctæ in tempore subveniret. sed cognito ex literis intercepitis obsessos aliquandiu ad sustinendum pares esse, consilium suspendit, minime accelerandum ratus, ne tantæ victoriæ fructum tentata temere prælii alea amitteret. interea dum ad Putivolum sedet, eventum operiens variis insidiis petitus est, missis à Borisso, qui venia admissorum promissa insuperque præmiis præpositis Russos ad Demetrium intere-

interficiendum aut captivum sistendum invitarent: additum præpotens telum ab Archipopo, (ita Patriarcham suum vocant Russi,) mandatum, quo cuncti rebus Demetrii faventes extra Ecclesiæ communionem positi pronuntiabantur. re ex captivis quæstioni subjectis & literis inter ocreas insertis cognita, nihil inclementius in eos decrevit, sed veniam concessa literas ad Archipopum humanissimas dedit, quibus eum officii adneminem prætexeret, hortabatur. scripsisse & ad Borissum dicitur, se respiceret, regnoque, quod injuste invaserat, mature cederet, & monasterium, quod vellet, ingrederetur, oblati ipsi & familiaris optimis conditionibus; quas ille contemptim nec citra indignationem respuit. id incidit in tempus, quo Daniæ Regis & Caroli Sueci legati in ejus aula erant, ex Polonorum in Moscoviam impressione fœderis cum Moscis sancienti occasione caprantes, quo Sigismundi rebus incommodarent. in ea consultatione cum vehementius incantur, magna vi sanguinis per os, narces & aureis profusa: & exeunte Aprilis vitam cum morte commutavit. alii apoplexia, alii veneno propinato extinctum me-

DESCRIPTIO

122. **DESCRIPTION**
morant, utcumque sit, in imperio per
septennium possessio moriens non o-
mnem auctoritatem statim amisit, nam
fama mortis vulgata magno initio po-
puli concursu uxor vidua cum filio in
solio collocata est. & adacti in fidem
proceres, corpore defuncti in sepulcro
regum sine pompa illato, mortuum lau-
davit luculenta oratione Regiomoni
excusa Constantinus Fiderus Livonus
Rigenfis, qui Gasparem fratrem habebat
imperatoris Moscovitici domesticum,
continuo Petrus Busmanius, qui ma-
gnas res sub Borissio gesserat, cum sum-
mo imperio ad exercitum mittitur. Ad
Cromi obsidionem hærebat Ioannes
Hodunius cognatione Borissio proxi-
mus, in qua ante & post Borissii obe-
ritum, & obsessi, & qui locum oppugna-
bant, nihil reliquum ad summam vi-
tutem fecere. decies vis facta, & toties
summa ab obsessis pertinacia repulsa.
De exitu veritus Demetrius Zaporianus
cum delectis ad opem laborantibus so-
cun miserat, qui astu, cum vi non
posset, metum & trepidationem per
hostium castra sparsit. simplicem ho-
minem, qui deceptus alios deciperet
ad obsessos in speciem mittit cum li-
ris, qui xl eto auxiliarium in propinquo
esse nunciaret, eaque spe obsessos ad
con-

constantiam hortaretur, eum per viam ab hoste infessam ut capereur deduci curat. igitur caprus cum literis & tortus, cum eadem quæ literis significabantur, quippe vera credens, confirmaret, ingens tumultus & seditioni propior in castris ortus. Hodunius præmissis bis mille & cc equitibus aditus omneis ad obsessos insidari jubet. ipse reliquum exercitus robur ad hostem ducit. Zaporius ut rumori per hostium castra diseminato fidem faceret, aciem instruit, lixis & omni comitatu quo major numerus appareret equos incendere iussit. missi & qui auxiliarios in propinquo visos confusus vocibus clamabant. Acriter initio ab Hodunio certatum. Polonis hastatis incumbentibus & mox crebrescente de auxiliariis rumore, Russi cedere, & de defectione seu deditione cogitare ceperunt. primusque Petrus Buzmanus, tanto in honore a Borisio, dum viveret, habitus, cum aliquot clas ad Zaporium transiens, quam posuit alta voce in Borisianorum conspectu exclamavit, Demetrium imperii Mosci legitimum heredem esse, & proinde qui Moscico nomini bene vellent, se sequerentur. quo audito fremere universi, plerique transfugere, & Petrum sequi paratos se dixerunt. Tum ad Petrum se

aggregantes proceres, 12 ē suo numero ad Demetrium, qui Putivoli erat, miserunt, & benigne accepti in fidem ab eo adaacti sunt. Id actum x kal. Iunii. Ioan. Hodunius summus copiarum imperator, (nam Mierislaus & Suiscus, qui post eum primas tenebant, superstitie Borisio & iubente Moscuam revertentur,) ē fuga retractsus, quod coram Demetrio caput inclinare in signum subjectionis & Knefaris titulum tribuere detrectasset, in vincula est coniectus. in Borisii castris LXX machinæ repertæ, & quædam tantæ magnitudinis, ut singulas bini viri brachiis circumdatas vis complecti possent. ut in castris, sic & Moscuæ secuta animorum magna inclinatio; & jam ad Demetrii nomen populo exultante, uxor vidua defuncti cum filio & filia in custodiam data fuerat: ubi hausto veneno mater, quæ fili ob maritodum & à Demetrii adventu metuebat, ultro perit, quod & filio & filia pariter, ut eos ludibrio victoris eximeret, propinaverat; & filius quidem ex eo pariter periit: filia contrario poculo litatim sumpto servata est. ita alii iussu Demetrii cum filio matrem veneno necatam, filiam ad stuprum servatam tradunt. magnum ad eam conversionem

sionem momentum attulisse dicuntur Germani, qui in Borisii castris militabant, qui transfugientes secum multos traxere. Biduo post solutam Cromi obfidionem magno procerum consensu Demetrius Moscuam petiturus viam ingreditur. Cromo Tullam itum, ibique biduum reficiendo militi datum. inde Orlam ventum; per vias occurrente ad novi principis spectaculum multitudi- ne. tandem vicissimis castris regiam urbem ingressus est xii kalend. quintil. Ruslorum imperator, magnus dux Moscoviæ aliarumque regionum princeps, & Astracani ac Cassani Rex, quas duas Provincias Ioanna. Basilides imperio adjunxerat, festa populi acclamatio- ne salutaris. præcedebant Poloni equites, more gentis lanceas cuspidē ferrea præfixas gestantes, cum tubicinibus & tympanis. hos sequebantur aliquot sclopetariorum clo, interque eos medius Demetrii currus sex junctis equis, inde equi sellarii principis preciosissimis monilibus & auro instrati. proxima secundum principem clericorum turba incedebat cum vexillis quadratis, in quorum singulis appensa erat aut Divi alienjus imago, aut Evangeliorum liber. Popæ B. Deiparæ Virginis, & D. Nicolai, quem Mosci tutelarem colunt, imagines

gines præferebant. quorum agmen Patriarcha sive Metropolitanus, præcuntibus IIII coryæphoribus claudebat. interjecto aliquo spatio solus Demetrius candido asturcone vestus incedebat, hinc inde nobilissimorum & procerum cæterva stipante: deducentibus Popis princeps ad templum B. Virgini sacrum venit, precibusque conceptis inde ad D. Michaelis archangelum ædem, in qua parens ejus humatus fuerat, ducitur: in quo eum rescivisset Borisium sepultum esse, è vestigio cadaver erui, & in aliud facellum humiliter extra urbem transferri mandavit. ædis ejus peculiare transiens aspicere non sustinuit, sed missis operariis statim dirui iussit, addita causa, quod magico maleficio infames essent: & statua in loco subterraneo collocata dicebatur, lampadem ardentem manu gestans, artificio in speciem inspersitioso, & desosso subitus pulvere intrato copioso, rebus ita attemperatis, ut deficiente oleo & disrupta lampade ignis pulveri illapsus, domum à fundamentis convelleret, & proximas secum in aërem tolleret. sed fraude detecta statua antequam artificio suo nocere comminuta ferebatur. quod illi superstes Borisius, idem mortuo Demetrio objectabat; ut sunt frequentes admo-

dum illis locis de magicis præstigiis suspiciones ac querimonie. Novus princeps inde in regum palatium protinus migravit, & publicam imperii administrationem avide capeßivit, à Russorum procerum familiaritate sensim alienior, & ad Polonorum externorum & Russis invisorum arbitrium cuncta dispensans. qua in re gravissime peccavisse à multis existimatur. nam justas causas habenti, sive hinc suspicionis, sive inde gratiæ, opportunius expectandum fuit tempus, ut animum renudaret, & quod mente conceperat, tempestive firmato imperio exsequeretur. sed præservido prurientis voluntatis desiderio, & eorum qui circa ipsum plus justo poterant suavis, effectum est, ut impatientia, omnis mora nimis longa videretur, & præcipitatis consiliis unà se fortunamque in exitium miser juvenis præcipitaverit. Primi dies accipiendis proceribus insumpti & rebellibus puniendis. nobiles familie amplius LXX, quæ Borisium cognatione contingebant, vel à partibus ejus steterant, extra imperium deportatæ, ut bona eorum, sicuti jactabatur, inter externos atque adeo Polonos dividerentur, & novorum hominum colonie in Russiam deducerentur. Hinc prima odii in novum principem semina, quæ eadem

& in

& in Hungaria fuerunt, his proximis temporibus. Quibus & tandem elatum, ut ad ea accedente contemptu, commotis proceribus Matthias regnum cum adjunctis & ex eadem successione venientibus provinciis vivo videntique fratre Cæsare creverit. inter hæc severitatis initia insignis fuit clementiæ exemplum, quo Demetrius erga Theodorum Suiscium Romani fil. è Boiarico genere virum primum ad mitigandam proseriptionum invidiam usus est; quæ ipsi fatalis fuit, occulto Dei iudicio ita retemperante, ut esset, qui debita poenæ per benignitatis ostentationem exemptus, cæteros immerita poenæ afflictos ulcisceretur. is novi imperii periculus & pejora in posterum metuens, spreto periculo, cum cuncti in adulationem effusi ad pedes novi regis prociderent, solus fere pertinaciam servavit, contumacia sua ejus iram provocans, ac præterea injuriis de ipso sermonibus sparsis, quasi advena & terræ filio, qui de Russici imperii templis cum infestis regni hostibus (Polonos his verbis designabat) evertendis cogitaret, & antiquam nobilitatem ascitis novis hominibus omnino exterminare in animum induxisset. ea de re cum se in procerum Senatu multis verbis (erat enim persuadendi

dendi efficax) purgasset, rejecta in auctorem calumniæ invidia, in Suiscium protinus comprehensum lata sententia fuit, qua ob verborum petulantiam morti addictus est. & cum vi eid. quinduceretur, & jam in genua prolapsus, post preces publicæ conceptas carnificis idum exspectaret, diplomate missio princeps executionem inhiibuit; & mox vitæ gratiam fecit. post tantum favoris undique affluentis concursum, soli Pleseoviani in pertinacia perseverantes imperium detestabant: quos ille missis literis, & venia præteritorum facta una cum Palatino ipsorum vix tandem ad officium inflexit, & in gratiam recepit. Hucusque fausta omnia ac fortunata imperii initia, & publicæ vota pro Verisii salute nuncupabantur, cum Dominatim etiam cula moneta ad memoriam principis & usum populorum. ad felicia omnia in posterum sibi de illius imperio pollicerentur, invidiosas in ampliores myriadas repertas, immensam & genti vim, duodecim margaritarum & gemmarum modios; quæ omnia aut ab ipso superflite brevi per profusiones

consumpta, aut ad ostentationem credita, cum ipso evanuerunt. Dicta dies inaugurationis ad kal. Septemb. fuerat, à quibus Russi annum suum, sicuti & Iudei olim, auspicantur. sed multis de causis anticipandum ratus, Quintili desinente solemnitatem celebrari voluit: & ante eam, ut fides legitimæ successioni astrueretur, matrem Demetrii, quæ post filii eadem falso creditam Borissii iussu procul à regia exiguo monasterio inclusa fuerat, accersiri placuit. missus ob id honorificentissimus comitatus & venienti obviam ipse pietate adfectata processit, conspectaque longe ex equo desiliens, pedibus aliquanto spacio iter fecit, & cum lacrymis in complexum ejus ruit, & aperto capite ac pedes eorum maternum ad arcem usque proboscutus est: unde illa paullo post in monasterium, in quod totius Russiæ virgines & viduæ nobilissimæ de more secedunt, cum gynæceo suo migravit. Toto hoc tempore à curiosis observatum, tanto sive verò sive simulato cultu matrem veri Demetrii, pari affectu respondisse, quæ ex tristi solitudine in letam frequentiam retracta non poterat vel falsi Demetrii, cujus hoc beneficium id debebat, præsentia non magnopere gaudere. Regnum ineunti, post per-

actas ceremonias, P. Nicolaus Cnerrimovius, è Iesuitico sodalizio, luculenta oratione gratulatus est, pari à Senatu gratulatione exceptus. Ipsi Iesuitis amplum Moscæ hospitium haut longe ab arce attributum, in quibus sacra more in Ecclesia Romana recepto libere peragerent; & jam tum ipsis annitentibus animi sensum renudasset, nisi à Suiscio, quem modo dixi, qui jam tum de imperio cogitans firmandis rebus suis opportunitatem majorem quærebat, pro tempore prohibitus fuisset. Secura parata, proxima fuit cura de gratia beneficiis Polonis rependenda, de sordere cum ipsis sanciendo, & nuptiis ac prole ad firmandum amplius imperium suscipienda. decreta ob eam causam honorificentissima in Poloniam legatio eoque equitum, quam Athanasius Rosclovius Ioannis filius, regni thesaurarius obivit, qui xviii kalend. Decembris Cracoviam venit, & ad Sigismundum Regem introductus commissâ mandata exposuit; principio à Polonorum, quorum adversus levissima atque adeo Russorum suorum suspecta ingenia opibus munire se decreverat, benevolentia captanda sumpto; Non dubitare quin Rex & universus regni senatus magnam ceperit ex eo

voluptatem, quod spe & omni opinio-
ne citius in paternum & antiquum re-
gnum restitutus sit. ea in re & summam
Dei benignitatem, & regis cæterorum-
que regni procerum, quibus secundum
Deum hanc gratiam debeat, beneficium
agnoscere, nec ejus unquam fore imme-
morem. Cæterum animo versanti, quo-
modo Christiani nominis ac religionis
finis amplificare possit, molestissime
accidere, quæ per tot annos damna ab
infestissimo Turcorum tyranno regno
ac ditionibus Christianis impune illata
& inflata audiat. dolere insuper hinc
Hungariæ regnum olim florentissimum
ac tot vulnera ab eodem accepisse, & quo-
tidie accipere; quod non probro invic-
tissimi Imperatoris Rodolphi dicat, cuius
cura & potentia sciat injurias à terro-
timo vastatore illatas pari fortitudine
vindictas esse. nec mediocriter angere
tacita cogitatione cruciari, quod loca
illa sanctissima Christi vestigiis im-
pressa, ejusdemque vita, miraculis ac
pretioso sanguine consecrata, à cruce-
tis & nefandæ superstitionis sectarum
infesta, citra reverentiam & cultum in-
religiose conculcentur. ad ea recupe-
randa cum potentissimo Poloniæ Rege
ac cæteris Christianis principibus con-
jungere vireis, & nec sumptu nec pro-
prietate

prio sanguini parcere decrevisse. inter-
rim æternum fœdus cum ipso sancire
statuissè: eoque sine rogare, ut sibi cum
bona ipsius gratia è Polonorum gente
uxorem ducere liceat Georgii Miecinski
Palatini Sendomiriensis filii Annam
Mariam. id beneficiis à patre exceptis
se debere, qui & exulantem in Polonia
honorifice exceperit, & pecunia ac mi-
lite in regnum redeuntem non citra vi-
tæ periculum comitatus sit. Rex beni-
gne accepto legato in hæc verba respon-
dit: Grati ac benevoli animi testem le-
gationem non posse non summa bene-
volentia excipere, vicissimque pro tam
honorifica salutatione mutuari saluta-
tionem impertiri, eique & novo impe-
rio omnia fausta comprecari. magnoq;
cum gaudio intelligere, tam brevi tem-
pore regnum quod legitimæ successioni
debeatur, recuperatum. justissimi do-
loris sensum non posse non summo opere
laudare, quem de Turcorum successibus
capiat, & de fœdere contra Turcos li-
benter assentiri, ea tamen in re nihil
nisi de communi procerum ac totius
Senatus consensu posse decernere. Quod
vero Sendomiriensis Palatini filiam in
uxorem petat, non solum se volente,
sed optante id, illi facere liberum esse;
ex eoque matrimonio, ut Dei gloria
am-

DESCRIPTIO

amplificetur, & æternum inter potentissimas gentes fœdus sanciatue, à divina maiestate vicissim petere ac sperare. Secundum hæc octavo post die fiducia nuptiæ contractæ, præeunte in vestra Bernardo Macziejoveschi episcopo Cracoviensi Cardinali, epulo opimo nupta & parens ejus cum Legato Moscovico à Rege excepti sunt. mense assidere ceterorum Principum & Regis Persarum, qui tunc in ea aula erant, oratores. pro bellariis dona à Demetrio nuptæ & parenti ejus missa sunt allata, quæ eo aureorum elo excessisse memorant qui hæc scripsere.

Moscicam sponfam, cum Moscovico legato, parente, & patruo sponse, & toto gynæceo lente incedentem multi comitati fuerant, studio longinquas provincias lustrandi & nuptialium orgiorum occasione tanti imperii magnitudinem & opes in publicam læticiam effusas videri. multi & lucri causa à Germania & Italia mercatores illic profecti erant: quorum sperata gaudia tristis exitus frustratus est: nam plerique in illo ludibrio vitam amittere, pauci sine ingenti damno mortis periculum evadere. longinquitas itineris ex eo æstimari potest, quod cum exeunte Ianuario proximo in viam se dedissent, tantum sexto kalendas

kalendas Majas Moscoviam appulerunt, ubi aliquot dies antequam in conspectum mutuum venirent, consumpti sunt. septimo post die Petrus Basmanius qui in aula gratia pollebat, cum comitatu aulico, & ingenti nobilium Bojarici generis numero, sponfam in aream adduxit. in vestibulo, tubicinum, cornicinum, idque genus musicorum instrumentorum vario concentu salutata, & à sponso perbenevole accepta, vicissim illustreis matronas & virgines obviam profectas humanissime salutavit; & ex gentis instituto in ea haur diu morata, ad monasterium, in quo socrus principis parens degebat, divertit, ubi usque ad nuptiarum sollempnia se contineret. Quarto demum post die, jam cunctis ad magnificentiam comparatis rursus inde in conclave regaliter instructum deducitur, & postmodum post preces versperinas sollempnia celebrata sunt, verba faciente Russorum Patriarcha. Regina itidem coronam sumpsit sollempni ceremonia; in qua sceptrum, pomum, & ensis Imperatori marito (hos enim titulos Russorum princeps sibi sumit) prælata. corona Imperatricis capiti imponenda, pulvinari holoserico rubri coloris itidem prælata; templi parietes auleis ejusdem coloris aureo filo sim-

briatis regia magnificentia velati erant. inde vir & uxor uterque coronam capiti impositam gerentes eadem pompa inter grandem musicorum & bellicorum instrumentorum strepitum in arcem reducti sunt: ubi nox, ut in tali re, hilariter transacta, non tamen vacuo à gravibus curis Demetrii animo. multa illum conjuratione ante vi menseis adulta & jam urgente terrebant; adversus eam externas opes & præsidia novus princeps parabat. & jam ab initio Germanos satellites ex Polonia adduxerat: quod cum Russos ægre ferre intelligeret, tanquam qui plus peregrinis hominibus, quam indigenis regnorum suorum subditis fideret, eaque res etiam exemplo careret; (nam neminem decessorum externo satellitio usum;) non satellites tantum, verum etiam cunctos aliarum nationum milites, quos circa se habebat, præcipitato consilio dimisit; Russis rem gratam facturum se ratus; illi vero sine stipendio plerique dimissi indignam meritis suis gratiam referre quærentes, ad consilia cum Polonis itidem dimissis se contulerunt, & inaudita sævitia diu grassati sunt, quod Russos jam alienatos non parum exacerbavit. nec deerant procerum quorundam, qui vel Demetrii natalis su-

species

specios habebant, vel consilia & mores non probabant, pronomque in externos & Polonos favorem indignabantur, instigationes. inde in dies alix atque alix coitiones, quæ primo per suspectorum crebras quæstiones, flagellationes, exilia, proscriptiones, supplicia, cædeis imperatas irritatæ magis quam repressæ sunt, & ad extremum in apertam defectionem desierunt. id cum periculo proximo præsentiret Demetrius, dimissi militis sera subeunte penitentia, novum satellitium è Livonis & Germanis scripsit, quibus & è Gallis, Anglis, Scotis centenos addidit. Gallorum id armorum genus, quod pertusanas appellant, ferentium centurio erat Iacobus Margaretus Sequanus, quem nos postea vidimus. Vestitus iis ex holoserico auro intertexto. Inter Anglos Matthias Cnotsemius: inter Scotos Albertus Lantæ centurionis officioungebatur. iis arma bipennes, & vestitus ex holoserico festis diebus, profectis ex rubro panno optimo. Tum stipendia solito majora & pro dignitate procedebant, sera & infirma adversus pestem imminentem, subsidia. Paulo ante diverso itinere Polonicus legatus venit Alexander Gosenckius Corvinus, cum donis multiprecii: qui literas à Rege suo ad De-

metrium habebat; quæ, quia Imperatoris & Monarchæ titulus ascriptus non erat, nec acceptæ nec resignatæ sunt. iis excusandis acriter nec Russis ferenda verba à legato addita; Iret, & Turcorum tyranno hos titulos eriperet. quæ tamen caute Demetrius dissimulavit, opes Polonorum jam salutareis expertus, & in posterum necessariæ judicans. Dies sequentes inutiliter inter ludos & delictum consumpti. qui muneribus mercatorum pro more gentis accipiendis impensus est, in Saturni diem incidisse tunc inter Russos maxime solennem, & quem illi superstitiose Paschali præferunt. Inde ad odium jam manifestum nova offensio, cum viderent imperatorem suum & imperatricem coronatos in cænaculo pompa regali sedentis acceptis donis nuptialibus sumptuosum epulum tam suis quam externis præbere. Aderat Polonus legatus, qui denuntiari ante iusserat, nisi locus in mensa principis, sicuti Moscico Cracoviæ factum fuerat, sibi daretur, ad convivium omnino se non venturum. quod enixe à Russis primo negatum, ac tandem à Demetrio concessum. multa inde petulanter & licentiose acta, ac fortiter inter rixas, Polonis quasi victoribus in Russos subjugatos intemperanter accipere

perbe se gerentibus. Postridie in patinis deauratis fercula ostiatis iis qui munera attulerant, circummissa: sed ne quis munus munere compensatum putaret, mox patinæ repetitæ. inter tubarum clangores & tympanorum aheneorum fragores aliquot dies exacti: machinæ etiam bellicæ dispositæ, & ad castellum ligneum militari specie ludicrum certamen commissum. Iamque conjurationis indicia undique afferebantur, ante novæ sponsæ adventum initæ, sed dilata à Russis, qui Polonorum spoliis inhiabant, qui & tantam de ea fiduciam ceperant, ut, ne mora languesceret, minime vererentur. Demetrius initio præfidens, tum demum metuere cœpit, & Polonos, ut sibi caverent, monuit; ipse satellites novos omnes in aulam accersivit. jamque dies Veneris inierat, & cum hinc ad defensionem Poloni, hinc Russi contra eos se pararent, (nam inter eos solum, non etiam contra principem, certamen futurum putabatur.) sub vespem à proceribus populo denuntiatur, ut postridie in armis præsto esset: imperatrice interim secura, quæ ingenti magnificentia epulum Dominica die celebrandum apparabat. verum non ulterius cunctandum rati conjuncti, Saturni die, qui in xvi kalend. lunias inci-

incidebat, summo mane conveniunt, aggregante se ad eos non solum nobilitatis globo, sed plebeia multitudine: moxque inter eos promiscuus tollitur clamor ad Polonorum & Demetrii eadem secohortantium. alii prædæ avidi confestim ad Polonorum hospitia properant, eaque obvallant, expugnant, diripiunt, cædibus cuncta permiscendo. alii ad arcem tendunt. rari in ea satellites, quasi mora in Demetrio securitatem, in conjuratis alacritatem augeret, nec quisquam præfectorum visus. Maregaretus ex morbo decumbebat, sicut mihi postea narravit, qui fuit illi salutaris. tanta celeritate ac furore res acta, ut plerique Russi Polonorum more vestiti, antequam agnoscerentur, sint interfecti. in arce cum pauci satellites arma corripuissent, moxque posuissent, Petrus Basimanius ad tumultum seminuudus venientibus occurrit, & à domestico quodâ suo confossus est. Suiskius qui agmen ducebat, altera crucem, altera gladium strictum manu gestans sub id majus tintinnabulum in incendii signum pulsati imperat, ut Demetrius excitaretur, & extra conclave procurreret: fama per urbem ad plebem accendendam sparsa, Polonos in armis effudit, & Russios ad interfectionem delere con-

stituit.

stituisse. Demetrius strepitu excitatus, cum non jam incendium, sed majus periculum instare cerneret; acinacem Turcicum corripit, & per fenestram subito se demittit, præcipiti lapsu femore luxato, ex quo vix resurgens & claudicans statim à circumfusa turba capitur, & in majorem aulam, in qua oratores externorum principum audiuntur, Suiskii jussu ducitur. ibi cum quidam è Bojaricis prodicionem, imposturam, vitam sceleratam ei injuriose exprobraret, ille, ut erat ad iram promptus, acinacem, quem gestabat, subito strinxit, tantoque impetu libravit, ut hominem humi uno ictu straverit. inde ad proceres conversus humiliter rogavit, ut sibi populum alloqui liceret, & quicquid erat palam confiteri. quod illi negatum. Alii alter narrant, & cum se premi videret, à Suiskio contendisse, ut de impostura sibi objecta per Ioannis Basilidæ, quæ in urbe erat, uxorem veritas exquireretur. nam si quidem illa se Demetrium non esse diceret, non reculare, quin protinus morte afficeretur. Suiskium autem feminam è proximo monasterio accersisse. quæ coram proceribus religiose sacramento adacta, Demetrium Ioannis Basilidæ ex se genitum filium, ante plures annos insigni Borisi perfidia im-

mani.

maniter occisum esse affirmavit: se vero ad tantum populi favorem ac concursum initio dissimulasse, neque ægre vidisse & tulisse eum, quem terribissimo tyranno dejecto Demetrii veri ultorem Deo suscitatum putabat. quibus intellectis, cunctos in impostorem & vestigiis ruisse, eumque multis vulneribus confectis. Hæc ita in Petri Patersoni Vpiscopi lenis, qui in Russia tunc erat, relatione perscripta sunt: cum alii, qui de Demetrio adhuc dubitant, in conjuratorum invidiam torqueant, quod paucorum dierum princeps, cum suppliciter id peteret, publice non auditus sit, & quid tandem confessus est, ab ipsis causis sit suppressum, & satellitem quidem Germanum qui aderat, cum herus interrogaretur, ne quid per illum emanasset, unâ interfectum fuisse. ipsi autem crudeliter lacinato, funis per pudenda transmittitur, & corpus projectum per coenæum ad forum trahitur; ubi missilibi utrique spectaculo, ut erat luto sanguine foedatum, per quadriduum in mensa extentum jacuit, & sub ea Petrus Basmanii, qui fidem semel datam constanter usque ad exitum servavit, cæcitate ver. ad majus ludibrium ventri suppositæ principis larva obscenæ & prodigiosæ deformitatis imposita, inter ge-

næci cimelia, ut aiebant, reperta; & fistula utricularis, qua Poloni rustici utuntur, ori inserta, cum denario pro musici cantus auctoramento, sive, ut alii interpretabantur, quem pro portorio transiturus ad inferos solveret. Hæc crudelis lascivia in mortuum exercita, quem vivum proceres nuper tanta veneratione coluerant. Sandomiriensem, quod diversorium delectis firmatum haberet, infestis aditibus claudere contenti, ad aliorum Polonorum domos diripiendas discurrunt, multi se gnæviter defenderunt, nec inulta morte ad extremum numero victi ceciderunt, unus Viteneſkius cum Russorum impetus cum multa cæde aliquoties repulset, ubi machinas adduci vidit, vexillum album in deditionis signum extulit, pecunia per suos, qua patebat aditus, (sic enim jussérat,) sparsa; cui legendæ intento vulgo, ipse cum suis gladio sibi viam aperuit, magna strage edita, & mox à Bojaricis ex arce supervenientibus in fidem est receptus. Misera sponsa non solum inæstimabili gaza, sed mundo domestico spoliata, tantum de patre & patruo sollicita, belle secum actum iri putabat, si omni re exuta, ceterum vita salva in patriam, unde cum tanta pompa nuper venerat, reduceretur. interea

preca-

precarium spiritum dicens exigua spe,
dum vulgi furor defeviret, sine veste
qua se tegeter, sine lecto cui incubaret,
vili indusio velata exspectabat. Nec mi-
litares tantum viri, & qui Demetrium
secuti fuerant, sed mercatores multi
male habitii. Ambrosius Cellarius præ-
ter xxx aureorum clō jacturam, in illo
conflictu vitam amisit. Iacobus VVinus
proprio ense capite truncatus. Nathan
vita salva et florenorum clō, Nic. Lim-
burgensis i. jacturam fecere. Nemtescius
institor Polonus pridie quam cædes fa-
cta Demetrio gemmas aliasque merces
pretiosas dederat. Duo Augustani ultra
ducenties millium aureorum, quos De-
metrio crediderant, debito defraudati.
Marcellius e florenorum clō amisit. Alii
in illo tumultu clō et Poloni interce-
pti, plures à Bojaricis servati; ecce Russi
desiderati. Rabies tandem cum solis
occasu occidit, & nocte illa totis plateis
altum silentium fuit. vix à plebe furiosa
impetratum, ut jacentium corpora post-
quam in cenno per triduum volutata
sunt, in cœmeterio Germanorum terræ
mandarentur. Sedato tam cruento tu-
multu à Bojaricis in consilium itum, &
prima ac inprimis seria de principe eli-
gendo consultatio fuit, ne vago imperio
materia novis motibus subinde exori-
turis

turis praberetur. ibi Suiskius, qui mul-
torum favorem in se inclinare cerneret,
quo sibi magis eos conciliaret, & præte-
ritorum invidiam à se amoliretur, hac
oratione usus dicitur: Dirisimi tyrannī
odio, Proceres & cognati, & amici cha-
rissimi, multa à me admissa agnosco,
quorū piget poenitetque; sed præcipuus
erga principalem familiam cultus, &
patriæ charitas culpam excusare debet,
& jam in ea emendanda vobiscum non
parum elaborasse videor. Deus maximo
huic inter Christianos imperio princi-
pes antiqua origine & longa serie ductos
dederat, quos Ioannes Basilides ordine
successionis excepit; qui quantumvis à
multis injuriose proscissus, tot regalis
fastigii, adjunctis ad imperium pater-
num regnis amplissimis, monumenta
post se reliquit, ut, quisquis imperii am-
plificatione gaudet, non possit non ma-
gnopere ejus animi magnitudinem lau-
dare. ab eo olim missus pacem cum Ste-
phano Polonorum Rege feci, ab eoque
tempore ita in republ. & pace & bello
versatus sum, ut nemo studium, curam,
charitatem merito desiderare possit. vi-
vis exempto Ioannes res labare cœperūt,
Theodori infirmitate; ad quam & ac-
cessit fatalis orbitas, ut non tam virtute
principis, sicut antea, sed alieno arbitrio

imperium regeretur. uxore sterili abdica-
 ta, uti per regni leges fieri oportuit &
 licuit, ne aliam duceret, qui impedivit,
 is in imperio, ad quod jam tum aspira-
 bat, successit, altero herede puero inte-
 rim per sicarios insidiosè sublato. postea
 sublato ipso latentis veneni vi, ut credi-
 tum est, Theodoro, & occasione affi-
 nitatis, Borissio (ad nominis invisi men-
 tionem horret animus) ad imperium
 evecto, quæ non lamenta, gemitus, ca-
 lamitates, ac desolationes, toto quo re-
 rum potitus est tempore, fuerunt? Ita-
 que Demetrio, quisquis tandem ille fuit.
 (nam impostorem fuisse minime nunc
 ambigitur,) venienti, & nos à iugo di-
 rissimi tyranni liberanti, fateor, manus
 dedi, & ut eum pro legitimo regni herede
 de acciperetis, cum sententiam meam
 rogaretis, suasi & auctor fui. sed mox
 subeunte penitentia, cum peiora ab eo,
 quam quæ nuper passi eramus, jure me-
 tuerem, religionem majorum periculi-
 tari, leges antiquas violari, exotics mo-
 res inveni, libertatem patriam everti,
 externos homines cervicibus nostris
 imponi cernerem, audacter relictis, &
 cultum, qui legitimo principi deberetur,
 huic novo tyranno cum vitæ periculo
 deferre detrectavi. dolet mihi summo-
 pere huic vitam debuisse, qui mortis ⁱⁿ

in me non habuit: sed debui, ut latro-
 ni, qui, cum posset, non eripuit. & ta-
 men hic aliquandiu me scrupulus reti-
 nuit, dum plus famæ, quam conscientie
 & saluti publicæ tribuo. vicit tandem
 pietas, & patriæ charitas, & cum vos vi-
 derem adeo bene animatos, me ducem
 vobis præbui, plus de regni incolumita-
 te & magnitudine, quam de rumoribus
 sollicitus. itaque consilium tam justum,
 tam honestum, tam necessarium ac sa-
 lutare, atque utinam non tam cruen-
 tum, concordēs unâ suscepimus, quod
 Deus regnorum unicus dispensator exi-
 tu probavit. nunc cum crudelissimum
 Tyrannum à nostris cervicibus depule-
 rimus, nec sit, qui præstigiis suis magi-
 cis, & imposturis amplius Russico no-
 mini illudat, restat, ut extincta, pro do-
 lor! antiqua principum stirpe, quem
 in familia non habemus, in republica
 quæramus. eum autem quærere debe-
 mus, qui generis dignitate præcellat, &
 ante omnia majorum sacra, ceremoni-
 as, ritus religiose colat, cunctas vir-
 tutes sublimitate regia dignas adjunctas
 habeat, experientia rerum per ætatem
 valeat, qui non pompa & fastu maje-
 statem regiam, sed justitia & tempe-
 rantia tueatur, qui firmas regnorum ar-
 ces in suorum benevolentia sitas putet,

& populorum opes & divitias de aërio securus proprias existimet. cum talem dico, fortasse me fingere putatis eum, qui non sit, & vix esse possit. ac boni & laudati civis votum est, eum optare principem, qui optimus sit, aut si non sit, qui talis esse à subditis existimetur. Quibus dictis missi in suffragia proceres protinus eum in principem delegerunt. ille autem primo modeste se excusavit, & post gratias actas principatum concordibus votis honorifice delatum cupide amplexatus est. id actum XIII kalend. Iun. ante omnia scripto publicato, ut jure cæsum Demetrium omnibus appareret. mortuo crimini datum, quod ex vili homuncione monasticam in cœnobio, quod in arce est, professio se pro Ioannis Basilidæ filio gessisset; nam ei verum nomen Gris Kar, sive Gregorio Strepio fuisse; itaque nunquam cœnobium illud intrare voluisse, ne à monachis agnosceretur. adolescentem autem bonis literis operam dedisse, & historiæ lectione se exercuisse, musices item peritum fuisse, eoque in genere ministerii Patriarchæ aliquandiu inserviisse; magis itidem additum fuisse, eoque maleficio multas victorias obtinuisse, & ad imperium pervenisse, magna nominis Russici infamia.

nia. Objecta itidem hæresis, quod nec gentilitia jejunia aliosque dies festos, & solemnes in Ecclesia Russica ceremonias observet. insuper datam ab eo fidei Pontifici Romano ad extirpandam majorum religionem; prolatæque Pontificis literæ, sive veræ sive falsæ, ut quod promiserat cito præstaret, & Iesuitis templa, collegia aliaque necessaria abunde subministraret, adhortantis. Prolatæ item & recitatæ literæ, quibus Smolensensem Palatino Sendomiciensis fœdero, filix uxori Novogradensem principatum, filii vero soceri & affinitibus Dibiriensem præfecturam attribuebat. Obiectum & quod de magnatibus & nobilibus interficiendis, & Polonicis familiis in eorum locum substituendis cogitaret: in id specie certaminis ludici tormenta muralia producta quibus urbem oppugnaret, & in miseram servitutem redigeret. & libertate Bojaricorum oppressa absolutam in totum imperium potestatem usurparet: quærelæ item cumulatæ procerum & aliorum, quod nullus ad ipsum pateret aditus, multiq; non auditi à conclavis foribus per ostiarios injuriose repellerentur, cum Poloni intus admittebantur. si qui audiebantur, jus petentibus minime reddebatur. Impensæ & nimius luxus mortuo.

exprobratus, quibus nullæ opes, nulla vestigalia satis esse possent. thronum ex argento inaurato sibi fabricari iussisse, cujus latera seni leones hinc inde gradibus divisi ambiebant; quo fastu nullus decessorum fuerat usus; ut nec illo, quo sceptrum & coronam sibi tanquam Regi præferri voluit: gemmis præterea & unionibus aliisque exoticis mercibus cœmundis, tum immodicis in ganeones, parasitos, moriones, citharædos largitionibus ærarium exhaustisse arguebatur; magnam insuper pecuniæ vim in Poloniam misisse, nullum interim benemeritis honorarium aut stipendium persolvisse. Additum horrendum crimen, quod Borissii filia, cujus matrem & fratres necari iusserat, vitæ gratiam fecisset, ut eam postea stupro contaminaret, quodque monasterium, in quo sponsa diversabatur, frequentans, indignis spectaculis, saltationibus & impudicis cantiunculis profanasset, virginum devotarum aureis & oculis cum publica indignatione offendisset, plerasque ex iis stupro itidem inquinasset; monachos & alios devotos indignum in modum habuisset, quosdam etiam flagris affecisset. monasteria ipsa rapacitate inaudita spoliasset, grandi pecunia ab iis mutuo sumpta, quam nunquam

quam erat redditurus. omnium etiam damnorum quæ Poloni alique milites dederant, culpa & odium in ipsum derivabatur. ejus iussu sive prævaricante indulgentia Astracam secundum Volgam late porrectam provinciam, ejusque portus omneis, omni mercimoniis & Persia proxima advecti copia abundanteis, à piratis & prædonibus direptos. Postremo Polonorum tanquam in regno armis parto insolentium superbia exaggerata, per quorum effertam libidinem ne quidem licebat magnatum uxoribus in publicum prodire. plerasque etiam è domibus & quasi è maritorum sinu abreptas; & cum frequentes querelæ de hac inaudita protervia ad Demetrium deferrentur, nullum tamen in delinquentis statutum fuisse exemplum. unum tanto tempore judicum sententiis damnatum, sed cum ad supplicium duceretur, occiso carnifice à Polonis quibus nihil non licebat impune, è licitorum manibus ereptum fuisse. Postremo ad plenam imposturæ fidem faciendam, cum sub id insolito his mensibus gelu fruges ubique adstræ essent, plebe jam cædibus efferrata id ad iram divinam referente, miseræ Demetrii corpus, quod extra urbem loco profano conditum fuerat, subito

refossum, & publico iudicio igni consumptum est, cineribus in aërem sparsis. Verusne an falsus hic Demetrius fuerit, fama in ambiguo reliquit, quæ ut eum nuper, diu postquam interfectus putabatur, blandiente primis auspiciis fortuna suscitaverat, ita rursus postquam ab omnibus visus mortuus & creditus est, denuo per novum ludibrium suscitavit, sparsis rumore, alium rursus pro Demetrio in arce occisum esse: ipsum autem se cauta celeritate cum paucis in tutum subduxisse. rumori ex eo fides accessit, quod in hippone xiiii loca equis generosis vacua in illo tumultu reperta sunt, quos ille, sicuti jactabatur, fugiens secum abduxerat, itaque qui res turbatas in Russia malebant, adjunctis sibi Cosacis genere hominum impacato & ad prædas & violentiam militarem nato; cum Suiskium regno inauguratum minus patienter ferrent, hoc colore arma sumpserunt, & Demetrio, nusquam postea viso, pro duce usi, bellum cum Suiskio obstinate gerentes diu post Russorum credulitati illuserunt, fidemque primo Demetrio habitam hac nova impostura non mediocriter infregerunt. Post scriptum hoc ad leniendam facti invidiam publicatum prima cura fuit, ut legatio in Polo-

Poloniam decerneretur. Serius legati à Sigismundo admissi, cum motibus domesticis in regno laboraretur, ineunte Ianuario. De Sandomiriensi, qui interrim arctiore cum filia custodia tenebatur, præcipue querebatur novus princeps, illum clandestinis artibus, largitionibus ac promissis, multorum in Russia animos sibi conciliasse, eorumque ope & auxilio maledictum illum monachum necromanticum & spurium (sic Demetrium vocabat) in Russiam cum filia traduxisse, qui nefarie occupato regno peregrinam religionem cultumque Dei his regionibus ignotum introducere, templa præcipua occupare, & tantas turbas dare ausus esset, ut e amplius summæ dignitatis procures in iis perierint. Ceterum cum apud ipsum inventæ sint literæ quæ fidem faciant, hæc omnia consiliis & ope Polonorum facta esse, itaque rogare suam Majestatem Russorum procures, diserte respondeat, an ipse earum rerum particeps fuerit, & consensu suo probaverit. nam si iussu suo facta sunt, suam Majestatem satis intelligere, pacem à decessoribus tam religiose iuratam eo facto violatam esse, & belli inter eos solam viam restare. præterea petere, ut pecunia & alia ab impostore illo in Poloniam

transmissa, si pacem malit, restituantur, & bona mercatorum à fisco possessa veris dominis reddantur. nisi faciat, decrevisse bellum ipsi denuntiare ac in Poloniam cum potenti exercitu descendere, & conjunctis cum Carolo Sueco Sudermaniæ duce copiis tantas injurias manu armata ulcisci. Ad hæc Sigisimundus, qui moribus interitinis regno laborante, gentem præferocem nollet lacescere, summa moderatione præterita excusavit, nihil se aut Sandomiriensem fecisse, quo pacem inter Polonos & Russos innatam violasse dici possent. legitimum heredem, quem talem semper credidit, in regnum reductum. eo sublato restare, ut damna utrinque accepta sarciantur, & pacis inter utramque gentem instaurandæ rationes quamprimum incantur. Ita sine belli necessitate discessum. Interea Poloni & Germani aliquæ ad clostrum caute à Suiskio novo principe ad exonerandam Russiam dimissi, xv kalend. quintil. quibus, quia re omni spoliati erant, singulis vestes singulæ è panno vili donatæ sunt. cum exigua stipe, quæ vix ad limitem deductis sufficere potuit; ut per vias turpiter mendicare cogerentur. in tres autem turmas divisa omnis turba, ne quid conjuncti in limite mo-

liræ.

strentur: cœcæ via quæ Smolenscum ducit, 13 in Livoniam, & 10 cœcæ per Vidim & Ploschoviam deducti sunt.

Extat apud Purchasum exemplar literarum ipsius Basilii Iohannis fil. Suiscii ad magnæ Britanniae Regem; quibus inter alia scribit, Demetrium illum fuisse vero nomine Yovvshco, Bovvgdani Otrepoyve fil. in oppido Galitz; & in monasterio Chovvdo attonsum, ob crebra facinora tandem fuga se subduxisse in Lithuaniam, ibique Polonorum instinctu technas hæcæ commentum, quæ Russiam tantis cladibus cumularunt.

Porro Suiscii haud melior fortuna neque fama fuit; quippe quem malis artibus & Tartarorum ope multos nobiles sibi suspectos interemisisse scribunt, & inprimis tres fidos sibi ministros, cognomine Michaelides; quia è fortilegis & divinis intellexerat, quemdam Micholovvich ipsi in principatu successurum. Poloni quoque haud segniter novum Demetrium in scenam produxerunt, (& si vera narrant Angli, etiam conjugi alterius per hunc illuserunt, licet hic priori omnino esset dissimilis,) qui quum metropolim Moscoviam acta obsidione jam premeret, auxiliis per Sueciæ Regem Russiõ submissis territis suos deseruit, & noctu cum paucis aufugit.

git. Interim Poloniæ rex cum maximis copiis in Russiam descendit, & Smolenskam obsedit; & mox alter Polonorum exercitus una cum novo hoc Demetrio Moscuam. Suiscius denique, ad extrema redactus, quum monasterium esset ingressus, à furente vulgo extractus, & Polonis una cum arce fuit traditus. Poloniæ quoque Rex post diuturnam obsidionem Smolenskæ potitur, anno 1610, mense Iulio; & cum captivo suo in Poloniam revertitur. Longum esset, neque huius operæ, referre omnia quæ crudeliter utrimque in Russia gesta fuerunt; Historiographis ista relinquimus.

Postquam Suiscius in hunc modum principatu excidisset; mera anarchia in Russia aliquandiu fuit. Nam australes Russiæ provincie ad Vladislauum Poloniæ Principem se applicuerunt; septentrionales alium requirebant; relicta Demetrii cum novo marito res novas in Astracanensi provincia moliente. Legatio ad Poloniæ Regem decreta, & pacta quæ inter supremum exercitus Poloni præfectum & quosdam Russiæ magnates intercesserant ex parte confirmata: à quibus tamen Russi, animorum inconstantia, & peregrini dominatus metu, quantocius resilerunt;

mul-

multum indignante Polono, qui & Cancellarium Russiæ Albertum Iuano-viz Mscislavsky detinuit.

Dum omnia in Russia perturbatissima sunt; quietis lux affulsit ex inopinato unius hominis, & quidem ignobilis, audaci pariter & forti facinore. Is fuit (uti memorant) lanius quidam, vir robore præstans, qui circa Dvvinam in partibus septentrionalibus, in nobilium ignaviam & quæstorum rapinas invecus apud vulgus, author ipsis fuit ut fortem aliquem virum in Ducem sibi legerent, & fidos quæstores constituerent, atque ita forti animo Polonos è finibus suis eliminarent. Assensit vulgus, & ipsius consilio usum, nobilem quendam inopem, sed militiæ valde gnarum, & rebus bene gestis clarum, atque è vulneribus quondam acceptis jam debilem, (Pozarsky illi nomen,) sibi in Ducem elegerunt, & lanium hunc erario, quod promte ab ipsis congestum, præpersuerunt. Vterque autem tam fideliter & fortiter suis partibus functus est, ut magnus exercitus quantocius collectus, & Moscuam ductus, Polonos ab obsidione arcis discedere cogerit. Dehinc Knesio Demetrio Mastrovsky Tartaro, qui alia parte cum exercitu Cosacco-

rum

rum res gerebat, sibi adjuncto, cum Borissio Lielu, militari laude inter Russos claro, deliberare ceperunt de eligendo Principe qui universis Russis imperaret. Variatum primo sententiis; sed tandem convenit, filium Cancellarii in Polonia captivi Michaëlem Phedorovich in Russiæ Principem assumere. Legati dein ad vicinos reges & principes, nec non longinquos missi; &, legatis magnæ Britanniæ regis, aliorumque Regum, principumque, atque adeo & fœderati Belgii Ordinum generalium, annitentibus, pax cum Sueciæ Rege, & induciæ cum Poloniæ Rege perfectæ; & pater Principis è carcere dimissus in Russiam rediit, &, Patriarchæ dignitate assumptæ, rerum summam una cum filio feliciter hætenus moderatur.

IX.

De Samoëdarum moribus.

A Belgis nostris fuit observatum, Samoëtarum habitum & mores feritatem quidem præferre; esse tamè ingenio satis capaci & ad res percipientes idoneo, quum & de maris vicini natura apposite responderent. Vestitum habent è pellibus renonum, quibus à capite ad calcem usque muniuntur. Co-

ma

ma omnibus promissa, eaque in cirrum composita de scapulis propendet. Statura illis brevis, facies lata & plana, oculi parvi, crura breviora, genubus prominentibus. Agiles sunt, cursu juxta valentes atque saltu. Trahas eorum renones promovent, tam celeri cursu ut equos superent. Sunt idololatæ, habentque sigilla quædam lignea, imposita & rudia, quæ numinis loco colunt precibus & sacrificiis. Nullas habent urbes, sed gregatim in campis degunt, regunturque à senioribus aliquot. In victu sunt immundi; victitantque ferina fere; frugum panisque penitus ignari. Optimi sunt sagittarii: accepto namque nummulo, & stipiti affixo, tam certo è longinquo ut vix videre illum possint eum tangunt, ut miraculo sint intuentibus. Arcus è lento & flexibili quodam ligno fabricant: sagittas lapidibus acutis aut piscium spinis asperant; ejusdem spinas pro acubus usurpant; uti & nervos quorundam animaleulorum pro filis. Tuguriola sua pellibus alciæ & similibus animalium contegunt. Divitiarum ipsis magnus contentus; adeo ut ne pretiosas quidem pelles, quibus supra modum abundant, ullo loco habeant.

X. Ma-

Magnus Moscorum Dux.

Magnus Dux Moscorum est dominus amplissimæ regionis, inter cuius fines comprehenduntur multæ ditiones. Septentriones versus pertingit ejus ditio ad Oceanum septentrionalem, protenditurque à sinu Gradico ad Oby fluvium: à meridie continuatur ejus imperium, secundum cursum fluvii Volgæ, ad mare Caspium usque: ad occasum attingit fines Livoniæ, habetq; fere pro termino Borysthenem, sicut ab ortu Volgam. Dicunt aliqui totum hoc Imperium in longitudinem protendi ad tria milliaria millia, in latitudinem ad mille quingenta, quo spacio continentur 1. Ducatus, 16 Provinciæ, & duo regna. Mosci quondam Tartaris subditi erant: nam Boidorum Princeps anno 1140 subjugavit totam Moscoviam; sed Iohannes I Magnus Dux confusus discordiis Tartarorum, qui se mutuo vexabant, negavit eis tributum. Progressu temporis, cum à Tartaris Precopensis superatus esset Ammeres, ultimus successor Boidi, qui mortuus est Vilnæ, adjunxit Magnus Dux suæ ditioni Permiam, Veatiam & Jugriam, quæ Ammeti subditæ erant.

Cre-

Crescentibus itaque semper magnorum Ducum viribus, cepit Basilius Cazan, & Iohannes II Citrachan provincias; quæ nomina regnorum habent. Vt dicatur quod verum est: Magni Duces valde dilatarunt suum imperium: ceperunt magnum Ducatum Severiensensem & Smolensensem, Bielschienstensem, Prescovienstensem, Novoguardienstensem, Iaroslavienstensem, Roscovienstensem, partim à Polonis, partim ab aliis principibus: occuparunt magnam Livoniæ partem, feceruntque se terribiles vicinis. Principes & primariæ civitates harum provinciarum sunt Mosqua, ubi Metropolis habitat: Roscovia & Novoguardia sedes Archiepiscoporum: Gortisa, Resania, Columna, Susdolia, Casanum, Vologda, Tueria, Smolenzco, quæ Episcopatus sunt: deinde Plescovia, Porcovia, Staricia, Slaboda, Iaroslavia, Volodomeria, (unde Imperii sedes translata est per Iohannem II in civitatem Mosquam,) Moisaiconum Nicolai, Sugana, Vltiud, Cargapolia. Princeps habitat in civitate Mosqua; quæ nomen sumit à Mosco flumine, quod 90 milliaria altius oritur. Fuit civitas Mosqua quondam major, quam nunc est, habebatque in circuitu novem milliaria, sed postquam anno 1570 direpta, flammisque tradita

L

fuit

fuit à Tartaris Pœopenſibus, non habet nunc in ambitu ultra quinque miliaria, ſtabulanturque in ea cum hominum 30 millibus boves, aliaque talia pecora, ſecundum relationem, quam Poſſevinus, non minus iudicio bonus, quam diligens ſcriptor fecit. Novo-guardia cognomen magnæ habet, & tamen idem ſcriptor ei attribuit ultra 20 habitatorum millia, ſicut & Smolenzko & Pleſcoviæ. Quod mihi difficile creditur videtur, ſi verum eſt quod alii ſcribunt, ſcilicet quod cum Pleſcovia obſideretur à Stephano Rege Poloniæ, in ea fuiſſe 30 peditum & 7 equitum millia: is numerus adeo magnus eſt, ut quamvis totus ex indigenis compoſitus non fuiſſet, requirat tamen frequentiam hominum ſupra dicta maiorem. Vbi enim princeps intrudit implicate 57 pugnatorum millia, necelle eſt, ut ordinarius inhabitatorum numerus multo maior ſit. Volunt quidam hanc regionem præteritis temporibus frequentius inhabitatam fuiſſe: ſed quod poſtea tribus de cauſis habitatoribus infrequentior facta ſit: prima fuit peſtis (res nova in Moſcovia) quæ multa hominum millia abſtulit: altera principum crudelitas, qui multos potiſſimum nobiles, occiderunt: tertia excu-

excursiones & deprædationes Tartarorum Præcopitarum & Nagaiorum, qui nunquam quieſcunt, nec vicinos quiete frui ſinunt: non deprædantur ſolum agros, ſed & abducunt totos populos, quos poſtea vendunt Turcis, aliisque gentibus. Vt uno verbo dicam, Magnorum Ducum irruptiones in longinquas regiones magnam fecerunt vaſtationem. Nulla in re melius perſpicitur principis prudentia, quam in bene diſpiciendo, quæ expeditio ſuo ſtatui ſit futura damnosa aut utilis, & dum duci ſe non patitur vana ſpecie amplitudinis arripiendæ, quæ non ſit ei futura firma & ſtabilis, ſed ſecuritatem ſuam turbatura. Is enim, qui ea ſpe ductus ut ſtatum ſuum amplificet, eum aut populo aut opibus enervat, mihi ſimilis eſſe videtur illi, qui ut muros & fundamenta ædificii, conſcindit caput eſt, conſervare: ſed acquisitiones illæ, quæ ſunt diminuendo vires proprias, illi legi adverſantur: cumque acquisitiones ſint tanquam infirmitatem, non deteriorem facere debent. Sicut enim ſunt inſitiones, aut ad nobilitandam, aut ad domeſticam redendam arborem ſylveſtrem, aut ad

plantam infrugiferam emendandam, & ut fertilis sit faciendum, ita & expeditiones principum tales esse debent, ut commoda & beneficia referant, alias sunt inutiles labores, qui plus destrunt quam ædificant, & plus perturbatio- nis quam securitatis reddunt. Ejusmo- di sunt ordinarie bella, quæ moventur ad acquirendum regiones longe distas, quæque nihil contigui cum nostris habent. Cum enim tam procul ab- sunt, requirunt maiora præsidia, quam nostræ facultates, ut eas conservemus, ferunt. Omnis itaque deliberatio ex- peditionum, tribus capitibus inniti de- bet: prima est causæ æquitas: altera facilitas vincendi: tertia fructus victo- riæ. Bella autem quæ suscipiuntur sine spe alicujus fructus, sunt meræ ameni- tiæ. Magni Duces sæpe terminos sui imperii dilatarunt, sed potentiam non auxerunt. Nemo expeditiones longin- quiores, majorumque expensarum fecit, quam Magnus Dux Iohannes. Ce- pit enim regna Cazan ad Volgam, & Astrachan ad mare Caspium: subjuga- vit bonam partem Livoniæ. in quibus expeditionibus perlit magnus homi- num numerus, in itineribus, in præ- liis, aduultibus, ferro, morbo, fame, aliisque incommodis. Postquam ea ac-
quis

quisivit, fuit opus ibi habere magna præsidia, deducendo eò totas colonias. Cum itaque homines essent longe à domibus, implicati aut in acquirendo alieno, aut in conservanda parte, man- serunt domi uxores, quasi viduæ absque prole. Cum itaque homines in extre- mis regni finibus consumebantur, re- mansit regni medietullum tanquam cor exangue, privatumque alimento. cumque ab Stephano Rege Poloniæ impeteretur, defuere ipsi domi vires ad resistendum. amisit itaque Poloniam, aliaque magni momenti loca, quæ ei erepta fuere, ac necesse habuit tradere Polonis totam Livoniam. Ut ad no- strum institutum revertamur: Mosco- via magna ex parte est occupata sylvis immensis, & lacubus. Sylvæ sunt rami Herciniæ, quæ se per totum Septentrio- nem diffundit, sed plus forsitan in hac provincia, quam in alia. Hic arbores immensæ magnitudinis videntur, sunt- que propter earum spissitudinem Solis radiis impetrabiles: ex iis arboribus incredibilis resina & picis quantitas ef- fluit. Hic producitur copia mellis & ceræ inexhausta. Apes enim absque cura humana, faciunt alvearia in corticibus & cavitatibus arborum. Hic est copia omnis pecoris & ferarum, ut sunt mar-
tutes,

tures, zibellini, lupi; ex quorum pellibus fit dives mercatura. Ex his sylvis excinditur fere omnis materia, terra domibus, quam munitionibus fabricandis apta. Muri enim civitatum fiunt ex trabibus simul conjunctis in quadrante, implentque vacuum gleba & terra: faciunt quoque ex eisdem trabibus turres, tantæ altitudinis & crassitudinis, ut omne tormentum bellicum, quantumvis magnum, ferant. Cito flammis corripuntur, sed non tam cito cedunt quassationi quæ fit tormentis bellicis. Disputant aliqui, quales munitiones meliores sint, num ex lapide, aut ex calce, aut ex terra. Pro ultima sententia adducunt tales causas, quod citius fiant, & minori expensa, meliusque resistent quassationi, & quamvis facile destruantur, reficiantur quoque brevi tempore; faciliusque mutatur (si casus & occasio necessitasque requirit) latus ex terra constructum, quam ex lapide. Sed his non obstantibus debent præferri munitiones, quæ muros ex lapide habent. Cum enim quatuor modi ostendendi munitionem sint, tormenta, cuniculi, ignis, excisio, (quæ ligone & saculo fit); murus ex lapide, forte minus resistendo quam terra, cedendo tormentis bellicis præstabit. Sed adversus

cuni.

cuniculos, ignem, & excisionem, longe excellit murus ex lapide. Et ad jungendum muro quod in munitionibus, ex ligno & terra constructis, boni est, eriguntur aggeres intrinseci. De aquis nihil opus est dicere. Moscovia enim est mater fluviorum & lacuum: Dvina, Borysthenis, Volga, Desna, Onega, Mosca, Volistca, & fama celeberrimi Tanais: lacus Inza, ad quem est magna Novogardia: Voloppo, multorumque aliorum. Aquarum abundantia reddit aërem magis frigidum, quam generationi animalium & propagationi plantarum requiritur, etsi frigus calore salubrius esse aestimatur. Pecudes parvæ sunt, & segetes aliquando non perveniunt ad maturitatem: terra fere ab aquis absorpta, ut plurimum levis est, & arenosa, ideoque & siccitas & pluvia immoderata, facile consumunt fruges. Hyems durat novem menses, paulo plus aut minus, & tamen hic copia est frugum, hordei & pasuorum, & ex consequenti carniū, tam ferinarum, quam mansuetarum. Moscovia producit poma, nuces, corylos. Aliorum fructuum vix habent notitiam Mosci, qui ex piscibus faciunt magnum lucrum; eorum siquidem maximam abundantiam habent. Indurant eos frigore & vento,

sicut fit in Norvegia, aliisque in locis septentrionalibus, servantque eos pro bona annona tam in præsijs munitiorum, quam in domibus privatorum. Regio non est multum mercaturæ dedita, quia indigenæ suapte natura non sunt admodum industrii. Nec possunt ibi esse multa mercimonia, ubi non florent artes & artificia: tum quod Moscæ non licet ditione sui Principis excedere. Ob has causas non habent ullum usum maris. Commutant tantum ea quæ regio fert, nempe pelles, resinam, cum panno, aliisque quæ Armeni perferunt in Astrachan ad mare Caspium, & Angli ad fanum Nicolai, ad sinum Gradicum.

Regimen.

Magnus Dux Moscorum regit suos populos magis despoticè, quam ullus alius Princeps, quem novimus: disponit enim absolute de personis subditorum, & ipsorum rebus. ideo dicebat Mahumetes Vesius, quod Moscus & Turca, soli inter Principes essent domini suorum dominiorum, eaque de causa putabat expeditionem Stephani Regis Polonorum plenam difficultatibus fore. Ut in sua potentia & auctoritate se Magnus Dux conservet, utitur artificio & industria incredibili. Primo non licet cuiquam suorum vasallorum exire
regni

regni fines, sub pœna mortis. Hac de causa nemo suorum subditorum navigat, nec cum legato externi Principis loqui potest, nec uti opera externi medici, in suis morbis, nisi cum venia. Utitur apparatu inæstimabili in vestitu, addens ornatum Pontificium cum majestatem Regis: fert capite mitram, margaritis & gemmis preciosissimis nitentem: si eam capite non gerit, habet eam coram se in suo throno, mutatque eam ad ostentandam amplitudinem multis vicibus: in sinistra manu tenet pastorale ditissimum, indutus veste, aut tunica longa, illi non ab simili quam Papa gerit ingrediens sacrarium: digitos annulis aureis refertos habet: imago Christi ad dexteram, & sanctissimæ matris virginis super cathedram, in qua sedet, est. Regia & proregia camera est plena viris, vestibus auro depictis usque ad talos indutis. In ceremoniis ad religionem spectantibus utitur exquisita sagacitate solertiæque. Cum assidet mensæ, quoties mutantur patinæ, aut vult bibere, multa signa crucis edit. In jejuniis exhibet singularem venerationem, & in templo præ devotione fronte terrâ percutit, sicut & alii. Ne alius plus ipso scire possit, nullæ ibi scholæ, præterquam in quibus docetur legere & scribere. Nihil legunt præter

Evangelia, & aliquam historiam, aut descriptionem vitarum sanctorum, aut homiliam S. Iohannis Chrysostomi, aut alterius; haberetque eum suspectum, qui demonstrationem faceret, se velle in literis majorem progressum facere; nec impune ferret: id facit, ne aliquis plus ipso, aut quantum ipse sapiat: indeq; accidit, ut scribæ, nec ipsimet antiscribæ, ordinarie nō scribant nec respondeant Legatis Principum externorum, nisi in quantum Magnus Dux eis dicat. Cum negotiantur, nunquam Magnus Dux nominatur, quin omnes assurgant in pedes, cum magna veneratione: idem etiam ad mensam fit, quando ipse ad bibendum invitatur, aut participem facit suæ patinæ aliquem. fit id quoq; in mille aliis similibus occasionibus. Docentur à pueris Mosci credere & loqui de ipsorum Principe sicut de Deo: Deus solus (dicunt) & magnus Dominus scit hoc: Magnus noster Dominus scit omnes res: Omne quicquid habemus, sanitatis & commodi, procedit à magno Domino. Accidit inde, ut sui subditi, videntes tantam amplitudinem maiestatemque in suo Principe, nec aliarum quàm ejus rerum notitiam habentes, revereantur ipsum, obediantque ei non sicut subditi, sed tanquam mancipia, habeantq; eum pro

pro Deo potius, quam pro Principe. Non habet sub se dominos titulis insignes, sicut internos sunt Duces & Barones. Si ipse alicui pagum aut prædium concedit, non transiit ad hæredes, nisi id ipse confirmet. Et si ipse aliis ea concesserit, villici tamen persolvunt ei portionem fructuum, debentque ei operas: id in causa est, ut unusquisque à nutu Magni Ducis dependeat, & quanto aliquis ditiore sit, tanto ei plus debeat. Ut obviet seditionibus, transfert integras familias ex uno loco in alium, mittitque in præsidia quos vult, longe à domo, tanquam in exilium.

Divitia.

EX iis, quæ dicta sunt, fieri potest iudicium de ejus divitiis, opibusque. Cum itaque ipse adeo absolute omnium rerum dominus sit, utitur opera subditorum pro libitu, & tali parte ipsorum bonorum, sicut ipsi placet. Arrogat sibi ex ferarum exuviis talem portionem ac vult, & ex piscibus omnis generis quantum vult: pellicea vendit aut dat dono, prout libet: pisces vento siccati servantur pro munitione. In foro nemo sua vendere potest, nisi Principis primum vendita sunt. Mineras auri & argenti nullas habet. Civitates mercimoniis celebriores, unde ipse maximam reddituum partem

partem percipit, sunt Astrachan ad mare Caspium, quo deferuntur merces Persiæ & Armeniæ, & fanum Nicolai ad finem Gradicum, quo appellant naves Anglorum & Hollandorum onerata ære, aliisque mercibus, quæ inde Vologdam ducuntur. Vbi sui legati domum sunt reversi, aufert eis lautia, quæ à Principibus acceperunt, dando aliquid in illorum vicem, & aliquando nihil. Ut finem faciam, sibi meritis capitque quidquid in sua ditione aut boni aut preciosi est. Putatur ipsum aliquem thesaurum habere, in arcibus Mosquæ, Iaroslavæ, & lacus Albi, quod verisimile est. Magnus enim Dux Iohannes spoliavit callicibus, reliquiis, crucibus, & argento totam fere Livoniam, nec concedit aurum & argentum sua ditione efferri, nisi in redemptionem bello captivorum, aliorumque qui in captivitatē abducti sunt. Verum quidem est, quod amissione Livoniæ, quam an. millesimo quingentesimo octogesimo secundo cessit Stephano Regi Poloniæ privatus fuit ea regni parte, quæ erat ditissima, propter commercium maris Baltici, & meliori ditione quam habebat, in qua erant 34 arces.

Vires.

MUnimentum regionis consistit & in pluralitate paludum fluminumque,

que, & in densitate nemorum. In usu habent Mosci, loca hostibus proxima depopulari, ut dense sylvæ ibi crescant: quod & fit ob terræ humiditatem. suntque ex civitatibus non secus ac sepes ac valla pro munitione. Multum laboris id Polonis attulit. Ut enim sibi itinera ad oppida hostium pararent, necesse eis fuit excindere sylvas, & magni temporis iacturam facere. Habet Magnus Dux munitiones, quæ partim ex lapidibus, partim ex lateribus, Italico more, constructæ sunt, sed absque lateribus & arte ædificatoria: tales sunt arces Mosquæ, Novoguardiæ, Plescoviæ, Porcoviæ, Stariciæ, Slobodæ, Alexandri: partim ex gleba viminibus contexta, & probe calcata, qualis est Smolenzco. Sed ordinariæ extruuntur muri locorum fortium ex magnis trabibus, inter quas consistant terram, relinquendo ad defensionem foramina pro pyrobolariis. Talis ædificatio commoda est defensioni, contra tormenta bellica, sed non resistit igni. Subditi Magni Ducis intervium suo Principi in bello, sicut ante de suo regimine agentes diximus, sed se potius timere poenam (si se non strenue gesserint) quam promptitudinem alacritatemque monstrant: Capitaneis ad nutum sunt, patiuntur omnem incommoditatem,

ditatem, non curant frigus nec pluvias, patiunturque incredibiliter inedia, famemque suntque parvo contenti. Assimantur itaque aptiores defendendis castris, quam praeliis campestribus. Illic enim multum valet patientia & tolerantia, hic autem requiritur audacia animusque. Poloni sunt meliores confli-ctibus campestribus, quam propugnandis arcibus. Magnus Moscoviae Dux Iohannes, experientia edoctus de suorum in velitationibus & praeliis ignavia, & de Polonorum audacia animisque, dicebat suos opus habere calcaribus, quibus impellerentur, Polonos freno, quo retinerentur. Vires praecipuae huius Principis consistunt in equitatu, sed quem equorum numerum educere possit, difficile dictu est. Nec tamen credo ipsum trecenta millia armis instruere posse (sicut aliqui dicunt.) Habet enim dirionem vastam, & pro maiori parte incul-tam. Ab Caslano enim Astrachanum usque vix invenitur pagus, quamvis inter ea oppida aliquot dierum iter sit. Bello quod ei intulit Stephanus Rex Poloniae (qui tamen non ultra .x. millia tum equitum tum peditum habebat) ipse tantum militum colligere non potuit, quo non dico se ei aperto Marte objiceret, sed nec potuit ipsum divertere ab oppu- gnatio-

gnationibus Polotiae, Vilicoluci, aliorumque locorum, nec aut ab obsidione Plefcoviae. Anno millesimo quingentesimo septuagesimo penetravit Princeps Tartarorum Praecipitarum, cum octuaginta equorum millibus, usque in viscera sui Imperii, tradiditque flammis ipsam Moscuam urbem regalem. Sed ii qui dicunt Magnum Ducem, ccc & Regem Poloniae ccc equorum millia educere posse, potius numerant capita equorum, quam equitum. Etsi enim tot equorum millia sint, non tamen omnis equus bello bonus est, nec unicuique equitandi ars, aut se armandi facultas est: uni deest animus, alteri opes non suppetunt, alteri vires corporis, alteri animi fortitudo alacritasque desunt. Quamvis in Moscovia tot equorum hominumque millia essent, quot illi dicunt, admodum difficile tamen esset (imo vix possibile) eos in unum locum cogere, nec Principi in hoc suppetere pecuniae, nec commeatus sufficerent. Ducenti enim equi praeliatores requirerent in Moscovia ter centum clitelarios, ac alios totidem ministros, quibus omnibus oporteret sufficere commeatus; sicut & annonariis, mercatoribus, artificibus, famulis, qui in bello requiruntur. Necesse itaque esset totam Moscoviam in unum

unum cogi: ac tum verendum, ne in tanto itinere ab una parte regni in regionem directo contrariam, & hominum & jumentorum vires labascerent. Quamvis etiam possibile esset, tantum numerum (sicut dictum est) equorum colligere, id tamen statui non expediret. Necesse enim esset denudare confinia præfidiis, provincias nervis, civitates magistratibus, campos agricolis. Inde clare apparet, Principem, cujus status centum & quinquaginta millia equitum cogere posset, abunde præstare, si tertiam eorum partem in exercitum regalem educat: de bellis, non excursionibus loquor. Scribunt aliqui, qui in affirmando magis moderati sunt. Moscum cogere posse centum & quinquaginta equorum millia, si necessitas se defendendi id requireret, & quod Iohannes III eduxit in expeditionem Astrachanensem centum viginti equitum, & viginti pedum millia. Idem adortus est Livoniam, tempore Regis Alexandri, magnis exercitibus, retinuitque adhuc alium ad regni sui fines. Equitatu addidit Magnus Dux Iohannes aliquot millia pyrobolariorum, quos ipse instituit, inter quos erant multi externi operam qui ipsi præstiterunt egregiam. Quoquo in defensione suarum urbium. *secundo*

secundo aut tertio anno describit per regiones bello aptos. In commentarios referuntur filii nobilium, & numerus famulorum, equorumque equites. Diores præcipue utuntur thoracibus æneis, galeis, & laminis subtilibus & tenuibus, quæ ex Persia adferuntur, & lanceis. Alii gestant thoraces, gossypio quam optime farcitos, qui sagittis resistunt. Hi utuntur arcu, multi eorum sclopeto, omnes ense & pignore. Et inserviunt quoque Germani in bellis & in fortificandis locis.

Principes finitimi.

Magno Moscorum Duci junguntur Præcopus, princeps Tartarorum, Tauricæ Chersonesi Circassi, quinque montium; (inhabitant hi regionem, quæ se ad 7 dierum iter extendit, regunturque à septem Ducibus, Helvetiorum modo) Tartarus Nogay, Reges Sueciæ & Poloniæ. A Præcopo recipit multum damni, nec ei spes est de sumenda vindicta, quod cum Turca confederatus est Præcopus, instruiturque à Turca sclopetis, tormentisq; bellicis, habetque in sua ditione loca fortia, cum præsidio Turcico: itaque eum invadere difficile factum arduumque esset. Concitaret enim in se potentiam illius. Præcopo commodum est (sicut & pluries fecit) subitam

M

excur-

excursionem facere in provincias Magni Ducis, sicut & potest facere in provinciis Regis Poloniae, diripereque obvia. Si magnus Dux subjugavit Tartaros Cassanenses & Astrachanenses, accidit id beneficio tormentorum bellicorum, quibus illi carebant. Duxit hic inter alia contra Cassanenses aliquas huiusmodi machinas. Temoni plaustrorum affigebat tabulam latam & crassam, cum multo foramine, trajiciendo sclopeto & mosquero inventum. Cum itaque ipsi graviter ferirent hostes, (qui sagittis tantum utebantur, quibus Mosci laedi non poterant) non fuit difficile eos vincere, subjugareque. Sed Praeopus habet usum sclopetorum, & quod amplius est, amicitiam & protectionem Turcae, qui, ut sibi iter aperiret in Moscoviam, aut in mare Caspium, tentavit annis jam elapsis ducere fossam à Tanai ad Volgami (hoc molimen altioris erat animi, quam Turcae plerumque faciunt) sed ejus milites fugati fuere à Moscis, in hoc adjuvi à Tartaris, qui verebantur, ne plane à Turcis pessundarentur, si illud opus ei succedisset. Nec solum ruperunt classem Turcicam, ceperuntque ejus partem, sed & exitio dederunt exercitum terrestrem, in quo numerabantur 80 Tartarorum, & 25 Turcarum millia, inter quos erant

ter mille Ianizari. Circassi vivunt (sicut diximus) more Helvetiorum: non nituntur ut sibi aliquid acquirant, sed tanquam mercenarii milites militant Turcis, Persis, Mosco; à quo tam longè distiti sunt, ut non habeant occasionem sibi timendi ab ejus viribus. Tartari Nagai magis formidandi sunt, propter subitum impetum & excursionem, quam propter justam potentiam, quæ eis sit ad suscipiendas expeditiones regias. Annis retro elapsis, cum se movissent, ut Mosco damnum inferrent, retrogressi sunt placati donis quæ eis missa fuere. Cum hi, sicut & Arabes, dediti sint latrocinii & grassationibus, facilius est ipsos avertere donis, quam pugnando. Quod plus est, cum ipsi nec civitatem, nec munitionem habeant, qua expugnata, & in dominium hostis redacta, desint bellum ipsis inferre, est expensas facere sine lucro. Adversus hos tenet Magnus Dux magnum equitatus numerum, quoque praesidium in Culugan contra Rege Sueciae jungit fines Moscus, præcipue ad partem Finlandiae, ubi Suecus (cum quo diu bellum gessit) paucis retro annis ei eripuit munitiones Sere-
M 2
nosco,

nosco, Pernaviam majorem & minorem in Livonia, aliaque loca, cum Moscovicus impeteretur à Rege Stephano. Tenebat Suecus in extremitate sinus Finlandiae munitionem Viburgum, magno praesidio & expensa, ut resistat Russis, & Magno Duci. Habet quoque in illo mari & portibus vicinis suas naves bellicas, tum ut obviet omni tentamento Magni Ducis, tum ut impediatur, ne ex Germania in Moscoviam vehantur arma & apparatus bellici: Nec aliae naves quam suae ad illas oras appellere possunt, nisi permissione, propria Regis manu signata. Hoc praecommodum classis, & potentia navalis, fecit Regem Sueciae, iis locis ubi hanc vim armorum explicare potest, Mosco superiorem, cepitque hac via ab hoste multa loca in ora Livoniae, locisque vicinis. Sed ubi equitatus Duci frequentiaque populi usus esse potest, nempe in campis apertis, & in locis longe à mari Balthico distitis, videtur Magnum Ducem potiores quodammodo partes habuisse: semper enim fere invasit Suecum. Non possunt tamen sibi invicem multum damni inferre, propter asperitatem montium, frigus, glaciem, nivemque. Superest Poloniae Rex, inter quem & Magnum Ducem, est differentia, quod Moscus plus regionum habet, sed

Poloni

Poloni melius inhabitatas civilioresque: illi plures subditi, obediuntioresque sunt: huic autem audaciores & animosiores: illi ad resistendum quam aggrediendum sunt aptiores, hi ad invadendum: illi ad defendendum munitiones, hi ad aperto praelio pugnandum: illi magis juncti unitique sunt, hi magis deliberati ad factionem expeditionemque: illi timent minus inedia & incommoditates, hi mortem & ferrum. Sed utrique tantum valent, quantum eorum Princeps virtute & fortitudine praestat. Magnus enim Dux Basilii cepit magnum Ducatum Smolensensem & Polosensem, & amplissimam ditionem in Livonia. E contrario Stephanus Poloniae Rex eripuit ultimo bello Iohanni Magno Duci, filio Basilii, Polosco, aliaque diversa magni momenti loca: obsedit civitatem Pleseoviensem, coegitque tandem Moscum tota Livonia decedere. Inde videtur populum tantum valere, quantum ingenio animoque valet Rex.

Hac, ex Joanne Botero à Inigo Reisenbergh expressa, hic addenda duximus, ne Lector frustra desideraret superiorum authorum de Moscorum republ. judicium.

TARTARIA.

I.

Excerpta è Michalonis Lituani fragmentis de moribus Tartarorum.

E fragmento primo.

TAmetsi Tartari, barbari & inopes habeantur à nobis, gloriantur tamen continentia vitæ & antiquitate gentis suæ Scythicæ, asseverantes eam semen esse Abrahæ, & nemini servivisse unquam, licet vexatam interdum ab Alexandro, Dario, Cyro, Xerxe aliisque Regibus & populis potentioribus: & varias nunc divisam in Ordas, id est, nationes: Si quidem ultra vicinos nobis Precopenses, complicesque eorum Belhorodenses, & Dobricenses Moldaviæ finium accolas, Ordæ sunt potentes, Precopensibus insensæ, Orientem versus. Alia Mahai, alia Chastorakani, alia ultra amnem Tanaim, qui Volha appellatur, Zavvolca, Cæsaris Bati Vngariæ vastatoris patria, Moscorum olim & omnium Ruthenorum dominatrix, Nanihaiensibus nunc ad hærens, alia Kozanib, alia Kazaczka, item Buchar, Samarchan,

& aliæ dicuntur plures, XII Imperatoribus dispartita, ut promiserat Dominus, progenitorem eorū Ismaëlem (Gen. 17.) XII duces generaturum, & evecturum in magnam gentem. Ex omnium autem nationum Tartaris soli tenuiores, sed regionibus nostris citimi, Precopenses, inest sunt nobis, cum ignavia freti nostra, sum vicinitate, locorumque opportunitate receptaculi sui. Habent vero Precopenses receptaculum, suapte natura munitum. Lacus enim duo palustres, quorum alter Mæotis dicitur, ex mari in continentē ad circiter triginta millia in longum porrecti, & seorsum tantundem pene in initiis & progressu suo distantes: sinibus vero ad invicem reflexi, & angusto quodam interstitio siccō cohibiti quin congrederentur, desinentes. junguntur ibi fossæ & vallo altius exaggerato, complectente portam, quæ unica est ingrediendi provinciam illam per aridum. unde & castellum ad portam illam situm, & tota sinu illo inclusa peninsula appellatur à nobis Prekop. cui Tauricæ alias nomen fuisse fertur: incolatus vero & imperium Græcorum Trapezuntinorum, ut hucusque retinent Græci suam & ibi linguam Græcam & religionem. Adjacet autem peninsula ea ipsa mari Pontico, quod illa ex

parte pontus Euxinus dicitur. & quamvis munita sit situ, non adeo tamen illis suis, nec lacubus amplis, nec fossâ nec vallo arduis, neq; castello firmo, ut arceatur à transitu exercitus paulo instructior. Et pervenitur ad portam Tauricæ unicam illam ab arcibus ultimis Lituanicæ Czerkasi & Braczlavv, diebus sex, graminosis semper & planissimis ubiq; campis, non monte interpolatis usquam, non sylva, non palude, nec amne transmissu difficili, præter Borysthenem. Sic enim ipsa Taurica citra Alpes & maritima, quæ montosa passim, habet & sylvosa, & quæ nunc ab Aboriginibus Græcis inhabitantur. aliàs vero tota est campestris, Tartaris illie incolatum præstans, & ubique victui mortalium commoda & facilis, facilis admodum Cereæ, Libero, carne, & sale. siquidem sal ibi in lacunis, quibusdam aquis in se, ad instar glaciæ, à calore solis concretis, nascitur, à solstitio æstivali copiosus & pellucidus, nonnulli ut crystallus. Et frumentum omne, ac uvam vini generat ibi copiose tellus, semel subacta, & fronde occata utrunque. Pecora item & iumenta hyeme quoque in pascuis & sub dio semper fovet læta: quæ etiam facili exinanita, macilenta & strigosa, postquam abijciuntur, ibi in campo repinguescunt.

guescunt. Herba floccida, calcitratu exnivibus quæsitâ, haud infelicius quam melioribus pabulis & sub tecto apud nos: quoniam & cælum ibi est aliquanto clementius, & terra ubi cænosa ibi falsa, & herbæ genus sapidius quoddam, semper virens, & mirum in modum iumenta vegetans, quod appellatur *tipez*. Vnde tantam olim frequentiam incolarum fuisse ibi memoratur, quod singulæ quædam illic ex urbibus Græcorum, millena habuerint templa, & clero interrim insolenti adeo, quod non nisi equites ingrederentur sanctuaria antistites & archimandritæ eorum. Atque nunc etiam urbes ibi nonnullæ quamvis profundatæ, amplitudine tamen ambituum suorum & ruinarû, superbæ olim fuisse apparent, & præsertim quæ à nobis Solholt, à Moësis Krim, à Græcis Theodosia appellabatur quondam, & metropolis vetusta Korsunii, quæ genti Ruthenorum princeps dedit baptisma & nomen Christianum, postea vero prædam gentibus nostris, excisa ab eis. Vnde Kiovia nostra in templorum suorum lithostratis, asarotis, & incrustamentis, retinet hucusque certa prædæ illius insignia, è quibus & Gnesnensi Basilicæ valvæ largita est. Et illa ipsa Korsunii tractata sic à nostris, dedisse fertur iactura

sua necessitatem Tauricenfibus Christianis, luxui & ignavia deditis, recipiendi in suppetias ad feudalem incolatum, reprimendis gentibus nostris, manū Tartarorum ex Orda, Zavvolskæ adscitam: Et sensim deinde invalescens ibi illa Tartarorum vis, ad justumque populi examen propagata, protulerit sibi in Principem Temirkuthla quendam sanguinis sui, appellato eo Cæsare. At progenitores S. M. V. perdomitis Cæsarianis illis, iniquis Græcorum vasallis, dabant eis in Cæsares, subditos suos hinc ex Lituania Tartaros. Vltimus vero ex Lituania Cæsarium Aezkirei, hic apud Troki natus, & hinc à divo VVithovvdo ad imperium illud missus, genuit imperans ibi in Taurica filium Menglikirei. Menglikirei vero modernum Cæsarem Sapkirei & fratres ejus natu & imperio priores, Machmethkirei, Sadetkirei & Chaskirei. Sic enim nobili recepta hinc progenitoris sui nomenclatura, gaudet nunc omnis sequens eum in fascibus illis posteritas. Hæc igitur est Kicæorum stirps, dextra forti progenitorum S. Mis Vestræ ibi plantata, quæ nunc referendo gratiam provocationis suæ, jure facessit nobis negotium. Atque vigente sic Taurica & populo & imperio jam advenarum: urbes tamen ejus Mancup, Cassa, Kercze, Kozlevv.

Kozlevv, & aliæ maritimæ, servaverant se immunes ab illis, donec Turcica manu, opibus Constantinopolitanis exarta, caperentur ab annis hinc circiter septuaginta. Et illinc missi sub jugum Turcæ pendunt ei censum, à capitibus suis singuli illic Aboriginum Græcorum superstitēs. Qui tametsi & nunc agricolæ, videlicet vinitores & pastores, non inopes sint, imo etiam non sine argentea suppellectili plerique, utpote in tranquillitate & justitia publica, rationabiliore Ethnicorum administratu viventes, minus tamen jucundam agunt ibi vitam: Quippe, qui nullo honore digni, imo nullius omnino reputationis habentur à potioribus rerum Mahometicis: ac omni illorum nedum commercio, sed & intuitu non torvo dedignantur, angarianturque laboribus, dominicis præsertim, ac etiam paschalis diebus, ipsimet argenteæ suppellectilis domini. Nequaquam enim retinet auctoritatem ibi Christianus nec in servum nec in filium paulo proterviorē, qui scilicet Magistratui se præsentandum duxerit semel. Atque etiam ipsi patrifamilias mutandus est status, si deserit præsumpsisse de religione ipsorum quicquam verbo, aut saltem digito uno, & minus etiam serio protenso.

Iam vero quam inconstans sit vicissitudo rerum, vel ipsa sufficit indicio Taurica, videns nunc mutatum sic popularium suorum statum, & patritiorum superstities, honore, libertate simul ac patribus orbatos, in servitutem redactos, spreto, capite diminutos, capiteque censos Mahometicis, & antisites illos, insolentes quondam ecclesiarum Dei contemptores, contemptos nunc ipsos, & abjectos, obreptare sub trucibus Tartaris & Turcis. Urbes quoque suas opibus immensis, superbia, latitia, ac omni luxuriae strepitu perfunctas, debiscere nunc pleraque inanes, ceteras vero solo aequatas, obsoletis jam & nominibus; & imperitare nunc sibi, non Christianos nobiles, & nativos suos patronos, sed peregrinam Ethnicam, ac non ita pridem servitute emeritam, atque & imperio simul & libertate donatam hinc vasallorum stirpem. Adco increbueri in Taurica Tartari, quod circiter triginta milium exercitum compleant ad bellum, sed coacti, ut solent universi, & gregarii ac imbelles, quicunque saltem valeant conscendere equum. Ut me praesente ibi dum medietatem eorum & filium suum mitteret Caesar, in subsidia Turcae proficiscenti novissime in Vngariam, quindecim millia eorum tunc enumerata sunt.

Pro-

Proficisciebantur autem quamvis lectiores illi, consueto tamen apparatu suo, inermes videlicet plerique, & vix decimus aut vigesimus quisque eorum pharetra fultus aut framea, lorica vero multo rarior; sed alii scorpionibus saltem muniti osseis, alii ligneis, alii vacuis telorum accincti vaginis. Clypeorum autem & hastarum, vel huiusmodi armorum generis expertes penitus. Sic enim semper illi, nec armis, & nec cibariis, praeter nonnihil milii tostii, aut casei comminuti, & neque ullis onerantur impendio ad bellum impedimentis. Verumtamen nemo illorum, sine pluribus recentibusque loris proficiscitur, & praesertim quando nostras excursitandum est in regiones: Quoniam tunc solliciti sunt vinculorum, ad vinciendum membra nostra, plus quam armorum ad tutandum sua. Eorum vero semper fulciuntur ad bellum copia, ut magna pars exercitus eorum quinos singuli ducunt equos, eosque intactos. Unde excursions & omne iter, crebra huiusmodi equorum mutatione freti, velocius perficiunt, & hostem insequentem se effugiunt facilius, ac etiam terrefactant amplitudine vestigii sui, & non metuunt ipsi in copia eorum fatigam nec famem. Praestant etiam in bello tolerantia famis, sitis, fatigae, pervigilii,

gillii, æstus, algoris, & omnis inclementiæ celestis omniumque ærumnarum. Nam expeditiones bellicas perficiunt absque curribus semper, & absque omni commeatu, præter illam quam dixi equorum copiam. Solitudines item camporum vastas, invias, brumali etiam tempore, altitudine nivium & pruinis acerbis, quamvis exoriatas dura nive & glacie equorum cruribus, hæud ægre tamen & haud gravatim superant. Amnes amplios rapidos, atque hiberno etiam rigore, aquilonumque & glacierum fragoribus horridè stridentes & trajectu difficiles, absque tamen navigiis, sed tantum equorum ipsi júbis adnixi, sarcinis vero ad caudas super tignis, seu arundinum fasciculis alligatis, tranando incunctanter, expedit & prompte transmittant. Et in prælio pugnant, fortius multo quam Moscovitæ, quamvis minus armati, & semper primo in congressu, sinistrum adversi exercitus conantur occupare cornu, quo dexterius ipsi petant sagittis. Sæpe quoque in suam versi, terga dando resistunt, & hostem insequentem se diffusum sparsim, interceptant ex insidiis, & sic eripiunt nonnunquam victi victoribus victoriam. Quando vero præter technas & strategemata, sed recta & cominus, collatis

latis signis, venit conferenda cum eis manus, prævalent tunc in eos pugnatōres nostri, etiam si non paulo pauciores fuerint. Id quod crebrius experti sumus sub victoriosissimis vexillis divi parentis S. Majestatis V. Nam & post infelicem Christianorum cum Mahometicis, patrueis vero S. Majestatis V. Regis Ludovici ultimam pugnam, mense quinto, kalendis Februarii, anno Domini supra mille quingentos & viginti septimo, in campis planis illis prope Czerkassi, ad fluvium Olszańicza, viginti quinq; milia illorum Precopensium Tartarorum cæsa sunt ad interneccionem à nobis, qui non plures fuimus ibi quam quingenti & ter mille. Et ante apud Kleczko, considerata sunt septem & viginti millia eorum, prostrata novem millibus nostrum. Ita quoque alias, & apud Davidis Castellū & apud Strefino, Czezersko, Lepusino, & in campis etiam vastis illis, in Lebedino, & ad templum album, & ad fluvium Sula, & aliis in præliis, quotævo præsentī fuere genti nostræ cum illis, expertum est robustiores esse nostros. Nam & apud Sokal, non robore virium superatus, sed dolo & loci iniquitate circumventus ab illis, succubuit exercitus noster, perductus infidio se in arcem oppidi recens exusti, crebris præ-

præcipitiis cellariorum, id est, antris, cavernis & cryptis subterraneis deliscentem. Et illinc primum arrigi coepit in nos cornu stirpis Kiriorum, perlatis sibi in Tauricam exuviis cruentis militis nostri. Atq; deinde apud Oczakovv, tamen si fortis itidem ac etiam victor in illos fuerit miles noster, at imprudens interrim, ut qui donaverit ultro victoriam victo Oslam Soltano, mittens ad eum in castellum duces suos colloqui gratia, ignarus dictum esse, Circa rem bellicam dolus an virtus, quis in hoste requiratur. Sic igitur semper robustiores fuere nostri Præcopenibus, præter solas technas, dolos & strategemata illorum. Vita autem Tartarorum, qua gloriantur, est prisca, pastoricia, quam olim in aurea ætate sancti vixerunt patres, & ex qua Duces etiam eligebantur populis, regibus & prophetæ, dicente quodam eorum. Tulit me dominus cum sequerem gregem eorum. Ita enim agunt hæcenus Tartari, sequendo greges, & peragrando cum eis campos hinc inde. Septa nulla habent, nec domos, præter tabernacula gestatoria, ex viminibus & arundinibus compactis, ciliis velata, storeis & matris scirpis munita, quæ uxoribus & pueris referta, vectant secum in plaustreis. Terram non colunt, etiam fertilissimam.

con.

contenti spontaneo fructu ejus, herba ad pascendum pecus. Vnde juxta Salomonis consilium, lacte solum absq; pane & sicera vivunt, sobrii & abstemii; cum lege quoque prohibitum habeant potum vini, ac esum suilla. Et quamvis cæterorum pecorum ac jumentorum, etiam equorum vescantur carnibus, non tamen apud se, nisi penitus mortuis aut pene morticinis, parecendo scilicet vididis gregum suorum. Nam in gregibus rotam suam conditant substantiam; nihil immobile possidentes privatim præter puteos, & eos contribulibus quibusq; communes. Mobilium etiam curæ atque oneri non impendio se applicant, præter quotidianam & eam tenuem utensilium supellectilem, & equitatus bellicæque rei levisimum etiam instrumentum, ad quod solum accurati sunt; præter vero id, ad aliud operis profani alicui rei navare operam virum ingenuum dedecori habent, quo sedulius obsequuntur præscripto legis suæ, vi & armis propagandæ. Atque in ea feritate nihil habent antiquius temperantia & continentia, vivuntque citra exuperantiam ac defectum ultimum omnes. Vnde quemadmodum in sacris literis dicitur, Scio & satiari & esurire & abundare & penuriam pati: Item,

N

Qui

Qui multum, non abundavit; & modicum, qui non minoravit. Ita nunc in barbaris illis, nemo abundans suffocatur ingluvie, nec egens exstinguitur fame, neque algore conficitur, nemoque mendicat in tanta eorum inopia & penuria rerum. Nam ut non frequens apud eos heluo: sic non fame laborans, nec mendicans, nec fraudulentus, alieni haustor, non litigator, nec iudex iniquus, non testis perversus, non pejorator, item non fur, nec latro. Vnde minime opus est apud eos angiquenquam sollicita rerum suarum custodia, nec se armis onerari domi ad privatam suam defensionem. Nam iter habenti intra regionem eorum ferre telum, enorme & illicitum est. Sancte enim colunt illi apud se pacem & iusticiam, reddendo unicuique quod suum est, integrum, non imminutum, in gratiam magistratus, ex decimatu, nec ullo alio nomine. Non quaestui etenim, sed pietati impii ethnici illi habent iudicandi officium. Quod etiam est eis non laicum, sed religiosum, & per religiosos id exequuntur Cadios, quae eo religionis insistantur peculiari secundum iusjurandum, jam alioqui lecti tales, qui minime inhiant rebus profanis, de quibus alios iudicaturi sint. Et quo expeditius

viget.

viget iusticia, nequaquam iudicium ibi prorelatur subterfugiis cavillatorum, nec obtenditur calumniis vitiligatorum. Siquidem reus diffugium caprans, dum per attractum orae vestimenti sui vocatus ab astore in iudicium non pariterit illico, extunc velut compertus jam in reatu vapulat. Verberat enim fustile, certo & ex lege domini praescripto plagarum modo. Actori item & testi locus in iudicio non est, qui necessaria salutis non satis perfecte ex lege caleat, aut qui gustasse aliquando vinum seu alio notatus vitio reprehenditur. Parent quoque foro eidem, hoc est, Cadii iudicio, & proceres ac duces cum popularibus pariter & absque discrimine, ac praeter summum principem: cuius Majestati plus etiam quam humane deferunt ipsi in universam, atque ad unum omnes uno eodemque iure vivunt. Item & habitu conformi & victu compari, reddunt se pariles, nefas videlicet & piaculum habentes, fuisse etiam expiandum, praesumi à quoquam gentis suae: ut vestitu praecinctive, aut pileo seu casarie, utatur non suo patrio ac vetusto ritu: utve cibarium privatim à se promptum, non commune habeat unicuique praesentium, aut sumat illud eiusi parte ex aliqua patronus ipse prius, quam expo-

situm in medium, frustulatim fuerit concisum, & commistum diligentius, ut eadem scilicet cederet qualitate cullibet presentium. Et in itinere nedum viaticum commune habent, sed etiam inservitant majori natu aut imbecilliori cullibet, alacrius unus præ alio. Domi hospiti cullibet obiterario etiam & ignoto exponunt gratuito & cibum & nidum, sed eminus à serie stativarum suarum: Quoniam alias non adeo jam sunt civiles, quippe qui feminas suas ab hospite, amico etiam & conviva quantumcumque gratiofo, conspici nequaquam licitum habent, tenentque miseris ca-veis suis abditioribus reclusas & nedum convivorum sed synagogarum quoque & omnis consuetudinis forensis penitus expertes, laboribus etiam omnibus sartoriis & sutoriis rejectis in eas, sed neutiquam tamen invitas. At ipsi interim non sunt contenti conjugii earum singuli singulis, more hominum prisco, in hoc se iactantes, itidem & lege sua suadente uxores unicuique quaternas, & in singulas earum pellices denas. Et quò perfectiores præsent se viros, non divitias quærunt sponfarum, nec species earum corporales, copulanturque eis, minime à se antea in facie visis, sed animis duntaxat moribusque earum explo-

exploratis; & non dedignantur in conjugia ancillas quoque suas captivas, ac emptitias. Vnde habent eas in matrimonii constantes, morigeras, invicem concordēs, & pellicibus suis in gratiam maritalem æquanimes, item pudicas, ut inauditū sit penitus in eis adulterij crimen, capitale aliqui, & nece expiandum illico. Et præterea, cum intelligant barbari illi, nihil salubrius esse gentibus virtute & disciplina militari, in arduitateque consistere virtutem; ideo molliciem & voluptates averfando, asperitati vitæ, nec non equitatu ob rem bellicam student ex infantia, & jam inde ab incunabulis gestantur inequitando, nec desuescunt equitare vel decrepiti. Vehiculi vero usum vetuli quoque vel valetudinarii detestantur, molliciem devitando & parcendo equis. Parci enim sunt equorum, adeo ut Baro etiam eorum, equitet intra patriam solus, qui foris centenis concomitatur equitibus suis peculiaribus. Et mulier apud illos etiam primaria, & vel Cæsaris necessaria, regiam accessura, non verecundatur cavæ suæ obturata reclusa, auro vel gemmis intro nitens, bove vehi uno, aut propter plautri grossiciem duobus. Equum autem vel deterrimum jungi vehiculo, nefas est & religio cui-

libet eorum, millesenos etiam in equitis suis habenti equos. Est autem vita hominum illorum teretica, sic & aultera vulgo eorum communis, at non Principibus: Quoniam Principes Scytharum in publica populorum suorum frugalitate ipsi lautius interim vivunt. Vt Precopenus modernus Cæsar, negotio bellico in filios nunc rejecto, ipse propensius voluptatibus intendit, in topiariis mulierum suarum, intra viridarium quoddam, amoenitate loci, nec non ædificatu, cultu, herbarumque ac arborum varietate, & quincunciali earum situ elegans. Quo quidem in paradiso suo, hospites etiam exceptat ille conviviiis optaris, licet ipse quidem velut fastidio & contemptu divitiarum ligneis & fictilibus vescens ex vasculis, attamen auratis innitens pulvinaribus & cubitis & pedibus, ad argenteamque discumbens mensam, aureis & gemmatis oneratam phialis, & variis lasciviens dapibus, nec non melodius fidium, cymbalorum, crotalorum, psalmorum, aliisque nugis ostentans delicias suas, liberiusque licere sibi ea præsumens in publica populi continentia.

Agunt vero populi Tartarici continenter auscultantes Sacre Scripturæ dicenti; Vinum non bibetis, domum non ædificabitis, sementem non seretis, vi-

neas

neas non plantabitis. Sed in tabernaculis habitabitis, ut vivatis diebus multis super faciem terræ. Sic ergo vivunt illi super faciem terræ diebus multis liberi, immunes, & ab ultimo suo excidio tuti semper. Dum deliciis contemptis, nihil fixum expugnationique obnoxium possidentes, tota ipsorum quocunque migrant comitetur eos substantiâ. Quam ideo fugitivarii ipsi condiant sibi universam in mobilibus, in moventibus sese pecoribus ac etiam servis.

Quoniam vero habeant Precopenes pecora se penes, copiose pullulantia, servos autem aliunde captivos, eo tamen altero facultatum suarum genere plus fortunati sunt. Non habent enim pecora tot, quot mancipia: nam hæc externis quoque largiuntur provinciis: Si quidem adventant eis naves crebræ ex ulteriori Ponto, & Asia, portantes arma, vestes, equos, & solvuntur ab eis oneratae semper mancipiis: Quoniam omnia illorum emporia ac telonia, celebrata sunt solo eo mercium genere, quod etiam ad manus est eis semper, & mercatui, & pignori & dono; ac unusquisque eorum equi saltem ascensor, etiam cum nullum actu habeat mancipium, peculii ejus habere se præsumens, pro-

mittit in contractibus creditori cuilibet numeraturum se ad certum diem pro vestibus, armis, & equis vivacioribus, vivaces etiam, verum non equos, sed homines, eosque sanguinis nostri. Et statur huiusmodi promissis eorum secure, perinde ac si in vivariis & cortibus suis reclusos semper habeant illi homines nostros. Unde Iudæus quidam ibi in Taurica ad portam ejus, unicam illam, telonio præsidens, & innumeram semper hominum nostrorum captivorum multitudinem importari illuc cernens, quærebat ex nobis, utrum adhuc homines in regionibus nostris supersint, nec ne, & unde hic tantæ mortalium copiar. Est autem id ipsum facultatum genus latrunculis illis in promptu semper, necdum in commercium quodlibet ad externos, sed domi etiam, & sævitæ eorum preferendæ & ludicris.

Crebri enim ibi ex miseris ipsis viri robustiores, si non castrantur, auribus tamen & naribus mutilantur, genis & frontibus cauteriantur, pedicisque & nervis compediti angariantur, interdum laboribus, noctu carceribus; prætenuique foveantur cibo morticinæ, ejusque putridæ, vermibus scaturientis, canibus etiam abhorrendæ carnis.

Forminæ vero teneriores in lasciviis habentur.

habentur, & quædam convivii etiam adhibitantur hilarandis, psaltui, fidicinatui, gesticulatuique artificiose edoctæ. Quæ liberali forma ex nobiliorum gentis nostræ sanguine raptæ, adducuntur Thalassio & paradiscolor illi.

Es fragmento secundo.

Tartari in equitatu sunt assidui: absque curribus bella gerunt, equis peregrinis abundant, urbibus quas turentur carent. Mosci quolibet vere ex Orda Tartarica Nohaiensi, permutatione vestitum, & rerum aliarum vilium, multa millia equorum bello aptissimorum accipiunt.

Tartari equorum ditissimi, ne Principis quidem suæ vehiculo jungi patiuntur equum.

Tartari tunicas habent absque plicis & rugis longas, equitanti dimicantique commodas; leves & pileos albos acutos non ad fastum paratos, quorum eminentia atque nitore in agminibus, licet minime galeati esse soleant, apparent illustriores, & hostibus formidandi.

Es fragmento tertio.

A Romatis adeo abstinent, ut & in epulis paschalibus contenti sint his condimentis, sale luteo, sinapi, alio, capis, suæque telluris fructibus, non solum vulgus, verum etiam optima-

tes, & summus dux illorum, arcium nostrarum ereptor, quas jam LXXIII enumerat jactanter.

In mensa Principis convivali, inter aurea vasa & vernaculas dapes, nonnihil quidem piperis, non tamen cocti, in trullis seorsum apponitur, sed à nemine attingitur.

Tartari Precopenses icidem aromata averfantur, vivuntque potu lactis & aquæ putealis, quæ in ambitu Tauricæ campestri, raro invenitur non amara, clara autem rarius, nisi in visceribus terræ profundissime quæsitæ. Apud Tartaros qui modo vinum gustaverit, is & cætoginta fustuariis ictibus percutitur, & totidem nummis mulctatur.

E fragmento septimo.

Tartari suas mulieres in abditis semper tenent locis. Sequuti duceem naturam, atque laudabilem priscorum hominum, de quibus in Bibliis, consuetudinem, plures simul singuli uxores habent. Ex quibus numerosas filiorum & affinium copias consequuntur. Et uxores, quanto plures, tanto sui amantiores habent, faustisque fruuntur matrimonii. Nec sponсарum magnas dotes quærunt, nec formas nec inclytas familias; adeo ut summi principes ex captivis emptitiis conjuges sumant. Nec ita pri-

dem

dem in copiis Oslam Soltan fuerunt collectanei ejus, cujusdam Omeldefz XL filii simul, robusti, uno anno & mense fortassis ex uxoribus & pellicibus earum procreati. quæ cohors XL fratrum germanorum conspicua fuit. & hic apud fluvium Vaka villa Tartarorum frequens est, antiquitus XL Tartarorum, id est, fratrum, appellata. Mercandarum sponсарum morem, qui est apud Tartaros, patet fuisse etiam apud Israëlitas, Genes. 29. & 1 Reg. 18. quemadmodum & in nostra olim gente solvebatur parentibus pro sponsa pretium, quod *hieno* à Samagitis vocatur.

E fragmento decimo.

Religio seu lex est communis Tartariæ cum Turcis atque aliis Saracenis, quæ Iudaismus olet, & hæresim quandam Nestorianam. Deum unicum & simpliciter profitetur. Christum vero, sanctum Prophetam & judicem mundi postremum, virgine pura natum, sed non passum credit. Circumcisionem observat. Sed eam tam adulta ætate suscipit, qua Ismahel patriarcha illorum circumciscus erat. Orta autem hæc secta proditur in Mecha oppido Arabiæ, anno salutis humanæ pene sexingentesimo, suggestentibus eam Iudæis, ibi post everisam Ierusalem degentibus, machinatione

cujus-

cujusdam Sergii monachi & apostatae nefandi, in perniciem Christianitatis.

Religionem suam assiduo conatu propagant. Diem à precatione auspiciantur, & precibus finiunt. quotidie mane, vesperi, & pomeridianis horis orant: nulla, quo id minus agant, necessitate avocari se sinunt. non id opus in solos sacerdotes rejiciunt: etsi illos solos à precatione & lege interpretanda habent. quilibet pro se tam clericus quam laicus pariter, & clam & coram hominibus turmatim in cœtibus Deum confitentur. Semper sobrii, aqua lustrali membra loti, terram in qua cum Deo loquuntur, imitati sacram scripturam. Nulli sedilibus inducunt, & insternunt. Nulli sedilibus infans utuntur. characteres præscriptos & certos gestus adhibent, palmas ad cœlum expandunt, genua flectunt, incurvantes se usque in terram proni in faciem procidunt, toto corde & omnibus membris orationi incumbunt, in qua non valde multa verba repetunt, sed hæc præcipua: *Soli Deo immortalis Creatori cali & terra, præter quem non est alius, honor & gloria in secula seculorum.*

Precationi adjungunt jejunium. affligunt enim totos dies animas suas non solum fame & siti, sed ab omni opere & verbis profanis abstinentes, nihil præter

præter divina curantes usque ad intempestam noctem, capientes cibum non ad luxuriam, sed ad virium refectionem. Rident jejunia nostra, non fame, non siti, non cinere, non rerum divinarum contemplatione, non vigiliis, non orationibus condita.

Sunt & in eleemosynis dandis liberales. neminem enim suorum unquam mendicari, aut fame vel algore perire patiuntur. Adhibent tamen in hac beneficentia judicium. nam non dant iis qui eleemosynam in ingluviem & luxum convertant: sed pauperibus, debilibus, peregrinis, scholasticis, literis & ritibus Religionis ipsorum cognoscendæ studentibus.

Arcana divina scrutari nefas prophetarumque esse existimant. nostram temeritatem execrantes, quod quidam ex nobis de judiciis & secretis divinis, quæ magna abyssus vocantur, in suis comensationibus disputent, nomen divinum frustra usurpent. Irrident Tartari nostros Ecclesiastas seu prophetas, taxant templa supellectilis, sedilium, ararum, simulacrorum, & Dei ad senectutem vergentis, & mulierum venustarum, lasciviam moventium, plena.

Nos æris pulsu, illi certis laudis divinarum verbis ac vociferationibus ad templa se in-

se invitāt : nos quod in laudibus divinis aures delectemus nostras , buccinis , organis , harmoniis , verba precationis obscurantibus , & organis interea nostris naturalibus silentibus , reprehendunt.

II.

De Tartarorum origine, moribus, tam domi quam in bello, disciplina.

E Thumano lib. hist. LXVII.

Per vastas Scythiæ solitudines ad septemtrionem porrectas habitant Tataři in Europa & Asia , quibus olim unus Chanus sive dominus , nunc plures scisso imperio dominantur. Proximi Polonis sunt, quos & continuis excursionibus vexant Præcopienses Europæi Tataři, qui inter Tyrā, hodie Nestorum dictum, & Beslārabiæ sive Valachiæ inferioris montes, lacum Vivodum & Bialogrodum civitatem, ad Pontum Euxinum habitant, & rursus trans Tyram campos vastos inter eum & Bogū occupant: in quibus Oscovia arx oppido celebri conjuncta, Olbiopolis olim Plinio & Ptolomæo appellata, ad Borysthenis rapidissimi & latissimi ostium sita, qua in Carcinitū sinum influit. Supra Oscoviam IV milliariibus Bogus Borysthenis exci-

excipitur; qui si Hypanis est, ut autumat Martinus Broniovius, corrigendæ sunt Ptolomæi tabulæ, quæ Hypanim trans Borysthenem ortū versus ponunt, cum Bogus ad occasum Borystheni influat. In iis solitudinibus Sauramenfes campi & Circassii sunt, & trans Borysthenem Osfovienses ab arce & oppido dicti, quod in faucibus Tanais, qui est Donus hodie, qua Mæotidem paludē ingreditur, positum est. In iis ad peninsulam usque, qua Dromon Achillei olim vocatā Borysthenes & subiectus Carcinites sinus efficiūt, per tuguria ac mapalia circiter xxx milliar. spatio late Tataři habitant. His adjacet Taurica Cherionesus Peloponneso paullo minor, olim feritate damnata regio, & immani homines mactandi & immolandi ritu infamis, in cuius faucibus Precopia est, à qua Precopienses Tataři appellantur. Heracleotis olim, ut creditur, dein Eupatoria & Pompeiopolis dicta, in qua Chani Tatarorū Palatinum seu præsidem, quem illi Begum vocant, perpetuum habet, qui Borysthenis & Tanais trajectus servat, firmo addito præsidio, & fossā ducta, in qua XVII turres excitatæ Sachainbeiero Chano in peninsula imperante, qui Tataros Noagiensis in Asiaticā Tanais ripa de imperio illi controversiam facientis insi-

gni ac memorabili clade ad Precopiam olim profligavit. Eo cum Chanus expeditionem aliquam suscipit copiarum conveniunt; sed nullum nisi consulto Turcorum imperatore & consentiente bellum suscipere Chanus Tauricus potest nisi adversus Moscum, postquam Selimus peninsula in potestatem redacta Chanus Precopiensis juris Othomani fecit. In qua præter Precopiam dignitate antecellit Beccarium Principum domitilio clarum, cui quasi adhæret Salatica & modico intervallo Sortasius pagus adjacet, legatorum, qui ex Polonia. Moldavia, Moscia adveniunt, diversorio celeberrimis, ubi plerique à Genuensibus originem ducentes ædem Christianis sacris iniciatam frequentant. Hinc non procul Crimænsis arx visitur, ubi argenteorum numorum officina est. nam aurum omnino Turcis ex conditionibus pacis à Selimo post debellatos Tataros dare cecidit. Eodem porro in oppido arx est, ubi Saro (sic principem vocant) in bellum proficiscente, uxores ejus custodiuntur. Secundum istas urbes mediterraneas, præcipue sunt juxta mare Caspiam, olim Theodosia, Genuensium colonia portu & commercio insignis, quam communijure Turci cum Tataris administrant. In templo ingens ibidem & pretiosa ve-

terum

terum librorum supellex nostra adhuc memoria erat, donec Italicorum sacerdotum vel fordibus vel contaminata vitata effectus est, ut templum ad Armenios transferretur. Oppida deinde numerantur Sudagra tribus arcibus munita, Balachenum, Iambogia, Ingermenû, Corfuna, quæ Cherfontarum civitas appellabatur, olim splendore ædificiorum, marmoreis molibus, ac templis regali superbia elaboratis conspicua, nunc ruderibus ac ruinis deformis, asportatis à Turcis & aliis victricibus nationibus huc illuc marmoreis & æreis rari operis columnis. Et à Christianorum quidam reliquiis, quæ inibi sunt, constanter proditur, Vlodimirum Roxolanorum Principem duas portas æris Corinthii & imagines ex monasterii templo præda loco ablatas secum Kioviam deportavisse, quas Boleslaus II Poloniarum rex postea inde Gnesnâ, ubi ad majores templi valvas hodie visuntur, transfulerit. Vlodimirum autem illum eam urbem Ioanni Zimisce Constantinopolitano imperatori eripuisse, quam Basilii & Constantini Augustorum sorore Anna in uxorem accepta & sacris Christianis ritu Græcorum in eodem monasterio à Patriarcha quodam initiatus postea restituerit. Ante urbem promontorium est Parthenium Straboni

O

boni

boni dictum, & postea Margutum sive Mancopia, & ultima Carcinium sinum respiciens Costovia. Vinum heic nulla adhibita cura copiose crescit; fruges nullo labore, quasi sponte proveniunt; gregibus & armentis in peninsula innumeris pascua abunde suppetunt, virentibus etiam hieme pratis, quippe cum aqua nec glacie nec nive pruinave concreseat; quo cœli temperamento fecunditas soli maxime adjuvatur. Fructibus assatim suppetentibus non solum modice, sed etiam intera modum utuntur, & frugalitate valetudine firmata innatam fortitudinem tumentur, ab omni luxu & delicato victu alieni. atque adeo ebrietas inter eos grave crimen censetur; ad ulteria vero, quæ luxû consequi amant, capite puniuntur. In civili administratione duo illa iustitiæ columnina, ut ne cui noceatur, & communi utilitati serviat, religiosissime omnium servant, & quod magis mireris, in tā barbarā & fera gente bellis & prædis assueta, nulla latrocinia aut furta sunt, nullæ res amissæ deperduntur, adeo ut in sollicitudinibus illis iter facere, quam in frequentissimis regionibus & urbibus versari plebunq; sit tutius; siquidem apud eos cum relo ambulantes tanquam sicarii coërentur, cetera crimina brevibus definita legi-

legibus, quarum custodia & interpretatio penes Mahumetanæ sectæ sacerdotes est, severe vindicantur. Chanus ipse, qui & Sarus dicitur, in jure dicundo assiduus est; cui à dextra Galga (ita militiæ præfectus vocatur) usq; maximus natu frater Sati est; à sinistra Soldani, qui filii Principis sunt, cum primum adoleverunt, cum aliis Senatoribus, qui Atali dicuntur, juri dicundo assidere solent; quorum rogatis sententiis ille decernit, nec nisi finita lite inde pedem cuiquam movere licet. Sunt & in oppidis iudices nobiles Muris vulgo vocatos dicunt, & mensæ à Principe adhibentur: quod virtutis præmium in mediocribus hominibus minime pervulgatur. Ceterum ex iis majore in dignatione sunt, qui plures captivos possident, cum moriuntur, arma præstantiora cum equo præcipuo capit filius natu maximus; reliqua bona inter filios æqualiter dividuntur, tutelā ad patruos delata. Principis frater, quem virtutis opinione jam ante Galgam designaverunt, decedente Saro ad regnum vocatur, vel eo deficiente filius defuncti natu major, ceteris præter Soldani nomen honoremq; nulla pars ditionis & imperii cedit. Princeps autem ipse nulla prædia, nullū ex agris vectigal

arariumve habet, præter equos ex singulis fontibus singulos, & portoria, quæ cum Turcis communia sunt: meralla item, præter aurum, quod ex fodere Turci est, ejus propria, accedentibus ad hæc decimis ex prædiis omnibus; item ex singulis captivis majoris pretii m. ex vilioribus singuli aurei seu chequini Chano penduntur. Annonam populus domi & in militiam sponte suppeditat, ex ærario etiam Turcico quinquies mille & 10 aureos quotannis accipit, filio obside datus, his tenuibus opibus immane quantum virium & copiarum sustentatur, quæ omnibus Christianos exercitus numero vincunt. etenim si educere exercitum est opus, et c. lo equitum, in singulis tuguriis tantum relictis singulis viris, qui locos & lares tueantur, celerrime conveniunt; quibus si Circassii & Astracani se conjunxerint, ut fere solent, bis centum erunt & amplius millia. Si quis ad diem indictum non convenerit, capitale est. Singuli porro plureis equos ducunt, suisque subito, ne pascua vastent, finibus excurrunt, annonam militarem trium mensium secum portantes, carnem scilicet exsiccatam, allium, caseum, herbarum radices, quas aromatum loco habent, & à nostris ideo Tartarici vulgo vocantur. ditiores etiam species alias

alias addunt. de pane & vino solliciti non sunt; aquam etiam nullam obesse posse existimant, alio prius sumpto. Lingua quædam & una cum annona unico equo vehunt, quibus instar tugurii erectis palea superposita, foliis arborum aut gramine teguntur. quæ si defecerint, detractis equorum ephippiis capitata reliquo corpore intecto cooperiunt. Alii equis pharetras & arcum imponunt, alios & fere viliores initio ascendant. ipsi de via fatigati sumpto alio & iis, quas dixi, radicibus pro cibo utuntur, & vireis recreant, hausto etiam pro vino sanguine, & interdum equarum lacte, quod singulare adversus famem, sitim, æstumque præsidium in deliciis habent. Pro vexillis dependenteis ex hastæ crineis ac fetas gestant, excepto principis signo, quod à Turcorum imperatore acceptum ex holoserico præferri solet. Inter incedendum nullum aciei agminis ordinem servant. quoquo versus circumsepto principe globi instar, quos eos fluminibus, quæ vastissima & rapidissimis tardantibus; ita & equi & homines simul natandi periti sunt. & si quidem alta & late patens aqua fuerit, caudis equorum ephippia cum sarcinis, adjunctis

junctis juncorum arundinumve fasciculis quibusdā alligant. ipsi jubeis adherentes nudi, laxato freno, altera manu virga vel ipso alvei cursu quasi gubernaculo, quo intendunt, equum impellente, transmittunt. sic ubi contra humilior aqua obtigerit, in equum ex flumine insiliunt, paululumque interquiescunt, dum equi spiritum ducere ac respirare possint. Principi autē transmissuro connexis equorum caudis & adjuncto juncorum plexu sedes sternitur. Vbi fretum aut mare superandum occurrit, occisis equis villioribus pelles detrahunt, ex ipsi inversis ac pinguedine oblitis, etiam coctis trabis loco intextis naviculas constructo crinibus celeriter corio conficiunt, quibus singulis octoni homines cum cotidem extra utrinque ad latera attractis equis transportari queunt. sin autē curus & vehicula traducenda fuerint, rotis exemptis crebros juncorum manipulos vehiculis imponunt, equorumque caudis annectunt, atque ita tanquam in navicula perito natatore equos dirigente trajiciunt. Si quid in transmittendo periculi inciderit, signo ex herbis posito, socios, qui sequuntur, præmonet; cuspidi, modi notis & interdiu vias distinguunt, noctu ut nautæ in mari ad parvam exploratam profectionis cursum dirigentes.

tes. Arma illis in usu sunt arcus, machæra, clavus ferreus & globus à fune aliquot ulnarum pendentes. hastas & scopetos nostros fere negligunt, in quibus curandis plus operæ quam in usu utilitatis esse censent, atque adeo ad venationes domum relinquunt. Viros, quos hostili in solo obvios offenderunt, ne exploratas ipsorum copias enuncient, omnes occidunt, mulieres & pueros inviolatos relinquentes; neque donec revertantur, de captivis aut præda laborant, sed omnia, nisi pactionibus aliter cautum fuerit, devastant ac perdunt. Vbi certamen incidit, neque prælii fortunam temere tentare, nec nisi bene ominatis diebus periclitari solent, ac numquam fere universis copiis decernunt, sed emissi aliquot, qui hostem velitatione pertentent, auxilia deinceps suis summittunt, quandiu eminus pugnare datur: sin comminus erit necesse, horrendis clamoribus editis & densatis agminibus vim faciunt. cum re gesta domum revertuntur, in sinibus ante omnia ex communi præda damna, quæ focii acceperunt, arbitrio principis commendant, tum residuum inter se æqualiter dividunt: ubi si quid quis socios celaverit, prædæ partem cum vita amittit, quo fit ut de victoria magis quam

de præda solliciti sint. Quàm infestis vicinis & in hostico terribiles, tam domesticate & inter se innocenter degunt. & hieme quidem in tuguriis sive mapalibus per vastos illos, quos dixi, campos ex materia tenui limo, ceno vel pecorum & aliorum animalium fimo oblitis ac contextis se à frigoris asperitate & cæli injuria defendunt. ineunte Aprilis cum uxoribus, liberis & omni familia, mancipiis, pecoribus & armentis in domibus rotundis vix quinque homines capientibus (pileata tentoria vocat Laonicus Chalcondyles, quæ rotis duabus sustentantur) quasi in plaustris vagantur, unde olim Hamaxobii appellati. Ex ea gente prodiit famosissimus ille orientis vastator, & secundum Attilam Hunnorum Regem, alterum Dei flagellum Tamerlanus, homo specie deformis, & altero pede claudus, nec vegeto satis ingenio. qui cum in Carmania seu Cilicia in schola operam literis daret, à condiscipulis quasi per ludibrium in ludo electus est, ceteris puerilem dignitatem refutantibus. qua ille tamen joco accepta postea serio usus est. nam adultior in illa sociorum frequentia animos varias regiones sumpsit, & contractis jam penes se majoribus copiis blandiente

licet

licentia etiam multos eorum, qui Bajazeti tunc militabant, ad se ludici regni specie pellexit. quibus postremo fretus, Bajazetem, qui parva hæc initia imprudenter contemperat, postremo ad prælium adactum, fustumque ac caput, fœdissimam servire servitutem coegit. quod vero è literario ludo prodiisset, quibus iisdem initiis & Sciriorum, qui nunc in Mauritania regnant, imperium fundatum est, ut suo loco diximus, cum Turcica lingua Thamer diceretur, Tamerlanus appellatus est, quasi Thamer è schola dicas. nam Turcis, lanus, schola est; quamvis alii Temurem dicant, cui Leugi, quod claudus esset, cognomen additum sit. Tartarorum autem nomen circa annum cles xxviii primum innotuit; qui bipartito agmine Europam & Asiam eodem tempore invaserunt. & qui Asiam petiere, Georgianam superioremque Armeniam pervagati, Iconium usque, Turcorum regiam, pervenere. alia manu Batho duce, vastatis Suidalis & Smolensibus Moscoviz provinciis & Kiovia Russorum metropoli funditus destructa, Poloniam & Hungariam ingressi, Sandomiria ac Cracovia à Boleslao Pudico desertis, etiam Vratilavia potiti sunt, & Henricum Pium Quadorum ducem S. He-

O 5

duigis

duigis filium ad Lignitiam cum exercitu trucidarunt. inde in Marcomannis descendentes in Hungaria conjunctis viribus etiam Belam quater profligant anno illius seculi xli; biennioque in ea consumpto per Valachiam & Podoliam domum redeunt. Quo tempore Innocentius 1111 P. R. missis ex concilio Lugdunensi legatis Bathum, ut religionem Christianam suscipere, hortatus est, exiguo fructu. nam ille quidem indicias aliquot annorum concessit; ceterum Saracenis instigantibus Mahumetanam perfidiam constanter amplexus est. Cum autem gens ea Scythica initio in vii veluti tribus seu hordas distributa esset, quarum hæc erant nomina, Tartar, Tangur, Cunat, Tair, Sonic, Mongli, Tebeta; & angustam inter Ripros montes & mare Caspium pro multitudine regionem à Georgianorum regibus in Asia incoherent: senex quidam prudentiæ & sanctitatis opinione inter eos insignis ex tribu Tartar, Changius nomine, socios ad libertatem vocavit, iisque se ducem præbuit; qui ex angustiis illis egressi, quum felici victoriarum cursu late imperium in Asia propagassent, Tartari à tribu sua universi dicti sunt. alii à Tataro fluvio, cujus accolæ Sumogli sunt, dici volunt, & in illi

Ioane

Ioannes Leunclavius harum rerum diligens scriptor. alii denique Tartaros lingua Syriaca residuos ac reliquos dici autumant, quasi hi ex Israelitarum fæce reliquæ sint; cui rei firmandæ argumento est, quod illi etiam ante Mahumetis adventum circumcissione, utpote à ludæis accepta, uterentur.

III.

*Tractatus de Tartari Præcensibus,
Chersonesibus & Bosphori.*

TAurica Chersonesus, arboris folio similis est, quod pediculo suo Scythiæ continenti jungitur, ac alteram alam in paludem Mæotidem, alteram vero unâ cum extremitate aut cuspidem in Mare magnum extendit. Veteres Gazariam eam dixerunt; ac celebris fuit tum propter soli ubertatem, tum etiam propter piscationes. Longo tempore Bosphorani vocabantur; qui Principes regiminis forma, donec eam Tauri, Scythiæ populi, occuparunt, ac Tauricam eam nominarunt. Mithridates potestatem Rex Ponti, hos devicit, ac provinciam vasto suo adjecit imperio, ut qui ejusmodi acquisitionibus, tanto potentior esset contra Romanos. quos etiam bello

bello aggredi ausus est: in quo tamen nihil fecit aliud, quam quod propriam sibi acceleravit ruinam. A Romanis enim victus, non Tauricam modo & Bosporum cum aliis suis novis acquisitis, sed & Pontum (regnum suum proprium) amisit. Et post hanc victoriam, Romani novos in hisce partibus constituerunt reges, quos Bospori Reges appellarunt.

In Imperii divisione provinciae hae orienti ascriptae sunt: quo nomine etiam Genuenses, qui tunc in flore erant, maiorem ac meliorem Tauricae partem classibus suis occuparunt, novamque coloniam Theodosiam (quae hodie Caffa dicitur) deduxerunt, ac totam fere maritimam Provinciae partem possederunt. Anno postea cō cō l, Tartari vi eam ingressi, Genuenses quidem non prorsus expulerunt, quamvis maximis eos affecerint damnis, donec in dona quaedam tributorum loco consentire coacti sunt, Tartaris reliquum, tam in paludis Maeotidis & Maris majoris litibus, quam in continenti, campis scilicet fertilissimis, ac etiam extra peninsulae, eam Scythiae partem, quae Crimea dicitur, usque ad montes Riphæos possidentibus.

In hoc itaque tractu nunc Tartari
Pre-

Precopenses habitant, qui magnam acque amplam tam in longitudine, quam in latitudine regionem possident, ac dominium suum, usque ad Tanaim Europae terminum versus Orientem, & ultra Borysthenem versus Occidentem extendunt, ubi Polonorum contingunt limites; ac illi ipsi sunt, qui frequentibus suis excursionibus Poloniae à partibus Podoliae & Rusciae sunt infesti quemadmodum & Moscoviae, quam ad Septentrionem contingunt, multa damna inferunt. A Meridie Turcae sibi habent imminentes, qui maximam ac meliorem nunc Tauricae partem possident, & praecipue Cassiam Genuensium, ut dixi, coloniam, quam Mahometh ille, qui anno cō cō cō xxv Constantinopolim cepit, ipsis extorsit. Vbi Genuenses (amissa Pera, atque omni alia commoditate subsidii ad illorum locorum defensionem submitteendi) non destiterunt tamen terrestri ex Italia aliquot equitum turmas, tanta cura, tamque memorabili simul & mirabili alacritate, tantisque sumptibus mittere, ut vel maximum totius mundi Principem, praeter tam longi itineris pericula, detinere potuissent. nequaquam tamen & potentiae & felicitati Mahometis resistere potuerunt. Eodem hic tempore Tartaros
Pte.

Precopenses tantum non in servitutem redegit, coactos ut ipsius signa (quocunque etiam vocarentur) vel minimis sequerentur stipendiis. Neque ullis aliis unquam familia Ottomanica, quam hisce Tartaris, usa est; ac his ipsis Baia-zethes quoque contra patrem, contracta cum ipsis affinitate, usus est. Verum quidem est, quod, quum majori coguntur exire numero, Nochaenses in societatem vocent, qui ultra Tanaim in proximis Aſiæ limitibus habitant, ac numeroſiſſimi ſunt, atque ex principali ſua horda uſque ad ſeptuaginta colonias deduxerint: ſed tamen Turcæ nunquam eum quem poſſent educunt numerum, veriti ne vim aliquando ab ipsis pariantur: neque etiam Precopenses ex ſuo territorio plures quam triginta aut quadraginta, ad ſummum, equitum (nam pedites non militant) educunt, qui non amplius quam unicum Sultaninum (moneta genus eſt) pro toto anno, in ſtipendio accipiunt, cætera rapto aut ex præda quærere coacti.

Sub ſuo hi vivunt Rege, qui pro more Chan aut Czar dicitur. Familia autem Regia Cherel vocatur. Ingenioſi ſunt, & animoſiores quam reliqui in vicinia Tartari. Regia ipſorum civitas olim Solgati, ab aliis autem Crim dice-

batur,

batur, in ſuperiori Taurica ſita; unde & illi populi ab aliquibus Hiſtoricis Crimenses, quemadmodum & illa extra Iſthmum provincia Taurica Crimæa (quod, ut Polonorum dicunt Hiſtoriæ, munitione ſignificat) vocatur. Sed ego antiquius illud puto eſſe nomen, atque illud eſſe emporium cuius Herodotus meminit, Cremini illud vocans, ac nomen explicans, dicendo: id eſt, prærupta. quod ita deſcribit, ut proprie ſitui in quo Crim eſt conveniat. Poſtquam autem hæc natio pedem in Taurica fixit, regionem quoque ſedem eo ac in civitatem Bavaſaria tranſtulit, quæ in Tauricæ medietate ſub montibus jacet, qui ab oriente verſus occidentem extenſi, totam eam regionem in duas partes fere æquales dividunt; quarum optimam (verſus meridiem nimirum) hodie Turcæ poſſident; altera (ſeptentrionali ſcilicet) Tartariſ relicta. Habent autem & alias civitates in peninſula hac, nempe Cherchiarden, Cremum, Surgati, Taſſre, hodie Precopiam dictam: extra vero peninſulam uſque ad Boryſthenis ripas, habent Nigropolim, ac alias, nullius tamen momenti, civitates. Et ultra Boryſthenem eſt Orcicovia, in qua Princeps plerumque propter Maris commoditatem, & quod Poloniæ ſit vicinior, &

ad

ad excursions oportunitior, habitat.

Nomen Præcopenſes à foſſa habent: nam præcep ipſorum lingua foſſam ſignificat. Putant autem aliqui foſſam hanc in Taurice iſthmo factam, eo nimirum perfoſſo, ut inſulam eam faceret. Sed quum nemo ſit, qui id pro certo doceat, non poſſum & ego dicere, quæ aut qualis ea foſſa fuerit, à qua nomen hoc deſumpſerit, an nimirum ad fortificationem aut munitionem, an vero ad irrigandum ſolum ducta ſit: neque quiſquam mihi hætenus (quamvis diligenter inquirenti) occurrit, qui certi quid hac de re attulerit. Neque ego etiam adduci poſſum ut credam eam hanc eſſe foſſam, cujus Herodorus libro quarto meminit: quod nimirum Scythiæ à longa & diuturna illa Aſiæ & Mediæ expeditione redeuntibus, ac uxoribus tantæ abſentix tædio ſervis ſibi conſpectio junctis, ex quibus numerofam juvenutem ſuſceperant, inventis, bello eam adorti ſint, in quo hæc ad ſui deſenſionem à Tauricis montibus uſque ad paludem Mæotidem latam foſſam duxerit. Nam ſi nomen ipſis hinc datum, necesse erit ut ipſorum ea Tauricorum opus fuerit; alias enim neſcio quomodo ab eo antiquo opere cognominari ita poſſint. Verum ſi ſit qui me informet,

informet, nullam aliam in ea provincia eſſe foſſam notabilem, quam hanc à Scytharum northis ductam, aſſentior forte. In medio autem relinquo, hoc ſaltem addens, quod foſſa hæc à ſervorum (qui cæci plerique erant) filiis ac Scytharum northis ducta, Oriza nominata fuerit, fortaiſſis à ſine: Ideo enim à montibus Tauricis qui in Scythia erant (è qua illi egreſſi ſunt qui Cherſoneſo de qua nunc agimus, nomen dederunt) uſque ad paludem Mæotidem eam deduxerunt, ut ea regione, quæ Cherſoneſus non erat, domum redeuntibus dominos excluderent.

Cherſoneſus, aut Cheroneſus (eodem enim modo ſcribitur) Græca vox eſt, & peninſulam ſignificat, hoc eſt, regionem totam fere aqua circumdatam. Veneti corrupte Poloneſam (*Poleſine*, aut *Poleſine*) vocant: quod novatum, ut putant aliqui, ſed à voce Peninſula corrupta deductum.

Sunt & aliæ Provincie, præter Tauricam, quæ Cherſoneſi dicuntur; nempe Cimbrica & Aurea, & aliæ ſimiles, quarum aliæ aliis ſunt celebriores: imo eſt & quæ particulari hoc gaudebat ulim nomine, quæ nunc Galipolis: & ſita eſt inter anguſtias *il Stretto di Galipoli* Italicæ

liæ dictas, & sinum Candix. & in ipsa
Græcia duæ quoque similes reperiuntur
peninsulæ, in sinu Salonichiano seu
Thessalonicensi: quarum alteram Acan-
thion, ejusque isthmum Acanthion vo-
carunt: altera hodie caput sancti Gre-
gorii dicitur. Extra Græciam tota Africa
peninsula est, neque ampliore quam
sexaginta milliaria in latitudine.
continenti jungitur spatio aut isthmo.
Morea quoque, quam veteres Pelopon-
nesum vocarunt, peninsula est, & forma
& magnitudine Tauricæ fere similis.
Peninsula itidem est Scandia, Nor-
dinavia dicta, quæ Regna Sueciæ, Nor-
vegicæ, & Daniæ continet, ac usque ad
& Finmarchia continet, ac usque ad
Mare glaciale, à quo & sinu Bodnicus
aut Finnico parvo separatur terræ ipse
aut extenditur. Peninsula quoque est
Peru, aut America Peruviana, hoc est
tota illa Novi mundi pars, quod *Mare*
del Nort; & Mari meridionali, quod
Mar del Zur nautæ vocant, alluitur: &
versus meridiem freto Magellanico à
continente separatur: versus septentrio-
nem autem parvo isthmo eidem junc-
tur, ut in tabula Mercatoris & aliorum
videre est. Hinc paulo ulterius occurrit
alia peninsula, versus sinum Mexican-
num, quæ lucatan: provincia dicitur.

De harum autem peninsularum aliqui-
bus, præcipue autem de Taurica, Cim-
brica, & Aurea, proferam ea, quæ nota-
bilia sunt, aut saltem ea quæ in men-
tem mihi revenient. Et quia Taurica
huic dissertationi præcipue occasionem
præbuit, pauca quædam, præter ea quæ
superius dicta sunt, de ea adijciam.

Hæc à scriptoribus vocatur aliquan-
do Taurica, aliquando vero Scythia:
à recentioribus autem Gazaria dicitur.
In circuitu habet circa 10 milliaria. In
altero latere occidentem versus alia est
parva peninsula, quam proprio nomine
Cherronesum vocant, in cuius superio-
re parte civitas est antiqua, eodem no-
mine celebris. Solebat autem hæc Cher-
sonesus esse provincia valde populosa;
ac circiter triginta in ea civitates fuisse
memorantur. Quod factum est propter
magnam omnium ad victum necessa-
riorum ibidem copiam, mari pisces &
vicina Scythia, vinum vero & frumenta
ipsa terra in magna abundantia submi-
nistrantibus: tota enim frumentorum
fertilissima est, unde & habitatores ejus
agricolæ dicuntur, ad vicinorum Sey-
tharum (qui Nomades, id est, pastores
dicuntur) differentiam: qui ipsi fru-
mentis etiam Mithridati regi tributum
pendebant: Et testantur historia, quod

Græciam aliquando payerint, quemadmodum & hodie magna copia Constantinopolim deportatur. Præcipue autem merces, quæ ab illis proveniunt partibus, sunt sal, mel, quod subamarum est, & cera. Frequentes enim ibi sunt sylvæ, in quibus apes alvearia sua condunt. Item pisces sale conditi, qui tum in Mari majori, tum in palude Mæotide, maxima capiuntur copia. Atque hinc frequens Caffæ erat mercatus, dum in Genuensium fuit potestate. Sed tamen Tanæ, ad Tanais fluminis fauces sita, ubi in paludem Mæotim id se exonerat, frequentior fuit mercatus. Eo enim & aromata ab Indicis maribus ad Indum fluvium, hinc ad Oxam, inde ad mare Caspium, atque inde rursus ab oriente occidentem versus, usque ad Citracanum aut Astracanum, celeberrimum ejus temporis Tartarorû Astracanensium emporium, hodie Moscovitis ad Volgæ fauces situm, ac Rhædum, inde demum Tanam Carovanis deportabantur, atque Venetorum & Genuensium navibus in Italiam delata, in alias quoque provincias distrabebantur.

Illis temporibus Veneti suos consules atque alios nobiles propter commercia illa tam in Caffa quam in Tana habebant. Nostro autem hoc tempore, longè

ge diverso itinere aromata illa devehuntur, neque forte absque insigni Divinæ providentiæ consilio; quæ non vult, ut unus idemque populus tantis semper gaudeat divitiis, sed per ejusmodi vicissitudines ita eas repartitur, ut omnes iis frui possint. Præter autem frumenta aliasque merces Constantinopolim etiam deportantur pisces sale confecti, atque omnis generis fassamenta, quæ per totam inde sparguntur Græciam, ac loca ei vicina, usque ad Italiam etiam, ut sunt stiriones, palamides, & botarghæ majores, quæ cera inducuntur: minores autem aliunde veniunt, nempe è sinu Sartano; (*Golfo di Sarta* Italice dicto) prope Corsu: & è Bojana prope Albanæ Scutarium, ac aliis.

Nulla autem amplius vel Caffam, vel Tanam Italica commeant navigia, vel quæ etiam aliorum populorum Christianorum, ne se indiscrète Turcarum barbariei exponant. Veniunt autem alieres quoque se à Genuensibus descendere profitentur, cæterum tamen & morum & linguæ & religionis patriæ oblitimæ sua propria culpa, cum vix cætarum fuerint potestate. Audio interim esse homines sic satis civiles, forte propter

DESCRIPTIO

pter Italicam originem, aut etiam cœli inclinationem aliquam. Sub sexto enim habitant climate, in regione frigidiuscula; quæ quamvis vites ferat, ac vras ad maturitatem producat, brumæ tamen tempore terra operiendæ sunt, quemadmodum & in maiore Germaniæ parte fieri solet.

Isthmum autem, aut angustum illud solum, è quo peninsula hæc à continente dependet, ut Strabo dicit, ab aliis quibus octuaginta in latitudinem patere putatur milliariibus: ac scripsit ipsæ superius nominatum Mithridatem Eurpatorem muro eum clausisse. Sed credo etiam in hoc spacio numerari lacum, qui paludis Mæotidis pars est, atque in ipso isthmo restagnat, in quem per angustum canale ingreditur. Atque recte illius spacium multo erit angustius, ac folii, cui & Tauricam assimilavimus, pediculo persimile: quod & ab incolis cum Itali sua ibi adhuc haberent commercia, *zuccola* vocabatur. Quod nomen nescio an ab Italis mutuaverint qui cucurbitam *zuccam* dicunt, quasi cucurbitæ folio esset similis; an vero barbara sit, ac aliud quidpiam significet. Hoc autem observavit Strabo in huius regionis descriptione, quod quamvis extra nostrum sit propositum, non tamen

men incommode hoc inseretur loco: nimirum primum qui Bospori huius suscepit dominium, Persidem fuisse nominatum, cuius posterius multis postea seculis in eo regnarunt, donec tandem sub eiusdem nominis postremo in Mithridatis potestatem devenit. Quod & in aliis regnis observatum est, quæ in eodem quo cœperunt nomine tandem desierunt. Imperium Romanum in Augusto cœpit: in Augusto aut Augustulo desit. Gothorum in Italia Regnum ab Alarico fundatum, in alio Alarico extinctum est atque deletum. Constantinopolitanum Christianorum Imperium in Constantino S. Helenæ filio initium habuit: sub alio Constantino, etiam Helenæ, sed non Sanctæ, filio finem sortitum est.

Faxit Deus Omnipotens, ut etiam aliquando in Mahumethe & sectam & tyrannidem Turcicam finire videamus, quemadmodum & in Mahumethe cœperunt, & multis indicis in occasum vergere videntur. Et hæc quoad Tauricam Chersonesum sufficiant.

Operæ pretium nunc erit ut de Bosphoro (seu Bosporo potius) aliquid dicamus. Non autem hoc Provinciæ nomen est, nisi valde improprie sumatur, sed angustiam significat, per quam mare

ex uno in alterum perfluit sinum : neque hoc nomine plures quam hæc duæ, Thracia nimirum & Cimmeria, appellatae sunt : ut altera Bosporus Thracios, altera Cimmerius dicatur. Imo nomen hoc ab una ad aliam translatum aut derivatum est. Fabulosus enim ille so virginis in vaccam mutatae est Thracia in opposita Asia litora transitus, nomen huic angustiae dedit, ut Bosporus diceretur, tanquam *Bovis transitus*. atque hinc illud nomen alteri quoque angustiae propter similitudinem inditum est, ut Bosporus Cimmerius diceretur, per quam palus Maeotis in Mare maius se exonerat, quemadmodum & per Thracium Bosporum Mare maius in (Ægeum) & inde in Mediterraneum illabitur. Ambobus hisce Bosporis Europa ab Asia separatur : atque hi & Tanais, *Don* nunc dictus, veri ejus sunt termini. Distant autem quingentis inter se milliaribus Thracius, ubi angustissimus est, eam habet latitudinem, ut canum latratus, & gallorum cantus ab una in altera audiantur ripa, imò & distinctæ hominum voces, cum venti quiescunt. Hic Thracius, ille Cimmerius à proximis vocatur provinciis. Thracius ab uno latere habet Constantinopolim, ab altero vero Chalcædoniam, hodie Scutarin dictam.

Bithy.

Bithynia hæc civitas est, à Megarensibus olim ædificata, unde ab oraculo tanquam cæci derisi sunt, quod tam felicem Constantinopoleos situm nec elegerint nec viderint : ubi hic omnibus carebat commoditatibus, propter rationes quas recitat Polybius, quæ hic & nimis longæ relatu, nec ita faciles intellectu sunt.

Hunc Bosporum audio ab iis qui viderunt, à Propontide usque ad Mare majus, ad viginti extendi millaria : ac nunc ab utraque ripa sumptuosius palatiis & hortis amenissimis esse ornatum, quamvis solum sua natura sterile ac arenosum sit : unde magna hic opus erat industria. Sed Imperii Ottomanici magnitudo, atque ejus aulæ divitiarum naturam superarunt : quamvis maxima tantarum fabricarum causa, & frequentium illarum habitationum, gubernationis iniquitati attribui possit. Nam qui ibi vel minimum possidere putatur, continuis ministroium (seu aulicorum Turcicorum) extorsionibus expositus est : unde etiam qui aliquid habent, quantum possunt, procurant ut portæ aut aulæ vicini habitent, ubi aliquanto meliore vivitur & proceditur justitia, aut saltem aliquo ejus meliore respectu. Unde & illi qui ex hac Constantinopo-

lios ejusque pomeriorum dilatatione & augmento, quo totam potius provinciam habitatam quam civitatem refert, potentie ac magnitudinis Imperii argumenta deducunt, falli possunt. Quinimo timoris potius & debilitatis hoc certissimum est signum. Est enim tanquam concursus aliquis sanguinis ex membris remotioribus ad cor, quo vel ipsum aliquando suffocatur: aut tanquam lien, quod quanto magis in corpore humano crescit, tanto reliqua decrescunt membra. Et huic solebat Constantinus Imperator fiscum comparare Principum.

Bosporum hunc Darius Xerxis pater, contra Græcos exercitum movens, intravit. Xerxes autem Hellespontum, qui hodie Fretum Galipolios vocatur, ubi *Dardanella* Italici dicitur (aut *Dardanelli*) nunc sunt, ponte junxit. Hic autem non vocatur Bosporus: quamvis inter ipsas Dardanellas, castra in utraque ripa posita, quæ veteres Sestum & Abydum dixerunt, non habeat majorem quam unius milliarii latitudinem, paulatim tamen postea in amplius distenditur spatium.

Bosporus Cimmericus, qui ab Italis vulgo *Vespero*, aut *Bocca di S. Giovanni* dicitur, ut Strabo putat, nomen hoc à Cim-

Cimbris sortitus est. Sed ego falli cum arbitror: Cimmeric enim nomen multo antiquius & ab Homeri temporibus cognitum fuit. Thracio hic latior est: in aliquibus enim locis ripæ latius quam milliari inter se distant; in aliquibus etiam usque ad duo, & ulterius. In longitudine autem, quæ (ut dixi) Europam ab Asia separat, ad septuaginta se extendit milliaria. In qua mensura (si non hallucinantur illi qui vidisse se profitentur) Polybium & qui eum sequuntur necessario insigniter errasse credendum est. Spectaculum autem præbet amenissimum, multis in utraq; ripa ornatus civitatibus, quæ celebres apud veteres fuerunt, & præcipue illa, quam Panticapean aut Bosporum in specie nominarunt, in qua frequens erat mercatus. Itali hodie Vesperum, incolæ autem Cherz eam vocant. In Europæ latere sira est, nimirum in Taurica, in ipso canalis medio, à quo civitati nomen inditum est: quamvis veri Bosporani dicebantur olim illi qui ab altera canalis parte habitabant: qui etiam Imperio suo usque in Tauricam prolato, nomen etiam suæ eo intulerunt nationis. Sed ego credo olim Bosporanos dictos, quos nunc Circassios, aut Zicchos vocamus, homines à Tartariis

tariis ducentes originem, sed professione Christianos, ritu autem Græco; de cætero autem nulli rei nisi furtis & latrociniiis intentos.

Bosporus hic Cimmerius, quemadmodum & vicinæ paludis Mæotidis partes, hyberno tempore ita congelantur ac indurescunt frigore, ut non solum equos & carros onustos, sed etiam integros ferant exercitus. Imo de Mithridate tradunt historiæ, quod Bosporanos eodem in loco æstate prælio navaliter vicerit, quo hyeme eos equestri superaverat. Unde etiam apud Romanos in proverbium cessit, Frigus Cimmericum; ut omnes regiones frigidiores Cimmericas vocarent. Nondum enim magis versus septentrionem jacentes regiones, neque Norvegiam, minus etiam Schrichinniam, aut Finnarchiam, aut Gronlandiam, aut novam Zemblam cognoverant. Quamvis credibile sit ipsos Islandiam insulam vidisse, quæ circiter viginti gradibus Cimmerica septentrionalior est, ac eam Thylen dixisse. Sed illi qui aliquanto melius in historiæ lectione sunt versati, hanc facile rejicient opinionem, quamvis communem. Non enim Islandiam, sed Scandiam hoc nominarunt modo, quam in expeditionibus Anglicanis detexerunt, neque

neque unquam ad Islandiam, vel ad mille usque miliaria accesserunt. Atque hæc sunt quæ de Bosporo Thracio & Cimmerico dicenda occurrebant.

Sunt quidem in diversis mundi partibus & aliæ ejusmodi angustiae, sed neque hoc notatæ nomine, neque tam celebres, excepto freto Magellanico, admirabili naturæ opere, de quo forte aliqua dicenda erunt, cum de Peruviana peninsula tractabimus. Superius quoque Hellespontii feci mentionem, qui etiam fretum Galipolitanum dicitur, ubi duo sunt castella, quæ Dardanella vocantur, Alia quoque est ejusmodi angustia, in sinus Lepanthi ingressu, ubi etiam duo sunt eodem nomine castella. In ipsa quoque Taurica, de qua superius egimus: fretum etiam tale est in Isthmo, quod est palude Mæotide in alium lacum extenditur, quam Buges fluvius, ejus montibus Riphæis descendens, efficit. Hujus autem nulla est apud historicos mentio. Stagni quidem meminerunt aliqui, & Strabo lacum Putrem, aut Sapram, (quod idem est) nominat, ab effectu scilicet, & ob putredinem aquæ. Alii Brien vocant. Et videtur innuere ibidem Strabo, quod lacu illo Putri non numerato, Isthmus non amplius quam quinque miliaria in latitudine habeat.

Neque

238 **DESCRIPTIO**
 Neque dubito quin in tam immensa
 terræ marisque spaciis, plures, ut dixi,
 aliæ ejusmodi angustiae inveniatur, sed
 his neque similes, neque tam celebres,
 neque etiam hoc notatas nomine, cum
 quo Græci non pervenerunt, neque etiam
 nomen tale pervenire potuerit. Græcum
 enim nomen Bosphorus est, & voce &
 historia, sive fabula, quod ipsi nulli alii
 angustiae aut freto indiderunt quam
 hisce duobus, Cimmerio videlicet &
 Thracio: atque illi propter eam quam
 cum hoc habet similitudinem. Et scien-
 dum, Græcos & in Taurica, & in Cima-
 meria ac Bospero habitasse: ac omnes
 fere civitates ab ipsis & eorum colo-
 niis ædificatas esse, vel ex nominibus
 (quantum ad Barbarismum inflexio)
 certum est.

An autem ab initio ab universæ ho-
 miu fabricæ autore & creatore Deo ita facte
 ac ordinata: an vero post aliquem an-
 norum decursum natura vi sibi viam
 faciens eas aperuerit, ut nimio se exo-
 neraret pondere, neque ego dicere pos-
 sum, neque quemquam pro certo asser-
 maturum puto: sed conjecturis his
 agendum est.

Et revera qui mundi positionem con-
 siderat, ac Scythiæ altitudinem perpen-
 dit, à qua tot in paludem Maeotidem
 decedat

TARTARIAE.

239

descendunt fluvii, facile is credet, quod
 cum ea tantam aquarum copiam ac
 colluviem retinere non possit, ideo præ-
 cipue quod & ipsa paulo sit altior, neque
 adeo profunda sit, naturali ponderis sui
 violentia viam sibi per eas partes, in qui-
 bus minus vel à montibus, vel à saxis,
 vel ab aliqua altitudine insuperabili, im-
 pedimenti fuit, inundationibus per loca
 subiecta decurrens aperuerit: impetum
 etiam augente aliorum fluminaum, quæ
 è diversis regionibus & locis in eam il-
 labuntur, decursu, ac in iisdem partibus
 concursu. Ita etiam, quod Borysthene,
 Tiro, Danubio, qui à partibus Occi-
 dentalibus præcipuus est, ac aliis fere in-
 finitis, à circumjacentibus Asiæ regio-
 nibus in mare majus, aut Mare nigrum,
 ut nunc vocant, (Veteres Pontum Euxi-
 num, aut Axenum, id est, inhospita-
 lem aut innavigabilem, dixerunt) ir-
 ruentibus, hoc nimio pondere grava-
 tum, ac toto ejus impleto spacio, exitum
 sibi per Bosporum Thracium fece-
 rit; ac postea rursus Propontide, quam
Mar de marmora hodie vocant, impleta,
 per Hellepontum aut fretum Gallipo-
 leos, in loca se inferiora effuderit: ubi
 novis rursus restagnantibus aquis, no-
 vum mare effecerit quod Adriaticum
 aut mediterraneum vocant. Quo etiam
 reple-

repleto ac multis maximis aucto fluvii, ne litora sibi opposita inundaret, viam sibi vi ac celeris decursu in Siciliam & Africam aperuit: quæ cum satis ampla non esset, perrupto etiam eo impedimento, Siciliam etiam ab Italia separaverit, ut per duo illa ostia liberius in oceanum procurreret, eique se jungere posset. Hac tali quali facta conjectura, veniamus etiam ad Columnas Herculis, aut Fretum Herculeum, quod hodie *Stretto di Gibraltar* vocant. De quo aliqui pro certo affirmant, quod ex aquæ impetu quæ viam vi sibi fecerit, provenierit. Id si verum esset (quod equidem affirmare non ausim, sed probabilibus tantum innixus rationibus) dicerem, quod quemadmodum palus Mæotis veteribus Majoris appellabatur mater, ita & Mediterranei maris patet dici possit. Atque hæc mea opinio est verisimilior, quod experientia docet, tam paludem Mæotidem per Bosphorum Cimmerium, quam Mare majus per Thracium semper absque intermissione fluere, ac immensam aquarum copiam provolvere, quæ nullo eo refluxu redeunt.

Dicamus etiam aliquid de palude Mæotide. Vocatur illa à recentioribus mare Tanæ, aut mare Zabacharum, aut

mare

mare Ciabaci: de cujus nominis etymologia aut origine nihil habeo quod dicam. De primo autem dicunt, deductum illud esse ab ejus regionis populis quæ Mæotes olim dicebantur. Secundum à Tanai fluvio habet, ita magnis duobus ostiis in paludem effunditur, ita ut ab eo solo ea fieri putetur. Palus quidem & limo oppletus: sed revera mare potius est, quod mille in circuitu habet milliaria, quamvis Tornandus Gottus centum & quadraginta saltem (quæ proculdubio manifestus est error) ei tribuat. Multas habet in circuitu civitates populosas. Romani nullam ejus habuerunt notitiam, nisi post Mithridaticæ bella. Tota plerunque hyeme congelatur, ea saltem excepta parte quæ Tanais suo impetu movere ne concreverit, quemadmodum & ipse solus ex omnibus ejus regionis fluminibus, propter suam rapiditatem, frigore non concitatur. Causa autem quod palus dinisi scaphis & minoribus navigiis navigari possit; neque enim tempore Podine ultra quinque cubitos habebat. Tornandus autem octo eum in aliquibus locis habere dicit. Et judicat Poly-

bis temporis progressu minorem eam futuram, quam Tanais ac alii fluvij in copiam, quam Tanais ac alii fluvij in eam decursu suo provolvunt. Sed quoque de Mari majore judicat. Idem neque in hoc neque in illa evidens alia qua apparet mutatio; quamvis Mæotis in hodiernum usque diem nulla majora admitrat navigia; neque ante Mithridatem, neque etiam postea scilicet ulla eam bellica navigia ingressa esse. Verum non tantum palus Mæotis, sed etiam ipsum mare Nigrum tam disticilis ac periculose putabatur navigationis, ut præter titulum quo Euxinus aut Axenus, hoc est, Inhospitalis dicebatur, pontus & innavigabilis, veteres etiam pro miraculo habuerint Iasonis iter, & eundem, qua tam breve confecit iter, & Peloponneso videlicet usque ad Phasiā navigationem, quæ cum nostri temporis audacibus navigationibus collata, ludus aut fabula videbitur. Et si Argonnavem in coelum transulerunt veteres, quid Victoris navi facient, quæ totam mundi circumvit machinam, & illis quibus Draco Anglus itidem totum in circuitu mundum perstravit?

MARTINI BRONIOVII
de Biezdzfedeæ, ad Tartarum
Legati, Tartaria.

*Campi Sauramenses & Oczacovienses,
qui inter Bogum & Neustrum
fluvios sitii sunt.*

BRatislavia seu Braslavia oppidum in extremitate Podoliæ, quod etiam si cum arce satis obscurum & humile sit, verum incolas quingentos, & amplius sclopetarios optimos, ac cum Scythis crebris levioribusque præliis bene versatos ac exercitados, præsidii quasi loco perpetuo habet. Illi in campis ductores viarum peritissimi sunt, à Tartaris ac Kozacis, qui in campis perpetuo vagantur, prælia & pericula, si eis comitatu impares sunt, evitare probe norunt. Ex Bratislavia non admodum densis sylvis, milliariibus aliquot ad Silnicam rivulū, in quo loco Bratislavienses propter Pecropiensium, Oczacoviensium & Biologrodensium Tartarorū incursum, Valachorumq; perpetuas agunt excubias. Bogo vel Hispani fluvio, penes Oczacoviam usque itur: proinde ad Trestenium, Bersadum, Olsancam, Sauranam, (unde campi Sauramenses dicuntur,) rivulos, Onissionis cuiusdam ignobilis

Rufci alvearium, in quo altissima quercina arbores apparent. Demum in Bogopons lapideus & balneum, quod Virobodi magni ducis celeberrimi ac bellicosissimi Principis Lituanie quondam fuisse perhibetur, ruina lapidea, testudines & sepulchra, quae Turcica vel Tartarica fuisse dicuntur, ac vulgo Cessennia, quasi monumenta appellantur, videntur. Coedeman Romani cuiuspiam Rufci idiomate Dolniam Horosofiam Horodisiam vel territorium ruinosum lapideum, quod illi Pritolce seu propugnaculum nominant, ac ibi Sinavvoda, quasi carroleus rivulus, vulgo ita dictus, Bogum incoluit. Probite vel porta potius inaccessibilis, natura loci ita facta insula saxosa in Bogu, à ripa utraque montosa, quam fluvius undique circumluit, eaque facta ampla locique natura munitissima est, quae nostris hominibus à Tartaris & Vlachis receptui tutissima est, hominesque plurimos illa capit. Praesertim vero Bratislaviensibus annis singulis in ea mensibus aliquot piscantibus praesidium quod loco est, ac in ea ducenti vel paulo minoris comitatus sclopetarii in Aprili & Majo ac Iunio mensibus, in aliisque in Bogu insulis, quibus ille plurimum abundat, multi admodum semper reperiuntur. Cermencucum, lapideam ruinam

ad Bogum sitam; Certelnam minorem, omnem luciorum, (nam luciorum ferax est) appellat Piescanibrod, seu Arenosum vadum, quem cum in confines Podoliae veniunt Tartari transeunt. In Bogu fluvio apparet Cercicesleniam Turcae; Getricessenia vulgo dicitur: illa cuiusdam Tartari vel Turcae locupletioris mercatoris sepultura fuisse perhibetur; ac ex lapide caeso & polito, ac sumptuoso opere in Mahometicum cultum facta erectaque, nunc etiam à viatoribus conspicitur. Certelnam maiorem, rivum Capcacleium ad arcem collapsam seu ruinosam. Ac ibi Capcacleius fluvius Bogum influit, plurimosque lacus habet: Hancroericum, seu, ut Tartari, Chamrivum eum vocant; nam locus ille saxosus est, & rivis limpidissimis abundat: Berezaniam lacum canosum, qui ex adverso Oczacoviae, mari Euxino vel Pontico & Borythenis seu Nepri fluvii in mare sese eo exonerantis meatibus proximis est, & alluitur. Ille campus quinquaginta vel amplius milliariis bene emensis, sex vel septem dierum vel diartori iter acceleranti Bratislavia Oczacoviam usque constat. Feras, bisontes, alces, equos, cervos, arietes, qui unicum tantum cornu habent, capros, apros,

DESCRIPTIO

ursos campestres habet: Esti à decennio,
vel paulo amplius, hiemis asperitate, ni-
viumq; magnitudine, fame ac siti pluri-
mæ admodum enecatæ fuisse dicuntur,
earumq; in campis ingêtes ossium, homi-
um ac equorum Turcicorum, & Tartarorū
greges innumerabiles, qui ibi perpetuo
pasciebantur per Rusciæ, Volsinæ, Kio-
viæ, Podoliæ & Moldaviæ finitima, col-
proxis licentiosos homines, nō ita pri-
dem penitus deleti sunt. Cozles seu tur-
muli, vulgo Mogilii dicti, altissimi, maxi-
mi & frequentissimi, maximorum ac-
cruentissimorum, ut plurimi asseruntur,
verisimile rationiq; consonum videtur,
quondam bellorum certissima signa, seu
illustrum virorum sepulcræ, conspi-
ciuntur. Ille campus solo fertilissimus
est; plurima loca ad colendum inhabi-
tandumq; commoda, aptissima, amœ-
nissimaq; habet: gramina & herbas nu-
tissimaque habet: loci odoriferas, præ-
sentissimasque ad pascendos greges pro-
jumentorum vel animalium Bogi plurimas in-
fert. Ad confluentem Bogi plurimas in
locis montuosus, quoad vero ex parte
sylvestris, verum in patenti ad Nestrum
vel Tyrâ fluvium, Moldaviæ Vionium
plantissimus omninoque campestris est
majorique ex parte lignis caret.

Moldavia seu Valachia inferioris pars,
que olim Bessarabia dicta fuit.

EX confinibus autem Podoliæ, Mol-
daviæ, seu Valachia vicinis, Came-
netiam, Chotimum, Sorocham, vel Ol-
chioniam, versus Palatini Moldaviæ op-
pida & arces ad Nestrum sitas perveni-
tur. Proinde Pruto sive Hieraso Molda-
viæ fluvio trajecto Stepanovetiam, vel
Iassi primarium Valachia oppidum, vel
rectius ad Prutum Techniam oppidum,
& arcem Turcicam, non ita pridem ad
Confluentem Nestri munitam, ac ibi
Techninenses vel Moldavici in Nestro
trajectus aliquot recta in campos repe-
riuntur. Vetinens vero per lacum Vido-
vo seu Obidovo ducitur, quem quidam
ab Ovidio nuncupatum fabulose for-
tassis autumant, qui latissimus est, & in
Pontum Euxinum in eo loco exonerat-
ur, eumque ex adverso Bialogrodi. A
veteribus Moncastrum ea arx & civitas
dicebatur. quæ non ita pridem à multis
annis Valachorum seu Moldavorum
Regulis à Turcis crepta & possessa est.
Tyras influit. In ipso Tyræ seu Nestri
ostio turris lapidea existit, quam Neo-
prolemi & vicum Hermonactis, ac in
utraque Tyræ ripam civitates duas con-
ditas, Niconiam in dextra, à Jæva vero
Ophiufam, nominatas esse ex Astrabonē

liquet. Ex adverso itaque Majaci trajectus ille Bialogrodo navibus in campum Bialogrodensem, & Oczacoviensem superatur. Militem quendam Majacum ibi fuisse fabulantur; ac in eo loco Nestro trajecto, in ripa lapidei parietes ruinosi, & quasi quædam ruinæ apparent; eam ruinam Turrim Neoprolemi fuisse Strabo refert.

Campi Bialogrodenſis & Oczacovienſis. Qui inter Tyram & Boryſthenem fluvios, ac ad mare

Euxinum sunt.

DEmum vero Beribonium Turcarum, alias Licastenum Colum lupinum appellant, locus ille fossas altissimas & amplissimas mari vicinas, lacus & rivus amoenissimos habet. Cacibiei Horodisii quasi territorium collapsum, quem lacus amplissimus ad Confluentem Nestri mari vicinus alluit, ac ibi portus non ignobilis quondam secundo Nestro exiguus memoratur. Adzigoli ille locus tres fossas celebres, lacus amarus & saluos quam plurimos mari proximos habet, ibique magna vis Kozakorum perpetuo confluit, mutuisque bellis & caedibus frequentissimis concidunt. Idcirco ille locus viatoribus adeo terrori est, ut in eo non solum per noctem quiescere, verum ne pabulari quidem satis secure

hæ

habeant. Nam non raro accidere solet, ut quod si non Kosacones ipsi, cadavera tamen hominum ibi sæpe reperiuntur. Dominia Dolinia seu fossa, quæ maxima & amplissima lacubus & rivulis limpidissimis frequens est, Berezani lacu angustissimo, verum profundissimo, ac ibi in sinum Carcinitum & mare Ponticum sese exonerantis trajectu superato, Oczacoviam pervenitur. Berezaniam lacum, & Carcinitum sinum, Tamiraci & Carpanei sinum seu lacum fortasse nuncupatum esse Straboni placet. Ab ostio Tyræ fluminis insulam Leucam intra pelaguseductam intervallo quingentorum stadiorum distare, ac Achilli sacram nuncupatam esse Strabo asserit, quæ in eo Berezani lacus trajectu optime à viatoribus conspicitur. Borysthenem fluvium ad stadia sexaginta inde distare, & amnem Hypanim seu Bogum ei vicinum esse, ac inde ostium Borysthenis insulam quandam existeret, in qua portus quondam fuit, idem Strabo memorat.

Oczacovia arx & oppidum.

Oczacovia, quæ Olbia, Olbis & Berysthenes Olbiopolis, quasi beata civitas, à Ptolemæo & Plinio dicitur, ad Borysthenem Carcinitum fluvium seu sinum sita est, ac in eum sinum mari

Q 5

Euxi.

Euxino vicinum Borysthenes ibidem exoneratur, quam à Miletis conditam esse, & amplum emporium habuisse Strabo refert. Arx lapidea, nec bene tum munita, oppidum ignobile Turcarum ditionis est. Borysthenes seu Neprus altitissimus, rapidissimus & latissimus fluvius, qui à septentrione labitur, in Carcinitum sinum seu fluvium ac Pontum Euxinum penes Oczacoviam influit. Supra Oczacoviam vero milliaribus quatuor Hypanis seu Bogus fluvius in Borysthenem exoneratur. Ad Oczacoviam vero per Borysthenem (ut sinum Carcinitum stadiis ducentis (ut vult Strabo) trajectus latissimus, & navibus maioribus ac minoribus in librum ibi superatur. In eo trajectu & transitu à peregrinis & mercatoribus vectigal perpetuum Imperatori Turcarum solvitur.

Isthmus, qui inter Pontum Euxinum & Borysthenem est.

Continens, seu Isthmos ab antiquis ita dictus, inter Pontum & Borysthenem angustissimus unius diei itineris spatio, admodum arenosus, colibus, lacubus, paludiposis salis fodinis, ac ibi per Borysthenem sal deportatur. arbores etiam humiles virgultis parvis insertas habet. Cervis, utrisque capris

capris, & apris campestribus frequens admodum est.

Tartarica tuguria, & manendi illorum in campis modus.

Iste continens agris, pratis, tuguriis Tartaricis, quæ vulgo *ulnsi* à Barbaris nominantur, ac ut pagi ex tenuissimis lignis, limo vel ceno stercorebusque perurundine recti sunt, Perecopiam usque milliaribus amplius triginta extenditur, rivisque abundat. Verum æstate & in autumno Tartari in eis tuguriis non degunt. nam in Aprili cum uxoriisque, liberis, familia, mancipiis ac domibus, quæ rotundæ penulis obstrictæ quatuor vel quinque hominibus ad degendum vix commodæ sunt, & in carris rotis duabus sustentatis, camelis duobus, vel uno, vel bobus, itidem cum familia & suppellectili vehuntur. Camelos, equos, pecora, & oves, innumerabiles greges secum ducunt, alios vero commodioribus in pascuis relinquunt. Perecopiam vero inter Borysthenem & mare Euxinum, vel extra Perecopiam nō raro in Tauricam ipsam, vel ex adverso Perecopiæ Ostio-vum seu Azaphum (ut Turcæ vocant) oppidum ad Confluentem Tanais vel Doni, rapidissimum & maximum fluvium, à veteribus quondam Græcis, proin-

Heracleum vel Heraclea appellata, in
confinibus Tauricæ; seu Scythicæ Cher-
sonesi, vel peninsulæ dictæ. primum
oppidum obscurum, & parvum, arc
lapidea, nec satis munita est, in qua
Principes Tartarorum vel Chani, ut
Tartari eos vocant, quasi Reguli seu
supremi domini Palatinum, quem illi
Begum seu Perecopensem omnium vo-
cant, perpetuum habent, qui Bory-
sthenis & Tanais seu Doni fluviorum
transitus & trajectus, & confines ob-
versos vigilantissime perpetuoque ob-
servat, ac universis Tartaris illis, qui in
campis ad Perecopiam & ultra Pereco-
piam sitis degunt, præest. Illud oppi-
dum unâ cum arce ipsa, ut ex ruinis vi-
dere licet, à priscis & antiquis peninsulæ
Tauricæ quondam vel Bosporanis Re-
gibus sive Imperatoribus Græcis in an-
gustissimo continente, eo quem una ex
parte à septentrione palus Mæotis, (Par-
trem) lacum eum Strabo nominat)
altera vero mare Ponticum à meridie
alluit & cingit, universamque peninsu-
lam ambit, excitatum est. Et quoniam
ibi per universum, ut Strabo isthmum
dicit, qui inter paludem & mare conti-
netur, fossa profundissima & lata facta
oppidum fossæ appellationem sortitum
est.

est, quam in hodiernum usque diem à
Tartaris ac ipsis pariter Turcis sermone
illorum retinet. Lacum à mari separa-
tum esse stadiis sexaginta, Putrem seu
lacum ipsum stadiis quatuor millibus,
Tauricæ vero seu peninsulæ isthmum
trecentis & sexaginta stadiis contineri
Strabo refert. Enimvero Sachibgiereio
Chano Tartaro in peninsula imperan-
te, qui Tartaros Noagienses pro impe-
rio bellum illi facientes, insigni ac me-
morabili strage ad Perecopiam prostra-
verat, deviceratque, turres lapideæ xvii
in ea fossa excitatæ fuere, fossaque al-
tius reparata. Proinde vero in signum
memorabilis victoriæ cruentissimique
belli, nonnullæ turres ex capitibus cæ-
sorum ibidem factæ fuisse à Tartaris
perhibentur. Cum itaque in peninsu-
lam in eo angustissimo loco unicus tan-
tum ille transitus pateat, Tartari per-
petuas excubias Perecopiæ agunt; ne-
minem peregrinum, qui in peninsulam
venerit, sine literis Chani inde redeun-
tem transire permittunt. Denique cum
in bellum descendere Chanus cogita-
verit, vel aliquod periculum aut bel-
lum Tartaris imminet, universi Pere-
copiam frequentissimi semper conve-
niunt.

Coslovía oppidum ad dextram Perseopie ad mare situm milliariibus septem distat. Emporio non ignobili præfectum arcis & oppidi Chanus proprium & perpetuum ibi habet.

Ingermenum milliariibus XII vel amplius à Coslovía distat. arcem lapideam, templum, & specus sub arce & ex adverso arcis: miro opere ex petra excisos, habet: nam in monte maximo & altissimo sita est; ac inde à specubus Turcis cognomen retinet. Oppidum quoddam non ignobile, opibus ceterum, celeberrimum, & natura loci maxime admirandum, copiosissimumque extitit. Ex adverso oppidi promontorium extenditur in latitudinem stadiorum aliquot, in longitudinem vero III vel IV milliariibus oris angustissimis. Euxino mari medius est. Portus tres habet illos. Factorum, à quo alter efficitur portus. (Crenantem Strabo vocat.) ad quos naves multe commode accedere, & à tempestate fluctibusque maris in locis tutis consistere possunt. In ea angustia Taurorum nationem Scythicam latronum manus constituisse, ac imperum in eos, qui eo divertissent, fecisse Strabo memorie prodidit. In montibus saxosis,

qui

qui ibi sunt maximi & admirandi, vestigia certa apparent, quod antiquissimi populi Græci lapides grandes ibi excidebant; navibusque ea angustia oris deportatos Corsonum seu Chersonam Peninsule urbem ea tempestate clarissimam & antiquissimam ex illis extruxisse, nunc etiam à Græcis Christianis dicuntur. Heraclenses Ponti accolae coloniam eoduxisse, ac urbem Chersonesum ibi appellatam esse, ac à Tyra fluvio stadiis IV millibus & cetero cursu maris emetiendo eam distare Strabo meminit. Ingermenum arcem satis & magnificam à Principibus Græcis extructam fuisse apparet: nam portæ & ædificia adhuc nonnulla integra Græcis characteribus exornata, & cum insignibus eorum insculpta conspiciuntur. Ac per universum illum isthmum quondam ibi usque ad urbis mœnia ædificia sumptuosâ extitisse, puteos excavatos infinitos, qui adhuc fere plurimi sunt integri; ad extremum vero duas vias Regias grandes lapidibus stratas esse, certo apparet. In eo isthmo pomaria, horti, vineæ plurimæ & optimæ, à Græcis quondam cultæ, (Belbecum nunc etiam appellantur,) quas Christiani Græci vel Itali & Iudæi, paucique Turcæ nunc possident, in loco eodem visuntur. Ex Ingermeno Corsonum terrestri

R

iti-

itinere eundo est isthmus inter oris angustii portum, & mare Euxinum, quem stadiis sexaginta constare, & parvam Chersonesum appellatum esse, ac portionem magnæ Chersonesi occludere Strabo describit. Est ille isthmus ad levam & lacus maris Euxini planissimus & solo fertilissimus: ad dexteram vero portus oris angustii, habet quidē agrum satis uberem, montibus tamen & collibus, in quibus vineæ & pomaria infinita erant, septus est. Incolis & pagis ad urbem ipsius mœnia caret, & in vastitatem prorsus redactus est; tamen greges infiniti ovium, pecorum & animalium propter nimiam soli herbarum ubertatem à Turcis ibi perpetuo pascuntur. Exedificiis illis ruinosus, quæ ibi conspiciuntur, animalibus illis per singulas turmas domini proprii Turcæ vel Tartari casulas maximas conficiunt & sepeliunt.

*Chersonesus seu Corfunum urbs
Taurica antiquissima.*

Chersonesum seu Cherronesum, Corfunum, vel Chersonam, Sarii Germanum, quasi flavam arcem, Turcæ urbem eam vocarunt: nam solum quasi flavum ille tractus habet. Quæ quondam Græcæ gentis colonia fuerit, universæque peninsulæ urbs antiquissima, frequens, magni-

fica, portuque nobilissima extiterit, admirandæ ruinæ illius manifeste testantur. In extremitate isthmi illius, quem parvam Cherronesum Strabo vocat, & in ostio ipso portus oris angustii, ac per universum isthmum sicut latitudo ripæ utriusque maris est, urbs murum altissimum & magnum turresque plurimas & maximas ex secto & grandi lapide erectas nunc etiam habet, ac tota mari exposita existit. Aquarum ductus, qui miliaribus quatuor cuniculis ex petris excisus in urbe ducebantur, in quibus nunc etiam aqua purissima est, ad urbis ipsius mœnia conspiciuntur. Est in eo loco unde rivulus ille delabitur pagus quidam non ignobilis, & non procul in ripa maris, in monte saxoso, Græcum monasterium, Sancti Georgii solemne; anniversaria devotio Græcis Christianis qui nunc in Taurica sunt reliqui, in magna frequentia ibi fieri solet. Urbs illa à multis non solum annis, verum sæculis, & hominibus & habitatoribus prorsus vacua, funditus diruta ac in vastitatem redacta est. Muri & turres integræ adhuc & miro opere sumptuose factæ conspiciuntur. Principum Regia vel domus in ea isthmi parte, & urbis mœnibus, turribus, & portis magnificis existit. Verum à Turcis insignes columnæ marmoreæ

& serpentina; quarum intus adhuc loci apparent, & grandiores lapides, spoliate & per mare ad sedes eorum in ædificia publica & privata deportatae sunt. Idcirco ad maiorem ruinam ea urbs pervenit: non ædium & templorum ne vestigia quidem in ea videntur. Vitis ædificia humi prostrata & solo equata sunt. Monasterium Græcum maximum in urbe est reliquum; parietes templi apparent quidem, sed testitudinem non habent, & ornamenta ædificii ejus, quae ibi erant insignia, diruta & spoliata sunt. Ex illo monasterio duas portas agunt. Ex illis Corinthias, quas Græcorum presbyteris Regias portas vocant, & imagines insigniores, Græcos aliquos ad Volodimirum magnum Russorum seu Kioviensium Principem ea tempestate prædictum loco Kioviā deportavisse, postmodum vero à Boleslao secundo rege Poloniarum Kiovia Gnesnam prædictam inde loco quæ in templi maximi porta nunc etiam ibi videntur, delatas esse, Russorum & Polonorum annales memoriz prodiderunt; Volodimirum Principem Ioanni Zemisæ Constantinopolitano Imperatori eam urbem quondam eripuisse; verum Basilii & Constantini Imperatorum Anna sorore in matrimonio ducta, & sacro fonte ritus Græci in eodem monasterio à Pa-

à Patriarcha quodam initio, restituisse. Quod & in hodiernum usque diem in locis iisdem à Christianis Græcis, quorum obscuræ & parvæ admodum reliquæ supersunt, prædicatur. Ante urbem promontorium existere, & Parthenium, id est, virgineum appellatum esse, Deæque illius ædem ac statuum habere. Ac eam urbem liberam fuisse, propriisq; legibus vixisse; verum à Barbaris direptam, eoque necessitatis deductam esse, Eupatore Mithridate præfule sibi delecto adversus Barbaros bellum gessisse, & tanta spe erectum exercitum in Chersonesum misisse, ut & Scythias pariter Strabone teste intrulerit, & Scilurum liberos quinquaginta (ut Possidonius scribit) captivos habuerit, & à Perside præfecto loci ditione accepta Bosphopotitus sit: Ac inde ex eo tempore in hunc usque diem Chersonesitaram civitatem Bosporanis Regulis subjectam fuisse olim idem Strabo asserit.

*Iamboli, seu Balacheum, atx
& civitas.*

I Amboldum seu Iamboli Græci Balacheum, quasi piscium arcem & civitatem eam (nam in eo loco mare piscibus ferax est) Turcæ dixere. Ea in altissimo magno & saxoso monte ab Italis Genuensibus munita & habitata fuit:

superbis enim & pessime tunc inter se convenientibus ac ignavis Græcorum, qui tunc eam partem Taurice tenebant, Ducibus ignominiose sine aliquo eorū præsidio ab eis erepta fuit. In ea civitate commoditate loci naturalis Genuenses usi portum celebrem, ac utilem, minutissimum sumptuosissimumque propugnaculum, excitavere. Est ibi etiam sinus maris angusti penes civitatem & inter promontorium non exiguo spatio distans, qui portum nō ignobilem contulit, ut ex mari magno naves non paucæ ibi tuto descendere & consistere possint. Arces, ædes, moenia & turres sumptuosæ cum plurimis Genuensium insigniis & titulis prostratæ & omnino dirutæ jacent. Civitas illa à paucis Græcis, Iudæis & Turcīs incolitur, à paucioribus itidem mercatoribus & peregrinis per mare frequentatur.

Mancopia seu Mangutum, ut Turcæ vocant, arx & oppidum.

Mancopia civitas ad montes & sylvas magis porrecta, & mari non jam propinqua est; arces duas in altissimo saxo & peramplo conditas, templa Græca sumptuosæ & ædes, plurimos rivus qui ex saxo decurrunt, limpidissimos & admirandos habuit. Postquam vero à Turcīs ea capta esset, postmodum vero anno

anno decimo octavo, ut Christiani Græci perhibent, subitaneo & horribili incendio orto funditus fere demolita est. Idcirco nihil quiequam insignius præter superiorem arcem, in qua porta insignis cum Græcis textibus multo marmore ornata, & domus alta lapidea est. In eam domum Moscorum nuntii Canorum barbarico furore nonnunquam detruduntur, ac durius ibi asservantur. Templum Græcum S. Constantini, & alterum S. Georgii humile admodum nunc reliquum est. Presbyter Græcus unicus, Turcæ & Iudæi aliquot ibi habitant, cætera in ruinas, vastitatem, & omnem fere oblivionem versa sunt. Nec homines jam super sunt, nec Ducum, nec gentium earum, quæ eas urbes & arces maximas possidebant & inhabitabant, annales aliqui reperiuntur. Nam in locis singulis eos summo cum studio & impendio meo conquiebam. Verumtamen à Presbytero quodam, Græco homine jam annoso, probō, & non rudi, quem ibi vidi, accepi, quod paulo ante civitatis ejus à Turcīs obsidionem Duces quidam duo Græci, quos Constantinopolitanorum vel Trapezuntii Imperatorum sanguinis fuisset certe apparet, patrus & nepos ibi mansissent. Græci vero Christiani non

multis tamen annis eam inhabitaveret, ac paulo post ab infideli & inhumanissima Turcarum gente civitas illa fideiis data & violata erepta fuit. Duces illi Constantinopolitani vivi abducti, à crudelissimo & sceleratissimo Turcarum Imperatore Selimo ab annis centum & decem crudeliter contrucidati sunt. In templis illis Græcis in parietibus effigies & habitus exornati Imperatorum & Imperatricum earum, ex quorum sanguine eas ortas & prognatas fuisse appareat. Arx & civitas quondam antiquissima Mancopiæ, & Cerceffigermeno à Turcis arcis novæ & à Cerceffio nominatæ, proxima est, nec ea à Turcis & Tartaris, ac ipsis etiam Græcis, propter nimiam vetustatem aliquod cognomen nunc habet. Græcorum tamen Ducem temporibus, de quibus in eo loco plurima nefanda, quæ in Deum hominesque illi perpetrabant, prædicantur, ea corruit. Ac in eo monte saxoso, in quo sita est, in saxo miro admodum opere domus excisas habet, quæ, etsi ille locus nunc sylvosus est, integræ tamen plurimæ reperiuntur. Phantum marmoreis & serpentinis columnis ornatum humi jam prostratum & corruptum, insignem & clarum quondam enim locum extitisse testatur.

Chia-

Chanorum Regia & sedes.

Chanorum Regia seu domus in Mediterraneam (ut eam Strabo vocat) Tauricam porrectæ sunt. Oppidum non ignobile, & domum lapideam primariam, in qua ille semper residet, Baccasarium nuncupatam ille habet. Illud oppidum inter duos montes situm est, & fluvius parvus, à quo oppidum cognomen retinet, medius defluit. Mahometicum templum lapideum, & sepultura Chanorum, ex ruinis Christianorum penes oppidum exstructæ sunt. Non procul etiam ab illo oppido monasterium Mahometicum, & plurimæ sepultura Tartaricæ, ex ruinis Græcorum non ignobiliter excitæ sunt. In extremitate oppidi istius aliud oppidum est Salaticum dictum, ædificiis non ignobilioribus à Turcis incolis exornatum. Chanorum Regia vel domus, à præcis Tartarorum Principibus sumptuose ædificiis, templis, sepulturis, & balneis magnificè exornata est. In eam domum Principes, quum otio, deliciis, oblectationibus & recreationi vacant, cum uxoribus non raro descendunt. Locus ille enim seu tractus venationibus expositus est. Pomaria, vineas, hortos & agros infinitos & præstantes habet, ac rivis limpidissimis irriguus est. Montes & sylvæ plurimæ illi sunt, in

R s qui-

quibus ruinea ædificia plurima, & maximæ arces & civitates conspiciuntur, à paucis tamen & nullis hominibus illæ habitantur, & desolatæ jacent. Almatîrai ad confluentē Almæ est Chanorum Regia, seu domus, in qua ille raro manere solet, quod non ita commode sicut alibi ibi degere & cum aula sua divertere potest; nam pagus tantum unicus & obscurus ibi est. Arces & oppida obscuriora sunt aliquot vicina, in quibus uxores suas alere solent. Arces itidem nonnullæ sunt, in quibus Sultani Chanorum fratres vel filii & uxores illorum perpetuo habitant. Pars illa Cherfonefi, quam Chanus cum suis Tartaris possidet, à Perecopia versus paludem ad Cremum civitatem culta, plana, campestris, fertilis & herbosa est; Verum versus mare & ipsam Chani Tartarorum Regiam, ejusque oppida, arces & pagos, montuosa admodum, sylvestris, cultissima ac uberima existit. Montes sunt maximi & celebres in ea parte. Maximus vero omnium altissimus est, & in summitate lacum sane non exiguum habet. Illum etsi ego non ascendi, verum ab aliquot miliaribus ille bene conspicitur, & nō vulgare altitudinem & magnitudinem demonstrat. Fluvii plurimi non parvi admodum ex montibus illis decurrunt.

Pisci-

Pisciculos etiam si non magnos (nam aqua non est profunda) sapidissimos tamen & delicatos plurimos habent. Sed quoniam Tartaris piscium rarus est usus, Christiani tantum & peregrini nostri cum eò veniunt in capiendis eis operam navant. Est præterea avium delicatissimarum ibi copia, quas aliquando sclopetarii Christiani vel Turcæ, rarius tamen nostri peregrini, petere solent. Venationes cervorum, caprarum, aprorum & leporum in ditione Tartarica & Turcica mari vicina sunt plurimæ. Solet etiam non raro diebus aliquot Chanus ipse ibi venari; sæpius vero cum canibus venaticis Turcicis vel Tartaricis in campum descendit. Sortassus pagus Tartaricus Chani Regiæ vicinus, in quem Lituanici & Moscovitici legati non raro divertunt, ille satis amplus & amoenus est. Enimvero cum Taurica seu peninsula Chanorum ditionis esse cepit, Itali non pauci Germanenses nobiliores post subactâ à Turcis Capham, Tartarorum Principibus juris & proprietatis suæ litteris eorum conscriptis & consignatis, quas ego apud eos vidi & legi, eum pagum cum specialibus immunitatibus illi obtinuerant, sive hoc auro, quod illi tū ex sedibus suis secum asportaverant, sibi comparaverant, sive etiam ministerio, dum Chanis in

able-

ablegationibus apud Christianorum. Principes nō obscure operam suam navabant. Templum Catholicum in pago illo extruere ipsi permīssum fuerat, in quod, dum ego ibi manerem, aliquoties descendebam. Presbyter tamen unicus Franciscanorum ordinis Frater, quem Christiani illi ex Turcica captivitate are proprio tum redemerant, in templo illo fuit. Ille postmodum cum Tartarico legato, qui apud Serenissimum Regem non ita pridem fuerat, in Lituaniā Vilnā usque advenerat. Reverendissimum Ioannem Andreā Caligarium Sedis Apostolicę Legatum sæpius ille accedebat, ac cum iisdem Tartaris, dum aliquot septimanis mansisset, iterum in Tauricam ille reversus est.

Cremum, arx & civitas.

Cremum, seu ut à Tartaris Crimū dicitur, civitas & arx muro antiquissimo, maximo ac præalto, magnitudine ac celebritate reliquis civitatibus Tauricę, Chersonesi mediterraneę, (nam eam Ptolemæus ita nominat,) admodū dissimilis est. Ptolemæo fortasse Taphros, Plinio vero Taphrę eam antiquis nominatam fuisse placet. Illa postremis jam temporibus ante Genuensium in Tauricam adventum à maximo populo Mahometico, qui ex Asia eo tum migrave-

rant,

rant, ultra & inhabitata fuisse videtur. Nam templa seu delubra antiqua Mahometica non solum in civitate ipsa, verum & ultra civitatem, plurima admodum cum characteribus Chaldaicis in grandioribus saxis excisis conspiciuntur. Turcæ seu Tartari non pauci admodum incole, Græci tamen rariores, hoc referunt, quod maiores sui constanter meminerint, eam civitatem à Persarum olim gente inhabitatam, præstantem ac primariam fere officinam mechanicarum artium quondam eam exitisse. Liqueat sane ex ipsis ruinis, & loci amplitudine, urbem eam quondam clarissimam, & maximam gentium coloniam exitisse. Tartari ab eo loco Crimæses vulgo nunc appellantur. Officinam monetariam, quam Chanus cudit, in ea civitate perpetuam habent. In arce, quæ maxima ad civitatem est, uxores Chanorum perpetuo asservantur & consenscunt.

Sidagios arces tres & civitas.

Sidagios à Græcis, à Genuensibus vero Sudacum, arx & civitas illa dicta fuit. Tartaris prorsus incognita est. In monte altissimo, saxoso & peramplo, ad mare sito, in summitate montis, arcem superiorem, alteram mediam, tertiam vero inferiorem arcem, muro & turribus cinctas & munitas Græci seu Genuenses

Itali

Itali condiderit. Tempia Græca ex grandioribus faxis infinita esse, & quasi intercella pauca admodum, nonnulla intergra visuntur, plurima vero in ruinâ versata & humi jam prostrata jacent. Superbi, discordes & desides Græci à Genuensibus Italis fracti & debilitati civitatē commiserant. Non contemnenda Genuensium vestigia Græcis multo clariora ibi conspiciuntur. At insignem locum quondam, ut ex ruinis videre licet, extitisse, à Christianis Græcis, quorum parvæ admodum reliquæ ibi sunt, memoratur: Græcorum gentem eo discordiarum & inimicitiarū devenisse, quod familie, quæ dissidiis laborabant, ne devotionem quidem publicam fieri ei quæ interesset volebant. Propterea templa illa infinita quam plurimi ædificavere, quæ aliquot centena ibi extitisse Christiani perhibent. Tempia tria maxima Catholica, domus, muri, portæ, ac turres insignes, cum textilibus & insigniis Genuensium in arce inferiori visuntur. A Metropoli quodam viro Græco & honesto, qui ex insulis Græcis ad visitandos presbyteros illos tum eò advenerat, & hospitio me exceperat, accepi, quod cum immanissima gens Turcarum exercitu oppugnatam ingenti maritimo exercitu oppugnasset, à Genuensibus fortiter & animose

mosè illa defenderetur. verum cum obsidionem diuturnā ac famem Genuenses diutius ferre, nec impetum tam numerosi exercitus Turcarum sustinere amplius possent, in maximum templum illud, quod adhuc ibi integrum est, ceteri aliquot, vel, ut ille asserbat, mille fere viri egregii sese receperant, per dies aliquot in arce inferiori, in quam Turcæ irruerant, fortiter & animose sese defendentes, insigni & memorabili Turcarum strage edita. tandem in templo illo universi concidere. templi illius portæ & fenestræ à Turcis muro impleta. caesorum cadavera in eum usque diem insulpta jacent. In id templum ne accederem, à Caphensi Seniaco quondā Turca, quem in ea arce perpetuum ille habet, ego prohibitus sum. Portorium non ignobile civitatis ejus fuit. Vineæ & pomaria, quæ ad duo & amplius milliaria extenduntur, fertilissima à Caphensibus, Turcis, Iudæis, & Christianis nunc etiam ibi coluntur. Nam universæ Tartaricæ vinum optimum ibi nascitur. Rivis amœnissimis, qui ex altissimis & mediis montibus & sylvis, quæ admodum frequentes ibi sunt, decurrunt, universus ille tractus abundat.

*Civitarum maritimarum distantia
& descriptio.*

Civitatibus illis superioribus, ac de-
mum Sudaco ipso jam emenso usque
ad Theodosiam, quam Genuenses Itali
Capham dixere urbem, Taurica ripa per
stadiorum mille longitudinem aspera
montanaque & aquilonibus procellosa
existit. Ante illam urbem promontorium
quod ibi conspicitur in pelagus in meri-
diem versus Paphlagoniam Amastrum
que urbem valde procumbere, ac à Gre-
cis Orium & Opon, frontem arietis, ap-
pellari Strabo refert. Opponitur illi &
aliud promontorium Carambis Paphla-
gonum, quo pontus Euxinus in pelagus
geminum dividitur, ac id utrumque eu-
ripus angustat. Carambis à Cherrone-
sitaram urbe stadiorū duobus millibus
& quingentis, ab arietis autem fronte
multo minore numero distare Strabo
memorat. Post eam montanam, ut eam
Strabo regionem vocat, Theodosiam
civitatem jacere; campos ubertate præ-
stantes, portum vel centenis navibus
commodum habere, eumque finem Bos-
poranorum & Taurorum agro antea
asscriptum fuisse, idem asserit.

Capha seu Theodosa civitas.

Capha seu Theodosa urbs universæ
Tauricæ clarissima, munitissimaque,
à Ge-

à Genuensibus Italici condita & ad mare
sita est. Portum copiosum illa semper
habuit. Genuensium tempore apparet
eam divitem & habitabilem admodum
existisse. Postquam vero à Turcis ab an-
nis plus centum Genuensibus erepta
fuerat, Christiani Itali in angustum ita
reducti sunt, ut exiguae & obscurae ad-
modum eorum reliquiae in ea supersint.
Civitas pristinum splendorem maxima
ex parte amisit. Tempia Christianorum
Romana demolita, aedes dirutae, muri
& turres, in quibus Genuensium pluri-
ma insignia & inscriptiones Latinae vi-
suntur, collapsae jacent. Tempia tantum
Catholica duo, & Armenica itidem in-
tegra supersunt, in quibus Presbyteros
propriis alere, & devotioni publicae in-
teresse à Turca antiquo jure eis conce-
ditur. Turcis, Armenis, Iudeis, Italis &
Graecis Christianis paucissimis habita-
toribus referta, negotiationibus portu-
que universae ejus Tauricæ nunc etiam
nobilis est: vineas, pomaria, & hortos
fere infinitos illa habet. Capham non
raro navigatur ex universis viciniori-
bus & remotioribus Graeciae insulis, sæ-
pius vero ex urbe Constantinopolinam
secundo vento duorum tantum dierum
spatio, vel paulo amplius, navibus eo
veniunt.

Telluris Taurice distantia & descriptio.
Tellurem aliam deinceps fertilitate conspicuam usque ad Panticapeum Bosporanorū metropolim, quæ in ostio Mæotidis sita est, exiltere, ac inter Theodosiam & Panticapeum stadiorum quingentorum & triginta intervallum esse Strabo refert. Tellus illa frumenti ferax est, & vicos habuit olim multos, sed nūc Tartarica tuguria plurima ibi sunt. Vrbem portus optimi Nympeum dictam, & tumulum Panticapeum habitaculis frequentibus circumpositum stadiorum viginti insignem esse, ac ad ortum portuum navium triginta quondam ibi extitisse, & arcem à Milesiis conditam ibi fuisse Strabo asserit. Est quidem ad eum tumulum nunc etiam civitas & arces duæ, quæ fortassis à Turcis & Tartaribus Cercum & Thamanum appellantur. In ipso Mæotidis ore, quod Strabo Bosporum Cimmerium vocat, ejus vero initium ab ampliore latitudine ad septuaginta stadia. ubi est Panticapeis locis ad Phanagoriam propinquissimam Asiæ civitatem, divisionem inchoant. ad angustissimum Euripum terminari: illud vero angustia Asiæ ab Europa separare: simul & Tanaim fluvium ab Arcto in paludem ad stadia sexaginta inter se distantibus alveis erumpi, ac totam circum-

ductio-

ductionem paludis illius stadiis octo milibus constare Strabo tradit. Magnam Cherronesum seu Peninsulam ipsi Pelloponneso forma & magnitudine perquam similem esse, eam vero totā Bosporanos Principes assiduitate bellorum vastatam habuisse: Illam etiam Bosporanorum Tyrannos parvam quidenā Mæotidis ori & Panticapeo adjacentem Theodosiam usque tenuisse, plurimam vero partem usque ad isthmum sinumque Carpenoitem Tauros gentē Scythicam habuisse: Atque sane etiam oram totam, & aliquid extra isthmum usque ad Borysthenem parvam Scythiam vocatam; propter transeuntem vero Tyram fluvium & isthmum eam terram habitantium, multitudinē hujus & partem magnam Scythiam parvam nuncupatam fuisse; cum Thraces partim vi, partim malignitate loci (est enim plurima palustris) eam concessissent; Strabo memorie prodidit. Idem etiam subjicit, Cherronesum sane in mare vergentem Theodosiam usque in campis frugiferam, non sic autē montanam frumento admodum beatam esse. Vbiunque forte flosore proficilla fuerat, modiorum centum & octoginta millia, ducenta vero argenti talenta tributi nomine cū Asiānis locis Sindicen circumadjacentibus

Mithridati solutos fuisse; Græcos sume-
tariorum commeatuum, & è palude sal-
samentaria Leuconem Regem decem ac-
ducentas modiorum myriadas (est au-
tem myriades decem millia continens nu-
merus) à Theodosia Atheniensibus
transmisisse, ex Strabone liquet.

Cercum arx & oppidum.

Cercum arx & oppidum Tartaricum
Chanorum ditionis obscurum &
humile admodum. in ostio (ut Strabo
vocat) Mæotidis, & ad eam angustiam
quam Bosporum Cimmerium ille co-
gnominat ac tumulum Panticaepium,
& civitatem simul ab eo dictam, situm
est. Ex adverso oppidi vel arcis illius in
ripa altera angustia illius, quæ amplius
unum milliare in latitudinem continet-
tur. Tamanum arx munitissima; quam
fortasse Phanagoriam appellatam esse,
propinquissimam Asiæ civitatem; à Mi-
lesis quondam conditam fuisse, & em-
porium in ea nobile exitisse Straboni
placet. Illæ arcis à Genuensibus quondam
excitatae & munitæ fuisse videntur, &
non ignobile præsidium ibi illi semper
habuere. Cercum arx diruta est; nam
Turcarum Imperator in universa Tau-
rica nullam arcem aliam præter Pere-
copiam ipsam præsidio firmare Tartaro
seu Chano permittit. Tamanum arcem
quæ

quæ in extremitate Taurica sita est, &
Petigorensium amplissimæ provinciae,
quam Colchidem Ptolemæus & Strabo
vocitant, jam contigua existit, Seniacus
seu præfectus ei imposito præsidio fir-
mo perpetuo eam munivit.

Petigorensium populi & provincia.

Petigorensium provincia, seu Colchis,
ad mare Caspium seu Hyrcanum us-
que extenditur. montibus & sylvis ma-
ximis est obnoxia, quæ jam in ea extre-
mitate conspiciuntur. Gens illa liberri-
ma est. Duces habet plurimos & stre-
nuos, quibus singuli populi & familiae
obediunt. Ac etiam si Christianos se esse
profiteantur, & liqueat. Genuensium
tempore plurimos illorum Christianos
fuisse, attamen presbyteris ac templis
deinceps destituti, opinionem solum-
modo religionis illi nunc retinent. Ple-
rique illorum majorique ex parte ido-
lolatæ inter suos rapaces violentique,
sed in peregrinos hospites & liberales
sunt. Parentes quamvis ex insignioribus
vel agrestioribus illi sint, liberos pro-
prios, filios in servos, filias in uxores
Turcis vel Tartaris, nonnullique etiam
Christianis, ac eos quos inter se fortiter
subtrahere illi solent, ac extra mare plus
quam barbarico more barbaris peregrin-
is occulte vendunt.

Taurica seu Peninsula locorum & civitatum distantia & descriptio.

Inter Perecopiam, Cremum, & Cossiam oppida à Septentrione Taurica seu Peninsula planissima nec admodum montuosa omninoque campestris est. Solum fertilissimum, magna ex parte saxosum, aquam vero bonam rarissimam habet. Attamen fontes seu putei altissimi mira profunditate & difficultate à veteribus Græcis seu populis illis antiquissimis & maximis, qui eam Peninsulam ante Græcorum tempora incollebant, quondam excisi & facti per diversa loca plurimi reperiuntur. A Perecopia per unum milliare stagnum magnum tale admirabili natura concretum est, ex quo purissimum & optimum sal, quasi glaciale perpetuo colligitur; cæterosque lacus salso quam plurimos habet. In quibusdā etiam commodissimis & plurimis locis in montibus ac sylvis arcium, civitatum, templorum monasteriorumque antiquissimæ & maximæ Græcæ ruinæ frequentissimæ admodum reperiuntur, quæ quum multo sæculo habitatoribus caruere, propter antiquitatem temporum cognomina sua amiserunt. Univerfa Taurica seu peninsula illa, ab occiduo & septentrione planissima & campestris est; oppida paucissima, vic-

que

que plurimos habet; in longitudinem milliariibus ad summum quinquaginta protenditur. Verum à meridie & oriente montuosa & sylvestris, montes altissimos, amplissimos, saxosos, frequentes admodum & admirandos habet, in quibus inter Cremum & Capham auri argentineque metalla & ferrum optimum quondam ab incolis repertū fuisse perhibetur. Solum fertilissimum, fluviis, rivis amœnissimos, pisces, prata, pascua, feras sylvestres plurimas, cervos, capras, apros, urfos, vineas, pomaria, agros, campos, oppida, vicos, pagos, prædia plurima optimaque habet. Taurica seu peninsula in latitudinem quibusdam in locis unius vel alterius diei itineris spatium, nonnullis vero in locis unius fere diei spatium, in orbem quasi extenditur.

Taurica, quæ Turcarum Imperatoris dittonis est, descriptio.

Perecopia & Cossiovia, arcibus oppidisque maritimis ac nonnullis oppidis ignobilioribus paucisque Christianorum Græcorum pagis exceptis, arces & civitates maritimæ, reliquæ universæ peninsula, quæ ordine suo descriptæ sunt, cum vicis & pagis Christianorum Græcorum plurimis, Imperatoris Turcarum ditionis sunt, ejusque Imperio universæ parent, firmissimoque præsidio tenentur.

Peninsula, quæ ab oriente & meridie à Perecopia media est, hyemem placidissimam & aërem temperatissimum habet. Nam in fine Decembr. hyemis initium, in medio vero Februario hyemis asperitas, quæ magis nivosa, nec tamen integro triduo illa magis durat, quam frigida & gelu confusas est. Nec diutius quam ad initium Martii illa durat. Sub initium itaque veris, & in autumno, fere calidior aër pestilens plerumq; efficitur.

Camporum distantia & descriptio.

B Ratilavia, Sauramenses, Oczacovienses & Bialodogrodenses campi inter Hypanim seu Bogum, Tyram seu Nestrum fluvios consistunt. A septentrione versus Neprum seu Borysthenem ac Bogum aliqua ex parte plani & campestris, verum ab Occiduo versus Nestrum & Prutum sive Hierasum flu. magis sylvestris & montosi sunt. Podolia, Camenecia, & Moldavia inter Nestrum & Prutum flu. mediæ Tachmiz & Bialogrodo, quod ad lacum Vidovo seu Obidovo & mare Euxinum est, confinis; ab Occiduo campis & mari Euxino, à Meridie Bialogrodo Kibiz & Danubio fluvio ubique vicina est. Oczacovia à septentrione Borysthenem, in quem Bogus ibidè exoneratur, camposque amplissimos, à meridie mare Euxinum, & Berezaniam lacum salum &

& restagnantem, ab occiduo Nestrum fluvium proximum habet.

Continetis distantia & descriptio.

D Einceps vero continens ille, qui est extra Oczacoviam & Borysthenem in formam insulæ, quasi inter Borysthenem, Mæotim paludem, & pontum Euxinum, ab occiduo Borysthenem habet, à septentrione Tanaim seu Donum fluvios, ab oriente vero Mæotidæ paludem & Tauricam seu Peninsulam, à meridie mare Euxinum, ac illum isthmum seu continentem: extra Oczacoviam vero & Borysthenem Perecopiam usque quibusdam in locis continens ille est angustissimus: verum extra Perecopiam ad Ossovum arcem, quæ ad Tanaim est, amplissimus, solo fertilissimus, ac universus campestris & planissimus est: etenim in isthmo illo universi fere Perecopientes & Ossovenfes Tartari pecora & animalia sua pascunt, ac in eo per æstatem & autumnum degunt. Continens ille seu isthmus ab Oczacovia usque ad Ossovum (nam ibi terminatur) in longitudinem, quantum ex dictis Tartarorum patet, miliaribus amplius centum constat: in latitudinem autem non pari modo protenditur; nam tam extra Perecopiam, quam ad Oczacoviam vel Borysthenem latior est.

*Perecopensium Tartarorum descriptio,
& in Tauricam ingressus.*

TAuricani vel Cherfonesii, qui nunc Perecopenses vel Crimenfes Tartari dicuntur, Iavolgenses à Rha seu Volga fluvio orti & appellati fuisse ex vetustissimis Scytharum scriptoribus certo videntur. Porro inter celebratissimos, altissimos & maximos Tanaim seu Doni & Borysthenem septentrionis fluvios, in campos paulatim progressos fuisse, ab annis vero centum sexaginta vel paulo amplius in Tauricam seu peninsulam eos pervenisse manifeste apparet.

*Chanorum & Ducum eorum genus
& cognomina.*

CHanorum vel Principum Tartarorum illorum Cyngislonum genus antiquitus nuncupatum fuit, ex quo Lochronus quispiam Chanus, à quo universi Chani ortum trahunt. Ille primus Tauricæ vel Cherfonesii in Taurica seu Peninsula Imperator extitit. Sirinenses, Bachinienses, Mangutenfes, cæterosque Kivazios vel Duces, (ex quibus Cajacei, qui Chanorum consiliarii & præcipui officiales sunt, procreantur, eorumque filix vel sorores eis nubunt) Vlanos, (qui ex Chanorum sanguine antiquitus orti sunt, ac, si Chanorum legitima & ultima posteritas defecerit, in principatu suc-

tu succedunt) Muros vel nobiliores singulorum, (eorum posteritas & nunc etiam manet) cæterosque Tartaros bellicosissimos, ad aliquot dena millia in comitatu eum certo habuisse, ac in Tauricam seu Peninsulam cum eo migravisse verissimum est.

Chani Tauricanum regnum occupant.

DVces Græcos, qui Mancopix & Ingemeni, ac Italos Genuenses, qui Iamboldi & Caphæ incolebant, tum populos in Peninsula reliquos invenerat, cum quibus amicitiam, pacem & pacta donec à Turcis devicti belloque attriti illi fuere, Chanorum prædecessores in corrupte & constanter coluere, & monentam multis annis communem, quam ego vidi, habuere.

*Imperator Turcarum Tauricanos
Tartaros subjugat.*

ENimvero Selymus Turcarum Imperator populis illis debellatis, arcibus & civitatibus ferè universis Peninsula maritimæ ereptis & occupatis Mechmet Gereium Chanum ad imperium suum adegit, subjugavitque: illum Sachmates Iavolgentium Tartarorum princeps insigni & memorabili strage deletum centum millium ejus exercitu prostravit. Ex quo summum Turcarum imperium Chani agnoscunt, Tauricæ seu peninsulae

sulæ Tartarorum Reguli seu Principes ab eis constituuntur, vexillum accipiunt, & filios vel fratres Soldanos in obseques perpetuos Turcis dant.

Successorem perpetuum regni

Tartari eligunt.

VERUMTAMEN antiquissimo gentis more Galgam seu imperii successorem (Galli Delphinos itidem) præficiunt fratrem vel filium natu maximum magisque idoneum, penes quem in pace beloque summa potestas est; verum cum consensu insigniorum Tartarorum Chani ipsi perpetuum eligunt & præficiunt. Quod si etiam inter Soldanos vel Chanum ipsum dissensio vel bellum alium quod pro imperio exoritur, Turcarum Imperator Sultanorum obsidem cum exercitu & vexillo in Tauricam seu peninsulam expedire non negligit: Chano Sultanisque bello sedatis & pulsus in Principem sufficit; quapropter Ianizeros plurimos in Taurica seu Peninsula perpetuo ille alit.

Antiqua Chanorum electio.

CHANORUM electio pro antiquo gentis more liberis Ducum Murzonum eximiorumque Tartarorum quondam vocibus constabat. Porro propter frequentissimas illorum dissensiones, maximaque bella, quæ à Nogaenibus Tauricæ seu peninsulæ

peninsulæ vicinioribus Tartaris pro imperio ab eis mota sæpius fuere, Sachibgiecius & Deuletigercius, Chani insignioribus potentioribusque Tartaris è medio dolo sublati, & in vincula compacti, ad se posteritatemque suam electionem pertrahere, absoluteque Imperatore Turcarum eos iuvante & confirmante, Tartaris dominari ceperunt.

Chanorum in Soldanos fratres naturales tyranni.

QVOD si vero non fratrem, sed proprium filium, ut plurimum contingit, in Galgaru Chanus constituere voluerit, propter seditiones illas, mutuasque inter se cædes, Soldanos fratres universos dolo & arte circumventos clam è medio tollit, plerique tamen illorum ad Turcam, à quo benigne accipiuntur, & consolantur, confugiunt, ac ab eo stipendium perpetuum habent.

Soldanorum apud Tartaros curatio & provisio.

SOLDANI Chanorum filii minores à Tartaris vel Murzis insignioribus educantur, & curantur, ne cum adoleverint propter illorum pluralitatem dissensiones aut bella aliqua moveantur: Singuli enim Chani sumum agnoscunt imperium, & cum adoleverint, idonei certis Tartarorum turmis præficiuntur, plurimosque

mosque Tartaros voluntarios ad se pertrahunt; plerisque; tamen parentes eorum, quos chariores magisque idoneos putaverint, Nogaensibus Tartaris præficiunt, pecuniis & equis remunerant. Nonnumquam etiam insidiarum inter se vel seditionum metu, curatorum tamen favore adjuvi, ad viciniore gentis suæ vel Christianos Principes confugiunt.

Chanorum consilarii & aulici perpetui.

Consiliarios Attalicos, quos à curatione sceminarum, parentum vel uxorum suarum ita illi vocant, à quibus Soltani illi perpetuo ex ephebis etiam educantur & curantur; Hamiatos, qui Principum peregrinorum fautores vel negotiorum promotores apud illum sunt; ac officiales etiam Curense Chanus perpetuos habet. In primis vero Duces, Co-raceios, Vlanos & Murzas insigniores in negotiis gravioribus ad consilia semper adhibet, & ad se convocat. Aulæ ministros præcipuos & idoneos viros, quorum in legationibus aliisque diversis negotiis necessariis & servitiis suis opera utitur, qui in Consiliarios & officiales Curiales promoventur, ille habet. Illos etiam qui ex insigniori & nobiliori Tartarica juventute electi sunt, mensibusque alternis in aula ejus versantur, & cum idonei efficiuntur, iisdem dignitatibus

tibus honorantur, perpetuo alit. Attamen Cercesis Nogaensibus & Petigorensibus, qui nimium industrii, robusti, audaces, & in bellum promptissimi sunt, in primis & plurimum ille delectatur. Præcipuis dona honoraria & stipendia annua ille elargitur, ac eorum aula ejus non raro frequentior esse solet. In aula Principis insigniores Tartari & nobiliores non ad fastum vel superfluum luxum, verum pro necessitate & honestate satis splendidi & civiles sunt. Etenim ignavia & incuria, in primis vero in Deum, impietate viciniorum Christianorum populorum, celeberrimis incursionibus & bellis adeo ditati, opimisque spoliis referti sunt, ut eximiores & nobiliores privatis opibus & splendore domestico, quem illi habent, non admodum Turcis impares esse possint. Feminas Mahometica lege quot possunt & volunt alunt, & in uxores à Petigorensibus plerumque emunt; quas etsi non superbe, verum satis pro gentis more culte & civiliter, cum quibus vero prolem habent, quam honorifice & splendide sustentant, & curant. Liberos filios à prima ætate Arabicis literis instituendos, filias vero non domi alunt, verum propinquioribus sanguine curandas illi tradunt. Filios adultos Chano vel Soltanis in

in ministerium, filias nobiles insignioribus ac nobilioribus Tartaris vel Turcis in matrimonium collocant.

Religio Tartarica.

Tartari illi Mahometani sunt; presbyteros & templa Mahometica habent; literis Chaldaicis vel Arabicis à Turcis paulo corruptioribus vel rudioribus illi utuntur, etsi antequam in Tartaricam seu peninsulam venerant, moribus multo agrestioribus gens ea fera & campestris, quod nunc etiam ex agrestioribus manifeste apparet, fuisse videtur: nam illis Mahometicis legibus, juribus, litteris & moribus illa tum prorsus caruit. Enimvero à Turcis huiusmodi manitatem & salum illum cultum Tartari edocti majori nunc ex parte hospitalitatem nobiliores colunt.

Legum severitas.

Ius vel iustitia Mahometica lege apud Tartaros administratur in civitatibus vel oppidis Chani, & reliquorum Soldanorum. Presbyterii Cadil vel Iudices in pagis; Begi vel praefecti, qui injurias particulares audiunt & decidunt, perpetui habentur. Verumtamen capitis, sanguinis, furti, quas criminales, fundi, quas civiles seu officii causas nos dicemus, Chanus ipse cum Consiliariis suis decernit. In quibus exponendis causidico

opus

opus non habent; subtilitatis juris, calumniis, excusationibus, nec dilationis utuntur. Extrema enim conditionis Tartari vel peregrini homines coram iudicibus & Chano ipso, à quo semper audiuntur, & celeriter expediuntur, injurias suas ipsi per se libere admodum exponunt; universis enim semper adillum aditus pater. Cum in publicum exit, miserrimae fortis homines non excluduntur, à Chano vero conspecti examinantur, videlicet ut siquid opus habeant referant. Nam non solum legibus obedientiam magnam illi praestant. Principes suos Deorum loco ipsi adorant, & venerantur. Iudices pro lege sua Mahometana perpetui spirituales pro Divis, indubitateque omnis aequitatis & integritatis fidei & opinionis viris inter illos habentur. Principes & Magistratus imperata & iussa fidelissime cum metu quam celerrime exequuntur, & expediunt. A controversiis, criminacionibus, juridicis oburgationibus minus necessariis & particularibus, invidia, odio, terribus excessibus, omni luxu & ambitione, in victu & amictu prorsus alieni sunt. Mensibus amplius novem ibi ego mansi, nec audiivi prorsus aliquem actum criminalem, nec civilem inter eos

T

eos

eos contigisse, nec inimicitiarum causa compositionem aliquam obtigisse.

Tartarorum in aula Chani & inter suos securitas.

IN aula Principis nec inter suos gladios, arcus, nec alia aliqua arma illi gerunt, exceptis viatoribus vel peregrinantibus, in quos admodum humani & hospitales sunt. Illi à prædonibus semper securi: verum à latronibus vel furibus noctu, qui nihil quicquam aliud præter equos illis furantur, nihil perpetuas excubias agant, minus cui esse solent.

Tartarorum rei familiaris, vestis, & manendi ratio.

Rem familiarem, etiam si solam fertile illi habent, nobiliores & agrestiores tamen, iique pauci curant: plerumque etiam agros non colunt, nec serunt equis, camelis, bobus, vaccis, pecoribus & ovibus abundant, ac inde victitant. Nobiliores tamen panem, carnes, cibum, vinum crematum & mulsum potum habent; agrestiores vero panem carent, verum milio concusso, lacte & aqua diluto, quem *cassa* vulgo nominant pro cibo: pro potu lacte equino & calce utuntur. Camelos, equos, & boves onerant, utiles vel jam moribundos jugulant, ac ovium carnibus non raro vescuntur.

Nobi-

Nobiliores non in campis, verum in Taurica seu peninsula pagis, qui in sylvis proximi sunt, habitant. et si pagos proprios plurimi non possident: artamen agros & fundos proprios ibi habent. Quos Vngarorum, Rusiorum, Moscorum, Valachorum seu Moldavorum mancipiis, quibus abundant, colunt, ac ut iumentis ad opus omne utuntur. Aedificia & domus ligneas similes admodum Turcico mori ædificant: Verum Græci Christiani, qui in paucis villis sunt, ut mancipia operantur & agros colunt: Tartari autem Chano, vel inferioribus Tartaris, ut tantum victum habeant, & vestiantur, nullo pretio conducti inserviunt: Ceteri vero, iique plurimi, semper otiosi sunt. In civitatibus vel oppidis pauci admodum mercantur: mechanicas autem artes rarissimi exercent; & quicunque mercatores vel artifices ibi reperiuntur, vel Christianorum mancipia, vel Turcæ, Armeni, Iudæi, Cerecii, Petigorenses, qui Christiani sunt, Phylistini vel Cyngani, obscuræ & extremæ conditionis homines sunt. Tartari illi, qui in campis extra Perecopiam vel in peninsula degunt, sylvas nullas, fontes quos ubique locorum mancipia illorum excavant, ligna ex pecorum stercorebus, quæ mancipia in campis legunt,

gunt, & in sole siccant, & domus earum in superiori descriptione mentionis fuit, habent. Tartari illi Chanorum Soltanorum, cæterorumq; insigniorum Tartarorum servi vel subditi, sunt mancipia; & greges animalium innumerabiles dominorum suorum semper procurant & pascunt, ac etiam si de loco ad locum in campos & pascua semper vicatim vel pagatim progrediuntur, villis vel pagis aut turmis singulis, quarum cognomina & dominorum eorum præfæcti habentur, procedunt, ut quos Tartaros captivorum causa nostri requirerunt, facile eos ibi inveniant.

Donativum Chani, & Legatorum Principum apud eum ratio.

Donativum annuum à Rege Poloniarum, magno Ducatu Lituaniæ, & scorum duce, Palatino Moldaviæ, & Cerceſis Nogaïensibus Tartaris ex pactis & fœderibus Chanus perpetuum habet. Legati, Oratores, Nuntii & Internuntii Principum eorum annis singulis ad eum veniunt, quos nonnunquam humanius & liberalius, aliquando vero plus quam Barbarico more excipit, violat, diutius detinet. Cum itaq; Perecopiam veniunt, unicuique Chani homo eis obviam venit, æstare in pratrum vel campum, in quo sub tentorio quiescunt: Hieme vero in pagum

pagum Almar vel Bachasanii oppido Regiæ ejus vicinum securius, quam honestius & commodius deducuntur. Postquam vero eò diverterint, per Consiliarios vel Aulæ ministros nomine Chani salutantur; comiteatu vel victualibus, bobus duobus, vel uno, ovibus aliquot, panibus, vino ac hordeo, non pro liberalitate, sed hospitalitate quadam, ac pro una vice tamen satis moderate procurant. Cum autem ad Chanum vocantur, Soldanis, Tuianis, Vlanis, Marzis, Consiliariis primoribus, cæterisque quam plurimis aulæ ministris & insignioribus Tartaris præsentibus eos audit: per unicuique tantum hominem ad Chani fores deducuntur, per Consiliarios vero duos introducuntur. Cum itaque introducti fuerint, antiquo gentis more Chanum illi adorant, illoque salutato genibus flexis exponunt, in ejusque convivium adhibentur. Poculis vel crateris deauratis & gemmis distensis mulso impletis de more gentis in signum clementiæ & benevolentiae manu Chani porrectis, quos genibus flexis ebibunt, honorantur. Et cum expediuntur, in convivium eos Chanus iterum adhibet. Convivio itaq; peracto parum ante fores secedunt ejus palatii. Vestibus sericis auro intextis utique ad talos de more gentis comparatis,

tis, equo uno vel duobus non raro etiam captivis gentis eorum hominibus remunerantur. Ac ita vestibus amicti ad remunerantur. Ac ita vestibus amicti ad Chantum iterum redeunt, pro hospitalitate & liberalitate gratias ei referunt, & salutato illo ex convivio discedunt. A Chani unico homine comitatus exiguus in ditionibus ejus cum iter arripuerint non raro illis procuratur, & ad Borysthenem usque ab illo deducuntur.

*Chani in Tauricam summa potestas
& reditus.*

Turcarum Imperatores eam potestatem perpetuam Chano in Taurica seu peninsula fecerunt, ut cum Caphensis Baffa vel Seniacus moritur, universas in peninsula ditiones illi administraret, donec Seniacum alterum Turca eo mitteret, vel, quem ille promoveret, Capha præficeret. Perecopia, Cosloviz, Capha, ac aliis, quæ Turcarum ditionis sunt, Tauricæ seu peninsula civitatibus Chanus telonium commune cum Tartarica habet. Contributionem à Tartaricis Armenis, Indis, Cerceis, Petigorensibus & Græcis Christianis, quos ditionis suæ paucos admodum habet, Turcis tantum exceptis, exigit in annum: diebus singulis Chano taleri viginti quinque, Galgæ taleri duodecim cum medio; Solatano obsidi taleri duo cum medio.

Tartar

Turcico ærario in stipendium perpetuum numerantur, ac eidem obsidi pagi & agri amplissimi ad Adrianopolim lanbolu dicti à Turca conceduntur. Ducibus Caiaceis, Vlanis, Murzis, ac cæteris quam plurimis qui merentur, & pro singulorum conditione, stipendia perpetua dantur. Verumtamen captivos bello captos utriusque sexus, pelles nobiliores seu pretiosiores ac viliores, butyrum, sal, quo in Taurica seu peninsula ille plurimum abundat. Imperatori Turcarum annis singulis Chanus perpetuo pendit. Ac in quodcumque bellum missus vel vocatus fuerit, illud detestare, nec cuiquam alii præter Moscorum Ducem Imperatore Turcarum infcio & invito bellum inferre potest. Reditus annuos pecuniarios è captivis insignioribus bello acquisitis aureos tres, à tenuioribus talerum unum, eorumque decimam, à fontibus vero singulis, qui in Tauricæ seu peninsula campis ditionis ejus plurimi admodum sunt, equum unum à Tartaris Chanus exigit, aut urgente etiam necessitate aliqua contributionem certam universi Tartari Chano decernunt, nunquam tamen illis onerosus est. Insigniores Tartari diverſi generis alimoniam (nam ei non colitur nec seritur domi, & bello etiam) Chano

semper præbent: equorum, camelorum, bouum, ac ovium infinitos greges proprios ille semper habet. Monetam propriam habet, cupream vilem, quæ in oppido ditionis ejus Crimo cuditur, nummos rotundos, quorum deni aspra argentea Turcica, quæ grossum unum vel minus Polonicum efficit, æstimantur. Me autem præsentem cudebantur nummi cupræi deargentati majores, qui aspris quinque computabantur. In cuedenda ea commodum seu quæstum uberrimum habet; nam tribus vel quatuor annis ex eadem moneta, quæ in officinam monetariam ab universis importatur Tartaris, vel peregrinis, moneta nova inventa perpetuo cuditur. Etenim in universa Taurica seu peninsula illa nemini licitum est Tartaro vel peregrino etiam in Turcarum ditionis civitatibus sub capitali pœna bonorumque confiscatione, cujusve conditionis ille esset, aureum nummum Turcicum, vel peregrinorum talerum, vel aspram argenteam Turcicam valore alio in nummos Tartaricos computare. Nec moneta aurea vel argentea, verum Tartarica, mercari: quam universi peregrini, nullis exceptis, Chani edicto, perpetuo accipiunt.

CVm Chanus in bellum aliquod descensusus est, in primis Tartaris universis ditionum suarum per aula ministros significat, ac ut tribus vel ad summum septimanis quatuor ad bellum sese expediant, & in menses tres vel quatuor commeatum sibi curent imperat. Alimonia illa in saccis è corio factis: illi sacci apud insigniores in equis portantur. Ac ejus generis alimoniam secum ferunt: Milium igne siccum, vel asstum contusum, vel emollicum (nam & molendina illi habent) ac inde cibum vel potum aqua dilutum plerique conficiunt. Caseum & carnes diversis generis, & equinas fumatas, in sole coctas, vel siccas, eas frustillatim scindunt, & ossibus abjectis in saccis condunt. Equarum caseo, lacte, & acetoso lacte, quod illi arte quadam condientes eximium habent obsonium, victitant. Quam ob causam à quodam Poëta omnes ejus tractus incolas Galactophagos quondam appellatos fuisse apud Strabonem reperio. Chanus unum tantum currum propter aliquem morbi casum secum habet. Camelos etiam paucos, in quibus pro persona sua vinum crematum, vel aliquod parvum obsonium,

quo ille facile contentus est; portatur. Cæterum Tartari sigillatim cibum ei & aulicis ejus apponunt; insigniores lique pauci admodum Tartari panis sicci, vinique cremati modicum, in camelis vel in curribus levioribus non raro vehunt.

Chanorum & Tartarorum in bellum exeundi modus.

POSTquam vero expeditionem in bellum Chanus decreverit, exercitatos aliquot justo numero, eosque Tartaros non raro, crebrius tamen Cercessos Peritioresenses eligit, ac eos qui regionum & cæterorum Principum provinciarum exploratores & viarum doctores peritissimi censentur, singulos locorum & consinium transitus & trajectus optime norunt, quam celerrime expedit. Et cum in confines illi veniunt, in viciniores ditiones proficiscuntur, & singuli in locis diversis omnia explorant, & de captivis diligenter curant. Quos cum interceperint, celerrime ad Chanum cum eis veniunt, ex quibus, quæstionibus adhibitis, Chanus statum eorum provinciarum, in quibus illi exploratores fuere, facile agnoscit. Idcirco Tartaris assignat, quo ille solus movetur, & aulae suæ ministros aliquot per hanc

dam seu provinciam universam celeriter præmittit. Illi Tartaros & Christianos ditionis universos viros & adolescentes, qui modo equis insidere possunt, præter imbelles & senes & tenuiores, qui etiam si equis & armis carent, à ditionibus tamen in spem prædæ juvantur, in bellum ire & Chanum sequi cogunt, & impellunt. In octiduo autem, vel ad summum diebus decem ab eo Chani discessu, universi in locis certis jam determinatis, qui extra Perecopiam ad Borysthenem sunt, eum insequuntur, collectis & convocatis Galga, Soltanis, Ducibus, Murzis, ac universi exercitus probatissimis, strenuis, & primariis bellatoribus & militibus, iisque ad consilium adhibitis in primis captivi recentiores & exploratores ipsi examinantur; demum de commoditate temporis, locorum, occasione rei bene gerendæ, & quonam bellum commodius tum persequendum sit, celeriter consultatur. Ac mutuo consensu & consilio facto & definito, nihil tamen multitudini promiscuæ horum significatur.

Tartarorum in hosticum procedendi ordo.

EX eodem itaque loco Chani, Galgæ, & Soltanorum aula ministris præcunt.

euntibus: Ducum, Murzonum & ceterorum insigniorum Tartarorum, agmina (quæ genere suo antiquitus ducunt, na (quæ genere suo antiquitus ducunt, eisque præfunt, ac ea vocabulis diversis sermone suo vocitant) ordine iusto subsequenter, de more gentis antiquo Chanus sub signis exercitum movet, postquam verò in hostico constitit, iterum pericissimos ac exercitatissimos certo numero exploratores præmittit, illi exercitum universum præcedunt, obvios homines agrestes vel quospiam, alios comprehensos Chano remittunt, ex quibus de statu & exercitu hostium Chanus certior esse potest. Cum autem Chanus exercitum hostium nulum obviu sibi fore certo compertum habuerit, consiliu castrense cum suis primatibus & proceribus, quàm late & profunde ditionibus hostium nocere debeat, iterum facit. Tum demum cum exercitu universo ordine iusto paulatim procedit; viros agrestes obvios sub capitis gravi supplicio necare universos imperat, ne à Tartaris comprehensi forte illi aufugiant, ac de exercitu hostes eorum certiores reddant, eorumque hominibus noceant. Porro scæminas & pueros non necant, nec comprehedunt, neque prædæ cuiusvis manus injicere audent, ne ea exercitus illorum

oneretur.

oneretur, & moram aliquam in progrediendo protrahat.

Tartarorum in hostico castra & bellandi modus.

Cum autem ad arces, oppida, vicos, pagos, & loca cultiora Chanus cum exercitu pervenerit, Duces, Murzones & aulæ primarios, ac exercitus universi eximios, probatissimos, ac præcipuos bellatores viros decem vel ad summum quindecim millium deligit, & in stativis vel obsidione castris alicujus penes se relinquit: Galgam, reliquos Soltanos, Duces, Murzas, ac universum exercitum, qui demum aliquot millium censetur, Chanus expedit. Ac ille exercitus per agmina diversa, quibus singulis probatissimi & idonei viri præfunt, in longitudinem milliariis amplius decem, in latitudinem totidem, sparsi extenduntur. Et, quemadmodum illi inter se conveniunt, ad summum septem vel octo, ad minus vero tribus vel quatuor diebus per loca diversa turmatim discurrerent, & palantes prædæ agentes, ac obvia quæque gladio & igne vastantes, ad stativa revertuntur. Quod si autem ad conventum diem aliqui eorum ad stativa non redierint, nec iis quidem expectatis mira celeritate exercitus universus ordine suo ex stativis movet.

Tart.

*Tartarorum dimicandi ac acies
constituendi ratio.*

ET cum ne tum etiam exercitum aliquem se consequi certum Chanus habuerit, equitum selectissimorum, & adhuc non fessorum millium aliquot exercitum in loca non tacta turmatim expedit. Totidem etiam ne in insidiis vel comitatum aliquem ille exercitus incunctanter incidat, apud arces & oppida obvia Tartaros in insidiis in locis diversis collocat. Quod si vero ab exploratoribus de aliquo exercitu hostium numero certo acceperit, rem universæ dimicationi ille nunquam committit, verum cum exercitu suo caute & paulatim progreditur: si vero hostium copias numerosas & fortes Chanus esse certo cognoverit, paulisper ille desistit, cultiora & pacatiora loca petit, nimisque celeritate, igne, gladio ea vastat citato cursu, & raptim præda abacta in sua redire intendit. Quod si ne tunc quidem hostes se consequi possit speraverit, eodem fere ordine, nec minus tamen securus, ad fines ipsos utque cum exercitu contendit.

Captivorum in conspectibus divisio.

Quam primum autem in conspectibus ipsis constiterit, præcipuorum captivorum decimam ex universo exercitu

tu Chanus percipit. Agminum vero præfecti ex singulis turmis, ac ii qui captivorum maiorem numerum adduxere ex reliquis, captivos præcipuos accipiunt. Reliqui etiam promiscue multitudinis Tartari per agmina sua captivos inter se partiuntur. Veruntamen antiquam ad divisionem eam descendant, singulis iis, qui equos, vestes, vel quippiam aliud turmatim discurrerent amiserant, in primis satisfaciunt. Captivos nobiliores vel agrestiores, quod si pretium nullum quo se eximere possint cum eis constituerint, eo quod Chanus mercatorum muneribus corruptus ingens pretium decreverit, Tartaris vendunt.

*Captivorum apud Tartaros ratio
& redimendorum modus.*

Miserabilis admodum conditio apud Tartaros captivorum est; nam fame, nuditate, agrestiores vero & verbis ab illis vehementer premuntur, ut potius mori quam vivere illi magis cupiant: Plurimi vero præsentis calamitate & stoliditate ducti, nobiliores se esse, parces vel amicos claros & divites habere, Tartaris predicant. Precium ingens fereque inestimabile illis ultro pollicentur, quos gens barbara, impia, avara, famelica & crudelis, omni genere fallaciarum & questionum fere indies id augeri ab

ab illis cupiens, compedibus vincit, eorum
durius servat. Cum autem nuncium Tartarorum
ad Chanum adventare Tartari intellexerint, cum captivis suis ei
occurrunt, à quo pretium nonnunquam
ab eis falso nominatum, vel à captivis
etiam aliquando promissum possunt
verum nuncii, qui artes & falsitatem
Tartarorum probe norunt, stoliditate
captivorum reprehendunt, eosque non
nobiles nec divites esse, ac ne nosse quidem,
neque precium illud illos unquam
exolvere posse Tartaris prædicant, &
nulla quasi prorsus pietate & religione
moti à se rejiciunt. In catalogum tamen
à nunciis inscribi curantur, ac si aliquos
eorum ære proprio liberare cogitaverint,
Iudeos vel Tartaros pecunia corruptos
aliosque mercatores subordina-
re, necesse habent: à quibus multo facilius
precio, à nunciis neglecti quasi rejecti,
que, liberantur. Nihil itaque captivis præ-
sentius quicquam est, quam ut precium
hoc, quo Turcis ac Iudeis mercatoribus
peregrinis aliisque extra mare venditur,
vel paulo majus, vel in duplo, si id
præstare possunt, Tartaris promittant,
vel offerant. quod si ab agrestioribus
vel aliis, ut plerumque Tartari inquirere
solent de captivis, qui illi sunt, nihil eos
gnoscerent, facile acquiescent.

Nec tamen peregrinis, potius vero nuncio
gentis suæ, illos vendunt. Quod si à
nuncio eo non liberantur, ad parentes
tamen vel cognatos eorum litteras scribere
Tartari eis imperant. Captivi etiam
plurimi Tartarorum captivorum per-
mutatione, in quibus curandis & libe-
randis multo majorem pietatem, officium
& studium Christianis nostris Tartari
exhibent & impendunt, liberantur.
Etenim omni pretio posthabito in primis
à captivis nostris Tartaris captivos
semper illi pascunt; quos, ut plerique solent,
cum illis promiserint, nec tamen præstiterint,
multo majus incommodum sibi illi miseri accersunt.
nam precium fere inestimabile, quo illi Tartaros
suos pensant, ab eis possunt, quod
cum illis solvendo non sunt, eo quo possunt
ingenti, vel non raro nimio etiam
pretio in servos perpetuos Barbaris peregrinis
extra mare illos vendunt, vel quod si
Tartari ditiores sunt, captivitate perpetua
illos mulctant.

Tauricanorum Tartarorum Principis seu Chani exercitus.

Tartaricum exercitum universum
ex equitatu collectum Chanus habet,
centenis aliquot Janizeris peditibus
sclopetariis exceptis, quos vel à
Turca auxiliares, vel proprios Chanus
alere,

alere, & bombardas aliquot minores inferre bellum secum deducere solet. Ex Taurica seu peninsula Perecopenses & Crimeenses, Oslowienſes, Nogarienſes, Circaceſſii, tributarii & auxiliares Circaceſſorum Petigoreniſium Duces ſtipendiarum vel mercenarii, & voluntarii Chano in bello præſto adeſſe ſolent. Oczacovieneſes & Bialogrodenſes, etiam qui ex pactis perpetuis, quæ cum Imperatore Turcarum habent, non raro etiam Dobruſenſes Tartari Danubii accollunt, jūſſu Imperatoris Turcarum in bellum eum ſequuntur. Exercitus ille univerſus ex Tartariis collectus numerum centum millium & viginti, nonnunquam etiam amplius triginta conſtituit, non raro vero numerum illum ſuperare ſolet. Quemadmodum ex plurimis Chriſtianis fide dignis, qui Chanum in bellum ſæpius ſequébantur, ac captivi & noſtris nobilibus, qui exercitum ejus ſæpius viderunt, certo ego accepi.

Tartari quibus & quam numeroſis equis in bello utantur.

Equos Tartaricos, elegantes, optimos, robuſtos, veloces, mediocres & commodos admodum ad labores ſuſtinentes plurimos, ac pro neceſſitate univerſi habent. Chanus, Soltani plerique, inſigniores Tartari, Turciciſ, Car-

maniciſ,

maniciſ, Arabicis cateriſq; Aſiaticis, Tartariciſ, optimis equis peregriniſ in bello utuntur. Perniciores tamen in maximo & inæſtimabili fere precio equi apud illos habentur. In campis Taurica ſeu Peninſulæ, ſæpius vero ad Boryſthenem & Tanaim uſq; fluv. æſtate & hyeme eos perpetuo illi paſcunt: nobiliores vero equos paucos admodum pro neceſſitate tantum, non faſtū vel luxum aliquem, domi illi alunt. Equitatu vero inutiles & viliores curru rariſſime jungunt; camelis enim & bobus omne opus faciunt.

Arma & apparatus bellicus Tartaricus.

Armis antiquiſſimis framea, ſeu gladio Tartarico curvo, oblongo, & ſpiculo Turcico, vel Perſico breviori & latiori, ex ferro optimo, & opere bene facti; arcu Tartarico proprio, & Aſiatico ſtriſſiori vel latiori, vel Turcico opere præſtantiiori; ſagitta longa & pernici; pharetra; nonnunquam haſta breviori, Tartari ex antiquo gentis ſuæ more uſantur. Loricati, galeati, & in armis Perſicis vel Moſciciſ, quibus Chriſtianorum præda ditati abundant, incedunt. Sellas & frena de more gentis antiquiſſima, commodiſſima, non ad faſtum vel luxum, inſigniores tamé eleganter & fortiter ad neceſſitatem compendiſe admodum parata habent. Plurimi vero in

exercitu illorum Tartarico prorsus inermes & imbelles sunt, ac ii propter numerosiores exercitum equos pene infinitos in bellum secum ducunt. Nam extremæ etiam conditionis Tartarus unoquo vel duobus equis, verum tribus, quatuor & amplius, quos modo ad manum secum habere potest, vix contentus est. Idcirco tam numerosus, permagnus, & terribilis admodum Tartarorum exercitus efficitur, qui cum à longe conspicitur, ingens fere & numerosus plurimum exercitus Tartaricus à nostris hominibus esse putatur.

*Tartarorum ex hostico discendi ratio,
& turmarum dispositio.*

Cum jam exercitus Tartaricus in hostilem provinciam pervenerit, turmas seu cohortes nullas Tartari constituunt; nam omnes turmatim sese effundunt; & paulatim progrediuntur. Excubitores plurimos in partibus omnibus per turmas disponunt, quas subsidiarias majores vel minores illi constituunt. Postquam vero illorum primi hostem conspexerint, fugam simulant, ut eo facilius in turmas eas, quas insidiarum loco illi ponunt, hostem impediunt, ac ea ratione eum opprimunt. Verum tamen cum exercitum hostilem numero

merosum illi conspexerint, ad agmina, ordines, & vexilla sua tam facile & cito perveniunt.

Tartarorum in constituendis vel regendis cohortibus celeritas.

Maxima in constituendis & regendis cohortibus est celeritas; quandoquidem non solum ducum & præsectorum cohortium suarum admonitionibus, verum flagrorum etiam demonstratione, ut gentis ille mos antiquus est, & ad nutum etiam ita parent, ut quam facillime, cum opus fuerit, in ordines suos ipsi redigantur.

Chanorum & exercitus in hostico præsidium & vexilla.

Chanus aliquot millium numero insigniorum fortissimorumque Tartarorum cohorte, centenis aliquot lanizeris, peditibus Turcicis, & bombardis minoribus nonnullis in bello semper munitur. In cohorte Chani maxima cauda alba equina in hasta majori pro vexillo, ac Imperatoris Turcarum sericem viride & rubrum præfertur. Tartarorum cæterorum vexilla & signa plurima coloris diversi in turmis illorum apparent.

*Chanorum in Tartaros emeritos
& idoneos ratio.*

A Pad Chanum, Soldanos, Kuiazos
& Murzas insigniores milites illi,
qui in re bellica dexteritate & opinio-
ne sunt clari, operamque & facinus
aliquod insigne in bello navarunt, in
maximo honore habentur. Ac ea li-
borum est ratio, ut non solum ingen-
tibus quibusdam beneficiis & liberali-
tate ea qua Chanus potest eos console-
tur, verum etiam virtutum & merito-
rum illorum ita sit ille memor, ut lo-
cum honorarium perpetuum illis, suc-
cessoribusque eorum, inter Murzas in-
signiores in concessu, ac ut ipsis mos
est, apud mensam suam eis assignet.
Ille honor apud Tartaros maximus &
hereditarius est; nam & in bellum
euntes idonei & exercitati viri, qui
eum locum possident, eo honore in-
ducendis cohortibus à Chano dignan-
tur. Captivos etiam Tartaros aliquos
permutatione captivorum Chanus li-
berat; in reliquis vero redimendis tra-
diti, & qua ratione potest, eos libenter
consolatur.

V. Ex.

Excerpta ex Sabellici Ennead. ix. lib. vi.

H Abuit gens hæc sedes in ea Scythiæ
parte, quæ est ultra Beliam mon-
tem, ut Aytonus scribit, ad quem
Macedonum arma Alexandri ductu per-
venisse dicuntur. Ferus his ab initio cul-
tus, sine moribus, sine lege, sine ullo vitæ
culeu, armenta pascere, obsecuri nominis
inter Scythas, finitimorumque vestigales.
Mox gens ipsa in plures velut tribus di-
visa est, cœpitque sub ducibus agitare,
penes quos erat totius rei summa; pen-
dere tamen nihilominus vicinis accolis
vestigal, quum Canguista oraculo quo-
dam primus est rex ab iis creatus. Is re-
cepto imperio primum omnium malo-
rum demonum cultum abrogavit, edi-
cto; præcepit, ut tota gens Deum opti-
mum maximum coleret, cuius provi-
dentia regnū credi voluit à se receptum.
Edictum est deinde, ut quicumque per æta-
tem arma ferre possent, ad certum diem
regi præsto adessent. Estque militaris
multitudo in hunc modum distributa,
ut decuriones centurionibus parerent,
centuriones Chiliarchis, Chiliarchi my-
riadum, id est, denum millium præfectis.
Inde ad periclitandas vires imperii se-
ptem principū ex iis qui universæ genti

ante constitutum regnum præfuerant, filios parentum manu iussit interficere: facessunt illi imperium, et si acerbum & atrox, cum multitudinis metu, tum religione adacti: credere enim vulgo cæli nume ejusmodi regni initium interfuisse; non regem, sed deum ipsum violari arbitrantur, si illius dicto minus obtemperassent. His frater opibus Canguista primum finitimos Scythas bello subegit, subactos vestigales fecit, & cum his eos quibus Tartari ad id tempus tributum pependerant. Inde remotiores populos suo subegit imperio. Cæterum dum bellis bella sefendo neque labori neque periculo parci, pugna quadam parum feliciter commissa, profligato exercitu, ex fuga in proximum vepretum sese conjecit, hærebat victor hostis à tergo legens fugientis vestigia. Et jam qui ad cædem festinabant, adorti erant locum perferutari, quum bubo avis alloqui inauspicata ad strepitum adventantium excita, præpere volatu regem servavit, quum vacare fecisset latebræ indicium. Et quia rex per eum modum servatus est, in magno jam inde honore fuit avis ipsa apud eam gentem: nulum gestamen pulchrius in his quam pennæ ejus volucris cono affixæ. Circumjectis gentibus domitis Canguista

studio

studio propagandi imperii ad occidentem Solem flexit belli impetum, & jam victor ad Caspium mare processerat: nam quid aliud Scythia egressis potuerit prius occurrere, haud sane intelligo. Cæterum, siue Caspium, siue aliud id fuerit ad quod ventum est, Canguista, quod satis constat, medio victoria cursu moriens duodecim filiis regnum reliquit, quos ille quum sub ipsum tempus mortis ad concordiam hortaretur, iussit ut duodecim sagittas quisque suam in unum conferrent, fascemque ex his facerent, inde singuli in orbem experiri iussi sunt, possent ne fascem infringere. Cæterum quum res ab omnibus frustra tentata esset, tam firmum, inquit, erit vestrum imperium, filii, si in eo tuendo concordēs eritis; contra fragile & hostium injuriæ obnoxium, soluto animorum consensu, ceu, si fasciculus iste aut casu aut consilio solvatur, infirma erit sagittarum quælibet, ac cuique vestrum facile friabilis. Et ille similitudinem concordia augeri, auctas discordia labefactari. Hocceota qui omnium maximus erat natus, & ob eam rem cæteris facile cedentibus, rex post patris interitum dictus est. Asiam invasurus mille lectos equites misit ad explorandum.

eius gentis statum: hi ad angustias montium progressi ubi fores obdita sunt ferratis trabibus, Dyriodoro amne subterfluente, castellum ibi munitum ad arcendas transitu gentes innumeratas, velut altero terrarum orbe portis exclusas, primo accessu capiunt. Fuerintne Caspia portæ, ad quas illi venerunt, an Caucasæ, nec Aytonus scribit, nec ipse utræ fuerint affirmare possum. inclinatum tamen ad Caucasæas animus, quia oppidum ab Hoccotæ equitatu oppressum Alexandreta, ut Aytonus tradit, fuerit olim appellatum. Verum Plinius Alexandriam non in ipsis faucibus statuit ut ille, sed in Caucasæis portis: contra Caspiæ non minori miraculo naturæ celebrantur quam Caucasæ, cum castello in ipsis angustijs, cui Cumanæ fuit nomen. Cæterum siue hæ fuerint siue illæ, præsidio oppresso Hoccotæ equites locum tenuere, inde in alterum velut orbem egressi, quum ad Arserem Turcorum urbem processissent, quia ingens vis hominum ad bellum intrui dicebatur, ut iussi à rege fuerant, retro in pacatum abierunt. Hoccota, post suorum equitum reditum, quia ex his quæ illi renuntiabant apparebat posse Asiæ facile subigi, tres filios cum tribus exercitibus ad bellum mittit: Iachis

naru

natu maximus ad occidentem Solem ire iussus est, Batho (quidam Bacho scribunt) imperium patris secutus ad septentrionem flexit: Tagladais (erat is natu minimus) terras & gentes, quæ ad meridiem vergunt, invaderet. Ipse quando multitudine abundabat, cum opulentissimo exercitu circumjectas gentes ad ortum Solis bello aggressus, celerrimo victoriæ cursu Cathaium usque extensione facta, longe lateque imperii fines propagavit. Est & Persarum regnum ex parte adeptus, qua expeditione Tartari literas didicere, quum ad id tempus nullas ipsi genti fuisset literarum usus. Sed vix ea res tantum profuit ad vitæ cultum, quantum ad pietatem tuendam obfuit malorum detestatio, quam magna pars victoris exercitus, commercio eorum quos vicerant, imbibit. Tagladais siue Cagadaus (nam utrumque scriptum reperio) qui ad meridiem egressus est, ad Indos usque Æthiopus, qui sunt supra Ægyptum, promovit arma: infelix tamen ejus militia; victus prælio ab Æthiopibus & in desertas terras incaute cum exercitu delatus, partem non parvam amisit copiarum. Apud quosdam reperio incidisse eos in genus hominum canino aspectu, mordicusque pugnando magno

magno incommodo affectos. Et Tagladais per hæc male habitus, ad occidentem Solem flexit iter, junxitque se cum fratre, qui res Turcorum circa Persidem, Assyriam, & Mesopotamiam vehementer affixerat; nam in has terras ille primum exierat, mox ad occidentem Solem iturus. Data sunt Tagladanis sedes ad inhabitandum, & recepti in partem victoriæ, ita tamen ut summa rei penes Iachin fuerit, & successores. Major celebriorque Bathonis victoria, qui Goniata Turcorum regi ingenti prælio victo, brevi omne ipsius gentis regnum armis domuit. Sitne Goniata à Bathone Hoccotæ filio victus, an alio hujus nominis duce, quem ab initio ejus expeditionis militem cum triginta milibus equitum significare videtur Aytonus, cujus ductu magna ex parte accise sint Turcorum opes, parum perspicue traditur. Cæterum, sive hic, sive ille fuerit, qui Goniatam victis, sive constat Latinorum auxilia Turcis eo prælio assuissæ. Bonifacius Molinus, Veneti sanguinis, & Ioannes Liminatius in Cypro insula ortus, auxiliariis copiis præfuerunt. Accidit hæc Turcorum clades in eum annum, qui humanæ salutis supra millesimum ac ducentessimum alter à quadragesimo fuit. Scun-

cundum eam pugnam, quam Batho in Turcos prospere depugnavit, Comaniam invasit. Quæ Comania fuit, aut ubi terrarum, loco non multum diverso est supra demonstratum in rerum relatione ad Egyptios pertinentium: nam Comani fuerunt servi, qui ipsi genti imperitare cœperunt. Cæterum Aytonus non Cappadoces solum & qui illis finitimi sunt, sed omnes gentes usque ad Tanaim & Euxinum ad Comaniæ regnum pertinere persuasum habuit, ut mihi videtur. Comani, inquit, suis sedibus ejecti in Pannoniam fuga defuerunt ad consanguineos. Sed Hunni & Vngari ejus terræ advenæ, Scythæ, quod nulli est dubium, fuerunt. Verum quoquò modo hæc capienda sunt, Batho Comania subacta Resulanos bello subegit, Iazygas, & Polonos. Comanorum inde vestigia secutus in Pannoniam processit, oppressique sunt ex his plerique ultra Histrum. Hinc fluminis magnitudine aversus, satis ad exitum rapien-
tibus, in Germaniam flexit cursum, estque in Austriam usque imperu delatus. Hic Dravum, credo, superare adortus, (nam Austriæ id flumen esse Aytonus ait,) quod ille primus omnium temere ingressus, magnum equitum globum secum traxit: fluminis itaque impetu
&

& violentia victus, cum magna eorum parte, qui vorticosum amnem transire conati sunt, mortem occubuit. Tartari, rege amisso, eas repetunt terras, quas bello suas fecerant. In his postea gentibus Bathonis filii late imperitarunt. Et hæ sunt memorabiles illæ Tartarorum expeditiones longe lateque septentrionem, meridiem, & ortum magnam quidem humanarum rerum motu pervagatæ: de cujus regni origine & incrementis non ab re fuerit hæc in literas misisse. Cæterum quando eo venimus, ut de ejus gentis vetustate, & imperio non pauca dicantur, subtexam his breviter illius mores & ritus, ut gentis minus aliqui notæ sit vita cognita faciliior. Colunt Tartari simpliciter Deum optimum maximum, ad cujus providentiam omnia referunt. nec sejuncta habent ulla, neque sacrorum ceremoniam. nullis utuntur precibus, quum quid à Deo impetratum volunt: Ayro, nus tamen autor est, aliquando exercitui universo indictum esse à rege jejunium. Homine interficere nullius noxæ est. Si frænum non redemerit is qui quadrupedem misti in pascua, piaculum est. Fornicari ac Venerem quoquo modo exercere, neque probro, neque vitio datur. Multiplex connubium in usu patris

patris obitum fas est novercam sibi matrimonio jungere; fas & quæ fratri nupta fuerit. Regi quicquid libitum est licet, & cuiusque velit, lege permissum est uxorem & omnia quæ velit adimere. Ex raptu plurimum vivunt, aut si hæc defunt, venatu. Equino bubuloque lacte videntur; vescuntur & equina carne, sed pe humanis quidem carnibus abstinent. Fallax ingenium. Vinum cupidissime potant; si fiat copia, bibunt & humanum eruorem. Pediculos esurant, uxor mariti, amicus amici, illud distantes, Sic regis hostes eant. Nuptæ mundum gerunt capitis in cistæ speciem figuratum, circa summum latiore, & sequepedali altitudine, serico & margaritis ornant. Puellæ adhuc innuptæ in discreto fere à viris habitu. hi pileo caput contegunt, mento subligant. pilei forma pene plana, veste ad genua fere demissa, multifariam recisa à pectore. Arte magis quam viribus pugnant; gladio utuntur brachiali longitudine. ab una parte fastigiato. Corio teguntur aut laminis ferreis. equites agiles, sagittariusque scientissimi. is omnium fortissimus qui & imperii observantissimus. Sine stipendio militant. Pedites inutiles & insigni tarditate. Gens in preliis & rebus gerendis solers, & ad omnia momenta

310 **DESCRIPTIO**

menta rerum imperiumque obeundum præsto; nec fuga turpis. si conducibilis sit, aut necessaria. Sagittas tanta vi intendunt, ut nullam armorum genus sit illis non penetrabile. Turmatim fugiunt, gnam capessunt, turmatim fugiunt, vulnifico sagittarum jactu sequentem hostem à tergo conficientes; id prementium paucitatem conspicati subito in pugnam redeunt, ac tum maxime vincunt, quum victi creduntur. Comiter & benigne colunt hospites. Aliena appetunt, negligunt sua. Sub tentoriis in aperto agitant, libentius hoc modo quam in oppidis aut urbibus. Viri à te bellica feriati aut venantur, aut se laudando exercent. Mulieres pelliceas vestes faciunt, ocreas & cætera, quæ eadem materia fiunt. Trigesimo die lustrum finiunt. cum defuncto, si aliorum fortuna sit, servum unum sepeliunt, & phalerarum equum. Socialibus bellis mites, ubi inferiores numero sunt, alioqui superbi in socios & contumaces. Veritatis studiosissimi, nihil tam expetale turpiterve admittunt, quod exultati non sponte fateantur. Et Tartarigeni Scythica in hunc modum se habuit ducentesimo abhinc anno, quum quæ de his breviter executi sumus, dytonus Armenius prodidit. Sunt quædam

TARTARIAE. 311
dam his inserta, quæ Iacobus Planensis, & Benedictus Sarmata, Minoritani ordinis, explorarunt, ab Innocentio pontifice ad ejus gentis regem missi.

Ex Epistola à Polono ad Davidem Chytraum, scripta ann. 1581.

Tartarorum quidem copias minime contemnendas regiis in castris per sæpe vidi, atque hi ex Præcopientium Horda advenierunt, ex qua nunc quoque militem conscripsit Stephanus victor. Cæteri Polonis notiores sunt Tauricenses, Asturcenses, Najanenses, Rezihiorenses, & Circassii. Principem Hordæ sua lingua Czar, hoc est, Imperatorem appellant. Nobiles autem, quibus res mediocriter sunt secundæ, Cnesi, id est, Principes vocantur. Tantus nimirum barbaræ gentis fastus est, ut etiam titulos & magna miseri aucupentur nomina. Religio eorum sine dubio diversissima est.

Ego illorum ritus, qui regis nostri sceptrum agnoscunt, breviter attingam. Bellici sane tumultus eos à numinis cultu non avocant. Nam veneris die, cum vix sol ipse nitentes spargere jam cœpit radios, in medio camporum æquore frequentes convolant. Hic Papa nudo

312 **DESCRIPTIO**
 vertice & pedibus complicatis humi se-
 dens, schedulam sinistra in manu tene-
 dens, in hanc descripta ex Alcorano para-
 doxa aliquot congescit, quæ voce clara
 ad circumstantes recitat. Illi si quando
 nomen Dei & Mahometis audiunt, ge-
 mitu & capitis inflexione reverentiam
 suam declarant. Lektionem finitam, in sta-
 tionem quisque suam revertuntur. Cæ-
 teri tamen, qui pacem bello, æcono-
 miam militiæ præferunt, aliis quoque
 ceremoniis occupantur. Hi uno à Vilna
 milliari, ad fluminis Velæ ripas, gurgu-
 stia aliquot & pagum amenissimo loco
 situm habent. Huc ego xii kal. Iul.
 cum Ioanne Gamrato Stralsundino,
 mercatore & cive Vilmensi, expositurus
 delubrum eorum intravi. In illo cerro-
 nec alicuius Divi, nec atri Dæmonis si-
 mulacrum ullum videtur. Nudi ubique
 parietes. Area tamen pictis tapetis ad-
 strata est. Die Veneri dicata semper ad-
 sacra conveniunt, ea, uti opinor, de
 causa, ut significant, neque Iudæorum
 superstitiones, neque Christianorum
 nomen & religionem sibi probari. De-
 lubrum nisi discalceato ingredi licet.
 Campanarum boarum minime tolerant.
 Papa autem, exorto sole, in summitate
 templi credula insilens, stentorea voce
 populum ad conciones vocat. Cumque
 juat

jam frequentes adsunt, summo ad ma-
 num Alcorano quem Arabicis literis
 scriptum mihi monstrarunt, numinis
 colendi rationem illis exponit. Postea
 de apothecosi Mahometis, deque illius
 maiestate & præcellentia, carmen agre-
 ste decantant, & tunc comitiorum finis
 est. Si Alcoranum, vel alium quemvis
 librum typis editum hic videre licuisset,
 eum certe, magno vel pretio compara-
 tum, ad te misissem. In tanto autem
 librorum defectu nihil se vendere posse
 dicebant. De Deo Iesu Christo & Spiritu
 Sancto frustra eos interrogabis. Veram
 enim pietatem ira curant, ut numerum
 lupus aut torrentia flumina ripas. Non
 semel igitur admiratus sum cum inter
 Christianos habitent, cur adeo duri sint
 & Christianam religionem aspernentur.
 & video sane Iesuitarum nugas, qui de
 convertendis ad Romanam Ecclesiam
 gentibus multa & grandia fabulantur,
 cum nequaquam hos, qui vicinis in pa-
 rietibus commorantur, à vana supersti-
 tione abducere possint. Neque tamen
 & hoc negare aulam, esse in Scythia ho-
 mines Iesu nomen adorantes, cum di-
 ctum sit per Davidem de voce Evangelii
 per Apostolos in gentes spargenda, in
 omnem terram exivit amussis eorum,
 & in finem orbis oratio eorum. Porro

324 **DESCRIPTIO**
 non fugit excellentiam tuam, dogma
 Mahometanum magna ex parteludo-
 rum superstitionibus & somniis esse re-
 fertum. Tartari igitur circumcisionem
 quoque retinent, sed diversa ab Hebraeis
 ratione. Secundo enim & tercio annis
 à nativitate, prout Papæ visum est, cir-
 cumciduntur.

Lingua eorum à Polono idiomaticè
 tam longe abest, ut hi in Scythiam, illi
 in Sarmatiam commigrantes, ranae So-
 riphæ non injuria dici queant. Qui ca-
 men in Polonia, & Lithuania, & utra-
 que Russia longe lateque dispersi sunt,
 plerumque hominum, quibuscum do-
 gunt, linguam addiscunt & callent.

Præterea illorum Papa hoc mihi in
 sermone dixit: In multis suæ gentis re-
 gionibus, solem, ignem, malos item
 genios, tanquam Deos coli. Moribus fe-
 ris sunt, & durî laboris patientissimi.
 Nec etiam una uxore contenti. Nam
 plurimas ducunt, quarum pene miran-
 da domi est concordia. Sed prior careris
 gratior habetur & acceptabilior.

Mortuos hic non cremant, sed deso-
 diunt. Sponfos etiam fato functos, ad-
 dita dote & rebus æconomix necessa-
 riis, matrimonio jungunt: ridiculis me-
 hercule ceremoniis, quos alio in orbe &
 ævi duos, & una semper futuros au-
 tumant.

TARTARIAE. 325
 tumant. De animabus demortuorum
 ita sentiunt, eas videlicet ex uno corpo-
 re in aliud tantisper demigrare, donec
 præcellentem aliquam & diu quæsitam
 inveniant habitationem; atque hinc
 magna ista mundi lumina, Cæsares &
 viros principes, enatos esse.

Vidus illorum miserrimus & Cyclo-
 picus: Nam prandentes aliquoties cum
 horrore aspexi. Carnes certe equinas ac
 semicoctas avidissime devorant. nullus
 illis mensarum & sedilium est usus. Cu-
 tes equorum jam tum fumantes, & re-
 cens bestiarum detractas, pro scamnis con-
 sessuri consternunt. Lac equarum tan-
 quam vinum Cretense admirantur &
 epotant. Hi in bellis, acinacibus, arcu &
 sagittis pugnant, bellatorum præstantia
 equorum omnibus facile anteposendi.

*Ex relatione D. Egidii Fletcheri Re-
 gina Angliæ ad Russos Legati.*

QUUM Moscæ agerem anno cto 10
 LXXXVIII, venit ad urbem Kiriach
 Morley, nepos illius qui tum Cremen-
 sis imperabat, cum ccc Tartaris, &
 duabus uxoribus; quarum altera ger-
 mani ipsius vidua erat. Cui statim à
 Russis missi fuerunt duo pingues equi
 jam macerati; equinam enim carnem
 cuivis alteri præferunt; & tamen (quod
 miraculo propius videatur) quum tot
 X 3 equis

equis in bello, tot in victu utantur, quotannis nunc xxx nunc xl equorum millia in Russiam venales adducunt. Ipsi equos vocant *cones*. Magnos quoque armentorum & nigrarum ovium greges alunt, non tam cibi gratia, (quam interdum bovillam & ovinam carnoem usurpent in cibis,) quam lactis (quod ubique circumferunt) & lanae. Oryzae, ficuum & aliorum fructuum aliquis ipsis est usus. In potulacis aut sanguinem calidum e venis suorum equorum eductum usurpant. Nulla ipsis oppida, aut ne statz quidem sedes; nulla domicilia nisi curribus imposita, pastorum tuguriis similia. haec una cum gregibus suis de loco in locum circumagunt, & ubi campum aliquem sibi placentem occupant, currus hosce ita ordine disponunt ut plateas & oppidum aliquod referant. Ne Imperatori quidem aliud palatium nisi ligneum & in eundem modum compositum. Verno tempore domicilia sua movere incipiunt ab australibus regionibus, donec usque septentrionales, donec usque ad extremum usque usque gramen omne ad extremum usque usque gramen depascantur; tum enim ad austrum regrediuntur, & hyberna sua fiunt, decem aut duodecim miliarium inter singula intervallis. Monetæ aureæ aut

aut argentæ usum ignorant; ære aut chalybe magis capiuntur; etiam ferro ad gladiatorum & cultorum aliorumque instrumentorum fabricam. Corpora ipsis agilia, crura breviora; facies lata & plana, colore fusco; oculi truces; crines rari. Sermo ipsis celerrimus & sonorus, e profundo gutture instar boatus erumpens. Sagittas jaciendi summa industria; quam liberos suos ab ipsa infantia edocent. Denique sunt veri Scythæ, quos veteres Nomades solent appellare. Porro Tartari, qui Russorum fines attingunt, varii sunt. alii enim appellantur Nagay, alii Cheremissæ, itemque Morduitæ, Chircassii & Schalcane; qui magis nomine quam regiminis forma à Crimeis differunt; exceptis Circassis, qui ad Africum incolunt, versus Lithuaniam, & exteris sunt urbaniores, ei ad Polonorum modum se componunt, quorum regno nonnulli subditi sunt, & à Christianis sacris haud alieni. Nagay magis ad orientem degunt, qui bellicosissimi judicantur juxta & ferocissimi.

F I N I S.

X 4

IN.

I N D E X.

A.

A Bydus castrum. 274
 Alexandreta & Alexandria opp. 274
 Alma, Chanorum regia. 295
 Almatarai Chanorum regia. 295
 Arser Turcorum urbs. 374
 Astracan emporium. 374
 Avalli, vel Atralli officialis. 274
 Azaphum opp. Tart. 295

B.

B Achafanum, Chanorum regia. 295
 Bachinientes quinam inter Tart. 295
 Balachum arx & civ. 295
 Balia, id est, Senicius officialis. 295
 Bavafaria civ. Tart. 295
 Beccafarium, opp. Tart. 295
 Begus, id est, Palatinus, 255. praefectus. 295
 Belia mons. 295
 Berefaa opp. 295
 Berezaa fl. 295
 Bessarabia. 295
 Besobia opp. 295
 Bialograd civ. 295
 Bialogrodentes camp. 295
 Bielezero ducatus, lacus, urbs & arx. 295
 Belskia ducatus. 295
 Bogus fl. 295
 Borythenes fl. 7. Neprus dictus. 295
 ejus exitus. 295
 Bospori Tart. 295
 Bosporani. 295
 Bosporus an a creatione. 238 Thracius. 295
 Cimmericus. 234. 276. Meotidis os. 295
 Bosporus Panticapea. 295
 Brallavia seu Bratillavia, opp. 295
 Bruce agnum. 295
 Bupes fl. 295
 Byela urbs cum castello. 295

C.

C Adii, iudices. 295
 Casta emporium Tart, Theodofia dicta. 295
 235. 272.
 Cassensis navigatio. 295
 Cassanensium origo. 295
 Casacei quinam inter Tart. 295
 Calami pop. 295
 Cama fl. 295

I N D E X.

Camenae montes. 40
 campi Bialogrodentes. 248. Tartarici. 280. Ocka-
 covientes. 248. Sauramenses. 207. 243
 Captivorum ratio apud Tart. 302
 Carambis prom. 272
 Carpenotes finis. 275
 Casahum urbs. 315
 Casan regnum & opp. 36
 Cercetisi apud Chanum primarii consiliiarii. 287
 Cercum arx & opp. 274
 Ceremissi pop. 35
 Chaledonia. 232
 Chanus, Tartarorum imperator. 212. ipse omnium
 castrum iudex. 288. 189.
 Chani donaria. 295. summa potestas & reditus.
 295. dominium. 284. 285. penitus Turcorum. impe-
 ditor pendendi pacta. & moneta. 296. ex-
 ratas. 306. arma & apparatus. 307
 Chanorum regie opp. 284. aulici. 285. familia &
 cognomina. 285. 283. uxores ubi asservari so-
 litae. 299. accessus facilis, & veneratio. 209
 praefidia & vexilla. 309. successio. 283. ele-
 ctio. 284. tyrannis in fratre. 285
 Cherchiarden Tart. urbs. 285
 Cheremissa Tart. 285
 Chersona urbs. 285
 Chersonefisi vel Chersonefita. 277. 248
 Chersonefisi. 225. 226. magna. 275. parva. 258
 259.
 Chersonefus urbs Corfunum. 248
 Circassii Tart. 277. 207. 305
 Citacatum empor. Tart. 228
 Clesma fl. 233
 Cojaacei consiliiarii Tart. 73
 Colchis. 286. 309
 Comani qui. 277
 Comogofcoia arx. 317
 Condora regio. 47
 Coporogia urbs, castrum, fl. 23
 Coracei, consiliiarii Tart. 366
 Corolla urbs. 23
 Corfunum, Corfunum, Corfuna, Tart. opp. 23
 Cofia. 209
 Cossina fl. 39
 Cosslovic arx & opp. 255
 Cossoma opp. 278
 Cossovia opp. 210
 Crenum, Crimnum, Crim, Crimenfisi arx, urbs,
 regia, Tart. metrop. 185. 208. 223. 268.
 X 5 Crim,

INDEX.

Crim. Tartari Crimenes.	259
Crimenes & Taurica Crimæa.	259
Cumanæ castellum.	259
Carenfes officiales apud Chanum.	259
Curus Achilles.	259
Crenus portus.	259
Czuczko vel Czudzin lacus.	259
D.	259
Dardanelle castra.	259
Dobruccenes Tart.	259
Donas, Tanais.	259
Drohobutch opp.	259
Dromon Achillei, inf.	259
Duna fl.	259
Duvins fl. 8. prov. & opp.	259
Dysiodorus ann.	259
E.	259
Edel, Volga.	259
Eupatoria.	259
F.	259
Fentes in Taurica mire profundis	259
Fugus apud Papinof.	259
G.	259
Gadzaria, Tartaria minor.	259
Galactophagi qui sic dicti.	259
Galga quis apud Tart.	259
Galpolis.	259
Gazaria, Taurica.	259
Genennium apud Tartaros velligia.	259
colonia.	259
Græcida, Præcipia.	259
Gruinzi pop.	259
H.	259
Halonati iudices.	259
Hamiati officiales.	259
Hellepontus.	259
Heraclæa, vel Heraclum.	259
Hercynia silva rami in Moscovia.	259
Hienis contra apud Moscos.	259
Hierafus, Prutu fl.	259
Hordæ Scythica. 218. 298. Tartarica.	259
Biogra ann.	259
Bugritzchi pop.	259
Bypanis fl. 206. Bogus.	259
I.	259
Iambogia opp. Tart.	259
Iamboldum vel Iamboli arx & civ.	259
Iannia castrum.	259
Iaphanin opp.	259
Iaphain Triana opp.	259
Iavinicum opp.	259

INDEX.

Iavolgentes Tartari.	188
Iayczk fl.	31
Ienicæa fl.	78
Ilimen lacus.	20. 22
Iagermenum Tart. opp. & arx.	209. 216
Iegerii montes.	39
Iorgoetum opp.	47
Iilimus. 263. vide Continens. quid.	240
Iinera Mofc. &c.	38. 53. 54. 55.
Iugh fl.	25
Iugra live Iutra prov.	31
K.	186
Kriorum flirps, Cafares Tart. Præcopenfilum.	281
Kivarci quinam inter Tart.	83
Kityayko lacus.	185
Koriliani metrop. Præcopenfilum Tart.	309
Kujaci officiales.	237. 245
L.	280
Lacus putris.	31
Lacus fl. fl.	218
Ladoga lacus.	56
Lepantins finus.	20
Loppia regio.	35
Lovat fl.	35
Lucumoria regio.	35
M.	241
Mæotis palus, patens marium.	274
Mocotidis os, Bosporus Cimmericus.	210. 262
Mancopia arx & opp.	45
Mangan Soicoigoratum opp.	282
Mangutenfes quinam inter Tart.	262
Mangutum arx & opp.	99
Mare Adriaticum. 239. Cæspium, id est, Hyrcatanicum. 239. Herculeum majus. 242. Mediaris angustia. 237. an à creatione.	239
Margotium opp.	238
Mercatura Moscorum.	210
Mercamonia Tart.	168
Molizia Russ.	228
Militum bene meritorum & emeritorum ratio apud Tart.	370
Moneta Russ. 99. Tart.	108
Monetaria Chanorum.	247
Moldavia pars.	32
Montes hyperborci.	56
Mordvovos pop.	36
Mordvva pop.	14
Mosqua vel Moscovia prov. 10. metrop. ibid.	14
161. flum.	Moscu

I N D E X.

Moscovia. vide Russia. fluviorum, & lacuum 167
mater. 167
Moscovia aquæ quales 167. carnes. ibid. equi-
tacus. 174. fluvii. 167. fruges. ibid. lacus.
ibid. piscis. ibid. regimen. 168. scholæ. 169.
sylvæ. 167. vires. 172
Moscovia principum avaritia in spoliandis & ce-
legatis; itemque Livonia. 172. habitus & ce-
remonia. 169. veneratio. 170. successio. 164.
Moscovorum magnus dux. 160. ejus familia. 163
præcipua prudentia. 174. 169
Moscovorum cum Polonis comparatio. 174. 169
Muril, Murza, Murzons, quinam apud Tartar-
ros. 211. 284. 286. 295.
N.
Nagai. vide Nogai. 30
Nartæ Russia, folce lignæ. 243
Narium opp. 243
Navigationes infignes. 38
Naxincoia. Vide Novincoia. 210
Necum fl. 23
Neprus, Borythenes. 246. 250
Nerva Russia, Livonica, & fl. 14
Nether, fl. 206. Tyras dictus. 207
Nisnovogrod. 207
Nogai, Nagai, Nogaïenses Tartari. 279. 284.
apud Chanam inter primores. 44. 46
Novincoia, Naxincoia. 17
Novogrodeck & Novogrod Siverski. 211. 161.
Novogrodia, Novoguardia, &c. magna. 211. 161.
162.
Nymphæum portus. O. 274
O.
Obby fl. & opp. 15
Obdonia regio. ibid.
Obidovus lacus. 269
Obseca fl. 19
Ocka fl. 9
Oczacovia arx & opp. 249. 250
Oczacovienses campi. 243. 248
Olbiopolis Plin. & Ptolem. 43
Olsevoigorotum. 272
Opson prom. 243
Orcocovia urbs Tart. 23
Oreclick urbs. 272
Ozium prom. 9
Onega fl. 208
Oscovia arx cum opp. 211
Ostovum opp. Tart. 207
Ostovienses Tart. 2
Otlachii pop. 204

I N D E X.

Ora. P. 228
Pactorum portus. 246
Panticæpa, vel Panticæpium, metrop. Bos-
poranorum. 231. 274
Papii gens. 32
Parthænum prom. 210. 261
Pennisula. 225. 226
Perecopia. vide Præc.
Pennisia regio & urbs. 29
Perigorenum provincia, gens libera & idolola-
tria, tyrannis. 277
Petigorentes consiliarii apud Chanum inter pri-
mores. 287
Petzora regio & flum. 31. 38
Phanagoria civ. 274
Pissida fl. 53
Plescoviensis ducatus & metrop. 21
Pohemium. 23
Polina fl. 43
Polonorum & Moscovitarum comparatio. 147.
180.
Pompeiopolis. 207. 213
Pontus Euxinus. 239. 242
Portæ Caspiæ, Caucasæ. 314
Præcop, id est, Taurica. 184
Præcopus, Tartarorum princeps. 177
Præcopia arx & opp. 207. 253
Præcopensis fossa. 224
Præcopenses Tartari. 183. 206. 219. 220. 282
Præcopensium, aurum Turco proprium. 208. 212
servitus. 187. Casares. 186. soli coëlique boni-
tas, temperantia, &c. 219. magistratus. 211.
Prædarum distribendarum inter Tart. ratio. 302.
Propontis. 239
Prutus, Hierasus fl. 280
Pukovva lacus & fl. 21. 23
R.
Rha fl. 7. 39. 282
Rhezan ducatus & urbs. 15
Ruthovia ducatus & urbs. 32
Russi, opp. 27
Russia vide etiam Moscovia.
Russia topographica descriptio, fines, provin-
cie. 5. amplitudo. 6. 160. amplificationis &
imminationis historia. 160. 164. 165. solum
55. colum. 56. 60. flumina. 7. fontes. 69.
fruges. ibid. mercantia. 60. merces. 60. 61
Russia

I N D E X.

Rassi quando Christiani dici coeperint. 108
 Rufforum fecutus. 53. 93. ingenua. 65. uariis
 memorum ratio. 71. sepultura. 74. morem
 74. leges. 91. ordines populi. & dignitates
 gradus. 83. regimen. 77. 84. iudicia in causis
 ciuitibus. 89. ritus.
 Rufforum principis consilium privatum. 88. con-
 ventus luprenus. 89. diuitiae. 97. 171. reli-
 gios. 97. thesauri. 172. iurisdiclio. 85. vicin-
 principet.
 Richevva urbs.
 Richevvia ducatus.
 S.
 Salatica opp. Tart.
 Salsamentaria Taurica.
 Samocidæ vel Samoedæ, vel Samogedæ.
 rum mores, &c.
 garus, id est, Chanus.
 Sauramentes.
 Sauramentes campi.
 Scholona amn.
 Scuraris, id est, Chalcedonis.
 Scythia, id est, Taurica. 25. parva & magna.
 Seniacus, præfatus. 277. Bassa.
 Serpenovvizi pop.
 Sefus castrum.
 Severiensis vel Siberiensis prov. 17. & opp.
 Siber prov.
 Sidagios, arcis tres & civitas Tart.
 Sindice urbs Asia.
 Simnenses quoniam inter Tart.
 Simolenskenfis prov. & urbs.
 Soiba fl.
 Soil Camfecy oppidulum.
 Soldani. 293. eorum curatio & provisio.
 fugæ. 286. stipendia.
 Solgati, id est, Crim.
 S. liot metrop. Tart.
 Soloversko finis
 Sortassus pagus.
 Sosna amn.
 Staguum sale concretum.
 Suchana fl.
 gudagra opp. Tart.
 Suecus quæ Russo crispurit.
 Surgati Tart. opp.
 Sussalientis ducatus & metrop.
 T.
 T. Ababus fl.
 Tachum fl.

I N D E X.

Taffre, id est, Prætopia.
 Taphre Plin.
 Tapanum arx.
 Tamerlanus.
 Tanai, emporia Tart.
 Tanais fl. & Don vel Donus.
 Tanais minor.
 Tara opp.
 Tarraria minor.
 Tarratica tuguria, & manendi in campis mo-
 dus.
 Tarratici campi.
 Tarratici duces. 182. Græci, Itali, Genuenses.
 Tartari vel Tattari inde nomen.
 Tarenti non litigiosi. 289. orifici. 291. vino ab-
 nam non convertantur. 71. apud Chanum inter
 consiliarios primores. 285. eorum diuitiae.
 ibid. femina. ibid. liberorum educatio &
 elocatio. ibid. 287. 32. hospitalitas. 288. le-
 gem securitas. 288. iudices spirituales. 288. le-
 Tartarorum res familiares. ibid.
 291. civitates maritimæ. 272. municipia.
 nationes. 327. origo. 182. 206. 311. veritates
 studium. 320. mores, ritus. 319. 325. religio.
 203. 318. 321. Tempia. 323. Christiani in ac-
 cessu. 271. conjugia. 196. 202. circa mortuos
 ratio. 324. victus. 324. institutio militari. 114.
 312. 324. vita & actus. 193. &c. 214. 324.
 transirendi peritæ. 199. 214. fugientium
 stratagemata. 190. 337. exercitus. 199. equi-
 tatus. 189. tumatum ratio. 300. 301. 302.
 206. 309. stipendia. 499. primus rex. 311. suc-
 cessu. 312. &c. securitas inter Tartaros quan-
 ta. 290.
 Tassa fl.
 Tauri gens Scythica.
 Taurica peninsula vel Cherfonesus. 207. 219.
 227. 231.
 Taurica sylvestris & montosa.
 Taurica a Tauris subjugata.
 Taurica Tarcensis.
 quædam abid. olim reditus, & salientaria. 276
 Tauricani.
 Telta fl.
 Thamanum arx.
 Theodosia, Prætop.
 Theodosia parva.
 225. 208. 274.
 275.
 Tingæ.

I N D E X.

Tingasi, vel Tinguesii, populi.
 Tiana opp.
 Toas fl.
 Tobol fl.
 Tobolska metrop. Siber.
 Toera fl.
 Tooma uibs.
 Torgalt fl.
 Tuiani quidam inter Tart.
 Tverensis duc. & metrop.
 Tyras fl. 206. 247. Neller.
 V.
 V Achines pop.
 Valachia pars.
 Vargateria.
 Viaska regio & fl. 29. & opp.
 Vido vus lacus.
 Vlichara fl.
 Vivodus lacus.
 Viiani, consiliarii apud Tart.
 Vodzka regio.
 Vogulici pop.
 Volga fl.
 Vologda prov. metrop. & fl.
 Vppa fl. & castrum.
 Vinuga prov. & metrop.
 VV.
 VV Aga fl.
 VVeygats fretum.
 VVichrida fl.
 VVitera fl.
 VVintogda flom. & opp.
 VVolehovv fl.
 VVolodumena prov. & urbs.
 V.
 Y Arosavia duc. & urbs.
 Ystis fl.
 Yvanorogrod arx. Z.
 Z Ergolta opp.
 Ziemnoipois montes.
 Zicchi.
 Zolota baba idolum.

F I N I S.

